

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת ויגש | גיליון 161 | טבת תשפ"א

ויכתוב משה

לקט ייחודי
דברי תורה וחכמה נפלאים
מכתיבת ידי
מורינו הגאון הגדול
רבי **משה שפירא** זצוק"ל
מתוך הסכמותיו
לרגל יום היארצייט - יום צום העשירי

השבוע ב"אוסף גיליונות"

והלכת בדרכיו - להיות בר דעת | 11

מאמר שנמסר בפעם האחרונה ברבים
ע"י הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל
מתוך הספר החדש "דעה דעה" שיעורי הגר"מ שפירא על דעות ומידות

עטרת המועדים | 33

משיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
בדין 'בטבת החל בערב שבת וקיבל שבת אי רשאי לאכול

תמצית משנה ברורה | 42

רשימת 50 נקודות הפצה חדשות של גיליונות 'תמצית'

גיליון לנשים מבית אז נדברו-שלהבת | 62

מי מושך בחושים לקרב את הגאולה

לעילוי נשמת
ר' שמואל מרדכי
ב"ר צבי הערש
קנול ז"ל
א' טבת תשנ"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת ויגש

ר"ת	יציאה	כניסה	ישראל
18:00	17:22	16:07	ירושלים
18:01	17:23	16:21	בני ברק
17:59	17:21	16:10	חיפה
18:00	17:22	16:15	מודיעין עילית
18:01	17:23	16:06	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים
ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לפרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות” בחיפוש קופת ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת ’אוסף גיליונות’ ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה’אוסף’ ולפעול לפי ההנחיות

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

תמצית הש"ס | 39

תמצית דף היומי

תמצית משנה ברורה | 42

רשימת 50 נקודות הפצה חדשות של גיליונות תמצית

לדעת | 46

מבחן בדף היומי

עינינו גל | 47

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 51

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 55

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

גיליון לנשים מבית אז נדברו-שלהבת | 62

מי מושך בחוטים לקרב את הגאולה?

שיעורי דעה | 65

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 67

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 69

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 75

מעלת השבת וקדושתה

מים זכים | 81

משא ומתן ופילפול
בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 83

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

טמונה בפרשה | 89

עלון לבני הנעורים
לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

ויכתוב משה | 92

לקט ייחודי, דברי תורה וחכמה נפלאים מכתובת ידי
מוריני הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
מתוך הסכמותיו
לרגל יום היארצייט - יום צום העשירי

חישבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

והלכת בדרכיו - להיות בר דעת | 11

מאמר שנמסר בפעם האחרונה ברבים
ע"י הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
מתוך הספר החדש
"רעה דעה" - שיעורי הגר"מ שפירא על דעות ומידות

נפשו גחלים תלהט | 15

ניצוצות ממשנתו של
הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

בסחיכות יצחק | 17

הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל

שיעור חומש | 19

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 21

שיעורים לפי סדר המצוות להרמב"ם
מפי הגאון רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד תבריו ליעקב | 27

מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים"

נחל אליהו | 29

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

מתוקים מחבי | 31

נשפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

עטרת המועדים | 33

משיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי תעניות

יעלת חן | 35

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

מעון ביתך | 37

התבוננות ותפיסות עומק ביקרת ומעלת בית ה'

לאחר שרוב בתי המדרשות נפתחו, אנו משתדלים לחדש את מערך ההפצה הרגיל במידת האפשר

אך יתכן שלא נוכל להגיע לכל בתי הכנסת כבעבר

המעוניין לסייע ולהיות אחראי על הגיליונות במקומו ייצור קשר עם המערכת

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות"

בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עלית	בת ים	אלעד
ישיבת "מיר" כולל "עטרת שלמה" כולל "יששכר באהלך" כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב) כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג) בית הכנסת "בית תפילה" בית הכנסת "אילת השחר" בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא" בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק בית הכנסת "חזון דוד" בית הכנסת "משובב נתיבות" בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי	רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך) גבעת זאב החדשה בית הכנסת "בית אליהו" בית הכנסת "בני הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "מסילת ישרים" טלזסטון בית הכנסת "קהילת בני תורה" יסודות בית הכנסת המרכזי ירושלים ישיבת "מיר" ישיבת "חברון" גבעת מרדכי ישיבת "יד אהרן" ישיבת "אהבת שלום" ישיבת "תורה אור" ישיבת "הר"ן" - רמות ד' בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף בית הכנסת "בוסטון" הר נוף בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א' בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א' בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג' בית הכנסת "צא"י" רמות ג' בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד' בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול "גל פז" רח' מלכי ישראל	בית הכנסת "מאור שרגא" כולל "ישיבת הר"ן" ישיבת "תורה בתפארתה" אופקים בית הכנסת "שייטי" בית שמש ישיבת "אור לישרים" בית הכנסת "היכל אברהם" קריה בית הכנסת "לב אליהו" רמה א' בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א' בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א' בית הכנסת "פני שמואל" רמה א' בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג' בית הכנסת "הכולל" ביתר עילית בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A בני ברק כולל "פוניבז" כולל "חזון איש" כולל "בית הלל" כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול" ישיבת "אורחות תורה" ישיבת "בית מדרש עליון" ישיבת "תפארת ציון" ישיבת "סלבודקא" ישיבת "גאון יעקב" בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה בית הכנסת "נחלת משה" בית הכנסת "רמת אלחנן" בית הכנסת "משכנות יעקב" בית הכנסת "נאות יוסף" בית הכנסת "בית אריה" בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה בית הכנסת "לדרמן" בית הכנסת "הליכות חיים" בית הכנסת "דרכי איש" בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז "גל פז" רחוב רבי עקיבא 88 רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)
נתיבות		
בית המדרש "משכן התורה" בית הכנסת "בית יצחק"		
פתח תקוה		
ישיבת "לומזא" בית הכנסת "אבי עזרי" בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר		
ראשון לציון		
ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד		
רחובות		
בית הכנסת "כולל בר שאול"		
רכסים		
בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב' בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'		
תל אביב		
מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב' רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)		
תל ציון		
בית כנסת החסידי		
תפרח		
ישיבת "תפרח" בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"		

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת ויגש – עשרה בטבת תשפ"א | גליון מס' 157

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

אזכרה מצוק אשר קראני – שלשת הימים שבהם גילוי שכינה בא במצור ובמצוק

בעשרה בטבת כפי שמפורש בנביא, שבו סמך מלך בבל על ירושלים והביאה במצור ובמצוק,

עוד עלינו להביך, בתחילת מסכת סופרים, (פ"א ה"ז) כתוב "מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונת, והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל. שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה", לכאורה, ההשוואה ליום שנעשה בו העגל אינה ברורה לנו, הדבר נשמע כנקיטת לשון קיצונית וחרפה מדי, והסיבה לכך אף היא צריכה ביאור, מה המשמעות בזה "שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה", מה האסון שקרה כאן, הלא זה בסך הכל תרגום של התורה ללשון אחרת, שאותה לשון היא לשון יונת. לא מצאנו את האסון הזה בשום לשון מכל יתר הלשונות, ובפרט, שהתורה ניתנה לכתחילה בשבעים לשון, היא נתרגמה לכל הלשונות שבעולם, אולם רק כשהתורה נתרגמה ליונית היה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל, כלשון מגילת סופרים, וירד חושך לעולם שלושה ימים, כדאייתא במגילת תענית.

אנחנו, איננו מתענים בכל שלשת הימים האלה, אנחנו מתענים בעשרה בטבת, אבל עלינו לתת את הדעת ולנסות להביך את הצרות שקרו, כדי שאפשר יהיה קצת להתרומם מהן.

כל הדברים כבריאה מגלים את דבר ה'

אנו יודעים, כפי שחז"ל מגלים לנו בסיבת בריאת העולם, שבורא העולם ברא את העולם לגילוי ולאישתמוודע ליה, היינו, בורא העולם כביכול התכוין להתגלות בבריאת העולם, הוא רצה לגלות לנו את עצמו עד כמה שניתן, והוא גילה זאת בבריאת העולם. הוא התכוין לגלות את עצמו, והוא התכוין לאפשר לדעת אותו, זאת היתה הסיבה שהוא ברא את העולם, עצם המעשה של בריאת העולם, זה מעשה גילוי, וזה מעשה מסירה של האפשרות להכיר אותו.

והנה, מכיון שכל עצמה של הבריאה, היא גילוי, והגילוי נעשה במילים, בדיבור, הכל נעשה באותם מאמרות של מעשה בראשית, באותם דיבורים של "ויאמר אלקים יהי וגו'", כאשר כך אכן קרה, הדבר נעשה, "ויהי כן", נמצא שאופן הגילוי שבו כביכול בורא העולם נתגלה, היה בדיבור, ואותו הדיבור שבורא העולם דיבר, ממנו עצמו היה העולם "ברוך שאמר והיה העולם", כביכול בורא העולם אמר, והעולם נעשה, "ברוך אומר ועושה", העולם נברא נוצר ונעשה בדיבור.

משום כך, כפי שכבר הארכנו בעבר, כל הדברים שבעולם נקראים 'דברים', כלשון המשנה באבות (פ"ד מ"ג) "אין לך דבר שאין לו מקום",

היאך מצטרפים המאורעות שאירעו בשלשת הימים

שלשת הימים, ה' ט' ו' בטבת, נקראים בלשון חז"ל הימים הקשים של חודש טבת, וכך מתחילה הסליחה הראשונה [בנוסחא אשכנז] לעשרה בטבת, "אזכרה מצוק אשר קראני, בשלש מכות בחודש הזה הכני", אלה הימים בהם קיבלנו מכות.

המכה הראשונה, שאותה לקינו בשמיני בו, היא תרגום התורה ליונית. "דעכני בשמונה בו שמאלית וימנית, הלא שלשתן קבעתי תענית, ומלך יון אנסני לכתוב דת יונת", דעכני, לשון מיעוט אור, כנר ההולך ודועך. וכך כתוב במגילת תענית "בשמונה בטבת נכתבה התורה יונת בימי תלמי המלך ובא חשך לעולם שלשה ימים", תלמי המלך הכריח את הזקנים לתרגם את התורה ליונית, הוא הושיב כל אחד בחדר אחר ונעשה נס, ולמרות שהם שינו שלושה עשר שינויים בתרגום, כולם נתכוונו לדבר אחד, וכך נראה לו שהתרגום אמין ומדויק, על כל פנים, התורה נתרגמה ליונית, וירד חושך לעולם, העולם נעשה חשוך בעדנו.

כאן בסליחה כתוב, ששלושת הימים הללו נקבעו להיות ימי תענית, וכך כתוב גם שם, במגילת תענית, שהימים האלה הם ימים רעים, ימים שצריכים להתענות בהם, והסיבה היא תרגום התורה ליונית, שמחמתו ירד חושך לעולם שלשה ימים.

לאחר מכן, על התשיעי בטבת כתוב במגילת תענית "בתשעה בו לא כתבו רבותינו על מה הוא", חכמים לא פירשו לנו מה המכה שהוכינו ביום זה, אכן בסליחה מפורש שביום זה נפטר עזרא הסופר, והעשירי בטבת, אשר כלשון הרמב"ם בהלכות תענית (פ"ה ה"ב) "שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק".

והנה, לפי סדר הזמנים, מה שקרה בעשירי בטבת, שעליו כבר כתוב בנביא יחזקאל, קדם בכמה מאות שנים למעשה תלמי, על כל פנים, בלשון חכמים, גם בסליחה, וגם במשמעות הדברים במגילת תענית, מצרפים את שלושת הימים האלה להמשך של מכה וצרה אחת הנמשכת יום אחר יום, ומשמע שזה אסון אחד שקרה, ונמשך שלושה ימים, ואחר כך מפרטים בכל יום ויום את מה שקרה.

אכן, באמת צריך להביך, כי כאשר מפרטים את הדברים, נראה כאילו הם כלל לא שייכים זה לזה, קשה למצוא קשר שיחבר את שלושת הדברים האלו לשלושת ימי חושך, ששורשם כמה שקרה בשמיני בטבת, תרגום התורה ליונית אשר הביא חושך לעולם שלושה ימים, ובכל אחד מהם יש סיבה נוספת, הסתלקות עזרא הסופר בתשיעי בטבת, ואשר אירע

משום שזה עצם מציאותם, זאת מהותם, הם נבראו בדיבור, והדיבור הזה הוא עצם בריאתם. כל מה שנהיה, נהיה בזה שהדיבור יצא לפועל, הדיבור הוא שנתגלה, לכן, אין שום תוכן, משמעות, וצורה, לשום דבר בעולם, אלא רק העובדה שהוא אומר משהו.

אין לנו שום אפשרות תפיסה במהותו של שום דבר בעולם, אלא רק דרך המשמעות שבה הוא מתגלה לנו, זה מתגלה לדוגמה כספר, כבית, כעמוד, או ככל דבר, אולם צורת הגילוי שהדבר מתגלה, היא באופן שהדבר הזה מתלבש במילים.

לולא היתה מערכת של מילים, אם הדבר לא היה מיתרגם למילים, לא היתה לנו בו שום אפשרות של תפיסה, הדברים נתפסים רק בתוך מערכת מושגית הבנויה ממילים וממשמעויות, והמשמעויות הן הן הגילוי של כל דבר ודבר. האופן שבו אנו תופסים כל דבר, הוא בכך שהוא מגלה את עצמו כאמור באיזו שהיא משמעות ומושג, וכאשר איננו תופסים את מהותו של הדבר, הוא נתפס באיזו שהיא תפיסה מסוימת שיש לנו בו, כך לדוגמה, הוא נתפס כאדום, כמרוכב, וכדומה, אבל חוץ מזה, הדבר לא קיים. אין לנו שום אפשרות של תפיסה באיזה שהוא דבר, אלא רק עד כמה שאנו תופסים איזה שהוא חיבור למושג שיש לדבר הזה, אנו יכולים לחבר אותו למושג, וכך הדבר הזה נתפס.

לכן, מהאי טעמא, כל הדברים שבעולם נקראים דברים, כי כך הם נתפסים, כך הם יצאו לגילוי, היינו, כך הם נבראו, ולכן כך הם קיימים. דבר שלא מדבר שום דבר, היינו, שאין לנו בו שום תפיסה, בשבילנו, הוא לא קיים. כל תפיסה היא איזו שהיא משמעות, ואם אין לנו שום תפיסה, הדבר בכלל לא קיים, הוא איננו. אם הדבר לא מדבר שום דבר, הרי שהוא לא מגלה שום דבר. הוא נברא כדיבור, הוא נברא באופן שכביכול בורא העולם "אמר, ויהי", וכך הוא נמצא פה, כהמשך הדיבור שהוא נברא עליו. הדבר הזה נמצא כי הוא ממשיך לדבר, והוא ממשיך להיות קיים כאיזה שהוא דיבור, בלי זה אין לו שום קיום, הדבר פשוט לא קיים.

שני מיני דיבור יש – אלו שתי קצוות

והנה, ישנם שני מיני דיבור שהם העיקר, והם שני קטבים, שתי קצוות. האופן האחד הוא שכאשר הדבר מדבר, הוא לא מדבר את עצמו, היינו, את האופן שהוא נראה עכשיו, אלא שהוא ממשיך לדבר ולומר את ה"אמר ויהי" שלו. אם נשתמש בלשון חז"ל הביטוי הוא "שכינה מדברת מתוך גרונו", כביכול, בורא העולם מדבר מתוך כל דבר ודבר, ובמילים פשוטות נבאר, כי כאשר נתבונן היטב בכל דבר ודבר, אם נשתדל להעמיק ולשמע היטב את מה שהוא בעצם אומר, הרי שהוא מספר את סיפור הבריאה שלו. כל דבר ודבר מספר את ה"אמר ויהי" שלו.

כך כתוב במדרש תהלים על הפסוק (ק"ט פ"ט) "לעולם ה' דברך ניצב בשמים", אותו דיבור שהיה בזמן בריאת אותו דבר, בשורש בריאתו של הנברא הזה, ממשיך להיות מדובר ממנו, הוא ממשיך להגיד את הדיבור הזה, זה מה שהוא מגלה בעומק הדבר. אלו שהבינו את השפה שהבריאה מדברת בה, שהיא הנקראת "שיחת דקלים", (עי' סוכה כ"ח ע"א) יכלו לשמוע את זה. הבריאה ממשיכה לומר את אותם המאמרות שהיו ביסוד בריאתם של הנבראים האלה, והדברים ממשיכים לגלות את אותה הכוונה שהיתה בבריאתם וביצירתם מלכתחילה. זה אופן אחד, צורה אחת של דיבור.

צורת הדיבור השנייה, היא באופן שהאדם מתבונן בדבר הזה בעצמו, ומשתדל להפיק ממנו את כל מה שהוא מגלה. היינו, כמו שמוכן שזה הדבר שעושים אנשי המדע כאשר הם רוצים לדעת ולעמוד על מהותו של דבר, בודקים אותו לעומק, רואים מה הם מרכיביו, מה הם הדברים המשפיעים עליו, באיזה אופן הוא משפיע על אחרים, חודרים עד לשרשי השרשים של הדבר, ומעבדים זאת.

אכן, באופן הזה, הדבר מדבר רק את הדיבור של עצמו, של עכשיו, אולם הוא לא ממשיך להשמיע לנו את הדיבור שהיה בשורש יצירתו, אל

הדיבור הזה לא נוכל להגיע באף מעבדה. ניתן לנתח אותו יותר ויותר, ולהגיע עד לשרש השרשים של הקיום שלו, לדעת את המרכיבים הראשונים ביותר שלו, ואז יכולים לדעת את מהותו של הדבר הזה כדבר קיים, כמו שהוא, אבל את הכוונה שהיתה בבריאתו, כמוכך, לעולם לא נוכל לדעת כאשר נבקש אותה בדבר עצמו.

עתה נבין, התורה מדברת בשפה הראשונה, ויונית בשפה השנייה. יונית זאת שפתם של אלו שרוצים לעמוד על שורש הדברים מתוך מה שהדברים בעצמם מגלים. לשון הרמב"ן בפרשת אחרי מות (ויקרא ט"ז ח') כשהוא מדבר על היוני ותלמידיו הרשעים שכפרו בכל מה שלא ראו בעיניהם, "והגיס דעתו [מלשון גסות רוח] לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת", האמת היא, לדעתם שלהם, רק מה שאני מצליח להגיע, להוציא, ולהפיק, מתוך הדבר שמתגלה, זאת האמת, אין אמת פנימה מזה, אין אמת למעלה מזה, אין אמת עמוקה יותר.

ובאמת, הרי זה אכן כך. כאשר מבקשים לעמוד על הדברים רק מתוך עצמם, היינו, מתוך גילויים של הדברים, לנסות לחדור לשרש שרשי הדברים מתוך התבוננות וחקירה בהם, אבל רק מהם עצמם, הרי שכאן יכולים להגיע רק עד גבול מסוים, אולם לעולם לא ניתן לשמוע את אותו דיבור שהיה ב"אמר ויהי" של היצור הזה.

אלו הן שתי השפות. שני אבות השפות והדיבור שבעולם. יש דיבור אחד שהוא המשך, שמדבר את שרשי הדברים, היינו, הוא מתחיל לדבר עוד לפני שהדברים יצאו לגילוי בכלל, כאשר תחילתו היא ב"אמר", עוד לפני ה"ויהי" של הדבר, שם מתחיל הדבר, ויש דיבור שאין לו שום חיבור ל"אמר", אלא הוא משתדל להפיק מתוך ה"ויהי" איזה שהוא דיבור, זה הוא הדיבור של התפיסה שלנו, הדיבור של המשמעות שאנחנו תופסים בדברים שנראים לנו. אלו הם שני סוגי הדיבור, שתי מערכות הדיבור שישנן בעולם.

כל הלשונות הן צירוף לדיבור שמתגלה מלמעלה

מתוך מה שקיבלנו בדברי חז"ל, אנו יודעים, ששבעים לשון, כל הלשונות כולן, הן מאד מאד קדומות. מי שיתבונן בזה באמת, יראה שכל הדברים שנשמעים בעולם סביב יצירת השפות, הם מטופשים ומרושעים מאד, אין שום אפשרות בעולם, שבני אדם בלי שפה, בלי מערכת דיבור מפותחת מאד, יצרו שפה. להושיב בני אדם ולבקש מהם ליצור שפה, בלי שפה, זה הרבה פחות מבילתי אפשרי.

והנה, לכל בני האדם יש שפה, מי יותר מי פחות, יש אף שפה שיש בה רק כשלוש מאות מילים ותו לא, אולם זה מספיק להם כדי להמשיך לחיות ולהתקיים כאשר בשפה הזו הם יודעים להבחין בין חושך לאור, בין מים ליבשה, ובין בננה ותפוח, וכדומה. צריך להיות שוטה מוחלט וגם רשע מרושע, כדי להעלות על הדעת שהשפות הומצאו. האנשים ברחוב, כולם יודעים שכל השפות של התרבות, כולן, אף אחד לא יודע את מקורן, מתי הן נוצרו, הכל מודים שהשפה מגיעה מרחוק מאד, לא המציאו אותה אנשים מוכרים, אין להם מושג מאיפה. הידיעה היחידה היא שהשתנו קצת דברים, ויש הגיות שונות, אבל אף אחד אינו יודע להצביע מהיכן באה המערכת הבסיסית של השפה, מתי היא התחילה. אולם כמוכך, אף אחד מהם אינו מביא בחשבון שהשפות נתגלו מלמעלה.

השפה היא הדבר המחוסם ביותר שהומצא בעולם. ישנם כל מיני המצאות ועניינים שהמציאו, אבל אין אף דבר שהוא ערך אפילו במשהו להמצאה הנפלאה הזאת שנקראת שפה. זה הדבר שמאפשר לנו לחשוב בכלל. כל מיני מילים עם דקויות, עם אפשרות להבחין בין דבר לדבר בדקות, אפשרות לשייך כל דבר למושג מסוים. השפות הן דקות ועדינות, עם אפשרות לבטא מחשבה עמוקה, ולהבדיל בדקויות בין דבר לדבר. אין אפשרות להעלות על הדעת איזו שהיא מחשבה בלי שפה.

הזה קשה כיום שנעשה העגל, להעמיד את השפה היונית במקום התורה זה כמו שבמקום משה רבנו מעמידים את העגל,

עצם העובדה שהתורה נכתבה ביונית זאת פגיעה בתורה, זה המכוון בלשון הסליחה "דעכני בשמונה בו שמאלית וימנית", כי בדרך כלל שמאל דוחה וימין מקרבת, שמאל לוקחת וימין נותנת, כך טבע הדברים תמיד, בעובדה הזאת שהתורה נתרגמה ליונית, נלקח מאיתנו משהו, וניתן לנו משהו. שני הדברים האלה, גם הנטילה שנטלו מאיתנו וגם הנתינה שנתנו לנו, גם זה וגם זה, שניהם אסון. מה שנתנו לנו הוא אסון, ומה שלקחו מאיתנו הוא אסון, נתנו לנו תורה ביונית, ולקחו מאיתנו את התורה כתורה. זה הדבר האחד שקרה.

סילוק הנבואה – הדיבור של הבורא אינו בעולם

הדבר השני שקרה, כפי שכתוב באותו פיוט, האסון שקרה בט' טבת, זו ההסתלקות של עזרא הסופר. באמת, משמע שיש כאן מחלוקת מדרשים, במגילת תענית, כפי שהבאנו לעיל, "חז"ל לא פירשו מה קרה ביום הזה, אכן, רבים מהמפרשים אומרים שבט' בטבת נולד אותו האיש, ימח שמו וזכרו, ולכן מובן למה לא פירשו חכמים מה האסון שקרה בט' טבת. היו כמה וכמה שחישבו ומצאו שזה מתאים בדיוק מבחינת התאריכים, גם לפי שיטותיהם, לתאריך העברי שבו, לצערנו, נולד אותו האיש, התאריך העברי זה ט' בטבת, אבל כאן בפיוט כתוב שנסתלק עזרא הסופר.

והנה, הגמרא אומרת במגילה (ט"ו ע"א) "מלאכי זה עזרא", כשנסתלק עזרא הסופר, פירוש הדברים, נסתלקה נבואה מישראל, ביום זה מת הנביא האחרון, ואין יותר נבואה בישראל.

כל זמן שהיתה נבואה בעולם, כביכול בורא העולם מדבר פה, אולם אחרי שנסתלקה נבואה, על כך נאמר "מי כמוך באלים ה', מי כמוך באלמים ה'", (עי' גיטין נ"ו ע"ב), כביכול בורא העולם משיש עצמו כאילם, הוא לא מדבר, כעת דבריו אינם נמצאים בעולם, אינם נשמעים בעולם.

מעתה, כמובן שהעולם נשתנה תכלית שינוי, כל מערכת הדיבור ירדה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, עד לדיוטא התחתונה, כל זמן שנמצא בעולם אותו דיבור שהוא הדיבור של "אמר ויהי", יש אפשרות לשמוע אותו, אולם כשהדיבור הזה לא נמצא בעולם, והוא נעלם, קשה מאד להגיע אליו ולהשיג אותו. זו היא אותה הקטנה, אותה דעיכה, כדעיכה של נר, וכלשון הפיוט "דעכני בשמונה בו", הוקטן האור, הברירות שהיתה בעולם הוקטנה, וירדה פלאים.

"דעכני בשמונה בו" – האור בעולם הוקטן

כשהתורה נתרגמה ליונית ירד חושך לעולם שלושה ימים. ההבדל בין מה שרואים בחושך למה שרואים באור, הוא, כשמאירים אור, המציאות כולה נתפסת יחד, הדברים כולם נתפסים כאחד, כל הדברים כולם, המציאות מתגלה בכללותה.

אולם בחושך, כשמבינים, כשתופסים, ואפילו אם רואים משהו, הרי שאז רואים את הפרט הזה בלבד, אבל לא רואים את כל המכלול. כשמתבוננים ומסתכלים בחושך, רואים רק את אותה נקודה שאותה רואים, יתר הדברים אינם מתגלים, וכך נתגלה רק הדבר עצמו ולא יותר, הוא לא מתגלה ביחס לכל המציאות כולה.

"דעכני בשמונה בו שמאלית וימנית", היינו, הוקטן האור, האור דועך, והדברים נתפסים כפרט ועוד פרט ועוד פרט, כל דבר בפני עצמו, כל דבר ודבר נתפס לחוד ולא רואים את המציאות השלימה, את אותו "אמר ויהי", כאשר כל דבר ודבר לא אומר את עצמו, אלא איזו מילה, אות, או חלק של אות, בספר תורה הכללי, בספר הכללי של כל הבריאה כולה.

אולם, אחר שאצלם, בודאי, נבואה, גילויים מלמעלה, אלו דברים שמאן דבר שמיה, הרי שכך מלמדים את כולם, בכל כתי הספר, את כל הציבור כולו, ובני אדם מסוגלים לבלוע מין מחשבה כזאת, בלי לתפוס, שזה הדבר הנפלא והמחוכם ביותר בעולם, הרבה יותר מכל ההמצאות המחוכמות שהומצאו אחר כך. אין אפשרות להעלות על הדעת, שמהו בעולם יומצא בכלל, בלי שפה. אין אפשרות בעולם להבין ולתפוס משהו, להיכנס קצת יותר לעומק של דבר, בלי כלים של שפה.

עתה, זה הדבר הנקרא תרגום, כך זה נראה. השפות, ובלשון חז"ל, הלשוניות, הם כולם צירוף לדיבור קיים. כמו שילד אינו לומד לדבר, רק מכח הדיבור של הוריו, וכל הדיבור בסביבתו, כל אחד מצרף את עצמו לדיבור קיים, למערכת דיבור קיימת, כך כביכול העולם צירף את כל בני האדם בעולם לדיבורים קיימים.

שבעים לשון כנגד שבעים פנים לתורה

והנה, התורה מתגלה בשבעים פנים. שבעים פנים יש לתורה, וכל פן מהפנים האלה הוא שפה בפני עצמה. כל צורה, כל אחד מהפנים, זה אופן מסוים של גילוי, של ביטוי, זאת מערכת ביטוי, מערכת הקשורה בתוך עצמה. כל שפה, כידוע, היא תרבות שלימה, וכל המערכות כולן, של כל הביטויים, כל צורות הביטוי, וכל האופנים איך הדברים נתפסים מתגלים ומובהגים, כל זה, אלו שבעים הפנים של התורה.

ובאמת, יש שבעים לשון, אם נמצא בעולם עוד כמה ניבים, אלו רק השלכות של דברים שהשתנו קצת והשתבשו קצת, עד שזה נהיה כך, אבל בכל אופן, הכל מקורו באותן שבעים לשון.

לשון הקודש כנגד לשון יונית – גילוי מול הסתר

בתוך המערכת הנפלאה והנוראה הזאת של שבעים לשון, ישנן שתי לשונות בשני הקצוות, אלו הם שני הלשוניות שבשני הקצוות, יש דיבור אחד שהוא דיבור של תורה, שבו עצם הדיבור ניתן לנו מלמעלה, ויש את הדיבור השני, הלשון השנייה, שהיא כולה לשון שאנחנו לקחנו מתוך הדברים. שני הדיבורים האלה, הם לשון הקודש ולשון יונית, אלו הם שני הקצוות.

עלינו לא לטעות ממה שקורה היום. לצערנו, היום גם לשון הקודש היא יונית, והרבה פחות מזה, אבל כשמדובר על הדברים באמת, על עצמם של הדברים כמות שהם, הרי שלשון הקודש היא לשון שאומרת את הדיבור שכביכול בורא העולם מסר לנו, את הדיבור שלמדנו מפייהו, את הדיבור שאנחנו מצטרפים אליו. אנחנו מצטרפים לדיבור קיים, כביכול, בורא העולם נתן לנו, וצירף אותנו, ל"אמר" שהוא עוד לפני ה"ויהי".

הדיבור שכנגד, הדיבור השני, שהוא הקוטב הנגדי לדיבור הזה, זה הדיבור הנקרא לשון יונית. הלשון היונית, זאת לשון שמדברת את הדיבורים שיוצאים רק מהדבר בעצמו. גם היא ניתנה מלמעלה, אבל היא הלשון שמעלימה באופן הכי נורא, היא מעלימה את הדיבור האמיתי שמונה בשרשם של דברים, היא לא מתייחסת אליו.

אין המדובר על השפה כשפה. שפה כשפה, אלו הגיות שאפשר לאמרם בצורה כזאת או בצורה אחרת, אבל כאן אנו עוסקים בשפה כגילוי, כמערכת שלימה של גילוי. השפה כפנים, כשם שיש פנים לתורה, כך יש פנים לבריאה, הבריאה גם היא מתגלה בשבעים פנים. שבעים הפנים של הבריאה אלו הן הלשוניות, כל לשון היא פנים אחרות.

כשמתרגמים את התורה ליונית, על כך נאמר ש"אין התורה יכולה להתרגם כל צרכה", זה נקרא שמכניסים את הלשון הזאת, את התורה, במצור ומצוק, כלשון הרמב"ם על עשרה בטבת.

אין התורה יכולה להתרגם כל צרכה, פירוש הדבר, היונית סותמת ומחשיכה את האור של התורה. היונית, מעיקרא, מדברת בכיוון הנגדי, היא מדברת בכיוון הפוך, וכשמכניסים את התורה למערכת הזאת, הדבר

אלו הן שתי המכות האלה, המכה שהוכיחו בח' בטבת, היא להכניס את התורה עצמה במצור ובמצוק, לתוך לבוש של לשון יונית, שאינו מאפשר לתורה להתגלות, זה לבוש צר שלא מתאים לה, הלבוש הזה הוא אסון עבורה, חושך ולא אור, ובט' בטבת, ההשגה כולה נתקטנה, ההשגה כולה, כל מערכת התפיסה, נכנסה למצור ולמצוק. בטלה ונסתלקה נבואה מן העולם.

כל גילוי שכינה הובא במצור ובמצוק

הדבר השלישי הוא ירושלים ובית המקדש שהובאו במצור ובמצוק. ננסה להתבונן, כי הגנה, יש בדבר הזה תימה, הלא אנו בוכים בתשעה באב על כל ירושלים שחרבה, ומה הטעם לקבוע תענית ולבכות לחוד על היום שבו היא הוכנסה למצור ולמצוק, אחר שהדבר כולו נלקח מאיתנו ואין לנו אותה, איזה טעם יש לבכות על ההכנסה במצור ובמצוק, שהיתה תחילת התהליך של החורבן כשאנחנו בוכים על החורבן עצמו.

זה שונה מיתר התעניות. על שבעה עשר בתמוז זה לא קשה, כי צום זה, עיקרו על שבירת הלוחות. שבעה עשר בתמוז ותשעה באב הם כנגד שני אבות החטאים שלנו, חטא העגל וחטא המרגלים, שני החטאים הגדולים והכבדים שאנו נושאים אותם ומהם לא תוקנו. שם, כל דבר ודבר הוא סיבה כבדה בפני עצמה. וצום גדליה, זה גם כאב אחר, זה בכי אחר, זו מיתת צדיקים ששקולה כשריפת בית אלקינו (ר"ה י"ח ע"ב), [ובאיכ"ר א' ל"ז כתוב שהוא יותר מחורבן בית המקדש], אבל זה דבר ששייך למערכת אחרת. אולם כאן, הרי מדברים על אותו חורבן, אותה ירושלים שחרבה ועליה אנו מקוננים בתשעה באב, אם כן, מה המקום לעמוד ולקונן בעשרה בטבת על כך שהיא הוכנסה במצור ובמצוק, כשכולה נלקחה מאיתנו.

אכן, ודאי, בעשרה בטבת המכוון הוא לא במסוים לירושלים, ירושלים הובאה במצור ובמצוק, אבל הבכי כאן הוא לא על ירושלים ותו לא, הבכי הוא על כל מה שנקרא גילוי שכינה בישראל. הכל צומצם מאד, הובא במצור ובמצוק, זה לא מתגלה בהרחבה, זה לא מתגלה כראוי, אין גילוי ל"ושכנתי בתוכם" שיש בכלל ישראל שהוא הדבר שמקיים ומחזיק אותנו, על זה אנו מקוננים, על כך שגילוי השכינה בישראל הוכנס למצור ולמצוק.

כמוכן, הדבר הזה קרה, זה היום שירושלים הובאה במצור ובמצוק, על כך נאמר ליחזקאל הנביא (כ"ד ב') "בן אדם, כתב לך את שם היום את עצם היום הזה, סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הזה", והיום הזה הוא יום בכיה לדורות, ירושלים הובאה במצור ובמצוק, אולם מכה זה נוצרה האפשרות הזאת, ועד שזה לא יתוקן, עד שזה לא יהפוך לששון ולשמחה, כל גילוי שכינה, נכנס למצור ולמצוק.

אחרי שמלך בבל, נבוכדנצר הרשע, סמך על ירושלים והביאה במצור ובמצוק, הרי שאז הבית השני שהוקם, הוא כבר בלי גילוי שכינה, זה נצטמצם, זה דעך, זה נתקטן, אין יותר אפשרות של גילוי שכינה כמו באופן שהיה קודם לכן. יש גילוי כל דהו, וצריך לטרוח הרבה ולנסות

להשיג. ועד כמה שטורחים, מנסים, משתדלים, ורוצים לתפוס להבין ולהשיג, משיגים רק כל שהוא, אבל אותה הרחבה שהיתה, אותנו גילוי שהיה, נצטמצם, נתכוון, ודעך.

אלו הדברים שכתובים כאן בסליחה הזאת, אלו הן המכות שהוכיחו בירח טבת, וכך היא מסתיימת, "ירח טבת מאד לקיתי בו, ונשתנו עלי סדרי נתיבו, סררתי פשעתי יגלה לי טובו, האומר לים עד פה תבוא".

זה מה שקרה בירח טבת. ירח טבת זה החודש שבו הונמכה הקומה של כלל ישראל עד כדי דעיכה, הכל הובא במצור ובמצוק, הכל נתקטן, הכל ירד ממה שהיה. מהגילויים היותר עליונים, הכל ירד, נצטמצם ונתכוון, ונשאר קטן מאד.

סיום הקינה הוא "האומר לים עד פה תבוא", בפרשת מקץ כתוב שיעקב אומר לשבטים "וא-ל ש-די יתן לכם רחמים לפני האיש" (מ"ג י"ד), וכפי שמביא רש"י את לשון המדרש "מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי", אף אנו אומרים, מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די.

בירח זה "נשתנו עלי סדרי נתיבו"

"נשתנו עלי סדרי נתיבו", המערכות השתנו, כל מה שנקרא גילוי, כל מה שנקרא הארה, הכל במצור, הכל במצוק, הכל בהקטנה נוראה, בצמצום, בכיוון, בדעיכה, הכל בהיפך גמור מהתפשטות, מגילוי, מהתפרסות, כל מה שנקרא גילוי מתכוון, ובצד שכנגד, שם הכל מתרחב. בכל הסתר, בכל מה שכתוב יונית, שם יש פריחה לא רגילה.

זה נקרא שינוי סדרי נתיבו של הירח הזה, הירח הזה מכוון מאד את כל המערכת שהיא שלנו, התורה מתכווצת, התורה באה במצור ובמצוק, ההשגה של בני אדם, התפיסה, הדעת, באה במצור ובמצוק אחרי שניטלה הנבואה, והשראת השכינה בכלל ישראל באה במצור ובמצוק, כל זה בא במצור ובמצוק. ומאידך, הדבר שפורח ומתגלה באופן חפשי בריש גלי, הדבר שבולט בעולם, הוא, שכל העולם כולו מדבר יונית, וכשאנו רוצים לשמוע דבר תורה, גם הוא מכוון ליונית.

על זה אנו מקוננים, אלו הם הימים הרעים האלה, זה מה שקרה, זה החושך שירד לעולם, זה היום הקשה לישראל כיום שנעשה העגל, הכאב, כאן הוא נורא ואיום.

כל מי שמבין את מה שהפסדנו, כל מי שמבין עד כמה אנחנו בדעיכה, עד כמה אנחנו נמצאים נמוך, עד כמה נתקטנו, נתכווצנו, ונצטמצמו, עד כמה אנחנו במצור ובמצוק, מבקש בכל ליבו לצאת מזה.

על זה אנו מקוננים, על דא ודאי קבכינא, [כלשון הגמרא בברכות ה' ע"ב], ואם באמת נקונן על זה, אם זה יהיה הדבר שמצער אותנו, הרגשת המצור והמצוק, ההרגשה עד כמה הדעת נתקטנה, עד כמה דברי תורה לא מאירים היטב וצריך להתייגע מאד מאד כדי להוציא כלשהו של הארה בדברי תורה, כל מי שעל זה הוא בוכה, יביא בעזרת ה' לכך, שמי שאמר לעולמו די יאמר לכל צרותינו די, ויהפוך לנו את כל הימים האלה לששון ולשמחה, במהרה בימינו.

בעשירי לירח זה מאד לקינו וחשכה בעדנו האורה

בהלקח מעמנו רבנו אשר האיר לנו את אור התורה במחשכים

וצירפנו לדיבור האמיתי של בורא העולם

איומתי בכל שנה אומרת היא השנה הזו

שוכה א-ל לאהלי מקומך אל תנה - ותגיה את חשכי באורך להאירה

הפוך לרוחה את צום החמישי - לששון ולשמחה צום הרביעי וצום העשירי

לרגל יום היא"צ למורינו הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

מתפרסם מאמר זה שנמסר בפעם האחרונה ע"י רבינו זצ"ל ברבים

בהספד שנשא במלאת ימי השלשים (כח אב תשע"ו)

לריעו הגרמ"מ חדש זצ"ל ראש ישיבת אור אלחנן

נערך ע"י הגר"מ שלנגר שליט"א

ושולב בספר החדש "רעה דעה" - שיעורי הגר"מ שפירא זצ"ל על דעות ומידות

והלכת בדרכיו - להיות בר דעת

שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן, כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו".

רק לאחר הקדמות אלו, בהלכה ה-ו מגיע הרמב"ם למצוה עצמה, וכותב:

"ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו; כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש".

סדר זה צריך ביאור מדוע התחיל בדברי חכמה בלא להתבסס על המצוה, ורק לבסוף מסיים שאנו מצווים בכך מן התורה?

ב. הלכות דעות - פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה

הראשית חכמה בפרק דרך ארץ מעתיק גמ בברכות (סג). בגירסא שונה במקצת ז"ל:

"דרש בר קפרא: איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה - הוי אומר זה דרך ארץ שנאמר] - 'בכל דרכיך דעה והוא יישר ארחתך (משלי ג, ו)'. "

את הציווי על דרך ארץ מצאנו בתחילת בריאת האדם, אמרו (ויק"ר ט, ג):

"א"ר ישמעאל בר רב נחמן עשרים ושישה דורות קדמה דרך ארץ את התורה, ה"ד (בראשית ג) 'לשמור את דרך עץ החיים, דרך - זו דרך ארץ. ואח"כ עץ החיים - זו תורה".

האדם נברא בצלם אלקים, וזו הסיבה לחשיבות נפשו ככתוב בטעם איסור רציחה - "שופך דם האדם דמו ישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם" (בראשית ט, ו). ולכן מעת שהוא נברא חל עליו החיוב לנהוג בדרכי ה'.

כל גופי תורה תלויים בפרשת דרך ארץ, מכיון שזה המחייב הראשון של האדם עוד לפני מתן תורה. ומי שלא הולך בדרך הזאת לא יגיע לתורה. כל גופי תורה דהיינו כל התרי"ג מצוות, אינם יכולים להתקיים כהוגן אצל מי שפגום בדרך ארץ, שחסר ביכולת שלו להיות מקבל תורה (כמובא סוף שיעור א בשם הרח ויטאל).

א. מצות והלכת בדרכיו ומבנה הלכות דעות

הרמב"ם הגדיר את המצוה העיקרית של הלכות דעות, במנין המצוות (ח), וכן בכותרת של ההלכות:

"להידמות בדרכיו הטובים והישרים, שנה והלכת בדרכיו" (דברים כח, ט).

לכאורה לשון הפסוק שהביא, [וכן פסוקים אחרים על מצוה זו מדברים על ההליכה, "אחרי ה אלקיכם תלכו" (דברים יג, ה)], מנין לקח הרמב"ם את המושג להידמות. אמנם כן הוא לשון הגמרא: (שבת קלג:): "אבא שאול אומר: זה אלי ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום". אך צריך ביאור כיצד מתאימה הגדרת המצוה "להידמות" עם לשון הפסוק - "והלכת".

גם המבנה של הלכות דעות צריך ביאור. שלא כדרכו אין הרמב"ם מתחיל ממקור המצוה, אא כותב חמשה הלכות בדברי חכמה ודעת, ז"ל (ה"א):

"דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר. יש אדם שהוא בעל חמה כועס תמיד, ויש אדם שדעתו מיושבת עליו ואינו כועס כלל, ואם יכעס יכעס כעס מעט בכמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח ביותר. ויש שהוא בעל תאוה לא תשבע נפשו מהלוח בתאוה, ויש שהוא בעל לב טהור מאד ולא יתאוה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן, ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם".

בהמשך (ה"ד) מגדיר הרמב"ם שכל דעות אלו הן קצוות, והנכון לאדם שילך בדרך האמצעית:

"הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו, לפיכך צוו חכמים הראשונים, שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו.

כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאוה אלא לדברים

על כך אמרו חז"ל (ויקרא רבה א,טו) "ויקרא אל משה - מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו". המדרש בא לשבח את משה רבינו שנהג בדעת, כאשר לא נכנס למשכן עד שקראהו ה, אף שהוא התעסק כל העת במלאכת הקמתו. וההשוואה של חוסר דעת לנבילה, הוא בענין חיבור הנשמה בגוף. בצורת האדם חיבור הנשמה העליונה לגופו נמצא בכך שהדעת מנהיגה את המידות והמעשים, ואז "חיי עולם נטע בתוכינו".

אבל מי שאין הדעת מכוונת אותו לנהוג בדרך ארץ, התורה מסתלקת ממנו כמו שמסתלקת הנפש מן הבהמה ונעשית נבילה.

ג. צלם אלקים - פועל בדעת

ההגדרה שנתן הרמב"ם למצוה "להתדמות בדרכיו", מלמדת את תוכן המצוה, להוציא אל הפועל את הצלם אלקים שהונח באדם בעיקר בריאתו. המצוה אינה בעשיית אותם המעשים שהקב"ה עושה, שזה ודאי איננו יכולים. אלא אנו מצווים שיהיה דימוי מסויים באופן הפעולה שלנו.

מכיון שאדם נברא בצלם "אלהים", שהוא השם שבו נברא העולם - "ויאמר אלהים יהי" וכו, הוא חייב להתאים עצמו לאופן שבו הקב"ה בורא ומנהיג את העולם. הקב"ה ברא את העולם בדעת, ככתוב "ה בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל" (משלי ג,יט). וכן הנהגתו ית היא מתוך הדעת המכרעת וקובעת את הנהגה. כמו כן האדם צריך להיות "בר דעת", כלומר שההתנהגות שלו תהיה נובעת משיקול דעת והכרעה. [ע"ע מו"נ א,גד מובא להלן שיעור ג אות ב].

בספרא דצניעותא [על סודות בריאת העולם והנהגתו] פותח במילים: "תאנא ספרא דצניעותא, ספרא דשקיל במתקלא". ומבאר הגר"א "ועיקר ענין המתקלא הוא הדעת". מבואר שהדעת היא המשקולת להכריע היאך לנהוג בכל ענין.

כתוב בשם האר"י (רמע מפאנו) שדעת בגמטריא - 'דעה כפול שש [=474]. והרמז בזה שהדעת כוללת את כל השש קצוות של 'דעה. השש קצוות הם: פנים ואחור, מעלה ומטה, ימין ושמאל. שהם כיווני הפעולה של האדם, והדעת שוקלת ומכרעת היאך לנהוג בכל אחד מצדדים אלה.

בדרכי האדם [ולהבדיל בדרכי ה], הפנים זה המטרה שאליה הוא הולך. כנגד זה יש 'אחור, והם הדברים שהוא מפנה אליהם עורף ומתרחק מהם. יש דרך של עליה למעלה, ויש ירידה למה שלמטה ממנו. יש 'ימין שהם הדברים שעליו לעשות אותם לעיקר, כמש"כ רש"י (שבת פח:): "למיימינים בה - עסוקים בכל כחם, וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר". ויש הנחשבים שמאל, והם הדברים הנעשים מצד ההכרח. הדעת היא המכרעת היאך להשתמש בכל מידה ומידה באופן הראוי.

כל הדרכים של הבורא ית הם דברים המתחייבים מן הדעת. ובורא העולם שתל בנו את כוחות הנפש האלה ואת הדעת להנהיגם. על בצלאל אמרו (ברכות נה): "אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כתיב הכא 'ואמלא אותו בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה (שמות לה,לא), וכתבי התם 'ה בחכמה יסד ארץ וגו (משלי ג,יט)".

כלומר בצלאל ידע לכיון את פעולותיו במשכן ולהתאימם לפעולות ה בבריאת העולם. כעין זה נדרש מכל אדם שידמה את עצמו לפעולת ה בענין זה, שיהיו פעולותיו לפי הדעת. זו "פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה זו דרך ארץ, שנאמר בכל דרכך דעה והוא ישר אורחותיך". 'דעהו משמעו שכל מה שעושים יהיה כפי שמתחייב מן הדעת, בזה האדם בצלם אלקים ודומה לקונו.

על ההבדל בין הצדיק המוליך את מידותיו בדעת, לרשע שמידותיו מובילות אותו אמרו (בר"ר סוף פ תולדות):

"הרשעים ברשות לבם - שנ אמר נבל בלבו (תהלים יד א), ויאמר עשו בלבו (בראשית כז,מא)... אבל הצדיקים לבם ברשותם, שנ וחנה היא מדברת על לבה (שמואל א א,יג), ויאמר דוד אל לבו (שם כז,א). דומין לבוראן, ויאמר ה אל לבו וגו (בראשית ח,כא).

ד. החיוב שבהלכות דעות לכיון כל פעולותיו לתכלית אחת

בהל דעות אחר שמברר הרמב"ם את דרכי תיקון המידות, הוא מוסיף עוד חיוב שיש להתבונן מדוע הוא שייך להלכות דעות, ז"ל (פ"ג,ב):

"צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם - לידע את השם ב"ה בלבד, ויהיה שבתו וקומו ודבורו הכל לעומת זה הדבר... וכן כשיאכל וישתה ויבעול, לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד, עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך ויבעול כדי ליהנות, אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד. לפיכך לא יאכל כל שהיך מתאוה ככלב וחמור, אלא יאכל דברים המועילים לגוף אם מרים אם מתוקים, ולא יאכל דברים הרעים לגוף אף על פי שהן מתוקים לחיך... אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה, שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב".

לכאורה דרגה זו שייכת לענין העבודה מאהבה, שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תשובה (י,ב). וכתב שם:

"העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם, ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה, ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה".

ויש לשאול כיצד כתב כאן שכל אדם צריך לכיון מחשבתו בכל מעשיו לשם שמים. ובהל תשובה כתב שרק יחידי סגולה זוכים

1. א.ה. נ' שפירוש "טובה הימנו" שהבהמה מטבעה שנפשה מסתלקת, ואין במציאות הנבילה ענין של השחתה. ואילו האדם מצד טבעו שבראו ה בצלם אלקים, ראוי ומחוייב שיהיה בו חיבור תמידי של נשמה וגוף ע"י הדעת, ובהעדר הדבר הרי זה קלקול שאין אף בנבילה. בדברים אלה יובן מה ששאלנו, מדוע הרמב"ם מקדים בהלכות הראשונות דברי חכמה ולבסוף מגיע למצוה. הוא בא ללמד בזה, שהחובה להנהיג עצמו לפי הדעת מחוייבת מעצם בריאת האדם. כדרך ארץ שקדמה למתן תורה. ועל יסוד זה באה המצוה שבדבר, ומחייבת כל אחד להוציא אל הפועל את מעלת הצלם אלקים שלו, כפי שמגלה לנו התורה בדרכי ה'.

לכך. אלא ודאי שהם שני ענינים שונים. בהלכות דעות מדובר על כך שאדם יפעל לפי הדעת, ופעולותיו לא יבואו מהדחף הטבעי אלא מהבנת הראוי, דבר זה שייך לשלמות צורת האדם, שיפעל מכוח סיבה אמיתית, והיא תדריך אותו במעשיו.

גם מה שכתב בפ"ג שיהיו "כל מעשיו לשם שמים", וסיים בפסוק "בכל דרכו דעה", הוא דין בהלכות דעות, כמו שפירשו חז"ל (לגירסת הראשית חכמה) "דעהו - זהו דרך ארץ". כלומר שמחובת דרך ארץ שיהיה דעת בפעולות האדם, והדעת העיקרית שיש לכוין אליה היא "לדעת את ה'" (ע בהרחבה שיעור ל).

זו ראשית החובה שפירשה בתחילת ספר המדע, אך בסוף ספר זה (תשובה פ"י) כתב הרמב"ם את המעלה העליונה של אהבת ה', "שתהיה נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה תמיד - בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה". וזו אכן מעלה גדולה שאין כל חכם זוכה לה (יבואר שיעור לה).

ה. התדמות האדם ל"ג מידות הרחמים במידת החסידות

הצד השווה בדרכיו של הקב"ה שהם פעולות בדעת, וע"ז נצטוונו "להדמות בדרכיו", ולעשות את הראוי כפי מה שהדעת מחייבת, כלומר להיות בצלם אלקים. מובן שבענין זה ישנן מעלות רבות, רבינו הרמ"ק חיבר את התומר דבורה, על הגבוהה שבהן והיא ההתדמות ל"ג מידות הרחמים, ופתח את ספרו וכתב:

"האדם ראוי שיתדמה לקונו, ואז יהיה בסוד הצורה העליונה, צלם ודמות. שאלו ידומה בגופו ולא בפעולות, הרי הוא מכזיב הצורה ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים. שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו, ומה יועיל לו היותו כצורה העליונה, דמות תבנית אבריו, ובפעולות לא יתדמה לקונו. לפיכך ראוי שיתדמה אל פעולות הכתר, שהן שלוש עשרה מדות של רחמים עליונות".

והנה הדעות שאנחנו חייבים ללכת בהם, אינם הדרכים של מידות חסידות, שהיא "לפנים משורת הדין", אלא הבינונית, כמש"כ הרמב"ם (דעות א, ד-ה):

"הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שוה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו".

וחסידים הראשונים היו מטיין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות, יש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו לפנים משורת הדין.

ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר 'והלכת בדרכיו'.

מבואר מדבריו שהמצוה היא להתדמות לדרכי ה' הקבועים, שהם הבינוניים, ולא על לפנים משורת הדין, שזה ממידת חסידות. וי"ג מידות הרחמים הרי הם לפנים משורת הדין, כמו שאמרו 'וחנותי את אשר אחון - אע"פ שאינו הגון.

ורחמתי את אשר ארחם - אע"פ שאינו הגון" (ברכות ז.). ואנו מבקשים מהקב"ה שגם כאשר משורת הדין יש להעניש את החוטא, הרי יש לו גם הנהגה של רחמים וכן - אפילו במקום שאינו הגון ואינו כדאי.

ואכן הרמ"ק בספרו תומר דבורה אינו מזכיר כלל את המצוה של "והלכת בדרכיו", אלא אומר שהאדם ראוי שיהיה דומה לקונו בסוד צלם ודמות. ומי שרוצה לבקש רחמים במידות אלה צריך להתנהג בהן, שהרי הן מכלל הצלם אלקים שנברא בו האדם, וכשאדם נוהג בעצמו במידות אלו, יאירו עליו יג מידות הרחמים.

ו. מידת הרחמים הקבועה וי"ג מידות של ויתור

הבאנו שמצות "והלכת בדרכיו" אינה מחייבת בי"ג מידות הרחמים שהם חסד גמור. אך המשך דברי הרמב"ם מורים שהמצוה במידת הרחמים, ז"ל:

"כך למדו בפירוש מצוה זו: מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום" (דעות א, ו).

התשובה, שודאי יש מידת רחמים שהיא חלק מסדר העולם, שהרי אין העולם מתקיים בדין גמור, כמו שהביא רש"י בתחילת התורה ולמד מן הפסוק "ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים (בראשית ב, ד) - הקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין". במידה זו אין את הכחשת הדין אלא את דחייתו עד לתשובה (ע מס"י פ"ד בחלקי הרחמים). ועל מידת רחמים זאת אמרו שאנו חייבים לנהוג בה: "מה הוא נקרא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום" (שבת קלג:).

אבל על י"ג מידות אומר הרא"ש (ר"ה פ"א, ה) "וכל המידות מידות ויתור הם". וקשה הרי "כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא - יותרו חייו" (בבא קמא ג.), משמע שהויתור נחשב לגנאי בדרכי ההנהגה?

אלא שאכן במידות הקבועות של הנהגת העולם אין ויתור. אך י"ג מידות הרחמים סותרות את הדין, וכשהן מאירות בעולם, הגם ששורת הדין מחייבת עונש, הקב"ה פועל למעשה לפנים משורת הדין, כמו שיבואר.

ז. הנהגת י"ג מידות לפי הרצון העליון להטיב

כדי להבין בשורש ענין י"ג מידות נתבונן בגמרא (ראש השנה יז):

"רב הונא רמי: כתיב 'צדיק ה' בכל דרכיו, וכתוב 'וחסיד בכל מעשיו (תהלים קמה). ומשיב בתחלה - צדיק, ולבסוף כשרואה שאין העולם מתקיים בדין- חסיד. [נכנס לפנים מן השורה, רש"י].

רבי אלעזר רמי: כתיב 'ולך ה' חסד, וכתוב 'כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים סביג), בתחלה - כי אתה תשלם כמעשהו, ולבסוף - ולך ה' חסד.

אילפי, ואמרי לה אילפא, רמי: כתיב 'ורב חסד, וכתוב 'ואמת (שמות לדו). בתחלה - ואמת, ולבסוף - ורב חסד". דברי הגמ' מוקשים, שהתשובה בכל הפסוקים היא, שתחילה בא הדין והיושר ואח"כ ה' נוהג למעשה בחסד.

ככתוב: "צדיק ה בכל דרכיו - וחסיד בכל מעשיו". וכן השיבה הגמ בהמשך "בתחילה 'ואמת ולבסוף רוב חסד. אבל בשני הפסוקים האחרונים מתהפך הסדר, ככתוב "רב חסד - ואמת", וכן "לך ה חסד - כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", משמע שהחסד קודם, וכיצד לומדת הגמ מהם שבתחילה נוהג הדין ואח"כ החסד.

שורש הדבר בהבדל המהותי שביננו ובין השי"ת בענין הנהגת המידות. אצלו ית המידות הם למטה מן הרצון. הרצון שקדם לבריאת העולם הוא להטיב, [כלשון הרמח"ל "הנה התכלית בבריאה היה להטיב מטובו ית לזולתו" (דרך ה ח"א פ"ב,א)]. והמידות הם הדרכים להגיע לקיום הרצון הראשון הזה, כיון שהטוב השלם מגיע דוקא ע"י דרכים אלה.

כאן השורש לכך, שאף שברא הקב"ה את העולם ומנהיגו במידות אלה, בידו לפעול גם שלא על פיהם, אלא לפי עצם רצונו להטיב, שהוא הסיבה למציאות העולם בפועל, ואילו המידות הם רק דרכי ההנהגה שהתגלו אח"כ. זה מה שהתגלה למשה "וחנותי את אשר אחון, אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי".

על כך אמרו בגמ "בתחילה צדיק ולבסוף חסיד", כלומר במידות אי אפשר להתעלם מן הדין, אבל הוצאת הדברים אל הפועל מתבססת על הרצון בקיומם, ולכן יתכן שלמעשה יפעל ה שלא כפי המידות, אלא ברחמים גמורים. וזה לשון חז"ל שהקב"ה "עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים" (ע"ז ג:). והכוונה שהנהגה הקבועה היא בדין, אבל למעשה כשהקב"ה בא לפעול, אפשר שהוא יעזוב את הדין לגמרי - "עומד מכסא דין", וינהג ב"ג מידות הרחמים.

אצל הקב"ה הלמעשה אינו מוגבל בדרכי המידות, כיון שמה שמביא את יציאת המציאות אל הפועל למעשה, הוא הרצון העליון להטיב. ונמצא, שהנהגה העליונה כוללת שלשה שלבים: א. הרצון הראשון להטיב. ב. הדרכים הקבועים בדין המשותף ברחמים. ג. הלמעשה היכול להיות מושפע מהרצון עצמו, בשפע גדול ממה שמאפשרות הדרכים.

ולכך ב"ג מידות הרחמים הקדימה תורה "רב חסד - ואמת", לומר ששורש הרחמים הגמורים ברב חסד - הרצון העליון להטיב, ומתוך כך מתחדשת מידת 'אמת, הכפופה לרצון להטיב, שזה סדר ההשתלשלות מלמעלה. אמנם הגמ מסבירה "בתחילה צדיק ולבסוף חסיד, כיון שלנו מתגלה קודם היושר והאמת, ואח"כ מגיע הלמעשה בחסד, הנובע משורש הרצון הקודם לכל.

אם זוכים ליג מידות הרחמים, מתגלה לנו הנהגה זו, אך אין בזה קביעות, שהרי זו הנהגה שמעל הטבע, ואי אפשר להשיג אותה באופן קבוע. ולכן כשביקש משה רבינו "הודיעני נא את דרכיך" (שמות לג,ג), אמר לו הקב"ה "וראית את אחורי לפני לא יראו" (שם כג). אחורי משמעו התוצאה למעשה של מידות אלו, כמו שביארנו שהוא יכול להיות מושפע ישירות מהרצון העליון. 'ופני הם המחשבה שלהם, שהוא הרצון הקודם לבריאה - זה אינו מתגלה לאדם הנמצא בסדריו הקבועים של העולם הזה.

כדי לזכות בהנהגת י"ג מידות צריך הרבה לטרוח בתפילה, ולבקש כעני בפתח, שכן רק מי שתופס שאין מגיע לו כלל,

ובא בתחנונים, הקב"ה נותן ב"מתנת חנם". וכן אמרו על י"ג מידות אלו (דברים רבה ואתחנן א):

"בשעה שהיה משה מבקש ליכנס לארץ ישראל, אמר לו הקב"ה הוא רב לך, אמר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי כל מי שאין לו ביד, וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו. עכשיו איני אומר שמתבקש לי אצלך מאומה אלא חנם עשה עמי, מנין ממה שקרינן בענין 'ואתחנן אל ה'" (ע שמו"ר מהו,ו).

ח. מצות "והלכת בדרכיו" - "דרכים הטובים והישרים"

כשנאמר בתורה "והלכת בדרכיו", הכוונה למידות הקבועות, שנאמר עליהם "צדיק ה בכל דרכיו", ומידת חסידות אינה יכולה להחשב לדרך, כמובא לעיל. אצל בני אדם גם הרצון הטוב בחסד, צריך להתלבש בתוך מערכת מסודרת. לא יתכן שאדם יפעל כמו הבורא ויגלה את הרצון עצמו במעשה. תמיד צריך הוא לבא דרך המידות הישרות ומהם אל המעשה.

אין לחייב בני אדם לפעול באופן של הי"ג מידות, כיון שלבני אדם אין אפשרות לפעול עם הרצון עצמו, ולהוציאו למעשה שלא דרך המידות. יתכן אמנם שיהיה לאדם רצון לטוב מוחלט, אך אם הוא לא יפעל דרך היושר של המידות, הדבר יתקלקל וישתבש. ולפיכך הוא חייב להשתמש במידות מסודרות ולא לפעול עם הרצון הטוב כשלעצמו. וכן מצות 'והלכת בדרכיו מחייבת תמיד להשתמש עם המידות הבינוניות, ובמידת חסידות ניתן להוציא לפועל דרך מידות אלו רצון טוב יותר. וכמש"כ הרמב"ם:

"וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית, כנגד שתי הקצוות" (דעות א,ה).

כלומר הם נשארים במידה האמצעית ומטין אותה מעט לצד הקצה. אך הנטיה הגמורה לקצה, נחשבת רע אצל האדם גם אם כוונתו לחסידות (ע שמונה פרקים פ"ד). ואף שהרצון יכול להיות טוב גמור ונקי, אם הוא יפעל בלא מידות מסודרות הוא יהפוך לרע גמור.

וזה סוד הדעת המתהפך (ע שיעור לח), - שכדי להוציא לפועל את הרצון הוא משתמש גם בכלים הפוכים לו. לפיכך המצוה היא ללכת בדרכי ה שהם הדרכים "הטובים והישרים". ובכלל המצוה יש מקום לכך שהרצון לטוב, ישפיע על המידה של היושר, באופן שה"לפנים משורת הדין", יבא יחד עם הדין.

בגמ (ראש השנה יז). "אמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר 'נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון - למי שעובר על פשע". אין לפרש שהוא מעביר על מידות רעות של כעס ונוהג כראוי. אלא 'מידותיו הם המידות הבינוניות הישרות, שמצוה לנהוג בהם.

אך מכיון שהקב"ה התגלה גם בהנהגה של "לפנים משורת הדין", הרי זה מלמד שיש במצות "והלכת בדרכיו" גם ענין של מידת חסידות. וחוץ מהחיוב במידות הישרות, אפשר לנהוג במידת חסידות ולהדר במצוה זו. ובזאת ידמה את עצמו לצורה העליונה, כדברי הרמ"ק. ויזכה בדין של מידה כנגד מידה, שהנהגה עימו תהיה בלפנים משורת הדין.

נפשו גחלים תלהט

צוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 299 ויגש תשפ"א
1nafsho@gmail.com למייל 0527697944 או בטלפון: והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

בגליון זה מביאים דברים יסודיים בענין יהודה ויוסף. הדברים לקוחים מהספר הנפלא עיני ישראל [ח"ג עדיין בכת"ל]. את גליון "ולהב מפיו תצא" ובו מבט מעשי בסוגיא זו צירפנו כאן.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

העלון השבוע נתרם לעילוי נשמת
לע"נ הרב מנשה בן ר' חיים זצ"ל
ע"י ידידנו הנכבד שליט"א
מדי שבוע ניתן לזכות בזיכוי הרבים אדיר
בהכנסת העלון ל"אוסף גליונות"
המופץ ברחבי תבל באופן מכובד
הזדרזו להרים תרומותיכם לשבועות הבאים

שבטי י-ה. זהו איחוד נפלא בין שני העצים. במלחמתו של שרו של עשו עם יעקב, נדמה לו כתלמיד חכם (חולין צ"א א'), שהתווכח עמו בדרכי טעם ו"דעת", אבל יעקב אבינו נשאר יציב ואיתן עד הסוף, כי היה בו איחוד מלא בין מערכת הדעת למערכת האמונה – עץ הדעת ועץ החיים, וע"כ גם הדעת [שמצד אופיה היא בלתי יציבה, הסיסרה לנשיתו של לב האדם כנ"ל], היתה ב"יציבות" גמורה ומוחלטת [שזהו האופי של מערכת האמונה כנ"ל אות א'], אמנם "ויגע לו בכף ירכו" ופי' חז"ל שפגע "ביוצאי ירך יעקב", ואכן זרעו של יעקב היה טעון עדיין בירור בענין זה, כפי שיתבאר אי"ה להלן בענין ה"פירוד" בין יהודה ליוסף.

ג. פירוד בין יוסף ויהודה – נמשך בין הדעת והאמונה

הנה שתי המערכות הנ"ל – ה"דעת" וה"אמונה", הם באמת כחות זכר ונקבה, כי זכר הוא בר דעת ומעשיו מופעלים מכה השכלת הדעת שלו, ואילו על הנקבה אמרו חז"ל (קידושין פ' ב') ד"דעתן קלה". ועלולות יותר לפיתוי עי"ש. כלומר שהסר להן בשלמות כח הדעת המקשר את האדם עם המושכלות בהרגשת הלב כנ"ל (אות א'), וע"כ עלולות להתפתות בקלות יותר, ומעשה דברוריא יזכה [עין רש"י עכו"ז י"ח ב' ד"ה ואיכא דאמר]. אך מאידך יש לנקבה כח נאמנות יותר מן האיש. לדוגמא המעשה ד"חולדה ובור" המובא בגמ' (תענית ה' א' עי"ש ברש"י) שהבחור עבר על אמונתו והבטחתו, והיא נשארה איתנה בנאמנות עי"ש, והמהר"ל (תליכות עולם נתיב האמונה) מאריך ביסוד זה דכה ה"אמונה" מיוחס יותר לנקבה. הזכר והנקבה יחד הם שלמות קומת אדם כמש"כ "זכר ונקבה בראם ויקרא שמם אדם". ועניינו כי הזכר והנקבה הם "חומר ועזרה" כידוע. לדוגמא הזכר מניח את עצם החומר של חוילה, והנקבה מפתחת אותו ונותנת בו צורה וחילוק אברים. והשלמות היא דוקא באיחוד "החומר והצורה" יחד, וע"כ הזכר לחוד או הנקבה לחוד הם "פלא גופא". זהו המושכל של היסוד הנ"ל שתכלית השלמות היא באיחוד שני העצים, דעץ ה"דעת" הוא אופי הזכר ה"בר" – דעת, ועץ החיים הוא אופי הנקבה "בת" – האמונה, ושלמות הבית והבנין הוא בדוקא ע"י חיבור שני הכחות יחד.

י"ב שבטי י-ה מהוים קומת אדם שלמה, כלומר המושך של קומת האדם של יעקב [שהיה מעין שופריה של "אדם" הראשון כנ"ל]. והרי קומת האדם כוללת זכר ונקבה כנ"ל, ומבואר בקדמונים שעיקרי כחות זכר ונקבה בשבטים היו יוסף ויהודה, כי יוסף היה ה"בר דעת", והיה ה"בן זקונים" – בר חכים, שקיבל את עיקר תורתו של יעקב, ויהודה היה כח "הנקבה" של הנקבות, וע"כ היתה התנהגותו בחסרון הרוממות של הדעת [א.ה. ויש להוסיף כמובן שהנהגתו נבעה מכה האמונה שהיא מעבר לכח ודעת ולכן בסופו של דבר לא יצאו תקלות ממעשיו כי היו מושרשים בעומק האמת אך לא מושעמים בדרך הדעת וכפי שהוזכרה מעלתו להגיע מעבר לשעם ודעת בעלונים הקודמים]. כבהינתן הנקבה שדעתה קלה, כדוגמת מעשה תמר, וכן ירד כמה פעמים למקומות מסוכנים כמו "וירד יהודה מאת אחיו", וכמו"כ קיבל ערכות על בנימין, וסיכן את כל חלקו בעולם הבא כד' חז"ל כידוע. הפירוד בין יהודה ליוסף, הוא הפירוד בין עץ החיים לעץ הדעת, שנגרם בחטאו של

איחוד יהודה ויוסף

ענין הפירוד בין יהודה ויוסף בפרשיות וישב – מקץ, ואיחודם שנית בפרשת ויגש, הוא מיסודי והנהגה של כלל ישראל, [בגליון 165 נתבאר הענין בסגנון אחד, ובמאמר שלפנינו יתבאר בפנים אחרות. בתוספת נקודות שלא נתבארו כלל במאמר הנ"ל]. נגדיר בעז"ה את ה"חילוק" ושינוי האופי שבין יהודה ליוסף, ונראה בס"ד את "איחוד" הכחות הללו אצל יעקב אבינו ע"ה עצמו, ואצל השבטים הל' "פירוד" ביניהם.

א. דעת ואמונה – עץ החיים ועץ הדעת

הנה ישנן שתי מערכות בידיעת האמת. הא' מערכת הדעת – שהדברים מוכנים ומושלמים ומתישבים על הלב בטוב טעם ודעת, והב' מערכת האמונה – דברים שלמעלה מיכולת התפיסה של השכל, ומאמינים ככך בהתמסרות ונאמנות מוחלטת. לכל מערכת יש מעלה שאין בחברתה. מעלת הדעת היא, שבהיות הדברים מתישבים על הלב בטעם ודעת, מתקשר עם הדברים, ומקבל רגש וחיות, וממילא משיפע על המעשים שיהיו עפ"י הכרה זו, משא"כ במערכת ה"אמונה" שהדברים מופשטים ואינם מושגים בשכלו, אינם אלא "ידיעה" גרידא, קשה להפעיל את המעשה ע"פ ידיעת השכל. מאידך האמונה כניעה לעמקי המעמקים של האמת, הרבה מעבר להשגת הדעת, ועוד דאדרכא בהיות שהדברים הם כין- כך למעלה מדעת האדם. יש בהם יציבות מוחלטת עד מסירות נפש, ושלא כמו מערכת הדעת שמטור ביד שכלו להטות הדברים לכאן ולכאן, ובפרט חלק הרגש של הדעת, שמקומו ב"לב" האדם, אינו מושלט כ"כ ביד השכל, ומסור יותר לנשיות הנפש. ב' מערכות אלו הם שני העצים שהיו באמצע הגן, עץ "החיים" היא ההכרה בדרך "אמונה", שיש בה יציבות מוחלטת כהליכה בדרך הטוב בלבד, ואחוזה בעצמה ב"החיים" – חיי נעה של הכרת האלקות כלי פקוק, יעץ "הדעת" היא האמת, שטעם ודעת, שבהיות השכל ממונעם ומגובל, הרי הוא עלול לנטות מן האמת, ויכול ללכת "שובב בדרך לב רצונו" (לשון הגרי"ס). ושני אלו הם ה"מרכיב" של העבודה (אמצע הגן), והכל סובב על שני קוטבים אלו. לפני חטאו של אדה"ר היה באמת תיאום מלא בין שני העצים, שידיעת האמת של "עץ החיים" היה מסיר לגמרי את המכשולות שבדרך "עץ הדעת". ורק מפני שהקדים לאכול מעץ הדעת ונכנס למערכת ההכרה המסורה ביד שכלו והרגש לבו הממונעם, שעלול לנטות ולהכשל בקלות כמש"כ.

ב. "הבה לי בנינים" – רוממות תפיסת החיים

הגדרת הדברים הנ"ל [בנוגע לפנינו]. ומערכת ה"אמונה" היא תפיסת החיים בדרך "רוממות" מעבר לצמצום השכל האנושי, ומערכת ה"דעת" עלולה להוריד את מושגי החיים ל"פחיתות" גדולה עד כדי נטיה לצד הרע ממש, ו"התכלית" הוא חיבור שני המערכות. שגם ההכרה בדרך טעם ו"דעת", תהא מקושרת קשר אמיץ עם ידיעת האמת בדרך "אמונה", שעל ידי זה תהיה רוממות בהכרת הדעת גופא. איחוד זה – בין ב' המערכות הנ"ל – היה בראשית הבריאה, ורק אדה"ר שעסק תחילה בעץ הדעת, גרם ל"ניתוק" בין הדרכים, וירד לתוך פחיתות החיים כמ"ש במדרש עה"פ (בראשית ג' י"ב) "ויאמר האדם, האשה אשר נתתי עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל", ולכאן מלת "ואוכל" מיותרת, הדרי הצטדקונו היא בכך שהאשה נתנה לו ותו לא, ופירשו חז"ל "אכלתי ואוכל עוד", ולכאן פלא מאוד היתכן הצנפה כזו כלפי שמיא? אמנם הכונה שהגדיר את מצבו, שירד עתה לפחיתות החיים, שעלול לנטות בקלות מדרך האמת ח"ו. על יעקב אבינו ע"ה, אמרו חז"ל (ב"ב נ"ח) שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר. כלומר שהיה במדרגה מעין אדה"ר בזמן "שופריה" – היינו יופיו שלפני החטא, ומפני כך נאמר בו "יעקב אבינו לא מת" (תענית ה' ב'), שהיתה בו שלילה של גורת המיתה שהיתה בעשיו של נחש, ואם כי בעולמינו – עולם הפשט – חנשו נחשיא וקברו קבריא, כי בגבול עולמינו לא יכול להתראות עדיין הפקעת המיתה, אבל בעולם הדרוש – "מקרא אני דורש" – שם לא מת, ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים [א.ה. כלומר למרות שב"מציאיות" אכן מת כי כך נגזרה הגזרה אך זכה להתעלות לנקודה שמופקעת ממיתה ככה האחדות הנ"ל וזה בא לידי בטוי בזרעו כפי שדרשו "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"]. זכירתו של יעקב ב"חיים", היא אחיזה ב"עץ החיים", שהשלים את מה שאדה"ר היה צריך לעשות, ומכיון שאחז בעץ החיים קיבל רוממות תפיסת החיים, וגם ענינים שנתפסים בעולם כדברים פחותים מפני המבט של עץ הדעת טוב ורע, ומדרך הצניעות להעלימם, היו אצלו בשיא הרוממות. דוגמא לכך מה שאמר ללבן "הבה את אשתך", וברש"י "והלא אפילו קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להעמיד שבטים נתכוון" ע"ל. ברוממות תפיסת החיים שלו, אין כאן שום ענין של פחיתות, אלא הכל קודש קדשים, עבודת ה' צרופה של העמדת

עשרה בטבת - חורבן הבית

וכל זה החכמה ששמעת שאבתי מעצים ואבנים אלו, ועל שאלתך השניה האידך נאה לחכם לבכות על העבר, לא אוכל לענות לך כי אינך מסוגל להבין זאת, ע"כ סיפור הדברים.

והוסיף ע"ז הסבא מקלם ז"ל ואמר כי התשובה על שאלתו השניה פשוטה, שאין אנו בוכים על העבר, אלא על העתיד, כי שערי דמעות לא ננעלו, ועי"ז נזכה לראות שוב בבנין ביהמ"ק בב"א, אלא שזה איך גוי יכול להבין, והוסיף הסבא ז"ל עוד שיש להתבונן מכאן גודל קדושת נשמת ישראל, שדבר כזה אשר הדיוט שבישראל מביין בפשטות, לא היה מסוגל להבין אפילו חכם גדול שבחכמי אומות העולם כאפלטון עכ"ל הלב אליהו.

וא"כ כל מי שאכפת לו על מיצוט ידיעתו בתורה, צריך להצטער עד מאוד על חורבן בית המקדש, וידוע העובדות מגדולי ישראל מגודל צערם בהעדר הבנת איזה דבר בתורה, ובנוסף על כך הרי צריך להצטער על חילול ה' והעדר גילוי מלכותו יתברך בעולם.

להתחזק בתורה ובבטחון

כתב הרמב"ם (פ"ה מה' תענית ה"א) "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר (ויקרא כ"ו מ') והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו', (ובה"ב כתב) ואלו הן וכו' ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק" עכ"ל.

ודברי הרמב"ם הם בכל הצומות, אך בפרט בעשרה בטבת דהמיר טפי, כמבואר באבודרהם (סדר תפילת התעניות עמוד רפ"ג, והביאו הב"י סימן תקנ"ג סעיף ג') שכתב "וחילוק יש ביניהם, שארבעת הצומות הם נדחין לפעמים, כשחלו בשבת, הוין מעשרה בטבת שאינו חל לעולם בשבת וכו', ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בו (יחזקאל כ"ד ב') "בעצם היום הזה" כמו ביום הכיפורים" עכ"ל, וטעם הדבר הוא משום שיום זה הוא התחלת הפרענות, [כמבואר ביערות דבש ח"א דרוש ב ד"ה והנה לבאר אמרו].

ושורשי החיזוק שצריך להתחזק בהם הוא בב' דברים.

האחד הוא בלימוד התורה, וברמח"ל (בדרך עץ חיים בסופו) כתב "והנה תראה שחורבן בית מקדשנו ותפארתינו ושגלינו מארצנו היה בעוון ביטול תורה, כמו שמבואר בתורתנו הקדושה (דברים כ"ט כ"ג) "ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת", (ובפסוק כ"ד) "ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלקי אבותם", וברית האמור שם היינו תורה, והנה באמת מצינו (איכה רבתי פתיחתא ב') שויתר הקב"ה על ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על מאסה של תורה שנאמר (ירמיה ט' י"ב) "על עזבם את תורת"י ובפירוש צווח הנביא (שם ט"ז י"א) "ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו", ודרשו חז"ל (שם) "הלוואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו", נמצא כל הכעס שכעס הקב"ה על עמו ישראל הוא בשביל התורה וכו'.

והנה כלל זה בידינו, שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו (ירושלמי יומא פ"א ה"א), מאחר שהמה בעלי בחירה והיו יכולים לפעול במעשיהם הטובים שיבנה בית המקדש ולא עשו, לכך מעלה עליהם כאילו נחרב בימיו, כן הדבר הזה מאחר שלנו משפט הבחירה למאוס ברע ולבחור בטוב ולעשות תיקונים גדולים על ידי

זכירת החורבן מעוררת לבכי

כתיב (בראשית מ"ה י"ד) "ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו", ואחז"ל (מגילה טז:) "כמה צוארין הוול ליה לבנימין, אמר ר' אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב, 'ובנימין בכה על צואריו', בכה על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב" ע"כ.

וטעם הבכיה עתה, נראה בפשוטו שעכשיו ראה זאת ברוח הקודש, וממילא נתעורר לבכות, דבאמת היודע מהות ענין החורבן, הרי עצם הזכירה בחורבן מעוררת הבכיה מאליה, וכמאמרם ז"ל (איכה רבה א' כ"ד) עה"פ "בכה תבכה בלילה" (איכה א' ב') "למה בלילה וכו', א"ר איבו לילה מושך עמה קינה, מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל, והיה לה בן תשחורת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה, והיה נזכר חורבן בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו עמדו ופינו אותה משכונתו" ע"כ.

וכבר הובא על ר' בן ציון אברהם שפירא (קונטרס צמח צדיק מודפס בסוף ספר צבי לצדיק לר' יהושע צבי מיכל שפירא עמוד צ"ה) "שבאחד הימים שביין י"ז בתמוז לתשעה באב, נכנס אצלו ת"ח אחד ושוהחו על ענין תיקון חצות ביום, אמר לו ר' בן ציון לפי האר"י ז"ל כל עיקר עריכת תיקון חצות ביום הוא לישיב בפניה על הארץ ולבכות על חורבן בית המקדש מבלי לומר דבר, אמר לו אותו ת"ח הרי לכך צריכים להיות בעל מדריגה, ענהו ר' בן ציון מרוב התרגשות למה הרי זה פשוט כל כך, רק נצייר לעצמנו שבמקום זה היתה פעם השכינה שרויה, ובעונותינו הרבים נסתלקה מפה, איך אפשר שלא לבכות, וכבר נראו דמעות בעיניו".

ובסליחה לעשרה בטבת אנו אומרים "מכרוב למפתן לפינת גג דאה", והוא ע"פ המבואר בגמ' (ר"ה לא). "אמר רב יהודה בר אידי אמר ר' יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה, מכפורת לכרוב, ומכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן, וממפתן לחצר, ומחצר למזבח, וממזבח לגג, ומגג לחומה, ומחומה לעיר, ומעיר להר, ומחר למדבר, וממדבר עלתה וישבה במקומה שנאמר (הושע ט' ט"ו) "אלך ואשובה אל מקומי", וכתב רש"י (בד"ה ומעיר להר) "וכל סילוקים הללו לפי שבקושי היה מסתלק ומצפה שישונו", ולכך עצם הזכרת חורבן בית המקדש וסילוק השכינה מעוררת לבכיה.

כתב בלב אליהו (בראשית שביבי לב אות קנ"ה) "הרמ"א ז"ל בספרו תורת העולה מביא מעשה שאפלטון הפילוסוף הגדול בא לירושלים עם נבוכדנצר, ולאחר חרבן המקדש נכנס להר הבית, וראה את ירמיהו הנביא בוכה מאוד ומרים קול גהי ובכי על החורבן, וישאל לו אפלטון ב' שאלות. א' שאל לו אתה החכם שבישראל מדוע אתה בוכה על עצים ואבנים. ב' הרי הבית כבר נחרב, ואין ראוי לחכם לבכות על העבר. והשיב לו ירמיהו ואמר לו, אתה בתור פילוסוף יש לך ודאי כמה ספיקות פילוסופיות אשר עדיין לא ידעת פתרונם, אמר לו אפלטון ודאי כן הדבר, ויש לי הרבה ספיקות אשר עדיין חושבני שאין אף אחד בעולם שיפשוט לי אותם, אמר לו ירמיהו אמור לי אותם הספיקות ואני אפשוט לך, ויאמר לו ספיקותי, וירמיהו פשט לו את כולם כלאחר יד, אפלטון נדהם מאוד מזה, ותמה אם עומד לפניו ילוד אשה שיהיה מלא בחכמה רבה כל כך, ויאמר לו ירמיהו

עסק תורתינו, ואין אנו עוסקים נמצא אנו הגרמא בנזקין שהסטרא אחרת מתגברת ח"ו עכ"ל הרמח"ל.

ומוטל עלינו להתחזק בלימוד התורה גם בזמן קושי כמו שאחז"ל (אבות ה' כ"ג) "לפום צערא אגרא", ועוד אמרו חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ג) "אם למדת תורה בזמן הריוח אל תשב לך בשעת הדחק, לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח".

והענין השני שצריך להתחזק בו הוא במידת הבטחון, וכפי שנראה מלשון הסליחה "אבותי כי בטחו בשם אלקי צורי, גדלו והצליחו וגם עשו פרי, ומעת הודחו והלכו עמו קרי, היו הלוך וחסור עד החודש העשירי", והכונה שראו כל הנעשה להם כמקרה ולא בהשגחה, והוא היפך ממידת הבטחון, וכפי שביאר החזו"א (אמונה ובטחון ב' א') את ענין הבטחון וז"ל "אבל ענין הבטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאיתו יתברך" עכ"ל.

והדבר מבואר ברמב"ם (ריש ה' תענית) שכתב "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור וכו', ודבר

זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו, כ"ז – כ"ח) "והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי", כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי" עכ"ל.

וכמדומה שדבר זה כלול במאמרם (גיטין נה:) "מאי דכתיב (משלי כ"ח י"ד) "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לכו יפול ברעה", אקמצא וכו' קמצא חרוב ירושלים" ע"כ, דהיינו שמחמת שהיקשו ליבם, התקיים בהם 'יפול ברעה' ונחרב ביהמ"ק.

וביד כל אחד ע"י שמוסיף זכויות, לזכות את כל הדורות של כלל ישראל ולהחיש גאולתנו, ועי"ז יקוים בנו דברי הכתוב (זכריה ח' י"ט) "כה אמר ה' צבקות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

פרשת ריגש - מושל ברוחו

והבחינה השניה היא מה שמצינו שיוסף נפל על צוארי יעקב, וכתב רש"י "אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע", ובמהרי"ל דיסקין עה"ת כתב בזה"ל "ענין קריאת שמע שהיה קורא אז, מפני שיעקב אבינו נתעורר אז למידת האהבה אל בנו בחירו בן זקונים, ובנו של רחל ע"ה, והוא מושל בכל ארץ מצרים ועומד בצדקו, ואשר נתיאש ממנו זה כ"ב שנה, ועתה הוא המכלכל אותו ואת ביתו ומנחיל להם כבוד גדול, וכאשר הגיע במידת האהבה עד מרום קצה, השתמש אז במידה זו להקדישו לשמים, לכן קרא פרשת שמע שכתוב בה "ואהבת את ה' אלקיך", ר"ל תכלית מידת האהבה ועיקרה הוא לאהוב את ה', ואין אהבה כאהבתו אותו יתברך" עכ"ל.

וזוהו האופן השני לשלוט ולמשול בהרגשותיו ולהטותם לחפצו, היינו כשמתעורר באדם איזה כח, לדעת למשול בו ולהטותו לעבודת ה', וכגון רבן גמליאל שנתעורר לבכיה מחמת ששמע את שכנתו בוכה, ובכה על חורבן בית המקדש.

והנה עה"פ "ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך", מבואר בחז"ל שבכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב, והטעם דבכה עתה על חורבן בית המקדש, אולי יש לבאר שיוסף היה לו בשעה זו געגועים עזים לבנימין אחיו שזה כ"ב שנה שלא ראהו, ולכך השתמש במידה זו של 'מושל ברוחו להטותם לחפצו', ועורר בליבו הרגשים עזים של השתוקקות לבית המקדש, וזה גרם לו לבכות על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. [א.ה. עי' במאמר הקודם על עשרה בטבת בתחילת המאמר, ששם ביאר רבינו זצ"ל ענין זה באופן אחר]

וכן הוא בזמן שמחה [וכגון שמחת יו"ט או עונג שבת] לנצל את זמן השמחה עבור עבודת ה', ובגמ' (שבת ל:) איתא "כתיב (קהלת ח' ט"ו) 'ושבחתני אני את השמחה', וכתיב (שם ב' ב') 'ולשמחה מה זו עושה', לא קשיא ושבחתני אני את השמחה, זו שמחה של מצוה, ולשמחה מה זו עושה, זו שמחה שאינה של מצוה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו', אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר וכו', אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה", [ופרש"י צריך לפתוח במילי דבדיחותא], וא"כ אדם שנמצא בזמן שמחה, על האדם להיות 'מושל ברוחו להטותם לחפצו' ולנצל את שעת השמחה וצלילות המחשבה לעיין בתורה הק'.

וכן בהרגשת צער, כשמתעורר לאדם הרגשת צער על עניני העולם, להיות 'מושל ברוחו להטותם לחפצו' ולנצלה לצער על אשר יש להצטער בעניני עבודת ה' שלו.

וזוהו בכלל הכתוב (דברים י"א י"ג) "ולעבדו בכל לבבכם", שעל האדם לעבוד את הקב"ה בכל הרגשות הלב הנולדות באדם.

כתב הגר"ס (אור ישראל מכתב כ"א) "זה כל האדם להיות מושל ברוחו להטותה לחפצו, אל אשר ישאנו רוח מצבו" עכ"ל, ונראה דענין זה של 'מושל ברוחו להטותה לחפצו', למשול בהרגשותיו, שני פנים יש לו, ושניהם נלמדים מפרשתינו.

הבחינה האחת היא מה שמצינו ברש"י עה"פ (בראשית מ"ו כ"ט) "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו לשנה וירא אליו ויפל על צואריו", וכתב רש"י "וירא אליו – יוסף נראה אל אביו", וברמב"ן כתב על דברי רש"י "ולא ידעתי טעם ב'וירא אליו', כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צוארו".

ובביאור דברי רש"י כתב באור יהל בזה"ל "ויש לבאר כוונה עמוקה בזה, שאמנם גם לרש"י היה קשה טעם זה של וירא אליו כמ"ש הרמב"ן, וע"ז תירץ 'יוסף נראה אל אביו' עפ"י מה שיבואר, דהנה יוסף הצדיק בן זקונים של יעקב אבינו שטולטל והלך בגלות ולא שמע מיעקב אבינו עשרים ושתים שנה, מובן עד כמה היתה דאגתו וצערו בכל יום לדעת שלום אביו, וגעגועיו לראותו, וכנזכר בפסוקים בכל פעם שבאו אחיו וישאל לאביהם הזקן וכו', ואף כשנתודע לאחיו היתה שוב שאלתו הראשונה העוד אבי חי, ומי לא יבין שבעת יעקב אבינו בא לארץ מצרים, עד כמה פעם לבו בקרבו ועז רצונו וחפץ נפשו לראות פני אביו, ומחכה לרגע היקר בכל ימי חייו ליפול על צוארו ולנשקו, וכזו הרי היא גם הרגשת נפש בן המוני לאב פשוט, וק"ו אהבת יוסף הצדיק ליעקב אביו, האדם שבמרכבה, אבל היתה הרגשה שניה, היינו כמה מתאוה ומחכה היה יעקב לראות את יוסף, אין להעריך אהבת יעקב אבינו לבנו חביבו, בן זקוניו, יוסף הצדיק, וכמו שאמר (שם מ"ו ל') "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך".

נמצא שליוסף היה ב' מיני הרגשות בזה, א' לראות פני אביו, ב' להראות אל אביו, כלומר שיעקב אבינו יראה אותו, ושתי הרגשות אלו סותרות אשה רעותה, כי כל אחת יש לה למלא מקום לכבו ונפשו, בלי השארת מקום לחברתה, ואמר הכתוב "ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו", לומר לך שכל מחשבתו והרגשתו קודש היתה לעלות לקראת אביו לקיים כיבוד אב, דהיינו שאביו יראהו, ויגע וביטל כעת ההרגשה הראשונה של חפץ נפשו לראות את אביו, שלא תתפוס מקום בלבו אלא ההרגשה השניה שאביו יראה אותו, וזהו שסיים הכתוב "וירא אליו", ופרש"י 'יוסף נראה אל אביו', כלומר מהתחלה שאסר את מרכבתו עד הסוף, עמד בנסיון נפשי זה שהיה גדול מאוד אצל יוסף הצדיק, ובכל לבו ונפשו עלה ונראה אל אביו, להראות לו דייקא עכ"ל.

והגדרת למשול בהרגשותיו בבחינה זו, היא לסלק את הרגשת ורצון עצמו מפני הרגשת גרימת נחת רוח לאביו, [והיא עבודה גדולה

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת ויגש תשפ"א

ענבים כמושך הזרע והטיפו ההרים עמים, חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף, דורך ענבים זה יהודה, ומושך הזרע זה יוסף, וביאור דברי המדרש שלעתיד לבא בעת הגאולה העתידה יגש יהודה אל יוסף ויאוחדו מלכות יהודה וישראל למלוכה אחת.

והנה המדרש מביא דרשה זו על הכתוב 'יגש אליו יהודה' שגישה זו של יהודה שניגש אל יוסף, היא הגישה האמורה בכתוב בעמוס ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים כמושך הזרע. הרי מבואר דפלוגת האחים עם יוסף, היא יסוד ההתחלקות של המלוכה בישראל לשתי ממלכות, והפיוס של יוסף עם אחיו הוא הפיוס שיחא לעתיד לבא בין המלוכות להיות מלוכה אחת לכל ישראל.

והנה בגמ' בשבת דף נ"ו ע"ב איתא דאלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו, וברש"י שם כתב שעל ידי שנחלקה המלוכה, העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל ירושלים לממשלתו של רחבעם. הרי מפורש בדברי הגמ' דיסוד חורבן הבית נגרם ובא מכח שנחלקה המלוכה לשתיים ונעשו לשתי ממלכות.

ולפי זה נמצא דבמעשה זה של מכירת יוסף והמחלוקת עם האחים מונח השורש והיסוד גם לתוצאה של החורבן, שמכח המחלוקת הזו עתידה מלכות ישראל להתחלק לשתי ממלכות, ומכח ההתחלקות לשתי ממלכות עתידים לעבוד ע"ז, ומחמת חטא זה יבא ויגרם חורבן הבית.

ובזה מבואר היטב השייכות של חורבן הבית לענין מכירת יוסף והמחלוקת עם אחיו, וכאן הוא המקום והזעה לככות על החורבן, כי בזה מונח השורש והיסוד לחורבן הבית.

ואף שעכשיו כבר נפגשו עם יוסף והשלימו עמו, מ"מ כיון שממעשה זה נתגלגל לבסוף חורבן הבית שפיר שייך הכא בכיה ע"ז.

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא. (מ"ה, כ')

אף שפרעה אמר להם שאין צורך בהבאת רכושם אשר רכשו בארץ כנען, כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ יעקב ובניו לא שמעו לדבריו, כמו שנאמר להלן (מ"ו ו'), 'ויקהו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה'. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו למצרים את מקניהם ורכושם, והלא אמר להם פרעה 'כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'.

ולפי פשוטו יש לומר, דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, וכמו שהור יעקב על פכים קטנים לקחתם, כן גם בירידתו למצרים,

ולתחיות לכם לפליטה גדולה. (מ"ה, ח').

הכתוב אומר שיהיה זה פליטה גדולה, וצריך ביאור מה הכונה גדולה.

ויש לבאר דהנה להלן (מ"ז ג') כתיב 'ויאמר אנכי הקל וגו' כי לגוי גדול אשימך שם, ומבואר דיש הבטחה מיוחדת שבמצרים יהיו לגוי גדול, וצריך ביאור מהי ההבטחה המיוחדת שנאמרה דוקא במצרים ולא בארץ כנען.

ונראה לבאר דהנה כתיב (שמות א' י"ב) 'זכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וברש"י שם הביא דהמצרים אמרו פן ירבה, וכנגדם רוח הקודש אומרת כן ירבה, ומבואר דע"י שעינו אותם בשביל למעטם, בזה גופא נוצר הכח שהם ירבו, וזהו ההבטחה המיוחדת שבמצרים יהיו נעשים לגוי גדול, כי רק ע"י שאמרו פן ירבה נגרם שיהיו מתרבים, וזהו שאמר הכתוב כי לגוי גדול אשימך שם.

ולפי"ז יש לפרש דזהו הכוונה 'לפליטה גדולה', שע"י מכירת יוסף נתגלגל שירד יעקב וזרעו למצרים, ושם נתרבו מאד, וזהו 'לפליטה גדולה', לשון ריבוי בכמות, שפרו ורבו שם ביותר.

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו. (מ"ה, י"ד).

וכתב רש"י, ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופו ליהרב, ובנימין בכה על צואריו, על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו ליהרב. וצריך ביאור מה ענין החורבן לענין שיוסף נפגש עם אחיו, ולמה כאן הוא המקום לבכות על החורבן העתיד של המקדשות.

ונראה לבאר בזה, דהנה מכירת יוסף והמחלוקת של השבטים עם יוסף, היא יסוד מה שנחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות, ונפרדו למלכות יהודה ומלכות ישראל, ודבר זה יש ללמוד ממה שקורין בהפטרה את נבואת יחזקאל על השלמות והתאחדות מלכות יהודה עם מלכות ישראל, שאומר 'דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי, ולהלן שם עוד כתוב, 'זלא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד', ומבואר דענין חלוקת המלוכה בישראל לשתי ממלכות, יסודו הוא במחלוקת האחים עם יוסף, וההתחלקות של ישראל לשתי ממלכות שורשו הוא בחלוקת יוסף עם אחיו.

וכן מבואר דבר זה בדברי המדרש (צ"ג, ה'), דהנה דרשינן הכתוב כנביא עמוס 'הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך

הם על רכושו ולא השאירו בארץ כנען, אף שכל טוב ארץ מצרים לו הוא.

ונראה לומר בזה עוד, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה מחמת גזירת בן הכתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר יעקב שאם ירד בגפו למצרים, אבל רכושו וקנינו ישארו בביתו שבארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשארו לו שייכות וחלק עם ארץ כנען.

וכעין זה מצינו לגבי עשו, כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ו ז'), שאמר עשו, מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב שם (פסוק ו') זיקה עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אתו הכל, כי אם היה מניח כמה מהפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל, גם אצל יעקב כשירד מצרימה, היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך. (מ"ה, כ"ד).
וברש"י הכיז דברי הגמ' בתענית דף י' ע"ב, שבזה אמר להם, אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה בעיר.
וצריך ביאור למה אמר להם הלכות הדרך, וכי עד עתה לא ידעו הלכות אלו, שלא לפסוע פסיעה גסה וליכנס לעיר בחמה, ואטו זה פעם ראשונה שהם יוצאים לדרך.

ויש לבאר, דהרי השתא כששלחם יוסף להביא את יעקב אבינו, כתוב (לעיל פסוק ט') שציווה אותם 'מהרו ועלו אל אבי, ואם כן היו מצווים לילך במהירות, ועל כן היה צריך להזהירם דאע"פ שנצטוו לעלות במהירות, מ"מ עליהם לנהוג כדון הולכי דרכים, ויזהרו שלא יפסעו פסיעה גסה, ושיכנסו לעיר בחמה.

וטעם הדבר שציווים לעלות במהירות, הוא על פי דברי הרמב"ן (פר' מקץ, פרק מ"ב, ט') שכתב דהטעם שיוסף לא שלח להודיע את יעקב אבינו כי הוא חי, ואע"פ שבכל אותם ימים רבים, היה יעקב אבינו שרוי בצער, ובשכול ואבל על יוסף ועל שמעון, שכל זה היה משום שידע יוסף שהחלומות צריכים להתקיים, ועל כן המתין עד שבאה העת והזמן לקיום החלומות, ורק אז שלח להודיע ולהביא את יעקב אבינו, ולולי כן היה יוסף הוטא הטא גדול, במה שהמתין והשאיר את אביו שרוי בצער ובאבל.

אבל מעת שהגיע הזמן שיכול להודיע ליעקב כי עודנו חי, מאותו רגע צריך להודיע את יעקב במהירות ובהקדם האפשרי, ולא להתמהמה ולהמתין כלל, ועל כן ציווים שיעלו אל יעקב במהירות, שלא יהיה שרוי יותר בצער.

ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמידהו לפני פרעה. (מ"ז, ד).
מלשון הכתוב 'ועמידהו', משמע דיעקב אבינו לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור, דממה נפשך אם יעקב אבינו היה הפץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם יעקב אבינו לא היה הפץ לעמוד לפני פרעה, למה העמידו יוסף.

ונראה לבאר הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו. ונגדולה מזו הוי"ו, דאפילו קיום החלום שהלם יוסף, שיעקב ישתחוה ליוסף, נתקיים רק כשנשתחוה לו על ראש המיטה, ולא נתקיים להדיא, וכמש"כ רש"י שהיה זה השתחוואה לשכינה.
ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך לזוהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

שלא יתבייש איש ישראל

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו.

וכתב רש"י לא היה יכול לסבול, שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם. הנה התורה כתבה פסוק שלם, שיוסף דאג להוציא כל איש מעליו, כדי למנוע את בושות אחיו, ועוד הוסיפה התורה והעידה, שאמנם כן היה, שלא עמד איש אתו באותה שעה, ושבאמת נתקיים הענין שלא היה שם איש שיתביישו ממנו.

למדנו מזה דגם בעת שעוסקים בדבר גדול ונשגב, מכל מקום צריך לזוהר שלא יהא נגרם מזה שום דבר קל שאינו כדון, ואם יכול ליגרם תוצאה של איזה בושא למישהו, אז אי אפשר לעשות הדבר, על אף גדלו ורוממותו.

ומעשה היה עם אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל, שבעת כהונתו ברבנות בבריסק, בעקבות ביקורות ודרישות השלטונות מבתי המטבחים, התפתחה תופעה של שחיטה שחורה שלא בבית המטבחים, תופעה כזו של שחיטה בלתי מוסדרת, טומנת בחובה סכנות לכשרות השחיטה, על כן קרא אא"ז זצ"ל לאסיפה את כל הנהגת העיר, על מנת לפעול למניעת תופעה זו.

אחר שכל המוזמנים נתאספו בביתו וישבו סביב השולחן, מ"מ נמנע אא"ז זצ"ל מלפתוח את האסיפה ולא פתח את פיו, סיבת הימנעותו הייתה מחמת שאחד מן השוחטים, ששוחט במסגרת השחיטה השחורה, הגיע לאסיפה בלא שהוזמן, ומכיון והדברים שהיה אא"ז זצ"ל צריך לומר היו גורמים לו לבושה, ועל אף שהיה בלתי קרוא, מכל מקום נמנע אא"ז זצ"ל מלקיים את האסיפה, ובלבד שאותו יהודי לא יתבייש, באומרו כי אי אפשר לפעול תועלת לאידישקייט על ידי שיגרם בושא ליהודי.

מצוה צח

להיות האכלין מתטמאין

שנאמר מכל האוכל אשר יאכל וכו'

הקשה רש"י על פירוש זה, דא"כ היה להם לגזור שיהא טמא טומאת ראשון ולא שני, וכן דלא היה להם לגזור רק על ידים אלא על כל גופו של הנוגע ועוד דלא סגי לטומאה זו בנטילה אלא טעונה טבילה. ולכך פירש דטעם הגזירה שהידים עסקניות ונוגעות במקום הטינופת וגנאי הוא לתרומה, וא"כ לא שייכא גזירה זו לטומאה. אכן, אפשר דחשיבא שני כיון דגזרו רק לתרומה, אך לדברי רבותיו של רש"י וכן משמע ברמב"ם (פ"ח מהל' אבות הטומאה ה"ח) חיישינן שמא נגע בטומאה, וא"כ היה להם להחשיב כראשון לטומאה ולא כשני.

ועוד מצינו במשנה בחגיגה (יח:) כמה גזירות של טומאה מדרבנן - "בגדי עם הארץ מדרס לפרושין, בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה וכו'", ויסוד הגזירות דבעינן שמירה ואם לא שמר נטמא. ואע"פ שאם היו טמאים באב הטומאה ומטמאים בטומאת מדרס היו בגדיהם צריכים להיות ראשון לטומאה, ומ"מ אינם אלא שני לטומאה כדאי בגמ' בחולין (לה.).

וה"נ שנינו בטהרות (פ"ב מ"ב) שיטת רבי יהושע דהאוכל אוכלין טמאין טמא טומאת שני לטומאה, ומדוע דווקא שני לטומאה.

שני לטומאה - טומאה ללא מטמא

והנראה מכל זה, דהכלל הוא שהראשון נטמא מהמטמא שהוא מקור הטומאה כשרץ ונבילה וטמא מת, וטמא בטומאתם בדרגה של ראשון לטומאה. אבל השני אינו המשך של הטומאה אלא כל נוגע בטומאה נעשה טמא, וזאת טומאה בלי שם של מטמא. וא"כ 'שני לטומאה' היא טומאה סתם שאין לה שם, ואף בכל מקום שגזרו טומאה כמו גזירת י"ח דבר הם טומאות בלי מטמא. דאף טומאת ידים שגזרו שמא נגע בטומאה אינה מחמת ספק, דמדאו' אין מקום לחוש שנגע בטומאה ומהיכי תיתי לחוש לכך, אלא רבנן הם שגזרו משום מעלה לנהוג בטומאה מחשש רחוק.

המקור - טבול יום

מצינו מקור לטומאה זו בתורה בטומאת טבול יום. טבול יום דינו להיות שני לטומאה, ואף שמקור טומאתו באבי אבות הטומאה. כגון כלי שנגע במת וטבלו את הכלי, הכלי טומאה בטומאת שני עד הערב. ולכאו' מהו הכלל בזה, ומדוע נשתנה טומאתו מאבי אבות הטומאה להיות שני לטומאה, אלא דכיון שטבל נטהר לגמרי ובטבילה ניתק החיבור והשייכות בין הנטמא למקור הטומאה, ואחר כן נאמרה בתורה פרשה נוספת של טומאה עד הערב שמש לענין אכילת תרומה, שאינה טומאה מחמת המטמא אלא היא פרשת טומאה ללא מטמא ואינה טעונה טהרה נוספת אלא נשאר רשימו של טומאה על הכלי עד הלילה.

ובתוס' הרא"ש ותוס' שאנץ (סוטה ט.) הביאו דעת רבינו משולם שכשם שיש באדם טומאת טבול יום כך יש בכלי חרס טומאת 'שבור

מפני מה לא נכללו כלים במצות טומאת אוכלין ומשקין

פרשת טומאת אוכלין ומשקין על כל פרטי דיניהם, נמנתה בסה"מ כמצוה בפני עצמה ככל הטומאות שנמנו כל אחת לעצמה. שונה מצוה זו שאינה עוסקת בדברים המטמאים אלא בדברים הנטמאים. ויש לשאול מדוע לא החשיב הרמב"ם כלים שאף הם דברים הנטמאים כמצוה בפני עצמה, כשם שמנה טומאת אוכלין ומשקין.

מדוע דברים הנטמאים לא נכללו בדברים המטמאים

ראשית, יש לבאר מה יחוד מצוה זו של דברים הנטמאים. דכאשר מנה הרמב"ם את טומאת נבילה כמצוה בפני עצמה ואת טומאת שרץ כמצוה בפני עצמה וכן כל שאר הטומאות, נכלל בזה שהנבילה והשרץ טמאים וכל הנוגע בהם נטמא וחובה עליו לנהוג בכל הנהגות הטומאה. וא"כ מה מקום יש למנות את טומאת אוכלין כמצוה בפני עצמה, אחר שהיא בכלל מצות הטומאה.

האם ראשון לטומאה ושני לטומאה שוים בטומאתם

ודגתם

כידוע לטומאה יש דרגות - אב הטומאה, ראשון לטומאה, שני לטומאה, ולתרומה יש גם שלישי ולקודש רביעי לטומאה. והכלל הוא שאדם וכלים אינם מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה, ואינם נטמאים להיות שני לטומאה. מאידך אוכלין ומשקין מקבלים טומאה אף מולד הטומאה וכשנגעו בראשון נעשים שני וכן שלישי ורביעי כדאי בריש ב"ק (ב:) "דאילו אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדות אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים לא מטמא". ובפשטות היה נראה שדרגת הטומאה של ראשון ושני שוה לגמרי, ואין הבדל בין מי שקבל את הטומאה מן השרץ למי שקבל את הטומאה מראשון לטומאה, וכביכול אותה הטומאה שנטמא הראשון ממשיכה ועוברת אל השני. אכן, כבר נתבאר (במצוה צו) דראשון לטומאה שם טומאתו עליו ואם נטמא מאדם שנגע במת הרי הוא ראשון לטומאה של מת, ואם נטמא מנוגע בשרץ הרי הוא ראשון של טומאת שרץ וכן כולם, ונפק"מ לכמה דינים. ויש לידע אי אמרי' הכי אף לגבי שני לטומאה, דשם טומאתו עליו, או שטומאת השני היא טומאה בעלמא שאינה מתייחסת לסוג ומקור טומאה מסוים.

ראיות דאין שני לטומאה המשך לטומאת ראשון

והנה גזרו חז"ל י"ח דברים שיטמאו מדרבנן (שבת יג:) וכולם טמאים בדרגת שני לטומאה, ואף בדברים שאין טומאתם שייכת למקור טומאה. כגון נוגע בספרים של כתבי הקודש שנעשה שני ואסור בתרומה, אף שאין הספר מטמא אלא טעם הגזירה הוא כדי שלא יבואו ספרים לידי פסידא. ועוד גזרו על סתם ידים שיהיו טמאות לתרומה מפני שסתם ידים עסקניות הן, ורש"י הביא (שם יד.) בשם רבותיו טעם הגזירה דחיישינן שמא נגע באב הטומאה, אך כבר

יום', דכלי חרס ששבירתו מטהרתו מ"מ הוא שני לטומאה עד הערב, ור"ת פליג מכל וכל. אך עכ"פ חזינן שיש דין כללי שכל דבר שהיה טמא אסור בתרומה עד הלילה והיא טומאה שאינה שייכת למטמא אלא עומדת לעצמה.

ואשר על כן, כל טומאות של שני - בין הנוגע בראשון, ובין הנטמא מחמת גזירת חכמים, ובין אוכל אוכלין טמאין [שמעיקר הדין אינו נטמא דאוכלין אינם מטמאים את האדם], הם טמאים בטומאה בעלמא שהיא טומאה לעצמה ואינה שייכת למטמא. ומש"ה לא מנה הרמב"ם את טומאת כלים כמצוה בפני עצמה, ואילו טומאת אוכלין ומשקין נמנתה למצוה, דהכלים אין בהם טומאת שני כלל, אלא כלים הם כאדם ומקבלים טומאה רק מאב הטומאה ונעשים ראשון לטומאה בלבד, אך אינם מקבלים טומאה מראשון. וממילא טומאת כלים בכלל מצות טומאת נבילה ושאר המטמאין, שהם טמאים ומטמאים, אבל טומאת אוכלין ומשקין אינה נובעת מטומאה מסוימת אלא היא טומאה לעצמה ונמנתה כמצוה לעצמה.

[ואף שבחינוך (מצוה קס) הזכיר טומאת כלים, לא נתכוון לפרש את טומאתם אלא הזכיר שיש טומאה גם לכלים, אך ודאי היא טומאה אחרת בדרגה שונה].

רביעי בקודש

לענין קודש יש דרגה מיוחדת של טומאה הנקראת רביעי לטומאה, ואינה כשאר טומאות. הגמ' בחגיגה (כד.) לומדת טומאה רביעי בקל וחומר - "ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש, שליש שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי לקודש", ופליגי רש"י ותוס' אם הוא ק"ו גמור מן התורה או שאין טומאת רביעי מן התורה. ובגמ' בפסחים (טו.) פליגי תנאי אם טומאת משקין דאורייתא, ודנה הגמ' להצד שטמאים דאורייתא אם המשקין רק נטמאים או גם מטמאים אחרים. והקשתה הגמ' דאף אם משקין אינם מטמאים מ"מ בשר קודש שנוגע במשקין אסור באכילה כדכתיב "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" (ויקרא ז ט), ונאמר בזה שהגם שבשר קודש אינו נטמא מ"מ הוא נפסל לאכילה במגע עם טומאה. ותירצה הגמ' "מידי דהוה ארביעי בקודש" - דכשם שרביעי בקודש שהוא פסול אינו מטמא את הנוגע להיות חמישי, כך קודש שנגע במשקין אינו מטמא ומותר באכילה, ודוחה הגמ' דשאני רביעי דפסול איקרי, טמא לא איקרי, וכיון שכן אינו מטמא את הנוגע בו שיהיה חמישי.

ולפי"ז יתכן דכל גדרו של רביעי בקודש שאסור באכילה, אינו טומאה אלא היות נוגע בשלישי הוא פסול ואסור באכילה, כמשנ"א "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", אבל אינו טמא מצד עצמו. וכן מפורש מה דנחלקו בסוף פ"ב דטהרות אם שלישי של תרומה עושה רביעי בקודש, והרמב"ם (פי"א מהל' שאר אבות הטומאה ה"ג) פסק דאין רביעי אלא רק מקודש, דהיינו דשלישי בקודש פוסל ועושה רביעי בקודש, אבל שלישי לתרומה אינו עושה רביעי. והסיבה לכך היא מפני שהשלישי הוא טמא לענין זה שהבשר שנגע בו נאסר אבל אינו מטמא.

חיבת הקודש

יש להוסיף הסבר בגדר טומאת אוכלין ומשקין. דאין הכוונה שהאוכלין עצמם טמאים אלא יש גדר של טומאה הנקרא 'חיבת

הקודש', דעצים ולבונה ושאר דברים של קודש, הגם שאינם ראויים לאכילה נטמאים בטומאת אוכלין דחיבת הקודש מכשרתן (מנחות קב.). תוס' (פסחים יט.) כתבו שהיא טומאה מדאורייתא וילפי' לה מקרא דכתיב "והבשר" לרבות עצים ולבונה. הרמב"ן (שבועות יא.) חולק וסובר דטומאה זו של חיבת הקודש נאמרה על אוכל שלא הוכשר דחיבת הקודש מכשרתו לקבלת טומאה, אך עצים ולבונה אינם טמאים אלא מדרבנן, וטומאתם טומאת אוכלין אע"ג שאינם אוכל. ולא זו בלבד אלא כתבו התוס' (ב"ק עז.) דטומאה של חיבת הקודש אינה אלא בדבר מוצק הדומה לאוכל ולא במשקה דאינו דומיא דאוכלין. וכן נראה ממה שכתבו התוס' (שבת יד. וחגיגה כד.) דדין טומאת עצים ולבונה כטומאת אוכלים ממש, וכשם שאוכל אינו מטמא אוכל מדאורייתא, כך עצים ולבונה אינם נטמאים מאוכל ואינם מטמאים אוכלים אלא ממשקה בלבד.

אך הרמב"ן (חולין לה.) כתב דעצים ולבונה אינם אוכל ולא נאמרה בהם ההלכה של אוכל שאינו מטמא אוכל. ומבואר ברמב"ן שיש בהם טומאת אוכלין אך אינם מוגדרים לגמרי כאוכל. וכן משמע בדברי הגמ' בחולין (לו.) שנסתפק ריש לקיש אם טומאת חיבת הקודש חשובה טומאה גם לטמא אחרים או דלמא דהדבר טמא בטומאת אוכלין רק לגבי עצמו שנפסל לאכילה, וא"כ אינו נידון לגמרי כאוכל, וצ"ב מה שיך להחשיב טומאה זו כטומאת אוכלין אם אין העצים חשובים אוכל.

רבינו חננאל (פסחים כ.) כתב על טומאת חיבת הקודש "תאות אדם לקודש משהו הדבר שמקדיש אף על פי שלא הוכשר במים כאילו הוכשר", ותרגום דבריו בפשטות שכב' אדם רוצה את הקודש עד כדי אכילה וזה מחשיב את העצים כאוכל והדברים נשגבים, דאין מציאות שאדם יאכל עצים של קודש.

והנראה פשוט דאין טומאה שנקראת 'טומאת אוכלין' אלא האוכלים הם הנטמאים, והיא טומאה בדרגה של שני ושלישי ויש דברים נוספים שנטמאים באותה טומאה, ואף חיבת הקודש היא טומאה בדרגה זו.

טומאת אוכלין וטומאת משקין

ובתוספתא (טבול יום פ"א ה"ה) אמרו שיש ידות לטומאת אוכלין אבל לא לטומאת משקין וחזי' דחלוקה טומאת אוכלין מטומאת משקין, ודין ידות שנתחדש באוכלין לא נאמר במשקין. ויתכן שהטעם שאין טומאת יד במשקין דטומאת משקין אינה רק על דברים הראויים לאכילה, אלא בהרבה משקין שנמנו במשנה (מכשירין פ"ז מ"ו) שאינם ראויים כלל לאכילה, דשם משקה הוא המטמא. וה"נ טומאת חיבת הקודש שייכא אף בדברים שאינם אוכלים ממש.

נומצא - הרמב"ם מנה רק את טומאת אוכלין ומשקין ולא את שאר הנטמאים, כיון שרק בהם יש שני לטומאה שהיא טומאה סתמית שאינה שייכת לשם המטמא המקורי. ואילו שאר הנטמאים בכלל מצות הטומאה שלהם. טומאת אוכלין היא שם טומאה ששייך לא רק באוכלין, ומטמאה אף עצים ולבונה מחמת חיבת הקודש.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמדו במקהלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולחצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת ויגש

כך זה אצל רוב בני אדם, שלא יודעים לקרוא את המציאות נכון, ולפעול על פיה. הגם שהם מתעוררים, מבינים שמדברים אתם מן השמים, ממשיכים בדרכם שלהם, ללא ההבנה וההפנמה של הדברים.

האחים קראו היטב את המציאות

אבל אצל האחים זה לא היה כך. מיד כשבא להם משהו שהגיע לעורר אותם, הם הבינו אותו נכונה. בפרשה שעברה, אחרי שיוסף אסף אותם אל משמר שלוש ימים, הוא משחרר אותם ואומר (פ"ב כא): 'אם כנים אתם, אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם ואת אחיכם הקטן תביאו אלי ולא תמותו'. האחים רואים את הפליאות שסובבות אותם מאז ירדתם למצרים, וכיצד הקב"ה שולח להם מאורעות וצרות. בתחילה שמים אותם בבית הסהר, ועכשיו משלחים את רובם אבל אחד נשאר במצרים כמשכון וכעידובן ומי יודע מה יהיה אתו בשעה שיעזבו אותו שמה, אולי יהרגו... או אז האחים ידעו והבינו מה קרה. הפסוק אומר: ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת. מיד כשתפסו מה שקורה, תלו את כל זה בחטא של מכירת יוסף. כמה זמן עבר ממכירת יוסף ועד לאותו הזמן? כעשרים שנה. הרי יוסף נמכר כשהיה בן שבע עשרה. שתיים עשרה שנה ישב בבית הסהר (שמות רבה פ"ז, א) ולאחר מכן העלו אותו לגדולה, ואז באו שבע שנות השובע, ולאחר מכן כשהתחילו שנות הרעב באו האחים למצרים לשבר אוכל. אם כן בערך עשרים שנה עברו מאז. ולמרות הזמן הרב שעבר, מיד כשהתרגשה אליהם הצרה הגדולה הזו, מיד תפסו עצמם ואמרו, אכן, זה בגלל העוון שעשינו לפני עשרים שנה.

מישהו מאתנו אם היו תופסים אותו ומכניסים אותו בבית הסהר, היה אומר אכן, זה בגלל חטא שעשיתי לפני עשרים שנה? - בחלום. אפילו בעוון שעשה באותו היום לא יתלה בזה. יאמר, אתה יודע למה תפסו אותי?! - כי הלשינו עלי. אבל האחים הקדושים כשתפסו אותם לא התחילו להפש סיבות, אולי זה כי לא עשו מספיק תחבולות שלא יחשבו שהם מרגלים, אולי הלשינו עליהם, לא. מיד כשתפסו אותם הם קראו היטב את המציאות ואמרו, 'אבל אשמים אנחנו'. לפני עשרים שנה חטאנו בחטא זה של מכירת האח שלנו, ומחמת זה בא לנו כל הסער הזה.

"אבל אשמים אנחנו". מכאן העתיקו רבותינו את הנוסח שאנחנו אומרים בתפילה בידוי, 'אבל אשמים אנחנו'. 'אבל מפרש התרגום: 'קושיטא'. אמת. אמת שחטאנו. לא התחילו האחים בפלפול אולי אנחנו כן אשמים ואולי לא, ונצרך לזה עוד ספק ויהיה ספק ספיקא... לא, אין תירוץ. אבל - באמת, אשמים אנחנו.

ומי שיתבונן בפסוק יראה דבר פלא. למרות כל ההכרה בחטא, ולמרות כל ההודאה ואמירתם 'אבל אשמים אנחנו', על מה הם מתחרטים ומתוודים? - 'אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת'. ולכאורה האחים הקדושים עושים את הטפל עיקר ואת העיקר

אוי להן לבריות מעלבונה של תורה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בכמה הערות ולימודים שיש בפרשה, פרשת ויגש.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה.

בסוף הפרשה הקודמת ובפרשה שלנו, כשבאים על האחים כל הקורות אתם עם יוסף, אנחנו רואים כאן ענין מיוחד שחשוב לתת עליו את הדעת, כיצד האחים הקדושים שבטי י-ה, השכילו להבין נכון את המצב. הרבה פעמים אדם רואה מה שמתרחש במציאות, רואה לנגד עיניו דברים שקורים, מרגיש בהם, אבל אינו יודע לקרוא נכון את המציאות.

ידוע מה שכתוב בספרים (ספר הבחיר המיוחס לרבי נתנאל בן הקנה ס"ו) שהעולם הזה נקרא "עולם", מלשון העלם. כולו מעורפל, סתום ונעלם. אלא שתפקידו של כל מאמין הוא להאיר את החשכה ולקרוא נכון את המציאות, להבין מה הקב"ה מרמז לו.

במשנה במסכת אבות כתוב (פ"ו מ"ב): "בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להן לבריות מעלבונה של תורה". והמפרשים התחבטו להבין את המשנה הזו, אם באמת בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת בקול 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', הווי אומר שאת הבת קול כל אחד ואחד צריך לשמוע, שכן אם לא שומעים אותה לשם מה יוצאת הבת קול הזו, והרי ברכה לבטלה היא? ואם כן, מדוע אנחנו לא שומעים אותה?!

והביאור האמיתי הוא, שבאמת כל אחד ואחד מאתנו אכן שומע את הבת קול הזו שיוצאת ומכרזת ואומרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה. אלא מאי? - לא מטים אוזן לבת קול, דוחקים אותה ומתעלמים ממנה.

ועל זו עיקר הבכיה. בכל יום ויום יוצאת בת קול ומכרזת לכל אחד ואחד, תראה מה אתך, כבר הליבנו שערותיך, והאדם במקום להתעורר הולך וצובע אותו.. אומרת לו הבת קול, תראה את זקנך לבן, והוא הולך ומגלה אותו.. וכך יש אנשים רבים ששומעים את הבת קול ומתעוררים לשוב ולהתחזק, אבל דוחקים אותה מלבם. משכיחים את זה מהם. מפתחים לקבל על עצמם עול מצוות ולשנות את ההיים.

הבת קול יוצאת יום יום. נכון, אדם לא שומע דוקא את המילים "אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", באזניו, אבל הלב שלו שומע את הבת קול היטב היטב. אין אחד שלא מרגיש את הבת קול הזו מידי יום ביומו. והלב שלו באמת מעורר אותו, מראה לו שהוא לא בסדר, שהוא טעון שיפור וצריך יותר להתקרב לבורא, לשקוד על התורה ולקיים את המצוות, ולהתאמן בקנין המידות הטובות. אבל האדם לא אוהב לשמוע את זה, ומשכיח את זה מלבו. אומר, לא עכשיו, כשהיה זקן כבן שמונים, אז אעשה תשובה ואז אקבע את שבתי בבית ה'. וזו היא העלבונה של תורה היותר גדול, שיוצאים ומכרזים בכל יום ויום בקולי קולות את האמת, והאדם קולט את האמת, יודע ומבין אותה, ואף על פי כן מתעלם ממנה.

השליח ידע איך לעשות את זה, ז'תפש בגדול החל ובקטון כילה וימצא הגביע באמתחת בנימין (פס"ד, יב). הוא לא נגש ישר לאמתחת בנימין למרות שידע שהגביע שם. הוא התחיל בגדול, והאחים רואים כיצד הוא פותח עוד שק ועוד שק ולא מוצא דבר, כבר עשר נבדקו והכל בסדר, ובדאי כל אחד מהאחים אמר לאחיו ז'ראה איזה רשעים אלו המצריים שלחנים באים עלינו בעלילות'. אך לבסוף – וימצא הגביע באמתחת בנימין².

ויבוא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם. יוסף עומד ומצפה, מחכה. ויפלו לפניו ארצה. ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם. איך אתם עושים כדבר הזה, לגנוב לי את הגביע. והנה לפנינו, תשובתו של יהודה. הבה נשמע מה הוא אומר: ויאמר יהודה, מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק אין לנו פתחון פה ואין לנו איך לתרץ את עצמנו, האלהים מצא את עוון עבדיך. באמת זה לא מתאים לנו ואנחנו איננו גנבים, אבל גזירה זו משמים היא באה עלינו, ולכן – הגנו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו.

יהודה בא בלשון הכנעה שאין כמוה. מדבר אל יוסף בתחנונים, 'מה נדבר ומה נצטדק, אין לי מה לומר. אני מוכן שאני אחיה עבד, ולא רק אני אלא גם כל האחים, וגם בנימין שנמצא באמתחתו הגביע. כולנו נהיה עבדים לאדוני. וכששומע זאת יוסף, משיב ליהודה: הלילה לי מעשות זאת אני לא עושה דברים כאלו, חס ושלום. אלא מה? האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד.

כאן התחולל שינוי עצום. כיוון ששומע כך יהודה מיוסף, מיד מתהפכת הקערה על פיה. מיד ז'וגש אליו יהודה – למלחמה, כדרשת רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו), ומיד מדבר אליו קשות ואומר לו 'אותך אני הורג וגם את אדונך'.

זה דבר שטעון ביאור. איך ייתכן שברגע שמקודם לכן הוא מדבר בתחנונים ובהכנעה, וברגע שלאחר מכן הוא קם ונגש למלחמה, בשאגות נוראיות ובמעשי גבורה. והלא כבר הסכים מקודם שכולם יהיו עבדים ליוסף, כולל בנימין עצמו, כמו שאמר 'גם אשר נמצא הגביע בידו, ואם כן מדוע זה כשיוסף פטר את שאר האחים ומבקש שיהיה רק בנימין לעבד, קם יהודה במלוא עוזו ותוקפו, ונערך למלחמה נגד יוסף? ובמדרש כתוב שיוסף הכניס עצמו באותה שעה בסכנה עצומה, שהרי שנים מאחיו הרגו את כל שכם, וכל אחיו כשהם ביחד על אחת כמה וכמה.

וההסבר בזה הוא במה שפתחנו. האחים הקדושים ידעו היטב היטב לקרוא את המציאות, ולא התעלמו משום דבר. הם ידעו שלא השיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא (ברכות ה:). הם ידעו שהקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, וכל מה שמתרחש וכל מה שרואים הכל הוא משמים בהשגחה פרטית ובדקדוק עצום, וכמו שאומר יהודה "האלהים מצא את עוון עבדיך". ולכן כשתפסו אותם אומר יהודה, מה נוכל לעשות, לצאת למלחמה? – הרי זו גזירת שמים בגלל העוון של יוסף. ולכן כולנו נהיה לך לעבדים.

אבל אחר כך כשאומר לו יוסף 'לא לא, אתם עלו לשלום אל אביכם. רק את בנימין אני לוקח'. בנימין? – זה לא יתכן. הרי הוא לא היה ולא השתתף בכלל במכירה של יוסף. הוא היה עם יעקב באותו הזמן. ואם כן מוכרח להיות שלא בעוון המכירה התגלגל עליהם כל זה, ולכן מיד ויגש אליו יהודה.

ידוע יהודה, 'לא הנחש ממית אלא החטא ממית' (ברכות ל"ג א' ומדרש שמות רבה פ"ג, טז). כל זמן שחשב יהודה שהצרה הזו באה עליהם בגלל חטאם שלא שמעו אל יוסף בהתחננו אלינו, סבר וקיבל. אמר, זה מה שמגיע לנו, מדה כנגד מידה. אבל עכשיו שהתברר שזה לא מחמת החטא, אין לי מה לפחד לא מיוסף ולא מאדוני, ויצא לערוך מלחמה כנגד יוסף.

כך הבין יהודה וכך הבינו האחים את מה שקורה. הם שמעו טוב טוב את המציאות. בתחילה עמדו והכו על חטא, אמרו וודאי שמכירת יוסף

השמיטו. שכן, אין כאן שום הבעת חרטה על עצם המכירה. הם לא אומרים 'אבל אשמים אנחנו על שמכרנו את אחינו, אלא אשמים אנחנו אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו'.

רבינו הספורנו הקדוש הרגיש בזה וזה לשונו: "בהתחננו אלינו ולא שמענו, והיינו אכזרים נגד אחינו. אף על פי שחשבנוהו לרודף, היה לנו לרחם בהתחננו. וכנגד מידת אכזריותנו, זה האיש מתאכזר נגדנו".

כל מעשיהם של האחים הקדושים היו לפי דעת תורה, ולפי גדרי השולחן ערוך. המכירה של יוסף היתה לפי דעתם מוצדקת על פי ההלכה ועל פי הדין, כיון שהחזיקו אותו לרודף שרוצה לאבד אותם משני עולמות. ואמנם הם טעו בזה, אבל על כל פנים לפי דעתם עצם המכירה היתה צודקת. ולכן על זה הם לא התוודו והתחרטו. אבל כן התחרטו על מה שכשיוסף היה יושב בבור ומתחנן 'תצילו אותי ותעלו אותי מכאן, הם לא ריחמו עליו. נכון שיש לו דין רודף והוא חייב מיתה, אבל מכל מקום יש גם בחינה של 'לפנים משורת הדין, וכיון שהתחנן היו צריכים לשמוע ולרחם עליו. ועל זה התחרטו עכשיו האחים והתוודו, הנה, בגלל שאנחנו לא רחמנו אז לפני עשרים שנה על אחינו הקטן כשהתחנן אלינו, לכן גם עתה האיש הזה לא מרחם עלינו ומתאכזר אלינו. שהרי זה כלל גדול בתורה, שמידה כנגד מידה לא בטלה (בראשית רבה ט, יא).

אלו היו האחים הקדושים. קראו היטב את המציאות וידעו בבירור את שמתרחש.

אנחנו רואים את הנקודה הזו עוד יותר, בפרשה שלנו. הנה, לאחר כל מה שאירע עם האחים בפרשה הקודמת, עכשיו שרוצה יוסף להשאיר אתו את בנימין, נגש יהודה אל יוסף, ומתחיל לדבר עמו: ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמון כפרעה. הנה לא כתוב כאן "יאמר" נא עבדך דבר באזני אדוני, או "יספר" נא עבדך דבר, אלא כתוב "ידבר" נא עבדך דבר. ויש הבדל גדול ביניהם, כי בלשון התורה כל מילה ומילה מדוקדקת היטב לבטא ולהגדיר בדקדוק את מה שהיא אומרת. אמרו רבותינו (מכות ל"א א' ומדרש שמות רבה טב, א), כל לשון "דיבור" שבתורה, לשון קשה היא. וכאן מגיע יהודה אל יוסף ומדבר אתו דברים כדרבנות וטוען טענות קשות כנגדו.

ומוסף יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', למי אומרים אל יחר? – למי שמעותז ועומד לכעוס. כאשר הולכים לומר לאדם משהו קשה, וחוששים שייכעס, מקדימים ואומרים לו 'דבר יש לי אליך אבל בבקשה אל תכעס'. וזהו שאומר יהודה 'אל יחר אפך בעבדך', יהודה ידע מה שהוא עתיד לדבר, דברים קשים כגידין העלולים להכעיס את חמתו של יוסף.

ובאמת, מיד בפתח דבריו אומר יהודה, כי כמון כפרעה. ומפרש רש"י: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך. הוא מתחיל באיומים על יוסף. ובמדרש כתוב ששלח יהודה את נפתלי, אילה שלוחה, ואמר לו לך וראה כמה שווקים יש במצרים, חזר נפתלי ואמר שתיים עשרה יש. אמר יהודה שתיים מהשווקים עלי להחריב ולאבד, והשאר כל אחד יקה אחד ויהרוג את כולם שם. והאריכו בזה רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ו) לתאר מה שהיה, כיצד כשיהודה היה כועס עמדו שתי שערותיו כנגד לבו, ועוד ועוד, כמבואר לכל מעיין.

ויש כאן פלא. הרי כשרץ אחריהם שליה יוסף ואמר להם למה גבתם את הגביע, ופתחו כל אחד איש את אמתחתו והחלו מחפשים ובודקים, ובאמת האחים היו בטוחים שהם צודקים, וגם אמרו לו טענה ניצחת, איך ייתכן שאנחנו נגנוב את הגביע?! – והלא אפילו את הכסף שמצאנו החזרנו לך. לכן הסכימו שיבדוק ופתחו כל אחד את שקו.

1. להבדיל אף אלפי הבדלות, היום יש איזה מוסד שיושבים בו אנשים וממציאים מילים חדשות ומכניסים אותם לתוך לשון הקודש, ועוד מקבלים על זה משכורת... זה אינו לשון הקודש. זה לשון שבזו להם שאינם חכמים...

יש מילה שנקראת "פרווה". דבר שהוא לא בשרי ולא חלבי, אומרים עליו שהוא "פרווה". סיפר לי אחד, שאותם אלו האנשים שהתפקיד שלהם הוא להמציא כל מיני מילים חדשות, בחרו לזה מילה חדשה. מה היא? – 'לבלח'. למה? – 'לבלח' בראשי תיבות לא בשר לא חלב.

2. ואמרו רבותינו (בראשית רבה פ"ב, ה) שהיה שם דין ודברים קשה, שאמרו האחים לבנימין אתה נבב כמו אפך. כשם שאפך רחל ונבה את התרפים כך גם אתה נבב. והוא השיב להם, רק עלי אתם מעלילים שאני נבב, וכי אתם לא נבבתם את יוסף?

מקטרגת עלינו ולכן אנחנו אבודים, אבל ברגע שיוסף אומר להם עלו בשלום אל אביכם ורק את בנימין אני לוקח, והרי בנימין לא היה במכירה, מיד ידעו שאין כאן חטא ולא החטא מה שעומד ומקטרג עליהם – ויגש אליו יהודה.

חובתנו להתבונן ולקרוא את המציאות

אמר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, עם כל אחד ואחד מדברים מן השמים, ולכולנו משמיעים מן השמים. אלא שאנחנו או טרודים בשלנו, או לא רוצים לשמוע ולהטות אזן. אבל כאן מהאחים הקדושים אנו לומדים, שכשבא משהו לאדם, אל לו להתחיל לחשוב בטוח זה קרה בגלל פלוני או בגלל אלמוני, ולתלות בסיבה זו או אחרת. הכל כך וממך מתחיל. ובגלל מעשים שעשית, בגללם באים עליך מאורעות, כדי לעורר אותך ולהזיר אותך למוטב.²

ולכן אם יש לאדם אזנים כרויות ועינים פקוחות, הוא יוכל לראות שמאותתים לו מן השמים. מרמזים לו ורוצים שירגיש ויתעורר, אם ברמז עבה ואם ברמז דק. "בכל יום ויום יוצאת בת קול ואמרת אוי להן לבריות מעלבונה של תורה", תמיד יש רמזים. תמיד הקב"ה שולה לאדם דברים שיכולים לעורר אותו ולהשיב אותו למוטב.

ויש הרבה אנשים שיודעים את האמת, ואומרים: 'נכון, הכל אמת ויציב, ברור שצריך לפתוח דף חדש וללמוד תורה בשקידה, בודאי, אבל עכשיו אני לא יכול. אני עוד צעיר, רק בן ארבעים וחמש, בתחילת חייו. וצריך אני להינות קצת מהעולם הזה, אחרי זה כשאהיה בן שבעים וחמש בעל קביים וממילא לא אוכל לעשות את כל התאוות שלי, אז אקבע שבתי בבית ה'".

וכל אלו דיבורים בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא. ראשית, הרי לא חתמת החה עם מלאך המוות שתחיה עד גיל שבעים וחמש. אף אחד בבריאה לא יודע את יומו (פסחים נ"ד ב.). שנית, מי אמר שכשיגיע גיל שבעים וחמש לא תדחה הלאה? תבקש דחיה עוד עשר שנים? ושלישית, אפילו נניח שתחיה עד גיל שבעים וחמש וגם תרצה לעשות את זה, אבל מי אמר שיהיה לך כח? אדם בסוף ימיו כשכבר כל גופו בלה, יש לו כח? – אהה שומע ממנו כל הזמן אנחות וחריקות... פה זהו לו עצם ושם כואב לו, ועכשיו יש לו תור לחופא ומחר טיפול אחר... לכן אמרו רבותינו (עבודה זרה יט.) 'אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש', בהיותו במלוא כחו ובמלוא אונו אז יעשה את הכל.

זה מה שלמדנו מיהודה, שצריך לקרוא נכון את המציאות. לא לזלזל במה שקורה אלא להתעורר ולהבין מה פשר דבר.

הווי נוטל עצה מן התורה

אמנם, לפעמים הגם שבאים לאדם אירועים ורמזים, יש לו לאדם נגיעות ולכן הוא לא רואה ולא מבין נכון. סיפר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, מעשה באשה אחת אשר רב מפורסם, שפעם באו להזמין את בעלה שיבוא לצורך מצוה מסוימת, והיא עמדה ומנעה אותו מזה ולא הסכימה לו שילך לשם. למחרת בבוקר, בעלה שהיה רב זקן ומופלג, בא לצאת ללכת לתפילת שחרית, ואמרה לו אשתו, 'הרי אתה כבר זקן, וככה אתה יוצא? תשתה קודם כוס חלב חם שיהיה לך כח ללכת להתפלל כמו שצריך'. כשהלכה להביא את החלב, נפלה ושברה את הרגל. אמרה האשה, משמים זה קרה? בגלל שהלכתי לתת לו לשחות חלב קודם התפילה, לכן שברתי את הרגל. בזה היא תלתה את מה שקרה, אבל באמת היתה צריכה לתלות את זה במה שאתמול מנעה את בעלה ללכת לדבר מצוה, וזו היא מידה כנגד מידה שבגלל שמנעה את רגלו מללכת לדבר מצוה לכן גם היא נענשה ברגלה. אבל בזה, הגם שזה היה ממש ביטול מצוה חשובה לצורך הכלל, היא לא רצתה לתלות, הלכה ותלתה את זה בדקדוק אחר, שהביאה לו לשחות קודם התפילה.

וכך זה הרבה אצל האדם, שבאים עליו דברים, והוא צריך לתלות את זה בעונותיו ובמעשיו, אבל הוא אינו יודע לתלות את זה נכון בגלל הנגיעות שיש לו.

3. ואסור שאדם יתבייש, יאמר מה יגידו, שחזרתי בתשובה? אבל האמת היא שכולם יודעים את האמת והיו רוצים לחזור בתשובה, אבל מפחדים.

והנה אמרו רבותינו (מדרש תנחומא פרשת יתרו, ז. ילקוט משלי פכ"ב) "אם ביקשת ליטול עצה מן התורה הווי נוטל". כשהאדם לא יודע את אשר לפניו, הוא יכול להתייעץ עם התורה.

איך מתייעצים עם התורה? יש הרבה צורות של התייעצות עם התורה. אבל העצה היותר פשוטה והשווה לכל נפש, היא מה שכתוב בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה) "נחמיה העמסוני שימש את רבי עקיבא עשרים ושתים שנה, ולימדו רבי עקיבא אתים וגמים רבויין, אכין ורקין מיעוטיין. רבי עקיבא לימד, שבכל מקום שכתוב בתורה "את" או "גם", יש כאן ריבוי. ולהפוך, איפה שכתוב "אך" או "רק", זה מיעוט. אמר ליה נחמיה העמסוני שאל את רבי עקיבא, מה הוא ההן דכתיב את ה' אלהיך תירא? הרי אתה אומר שכל מקום שכתוב "את" זה ריבוי, ואם כן בפסוק שכתוב 'את' ה' אלהיך תירא צריך גם לרבות עוד דבר שיש לירא ממנו. איזה דבר צריך לירא ממנו הוין מן הבורא יתברך? – אמר ליה רבי עקיבא תירא אותו ואת תורתו". מהתורה של הקב"ה גם צריך לפחד.

והנה, בבבלי במסכת פסחים (דף כב:) גם כן מובא המעשה הזה ברבי עקיבא ונחמיה העמסוני, ושם כתוב שרבי עקיבא לימד שהמילה "את" באה לרבות תלמידי חכמים. שצריך לירא מהתלמידי חכמים.

ושותי הנוסחאות, שבבבלי והירושלמי, דבר אחד הם ומשלימות זו את זו. כי באמת לרבות תלמידי חכמים זה בדיוק הכוונה 'תירא אותו ואת תורתו'. כי תלמיד חכם אמיתי – זו התורה בעצמה. (עיין זבחים ע"א א.).

ולכן, כשאדם רוצה להתייעץ עם התורה, שילך וייתיעץ עם תלמיד חכם גדול, ותמיד יראה בזה ברכה. כל תלמיד חכם שהפקיר את עצמו על התורה והקיא חלב שניק משדי אמו, הפקיר עצמו למען כלל ישראל, תמיד זימנו לו מן השמים תשובה טובה ואמיתית, ומי שמתיעץ עמו יוכל להיות כמדבר עם האלהים, כמו שאומר הפסוק.

אם האדם שומע ומרגיש, אבל הוא אינו יודע ברור במה ובאיזה נקודה, לא יהיה פזיז ויאמר אני מבין ויתלה במה שחושב, ובסוף יהיה כמו אותה האשה שלא ידעה לקרוא נכונה את המציאות. אדם כזה לא יתעלם, וילך להתייעץ עם התורה, יגש לחכם וישאל מה לעשות. 'הוי נוטל עצה מן התורה, 'ותשועה ברוב יועץ' (משלי כד, ו).

לעתיד לבוא יסתלקו כל התמיהות וכל השאלות

אחרי שיהודה מסיים לומר את דבריו: 'כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי, אומר הפסוק: ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו. 'לא יכל יוסף להתאפק, משמע שאם היה יכול להתאפק היה ממשיך הלאה עם הטענות והמענות הקשות כנגד האחים, אלא שכבר לא יכול עוד היה להתאפק. 'זלא עמד איש אתו, זאת כי חס על כבודם של אחיו, הרי בכל אופן יש כאן את כל הסיפור של המכירה, לכן ביקש 'הוציאו כל איש מעלי'.

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף, העוד אבי חי. ולא יכלו אחיו לענות אותו כי

4. רבותינו הביאו אפשרות ליטול עצה מהתורה על ידי שפוחתים את הספר ומה שיוצא הוא האות והסימן לאדם.

וכן יש את גורל הג"א המפורסם, שכאשר אדם נמצא במבוכה הוא יכול לערוך את הגורל הזה עם ספר הג"א מסויים ובאופן מסויים, ולדעת בבירור את אשר לפניו. וכמוכן, לא כל אחד יכול לעשות את זה. וצריך שיהיה אדם קדוש ומורם מעם, ואפילו החפץ חיים זצ"ל לא היה עושה את גורל הג"א אלא כשהיה שרוי בתענית.

סיפר לי אחד מהבנות, שראה בעיניו מעשה שהיה באחד מחבריו שהציעו לו הצעה מסוימת בעסק השידוכים, והיו הרבה ספיקות בדבר אם כן ואם לאו, והיתה השאלה מטרידה מאד מאד את מנוחתו. הציעו לו שיטיל את גורל הג"א, וכך עשה. למדוברת קראו ברכה, ומיד כשפתח את התנ"ך בסדר הזה כפי שיש קבלה מהג"א, יצא לו הפסוק 'ישא ברכה מאת ה'".

וידוע הסיפור על רבי אריה לוי זצ"ל, שכשמצאו את ההרזים בגוש עציון ה"ד לאחר זמן ממושך ללא ידעו לזהות אותם, קראו לו והוא הטיל את גורל הג"א וזוהה את כולם אחד לאחד בלא להח" ט"א. ועוד יש הרבה עובדות כאלו ואפשר הרבה להאריך בזה.

אך מכל מקום, כמו שאמרנו, זו עצה ששייכת לגדולים, לא לפחותים בערכנו כמונו. ויש עוד הרבה אופנים של התייעצות עם התורה, כמו שכתבו בספרים שאדם יהיה לומד כמה שעות בלילה ואחר כך ידאו לו מן השמים, ועוד דרכים, אבל אלו גם כן עצות ששייכות לבעלי מדרגה.

נבהלו מפניו. אומרים בשם החפץ חיים זצ"ל, שהפסוק הזה, בו מתגלה יוסף אל אחיו ושואל אותם 'העוד אבי חל', נוקב את הלב עד בית תללו וצריך מאד מאד ללמד אותו מוסר השכל.

אמר החפץ חיים, בואו ונכנס קצת לנעלים של האחים. ננסה קצת לחשוב איך היתה ההרגשה שלהם, באותו המעמד. הנה, האחים ירדו למצרים בפעם הראשונה מפני הרעב הכבד שהיה בכל העולם, לאחר שאביהם דחק בהם שירדו למצרים ויביאו מעט אוכל. ירדו למצרים, ונכנסו בעשרה שערים שונים כדי לחפש אולי ימצאו את יוסף.

וברגע שנכנסים למצרים, מיד נתפסים. הבולשת המצרית עוצרת אותם. מה יש? מה עשינו? אין הסברים. תבואו לחקירה ושם יסבירו לכם הכל. אצל מי החקירה? - אצל המשנה למלך, אותו אחד שאף אחד במצרים לא מזיז ידו ורגלו אלא על פי הוראתו, הוא שמבקש אותם ורוצה לחקור אותם. הרי זה עצמו דבר פלא, וכי כשדורשים אדם לחקירה הולכים למשנה למלך מיד? יש חוקר משנה, יש חוקר מעליו ועוד ועוד, צריכים הרי שתהיה פרנסה לכולם.. וכאן מיד הולכים לחוקר הראשי, המשנה למלך, הרי זה עצמו דבר זר.

איך שמגיעים אל יוסף מיד הוא מתחיל טוען להם כי 'מרגלים אתם'. ולכאורה, על סמך מה אתה אומר שאנחנו מרגלים? מצאת באמתחנתנו מפות, מצלמות? וכי הסתובבנו ליד בסיס סודי? רק הרגע נכנסנו למצרים! וכבר אנחנו מרגלים? אבל הוא חושד בהם שהם מרגלים וחוקר אותם בחקירה צולבת.

והנה זה פלא. הוא לא שואל אותם למה עברתם ליד מתנה צבאי זה, או במקום פלוגי, ודאי מרגלים אתם. לא. הוא שואל אותם כמה אתם במשפחה? מה שלום אבא שלכם?.. זה אינו מובן, מה פשר אלו החקירות? וכי הוא מחפש שידוך ורוצה להתחתן אתם? מה זה קשור למה שהוא חושד אותם כמרגלים? ובאמת כתוב במדרש (והוא בפירושו רש"י בראשית מ"ד ו"ט) שהם אמרו לו, שמא אחותנו אתה רוצה לישא? שמא עם בתך באנו להתחתן? על מה אלו החקירות 'כמה אחים אתם ומה שלום אביכם', מה זה נוגע למה שאתה חושד בנו כמרגלים? זה עוד פלא גדול.

יוסף לא אכפת לו, והוא עונה להם: 'אכן מרגלים אתם הוא אשר דברתי'. ולכאורה איפה הוא ראה כאן בחקירות שלו שצודקים דבריו שהם מרגלים? - הרי הוא חקר איתם על המשפחה שלהם, כמה אחים הם וכיוצא בזה, ומה כוונתו 'הוא אשר דברתי'? - אלא שיוסף גלגל את השאלות והחקירות באופן שיצא משתמע מהם שהם כן מרגלים. שאל אותם איפה האה שלכם? אמרו לו - נעלם. לכן נכנסנו כאן בעשרה שערים כדי לחפש ולמצוא אותם. שאל אותם, נו, ואם תמצאו שהוא כאן, מה תעשו. אמרו: מה זו השאלה הזו מה נעשה, קודם כל שנמצא.. אבל הוא דוחק בהם, מה תעשו אם תראו אותו כאן שהוא עבד לאחד המצריים, ולבסוף קם אחד מהם ואמר "או להרוג או להרג" (בראשית מ"ד י"ב). אם נראה שהוא עבד, נפדה אותו בכסף, ואם לא יעלה בידנו נלחם בשבילו כדי לפדותו מהשבוי ונמסור נפש עליו, או להרוג או להרג. מיד אומר יוסף, 'הוא אשר דברתי', שאתם מרגלים. וזה דבר מוזר, הרי לא היה לו שום סיבה לומר שהם מרגלים, והוא זה שהכניס את זה לפה שלהם עכשיו במהלך כל החקירה והדרישה שלו שהם באים או להרוג או להרג.

אחר כך לוקח אותם יוסף למשמר שלשה ימים, ולאחר מכן מוציא אותם ואומר להם, 'את האלהים אני ירא, אני ירא שמים.. לומד מוסר בכל יום.. אל תשארו פה כולכם, הרי בבית שלכם כולם רעבים מסכנים ואומללים, לכו תעלו ותביאו להם אוכל. רק אחד מכם יישאר פה אתי, ואל תשכחו בפעם הבאה שאתם מגיעים הנה להביא אתכם גם את האה הקטן ונראה באמת אם יימנעו דבריכם או לא.

אין ברירה, והם הולכים. ובדרך כשכל אחד פותח את השק שלו הוא מוצא את הכסף ששילם בעבור האוכל. וזה שוב פלא, מה קורה כאן? איך קרה כדבר הזה שהכסף חזר לכל אחד ואחד מהם בלי סיבה נראית לעין? הם מרגישים ומבינים שהכל כאן זר ומוזר פלא ותמהון גדול.

5. פתי אחד אמר לי פעם 'אני מרגיש שהקב"ה שם לי רגלים'. אין לך שטות וטפשות יותר גדולה מזו. אחד שנקרא שומר תורה ומצוות, איך יכול לדבר כך? תקרא את המציאות! אם יש לך קשיים זה אומר שמעוררים אותך מן השמים, או התעורר, תתקן את דרכיך ותשפר את מעשיך, מה אתה מסתובב עם טענות ומענות.

אמר לו אותו גדול, שפעם הגיע אליו אחד כזה ממורמר ומלא טענות כרימון, למה הקב"ה עושה כך וכך. אמר לו אותו גדול, אתה יהודי? ודאי. מקיים תורה ומצוות? - ודאי. יש תר"ג מצוות, נכון? - נכון. הרי קרא אותם פעם בשנה בליל שבועות, וחושב שיודע.. אמר לו, יש מצוה בתורה 'בצדק תשפוט עמיתך', ואמרה הגמרא (שבועות דף ל) מכאן מצוה שיהיה אדם מלמד זכות על חבירו. לא כטבע בני אדם לחפש חובה אצל חביריהם ולקטרג עליהם ולהגדיל העוולה שלהם, אלא צריך למצוא דרך ללמד זכות, אולי לא ידע, ואולי שכח וכיוצא בזה. וזו מצוה מן התורה, ומוני המצוות, הסמ"ג והחינוך ועוד הזכירו את זה.

אמר לו אותו גדול, אם יש מצוה מן התורה לדון את חבירו לכף זכות, קל וחומר שיש כזו מצוה לדון גם את הקב"ה לכף זכות. הקב"ה מננה עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, וכל מה שהוא עושה הכל לטובה ולברכה. אתה לא מביין? - אז מה, עוד מעט יבוא הזמן של הגילוי האלהי, ופתאום יבוא האדון אל היכלו, וזה קרוב ממש, וברגע אחד יהיה 'זירי צוהו מן הבור' - תבוא הגאולה העתידה. ואז יתברר למפרע למה היה צריך להיות כל דבר דבר ודוקא כפי שהיה, ויראו הכל איך היה הכל לטובה ולברכה. על כן, גם כשאתה לא מביין יהיה לך שקט ושאנן ובעתו שהכל לטובה ולברכה ואין לך מה לדאוג. כמו שברגע אחד שיוסף אמר 'אני יוסף' הסתלקו כל השאלות, כך מיד כשהקב"ה יאמר אני ה' אלהיכם אמת, לא יהיו שם שאלות.

וזה מחובתו של האדם לשנן את הדברים האלו, כדי שלא יהיה שוגה ותועה בהבלי העולם שהוא מלשון העלם כמו שהזכרנו, אלא להיות בטוח באמונה שלימה וחזקה, שהכל לטובה ולברכה.

5. פתי אחד אמר לי פעם 'אני מרגיש שהקב"ה שם לי רגלים'. אין לך שטות וטפשות יותר גדולה מזו. אחד שנקרא שומר תורה ומצוות, איך יכול לדבר כך? תקרא את המציאות! אם יש לך קשיים זה אומר שמעוררים אותך מן השמים, או התעורר, תתקן את דרכיך ותשפר את מעשיך, מה אתה מסתובב עם טענות ומענות.

יש כאלו שזוכרים את זה רק כשהבעיה אצל החבר.. כשיש לחבר שלו צרות הוא מגיע לנחם אותו ואומר לו, 'אל תדאג, הכל בסדר, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס:), הכל יהיה לטובה ולברכה'. אבל כשזה מגיע אליו - הוא כבר מדבר כמו איוב. מתחיל לשאול למה ומדוע ואיפה יש בית משפט שאוכל לתבוע את הקב"ה לדין, כמו שאמר איוב. איוב ניסה להפוך את הקערה על פיה (ובבא בתרא ט"ז א), ולא הצליח. אתה לא יותר חכם ממנו, וגם אתה לא תצליח. תהיה בטוח ושקט שהכל לטובה ולברכה ובקרוב ממש בעז"ה הכל יתברר ויתגלה לעין כל.

יעקב אבינו נשאר במדרגתו הרוחנית כל אותם השנים

בהמשך הפרשה, כששומע יעקב אבינו שעוד יוסף חי, 'ותחי רוח יעקב'. כשיעקב שומע שלמרות שיוסף היה שרוי בארץ טמאה מכל מקום 'עוד יוסף חי, נשאר "חי", נשאר בצדקתו כמו שהיה, "והוא מושל בכל ארץ מצרים", למרות שהיה במצרים עשרים שנה, מכל מקום הוא לא ניזוק ונשאר במדרגתו - הוא מושל בארץ מצרים, ולא ארץ מצרים מושלת עליו. אז - ויפג לבו. ליעקב קשה להאמין, שיוסף הצדיק, וכבר ידוע שצדיק הכוונה למי שנקי מכל חטא ומכל אבק של חטא ועוון, נמצא בארץ מצרים. והלא יוסף וארץ מצרים ערוות הארץ הם שני הפכים זה מזה. אבל כשמספרים לו את כל אשר היה - ותחי רוח יעקב אביהם.

מה הכוונה 'ותחי רוח יעקב'? - וכי היה מת עד אז? - אומר התרגום 'זשרת רוח קודשא על יעקב', שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו, כמו שהביא רש"י. כל אותם עשרים ושתיים שנים היה יעקב אבינו שרוי בצער עצום, לבש שק וקרע את בגדיו, וכל קרוביו מנסים לנחם אותו והוא לא מתנחם. ובגלל שהיה שרוי בצער כל כך, הסתלקה ממנו השכינה, כי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה (ושבת ל ב).

והנה עתה, בו ברגע שאמרו לו 'עוד יוסף חי' והסתלקה מיעקב העצבות והתוהו, חזרה אליו השכינה. וכאן אגהנו רואים את מעלתם העצומה של האבות ושל יעקב אבינו.

המפרשים המשיילו את זה לבית שמוקף מלא מים. המים רוצים להכנס כל הזמן לתוך הבית אבל אינם יכולים, אבל כאשר אתה מנקב חור קטן בכותל הבית, מיד המים פורצים פנימה אל תוך הבית. כך היה אצל יעקב אבינו. למרות שבמשך עשרים שנה הסתלקה ממנו השכינה, לא ירד ממדרגתו כלל וכלל, וכל הזמן היתה השכינה שורה מעליו ומבקשת להכנס בו, אלא שבגלל שהיה הוא שרוי בצער על יוסף, לא יכלה השכינה להכנס בו, כי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, אבל ברגע שנודע ליעקב 'עוד יוסף חי', והסתלק ממנו הצער, מיד ובו ברגע שרתה עליו השכינה.

הוא לא היה צריך לבנות את הכל מחדש. למרות שהסתלקה ממנו השכינה למשך עשרים שנה, הוא שמר כל הזמן על מדרגתו הרוחנית, ותיכף עם הבשורה הגדולה עוד יוסף חי, מיד "ותחי רוח יעקב".

להורות לפנינו גושנה - לתקן לו בית תלמוד

יעקב יורד מצרימה. אין ספק שזה היה קשה מאד ליעקב. יעקב אבינו, בחיר שבאבות, צריך לרדת לארץ מצרים, ערוות הארץ, ארץ מלאה טומאות, והמקום הרי משפיע.

זה כלל גדול בתורה, שהמקום מצד עצמו משפיע על האדם. המשיגה רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל המשיל את השפעת הסביבה ליקב. אם אדם מסתובב ביקב, גם אם לא שותה יין ולא שותה עראק, מכל מקום עצם השוטטות שם, ראיית כל החביות ורית כל היין, כבר מערפל לו את הראש, והוא נהיה מסוחרר. כך זה מקום שיש בו טומאה. גם אם אדם לא נוגע בחטא חלילה, מכל מקום עצם המציאות שהמקום טמא משפיע על האדם. וזה היה ארץ מצרים. אבל אין ברירה ויעקב צריך לרדת למצרים, והקב"ה מתגלה אליו ואומר לו אל תדאג, אני אהיה אתך, והוא יורד.

אבל, בטרם יורד יעקב: זאת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו

גושנה, ויבואו ארצה גושן, ורש"י מביא בשם רבותינו, בשביל מה שלח יעקב את יהודה? - "להורות לפניו מדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה".

יעקב אבינו יורד למצרים, ערוות הארץ. היאך אפשר להחזיק מעמד במקום שכזה? רק באמצעות בית תלמוד, באמצעות ישיבה. אמר החפץ חיים זצ"ל, אין שום דרך אחרת לסלק חושך, מלבד עם האור. יבוא אחד ויקח מקל גדול מכאן ועד להודעה חדשה... וינסה להכות את החושך, לא יעזור לו שום דבר, והחושך יישאר. אחד יקח רובה ויירה על החושך, החושך לא יתפעל ממנו כלל. ממה החושך כן מתפעל? - רק מהאור. אפילו מנר קטן שידלק ויאיר, כבר החשכה תסתלק. מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. כך, כשבאים למצרים, ערוות הארץ ומקום הטומאה, כדי שלא להתקלקל מוכרחים להדליק את האור, ומהו האור? - "תורה אור". לכן שולח את יהודה להורות לפניו, להקים לו בית תלמוד.

זהירותו של יעקב מנדנדו של חילול ה'

ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אבינו גושנה. יעקב יוצא להקביל את פני אבינו. וירא אליו ויפול על צוואריו ויבך על צוואריו עוד. ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי. התורה מקצרת כאן, אבל מי שיתבונן, איזה שמחה היתה כאן בפגישה הזו. הרי כמה צער ועגמת נפש היה לשניהם במשך עשרים ושתיים שנה הללו של הניתוק. הפסוק אומר 'אלה תולדות יעקב - יוסף'. יוסף הוא הממשיך של יעקב אבינו. והיו מנותקים במשך עשרים ושתיים שנה, ויעקב היה בטוח ש'טרופ טורף יוסף', והנה עכשיו הם נפגשים. איזה שמחה וששון ואיזה התרגשות יש ביניהם.

לימוד גדול יש לנו מהפגישה הזו של יעקב ויוסף, כמו שכתב בספר בית הלוי (בפרשת וישב) דברים נפלאים מאד בזה, וראוי להתבונן בהם.

הנה, בגמרא (נדרים סה.) כתוב שצדקתו המלך ראה את נבוכדנצר אוכל ארנבת חיה, ברוב רעבונו ותאוות אכילתו. כשהבחין נבוכדנצר שצדקתה ראה אותו באכילתו המגונה, השביע אותו שלא יגלה את מה שראה לאף אחד. אבל צדקתה הלך לאחור זמן לחכמים והתיר את השבועה הזו, וסיפר את מה שראה, איך נבוכדנצר מתנהג כחיה רעה ואוכל ארנבת חיה. נבוכדנצר שמע שצדקתה הפר לו את שבועתו וסיפר את זה, הקפיד מאד ובא למלחמה.

שלח נבוכדנצר וקרא אליו את הסנהדרין, ושאל אותם, האם באמת על פי ההלכה היה אפשר להתיר לצדקתה את השבועה שנשבע ל? אמרו לו הסנהדרין שלא, על פי הדין לא היה אפשר להתיר לו את השבועה אלא אך ורק בפני נבוכדנצר, ומשכך לא היה היתר השבועה על פי דין. שאל אותם נבוכדנצר אם כן מדוע עשיתם את זה ולא הודעתם לצדקתה שהשבועה שנשבע תלויה ועומדת, ואומרת הגמרא - כשנבוכדנצר אמה להם כן, מיד "ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון".

ובמדרש (איכה רבה ב, יד) אמרו רבותינו, שכשהסנהדרין שהתירו לצדקתה את שבועתו, ישבו לארץ, העלו עפר על ראשם וחגרו שקים במתניהם והתחילו להזכיר את זכותו של יעקב שנאמר וישם שק במתניו.

כשבאים האחים ואומרים ליעקב שיוסף איננו, היה רעה אכלתו, ומביאים לו את הכתונת, כשיעקב שומע את זה, נקרע לבו מצער. 'ישם שק במתניו, כמה שמנסים לנחם אותו, הוא לא מקבל תנחומים. ואת הדבר הזה הזכירו זקני בת ציון, הסנהדרין, כשיחפשו זכויות עבורם וחגרו גם הם שק למתניהם.

ובאמת מי שמתבונן במדרש הזה, מתקשה מאד להבין. אם אתה בא ורוצה לפשפש ולמצוא זכויות אצל יעקב אבינו, זה מה שמצאת? את הזכות הזו שחגר שק במתניו? - אין לו זכויות אחרות? יעקב אבינו בחיר שבאבות היה. יעקב איש תם יושב אהלים, כל ימיו היה יושב ועוסק בתורה, ואת כל חייו הקדיש לעסק התורה. עם כל הצרות של עשיו, ועם הצרות של לבן, ועם הצרות של דינה, כל הזמן לא הפסיק לעסוק בתורה. וזה מה שמצאו?

שחגר שק במתניו? איזה זכות יש בזה?

עוד שואל הבית הלוי, 'כל ריבוי הצער הגדול שהיה ליעקב על יוסף, אינו מובן כלל'. ובאמת מובא במדרש שמטרוגא אחת, גויה אחת שאלה את אחד החכמים, איך ייתכן שעל יהודה בנו של יעקב כתוב 'וינחם' כשמתו לו הבנים, ואילו באביהם של כולם, יעקב, עליו כתוב וימאן להתנחם.

ובאמת זה דבר מתמיה. והרי היו חכמים שהתנסו בניסיונות יותר גדולים וקשים מיעקב והתנחמו. הגמרא מספרת (ברכות ה:) על רבי יוחנן שהיו לו עשרה בנים וכולם מתו על פניו. וזה אסון גורא שקשה לדמיון, ועם כל זה היה הולך רבי יוחנן בעצמו והולך ומנחם אחרים. היה לוקח את העצם של הבן העשירי שלו ואומר לאבלים 'דין גרמא דעשירא ביר', הנה, תראה, אני קברתי עשרה בנים. תתחזק, לא עביד קודשא בריך הוא דינא בלא דינא. ואם כן אם האמורא רבי יוחנן יכל להתנחם על עשרת בניו שמתו, איך יעקב אבינו במשך עשרים ושתיים שנה לא יכל להתנחם על בן אחד?!

ובאמת אלו שתי קושיות חזקות והערות מתמיהות כל לב. אבל הבית הלוי מגלה לנו את סוד הדבר. "יעקב צעדו של יעקב אבינו היה על שחסר לו מנין 'ב שבטים, דמנין זה עיקר יסוד כללות האומה הישראלית". וכך כתוב במדרש (תנחומא פרשת וישב) שכשנודע ליעקב אבינו שיוסף מת, אמר יעקב 'אוי הרי נפרצה ברית השבטים. כמה יגיעות יגעתי להעמיד 'ב שבטים, וכל מעשיו של הקב"ה הם כנגד 'ב שבטים. 'ב מזלות, 'ב שעות ביום ו'ב שעות בלילה, 'ב חודשים, 'ב אבנים באפוד, הרי נפרצה ברית השבטים".

ליעקב אבינו הייתה עבודת חיים, והיא הקמת והעמדת 'ב השבטים, שמזה נבנית כללות האומה הישראלית וכנגד זה מכוונת כל הבריאה כולה.

יעקב אבינו ידע שזו היא עיקר יגיעתו ומגמתו, לבנות את 'ב השבטים. מובא במדרש (בראשית רבה פס"ח ס"א), 'נטל יעקב שתיים עשרה אבנים ואמר, גזר הקב"ה שהוא מעמיד 'ב שבטים, אברהם אבינו לא העמיד אותם, יצחק אבינו לא העמיד אותם - אם האבנים מתאחות יודע אני שאני מעמיד שנים עשרה שבטים' והתאחו האבנים לאות ולמפתח כי יעקב הוא שעתידי ועליו מוטל להעמיד את השבטים.

מוסיף הבית הלוי, וכל הצער שסבל יעקב מעשיו היה רק בעבור זה, כדי שיזכה לשנים עשר השבטים האלו. כי כל ארץ ישראל ועינין הקרבנות הכל תלוי בקיומה של האומה הישראלית ב'ב שבטיה. וגם בעבור זה עבד בבית לבן עשרים שנה. לא יום ולא יומיים, אלא עשרים שנה! היה מוכן יעקב להיות במחיצתו של אותו רשע מרושע, לבן הארמי, וזאת בגלל שכל תשוקתו ויגיעתו כל ימות חייו היה לבנות בית ישראל.

ועכשיו שראה יעקב שנטרף יוסף, היה סבור שנחסר לו המנין ואם כך נתקלקל כל מה שייגע כל ימות חייו. ובטל בנין כלל ישראל.

זה פשר צעדו המופלג של יעקב אבינו. לא מפני שרק איבד בן אחד. אלא משום שראה כיצד כל יגיע כפיו וכל עבודת חייו, כל השקעתו וכל מאמציו, ברגע אחד התבטל. אין לו את שנים עשרה השבטים. 'אוי, נפרצה ברית השבטים.

עכשיו מובן על מה הצער הגדול של יעקב. אבל עדיין יש כאן מקום שאלה. נכון, חסר לך ה'ב שבטים, חסר לך כל הברכות, כל העבודה שהשקעת הלכה לריק. אבל עדיין, הלא תקנה פשוטה יש בדבר. ילך יעקב וימצא איזה אשה ויתחתן עמה ויוליד עוד בן, ויהיו לו מחדש שנים עשרה שבטים. מי מעכב על ידו?!

אבל, מביא הבית הלוי מדברי רבותינו במדרש (תנחומא שם), לא רצה יעקב לישא אשה ולהוליד בן, מפני שבועתו של לבן. הרי לפני שהלך יעקב ממנו השביע אותו לבן 'אם תקח נשים על בנותי, ואם כן היה יעקב מושבע ועומד שלא לקחת אשה נוספת.

ולכן היה יעקב אבינו עומד בצערו כל אותן השנים, בידועו כי כל עמלו הלך לריק ולא יעמדו ממנו 'ב שבטים, ולא רצה להתיר את השבועה. ולכאורה, למה לא? הרי יש הלכה, שאם אדם נשבע שלא ישא אשה על אשתו, והיה נשוי עם אשתו עשר שנים ולא ילדה לו בן, הולך לחכם ומתיר את שבועתו. למה? - אין שבועה לבטל דבר מצוה. ואם כן, גם כאן, אם הוא צריך להעמיד 'ב שבטים, וזו המצוה והשליחות שלו, מאי כולי האי?

לך אל בית מדרשו של שם ועבר, יגיד להם רבותי, אני נשבעתי ללבן לא לישא עוד אשה, ועכשיו בגלל השבועה הזו אני מעוכב לישא אשה נוספת ולהעמיד את השבט החסר, וישבו שלשה חכמים ויאמרו לו מותר לך מותר לך ויתירו את שבועתו?

אלא היה ירא יעקב אבינו בחיר שבאבות שיהיה חילול ה' ללבן. לבן שידע שיעקב נשבע לו שלא ישא אשה על בנותיו, ברגע שיראה שיעקב נושא אשה אחרת, יבוא ויגיד, אתם רואים, הנה, יעקב שהוא תמיד היה מוחזק להיות איש אמת, ונשבע לי על הדבר, הלך ונשא אשה נוספת בדרך התחבולה שהתיר לו את השבועה. ויצא חילול ה' מזה. בגלל זה היה יעקב אבינו נמנע מלהתיר את שבועתו.

אומר הבית הלוי, בא ותתבונן, כשיעקב בצער הזה ויודע שכל יגיע כפיו נהרס, ויכול להציל את כל עמלו על ידי שיתיר את שבועתו, ולא עושה כן מפני שחס על לבן. שלא יהיה אצלו חילול ה'. מישוה אחר היה מתייחס ללבן בכלל? הרי איך הוא התנהג עם יעקב? כמה צער גרם לו. ועוד צריך לחוש לכבודו? לחילול השם שיהיה אצלו? אבל זו מהותו של יעקב. הגם שיודע שכל יגיע כפיו נהרס, והגם שיודע שצער עצום יש כאן, כל ברית השבטים נפרצה, עם כל זה לא יתיר את שבועתו.

מוסיף הבית הלוי משפט איום ונורא: וכשנתבונן בזה, אפשר גדול הוא כהנסיין של העקדה. הנסיין הזה שיעקב אבינו עומד בו, אם כן להתיר את השבועה או לא, האם לחוש לחילול ה' הזה אצל לבן הרשע או לא, הוא נסיון גדול כמו העקדה. למה? - שהיה סבור שאיבד כל הבטחותיו, כל יגיעותיו, ונצטער בזה עשרים ושתיים שנה, ולא רצה להתיר הנדר וסבל כל כך הרבה בעבור זה.

זה הוא מה שהזכירו הסנהדרין את זכותו של יעקב אבינו שלבש שק. שאלנו, וכי זו, מה זכות יש כאן? לא מצאו זכות אחרת? - אבל אכן כן. זו היא הזכות הגדולה יותר מכל הזכויות כולם. על שסבל יעקב כל כך הרבה ולא התיר את שבועתו מפני חשש קל של חילול ה'. והם שנכשלו בדבר זה עצמו, שהתירו לצדקיהו את שבועתו אף שהיה בדבר חילול ה' מצד נבוכדנצר, ביקשו רחמים ועוררו את זכותו של יעקב שלא התיר את שבועתו גם לצורך גדול כרל כך כהעמדת 'ב השבטים, מפני חשש חילול ה' אצל לבן.

יעקב היה קורא את שמע

והנה, עכשיו באים ליעקב אבינו ואומרים לו בנך חי. 'עוד יוסף חי. איזה שמחה וששון, 'זאתי רוח יעקב'. עכשיו הוא יודע שכל יגיע כפיו לא נהרס, ולא נפרצה הלילה ברית השבטים, ועל כן העולם על תיקונו עומד. והנה עתה הם נפגשים. איזה ריקודים ואיזה שמחה הייתה שם, איזה זיקוקין דינור היו צריכים לעשות שם.

ומה עושה יעקב באותו הזמן? - קורא קריאת שמע, כמו שמביא רש"י מדברי רבותינו. למה? - זו היא עול עבדות הבורא יתברך. העבד מעלה את עול העבדות על כל שמחותיו. עם כל השמחה העצומה שלו באותו הזמן, אמר יעקב 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. כאן רואים היטב מה זה נקרא 'עבד נאמן' לה. לא אומר, 'עכשיו נשמח ונרקוד, ואחרי זה נאמר 'ברוך ה' ונודה לו על כל החסד שעשה עמנו'. לא, מיד, הדבר הראשון באותו הרגע שנפגשו, ברגעי האושר והשמחה בהם יודע יעקב שכל יגיע כפיו אכן קיים, ולא נאבד כאשר סבר כל הזמן - 'שמע ישראל'. הוא קורא קריאת שמע ומקבל על עצמו עול מלכות שמים.

זה מלמד אותנו איך אנחנו צריכים להיות עבדים לה' יתברך. לא רק בדיבורים בעלמא, 'חכה, עוד שתי דקות נקרא קריאת שמע ונאמר 'אחד' בקול עד שהחלונות רועדים ובוזה נצא ידי חובה. לא. באמת כל מעשינו צריכים להיות לשם שמים. שיעלה את עול מלכות שמים על כל המעשים שקורים אתו, בכל רגע ורגע.

ה' יזכנו, ברוך ה' לעולם אמן ואמן..

נחל אליהו

להרויח ממון, להרויח כבוד, להרויח מעמד, להרויח הנאות של עולם הזה. והיצר הרע אומר לו: נכון שבגיהנום תענש, אבל כאן בעולם הזה אתה מרויח, שידע דבר אחד - לא רק שבגיהנום ישלמו לך על כך, אלא אף כאן בעולם הזה הוא לא ירויח ממעשיו כלום, גם פה הוא לא מרויח שום דבר! כי "הגזירה אמת והחריצות שקר" מה שנגזר הוא יקבל ממילא ומה שלא נגזר הוא בכל מקרה לא יקבל, והוא נשאר רק עם העונשים.

נקיות וזהירות בממון - להתנהג ביושר

ונפרט מעט בנסינות האדם: תחילה עם הענין של ממון, יש נסינות של ממונות בחיים לכל אחד לפי דרגתו, אדם שרחוק מתורה ומצוות יש לו נסיון ממש להדיא לרמות, לגנוב, אך גם לאדם ששומר תורה ומצוות יש הוראת היתר במקרים רבים, ובעיקר במקרים שיש בהם שאלה של אבק. יש אבק גזל, אבק ריבית, אבק אונאה, אלו הם מקרים שיש בהם חשש איסור והיצה"ר בא לכל אחד ואומר לו: מדובר פה על הרבה כסף! באיסורים גמורים היצה"ר לא יכול לבוא לאדם שומר מצוות ולגרום לו לחטוא בכך. וכמו שאומרים הכלי יקר והגר"א על הפסוק (בראשית ד, ז) "לפתח חטאת רובץ": שדרכו של היצה"ר הוא שמוצא לו דבר שיש בו הוראת היתר - לפתח, ואז חטאת רובץ שעל ידי כך מחטיאו לאדם, ובממונות הנסיון מאד שכיח שהיצה"ר מראה כל מיני היתרים במקומות שיש בהם אבק גזל. ריבית, אונאה, ואנשים טועים וסבורים שאכן עלתה בידם.

אולם צריך לדעת: כל דבר שלוקחים שלא ביושר לא נשאר ממנו כלום! וכדברי הנביא (ירמיהו יז, יא הפטרה של פרשת בחקותי): "קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל", כעושר שעושים שלא במשפט בסוף הכל נעלם, ולא זו בלבד אלא "ואחריתו יהיה נבל" נשארים רק עם הגיהנום! אדם יבוא לעולם האמת, שם יש וידאו של כל חייו, יראו לו בר"ה תשע"ז נגזר עליך שהשנה תרויח מאה ארבעים ושמונה אלף ושלוש מאות שקל ותשעים וארבע אגורות, אבל אתה הצלחת להרויח עוד מאה אלף שקל ע"י אבק גזל, ריבית, אונאה, אך יוסיפו ויאמרו לו בואו חשבון: הנה פה נשברה לך המכונת כביסה, ובמקרה אחר ילד נפצע והיה צריך טיפול של רופא פרטי שדרש הון רב, ואחר כך קרה משהו למכונתית וכן כהנה וכהנה, ואחרי כל הקיצוצים וההוצאות הבלתי צפויות, עם מה נשארת? מאה ארבעים ושמונה אלף ושלוש מאות שקל ותשעים וארבע אגורות, בדיוק מה שנגזר עליך! שהרי מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה לר"ה, וכל מה שהרווחת שלא ביושר נאבד לך בנזקים בלתי צפויים, זהו: קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ואחריתו יהיה נבל, הכל עוזב, והוא נשאר רק עם הגיהנום, לא מרויחים כשלא הולכים ישר!!!

זה נוגע לא רק לכסף לא ישר, לפעמים אדם ממחר לעשות עסקים עג חשבון תורה ותפילה, הוא ממחר לקנות באיזה מכירה בזול ובאיזה חנות במבצע, וזה נעשה על חשבון דברים אחרים - הוא מגיע למנין שכבר התחילו וצריך לדלג פסוקי דזמרה, הוא הולך אחרי קדיש תתקבל, יש לו חברותא והיום הוא לא ילמד עם החברותא, יש לו קביעות של שיעור ומפני הצורך הוא מבטל את הקביעות, הוא חושב שהוא ירויח בכך כמה מאות שקלים, אך מכל מה שמרויחים על חשבון תפילה ועל חשבון קביעות שג תורה, לא נשאר כלום, נשארים רק עם החטא!!!

וזה נלמד מהמילים אני יוסף! "ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף", הגזירה אמת והחריצות שקר! כל ההשתדלות שלהם לבטל את המכירה לא הצליחה, והם נשארו רק עם החבילה של החטא.

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (מהג' מפני הבושה ורש"י).

הגזירה אמת והחריצות שקר

כמה דרכים נאמרו לבאר מה שלומדים מהפרשה של יוסף ליום הדין ויום התוכחה, ונבאר דרך אחת. הרמב"ן בפרשה של מכירת יוסף (לעיל לו, טז) אומר יסוד גדול לחיים שלומדים ממכירת יוסף, יסוד של ארבעה מילים, ללמדך: שהגזירה אמת והחריצות שקר. דבר זה צריך לקיים בו כתבם על לוח לבך, מהפרשה של מכירת יוסף אנו למדים: שהגזירה אמת והחריצות שקר, דהיינו כל מה שנגזר מן השמים יתקיים לבסוף, וכל החריצות וההשתדלות שכן אדם עושה בנסיון לשנות את הגזירה, הכל שקר!!!

ויסוד זה רואים בכל תהלוכות החיים, רואים אנשים שמנסים כל ימיהם להרויח כספים שלא ביושר, ולבסוף לא נשאר להם מכל עמלם כלום! ומאידך ישנם אנשים - אברכים עמלי תורה, שיושבים ולומדים בהתמדה ובשקידה והקב"ה דואג להם לכל צרכיהם, ואף מחתנים את ילדיהם בכבוד. וכל כך למה כי "הגזירה אמת והחריצות שקר"!!!

וממכירת יוסף נלמד יסוד גדול זה: יוסף הלם חלומות, ומבואר בתרגום אונקלוס עה"פ (לקמן מט, כד) "ותשב באיתן קשתו" שחלומות אלו היו נבואה שהם ישתחוו לו, זה היה גזירת עליון, אך השבטים שבטי י-ה קדושי עליון לא הסכימו לזה ואמרו "המלוך תמלוך עלינו", הם ניסו לבטל את החלום כשאמרו: "לכו ונהרגו ונשליכה אותו אל אחד הבורות ונראה מה יהיו חלומותיו" ולבסוף מכרו אותו למדינים ולמצרים, וכל כך בשביל לבטל חלומותיו. אך בפועל לא זו בלבד שהם לא ביטלו את הגזירה של החלומות במעשיהם, אלא במו ידיהם הם הביאו לקיום הגזירה, שסובבו שנמכר למצרים ונעשה שליט בה ובאו לפניו והשתחוו ליוסף. **ללמדנו כי "הגזירה אמת והחריצות שקר".**

מה' מצעדי גבר

וכן מצאנו אצל משה רבינו: יום שנולד בו משה אמרו לו אצטגנינו" היום נולד מושיען של ישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים, וגזר פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", פרעה ניסה לבטל את מה שנגזר שיוולד מושיען של ישראל, אך לבסוף מה קרה? פרעה בעצמו גידל אותו בתוך ביתו. "הגזירה אמת והחריצות שקר"!!!

וככל שלומדים ועוברים על התורה הנביאים והכתובים, רואים שבכל מקום ככל שניסו לבטל את הגזירה לא עלתה בידם שהחריצות שקר. השבטים ניסו לעשות השתדלות לבטל את הגזירה, אולם הגזירה אמת! מה שנגזר יתקיים בכל מקרה, והחריצות - כל ההשתדלויות שמנסים לעשות, לבטל את הגזירה, החריצות כולה שקר! ועם מה נשארים רק עם הפעקל"ה עם החבילה של החטא, ואף השבטים על אף שדנו אותו כדין רודף, לפי דרגתם חטאו בזה, ועל כך נענשו לבסוף בעשרה רחוקי מלכות שבא על חטא זה. במכירת יוסף - את הגזירה לא עלה בידם לשנות, ונשארו רק עם החטא שבכך.

ואלו הם דברי אבא כהן ברדלא: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה יוסף קטנן של שבטים היה, ומה הוא אמר להם? אני יוסף! וכשהם שמעו את המלים "אני יוסף" פתאום הם נוכחו לראות "שהגזירה אמת והחריצות שקר" כל הנסינות שלהם לשנות את הגזירה לא הועילו, ואם מה הם נשארו? רק עם החטא, קשה להגיד חטא על שבטי י-ה אבל הכל נידון לפי דרגתם. ועל כך אומר אבא כהן ברדלא: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה! כל אדם שמנסה פה בעולם להרויח דברים שלא ע"פ תורה,

מה היתה טענתו של יהודה ליוסף בשביל לשחרר את בנימין? שאפילו אם כדברך שאכן בנימין גנב את הגביע, מדוע אתה לא מתחשב בצער של אביו? יש לנו אב זקן, בן מאה שלושים, הוא סבל כל חייו כל כך הרבה יסורים - רחל מתה בצעירותה, יוסף איננו, כל מה שנשאר לו זה בנימין, והיה כראותו כי אין הנער - ומת, והורידו עבדך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאולה! בשביל האבא תרחם עליו, נכון שמצד הדין מגיע לו להיות עבד אבל עשה למען האבא.

ועל כך אמר להם יוסף חמש מילים - חמש מילים שמחמתם לא יכלו אחיו לענות אותו מפני הבושה - "אני יוסף העוד אבי חי", לפני עשרים ושתים שנה פסקתם עלי דין של רודף, מכרתם אותי למצרים, העוד אבי חי? אז אבא שלי נשאר בחיים? הרי יכול היה למות מצערו! מדוע באותה שעה לא אמרתם נכון שהוא חייב מיתה, אבל מה אם הצער של אבא?! מדוע רק עכשיו נזכרתם בזה?! התוכחה הגדולה ביותר היא שיוסף דן ומוכיח אותם לפי מה שהם עצמם פסקו, אתם אומרים שהצער של אבא דוחה את הכל, איפה הייתם לפני עשרים ושתים שנה?

ועל טענה זו לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו! לכשיבוא הקב"ה וידון לכל אחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה - יראו לאדם סתירות במעשיו, והקב"ה ידון כל אחד בסתירות הפנימיות שלו עצמו, וזהו שנאמר: "אוכיחך ואערכה לעיניך" התוכחה היא על ידי שאערכה לעיניך, שיוכיח הקב"ה כל האדם לפי ההנהגה שלו!

נביא לזה כמה דוגמאות מהחיים: ישנם יהודים שכשהם עושים בר מצוה לבנם, הם מזמינים אולם מפואר, ותזמורת מרשימה - צריך הרי לשמח את החתן! וכמובן צלם ווידיאו - חייבים מזכרת מאירוע כל כך חשוב! עשרות אלפי שקלים משקיעים בזה. וכשהילד נהיה בר מצוה צריכים גם לקנות תפילין, אז קונים תפילין בהכשר של רב פלוני עם חותמת של הרבנות, העיקר שהתפילין יהיו כשרים. אולם תפילין אלו לא תמיד באמת כל כך כשרים, ואחרי מאה ועשרים בבוא עת פקודה, יבוא אותו יהודי לשמים ויעמוד למשפט בפני בית דין של מעלה, יגידו לו: הבן שלך קרקפתא דלא מנח תפילין! קנית לו תפילין פסולות! ולהגנתו יענה: מה אעשה קנית לו תפילין עם הכשר. ומדוע לא קנית עם הכשר מהודר שאין בו ספיקות? ומיד טענתו בפיו: המצב הכלכלי שלי לא היה כל כך טוב, לא היתה לי אפשרות פיננסית להשקיע סכום גדול בשביל התפילין! ובאותה שעה - אוכיחך ואערכה לעיניך: בשביל ערב אחד של חגיגה ומסיבה היה לך כל הון שבעולם! ובשביל תפילין המצב הכלכלי היה קשה? בתפילין אתה חוסך?!

אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה!!!

בחור יושב ולומד, וכל הלימוד הוא מפהק, הוא עייף! בתפילה הוא מפהק, הוא עייף! אך כשפתאום מגיע נייעס הוא קם לתחיה, יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעי - וקאים לצלאה והוא לעי, יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעי - יתיב למיתנא ולעי! ישאלו אותו: מדוע התפללת ולמדת מתוך נמנום ועייפות? הייתי עייף, אני הייתי עייף! היית עייף?! איך יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעי? דנים אותו לפי מה שהוא!

יהודי קם בבוקר הוא ממנה, מגיע לבית כנסת ויש שתי מנינים במנין אחד הוא יכול לברך ברכות התורה וברכות השחר בנחת ולומר פסוקי דזמרה כמונה מעות, ובמנין השני הוא צריך לומר את הכל בריצה 'דילוגו עלי אהבה', הוא לחוץ וממהר - יש לו אשה, יש לו ילדים, צריך לדאוג לפרנסה, ונכנס למנין השני, הוא מוכרח! הוא אנוס! אבל עם סיום התפילה המהירה, לפתע בא כנגדו חברו משכבר הימים ובאותה שעה הוא שוכח עולם ומלואו, הוא יושב ומנייעס איתו עשרים דקות - פתאום כל הזמן עומד לרשותו, אין אשה, אין ילדים, הפרנסה מסודרת, ישאלו אותו: איזה תפילה התפללת? הוא יענה: מה אעשה, הייתי צריך למהר! הייתי אנוס! אבל כשפגשת את החבר שלך לא היית צריך למהר?! לא היית אנוס?! כל אחד ואחד ידונו אותו לפי מה שהוא! לפי מה שהוא!!

כל ימי חיי אנוש מלאים עם כל כך הרבה סתירות! הרבה סתירות! את השני אדם תמיד דן לכף חובה, כך הוא טבע האדם, אולם צריך להיזהר בבית דין של מעלה - בעולם האמת יגידו לו: כמו שאתה דנת את השני כך ידונו אותך! כל אחד דנים אותו כפי מה שהוא! כפי מעשיו!

פעמים רבות שמעתי ממורי ורבי רבן של ישראל הרב אלישיב זצ"ל כשהיו שאלות בממונות על דברים שהם לא חלקים, שע"פ דין אולי אפשר למצוא היתרים, אבל החפץ חיים לא היה עושה את זה, וצריך לדעת יסוד גדול: כל השתדלות שהיא לא חלקה לא מרויחים ממנה, שהרי בכל דבר - בממונות, במעמד, מה שנגזר מן השמים יקבלו ומה שלא נגזר לא יקבלו, אלא שיש הלכה שחייבים לעשות השתדלות, שנאמר: וברכך בכל אשר תעשה, אדם שלא יעשה השתדלות לא יקבל גם את מה שנגזר לו, אבל השתדלות שהיא לא חלקה אם תמעט בה לא תפסיד.

ובדרך צחות יש לבאר (ויש בזה מן האמת) מה שאמר רבא (שבת לא, א): בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, דלכא' צ"ב בשלמא עסקת בתורה שואלים בתחילה מפני שכל תכלית הבריאה זה התורה, תלמוד תורה כנגד כולם! אבל משא ומתן באמונה - אכן זה דבר גדול, אבל זה קודם לכל? למה זו השאלה הראשונה?

"נשאת ונתת באמונה" הפשט הפשוט באמונה - היינו ביושר, אולם מונח פה דבר נוסף, באמונה - באמונה בקב"ה, אדם שמאמין בקב"ה, שמאמין שהכל מהשמים, הוא אף פעם לא יכניס את עצמו לספק ספיקא של גזל ריבית ואונאה, וכל דבר שאינו ישר, הוא יודע: אם הכל מן השמים לא יכול להיות שע"י שאני ילך לא ישר אני ירויח. כל הנסיונות שיש בממונות זה מבחן של האמונה של האדם! וזה גם מה שבונה ומעמיד את האמונה! נסיון שיש בממונות זה לא רק נסיון בחושן משפט ובאיסורים, אלא זה נסיון באמונה, אם אתה מאמין שהכל משמים לא תכניס את עצמך לספק ספיקא של סוך איסור, ואם אתה נכשל חסר לך באמונה.

הנקיות בממונות זה מבחן של האמונה. היה יהודי בבני ברק הכרתי אותו בילדותי, ר' שלמה כהן, נכד של ר' שלומ'ה ווילנער, והוא זכה להיות חברותא של החזו"א עוד בוילנא. יהודי צדיק זה היה לו את בית הדפוס הראשון בב"ב, וכל גדולי אותו הדור הדפיסו אצלו את ספריהם. בני ברק של אותם ימים לא היתה גדולה ומפותחת כמו היום, ולא היה בה כדי חלוקה לשני בתי דפוס.

באחד הימים פתח אדם בית דפוס נוסף, ולא זו בלבד אלא אף פתח אותו ברחוב בו שכן בית הדפוס של ר' שלמה כהן. אדם רגיל שהיה מתנסה בנסיון כזה מה היה מרגיש? היה מתמלא בכעס ותרעומת, הוא לוקח לי חצי מהפרנסה! ביום הראשון שנפתח בית הדפוס המתחרה, הגיע ר' שלמה כהן לבית הדפוס החדש, בעל הבית היה בטוח שהוא הולך לקבל קיתונות של כעס, והכין את עצמו שאם הוא לא יזרוק עליו בלוקים, חצי וודאי הוא יזרוק עליו, התיישב וחיכה לראות מה הוא הולך לצעוק עליו. אולם ר' שלמה כהן אמר לו: תשמע - אתה חדש במקצוע, ולי יש הרבה נסיון, אני רוצה לתת לך מהנסיון שלי! לית דין בר נש - זה לא בן אדם זה מלאך! שאל בעל בית הדפוס את ר' שלמה: איך אתה עושה את זה? תגיד לי אתה מלאך? אמר לו ר' שלמה: יש לי פשוט הכרת הטוב אליך! אני יהודי שאוהב ללמוד, אבל אני צריך לעשות השתדלות של פרנסה, ובשביל כך יש לי בית דפוס, ישנם ימים שאנשים באים למשך שמונה שעות, ולא נשאר לי הרבה זמן ללמוד, אבל עכשיו חצי מהקליינטים יבואו אליך, ופרנסה אתה הרי לא לוקח ממני אגורה! מה שנגזר עלי בר"ה אני יקבל! ממילא כל מה שאתה לוקח ממני זה רק קליינטים, ואני יכול לשבת וללמוד, לכן יש לי הכרת הטוב אליך!!!

מי שחי עם אמונה שמה שנגזר מקבלים, אין לו נסיונות של ממונות! אף אחד לא פוגע בו! ואף אחד לא מזיק לו! ואף אחד לא מפסיד לו! אמונה זה המעמיד של הכל! וזו השאלה ששואלים כשמכניסים אדם לדין: נשאת ונתת באמונה? שענינה האם המשא ומתן שלך היה באמונה שהכל משמים!

"אוכיחך ואערכה לעיניך"

דרך אחרת לבאר דברי אבא כהן ברדלא: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הה"ד "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים ג, כא) "אוכיחך ואערכה לעיניך" על אחת כמה וכמה, כתב בבית הלוי, דברים נוראים

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

כיצד יש לקבל גזירות שמים?

הדברים דלהלן הינם קטע מתוך מכתב שנכתב ע"י תלמיד חכם בן עלייה, אב לילדים רכים, לאחר פטירתה הפתאומית של אשתו ע"ה. [יצוין שהוא היה מופת לרבים בדרך שבה קיבל את הגזירה, בהמשך שקיעותו בלימוד גם באותם ימים קשים, ובעלייתו הגדולה לאחר מכן].

... דע לך אחי, כי בכל עת אשר יסרוני מחשבות מחמת מצבי הקשה, היו לי דברי האורח החיים הק' על פרשת ויגש למשיב נפש ממש, וכמים קרים על נפש עיפה.

דברי האוה"ח נאמרו על הפסוקים (פרק מו, ו-ז) "ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו. בניו ובני בניו אתו, בנותיו ובנות בניו וכל זרעו, הביא אתו מצרימה". יש להבין מדוע חוזר הפסוק ואומר "בנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא מצרימה", אחרי שכבר נאמר "ויבואו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו"? וכן קשה מדוע הפסיק בפסוק ז' במלה "אתו" בין בניו ובני ביתו" הכתובים בתחילת הפסוק, לבין "בנותיו ובנות בניו וכל זרעו" הכתובים בהמשך. מדוע לא הסתפק הכתוב במה שנאמר בסוף הפסוק "הביא אתו מצרימה"?

אכן, כוונת הכתוב היא להבחין במגמות שונות שהיו בקרב זרעו של יעקב, באשר לירידה למצרים. מקצתם באו למצרים מרצונם הטהור לקבל גזירת מלך בלב שלם, כל השאר נרתעו מלרדת אל "כור הברזל" (מלכים א, ח), ולא מיהרו לעשות זאת מעצמם.

לאור זה מתבארים היטב הפסוקים הנ"ל. תחילה ציין הפסוק את אלה אשר הלכו למצרים, כדי לפרוע את שטר החוב של הגלות מרצונם. עליהם נאמר: "בניו ובני בניו אתו", כלומר, את אלה לא הוצרך יעקב להביא בעל כורחם, אלא הם באו **מעצמם**, בדיוק כפי שגם הוא עצמו עשה. בהמשך מדובר על אלה שלא באו מרצונם, והוצרך יעקב להורידם בעל כורחם. עליהם נאמר: "בנותיו ובנות בניו וכל זרעו, **הביא אתו מצרימה**". אלה הובאו לשם בעל-כורחם, ולא לרצונם באו.

ממשיך האוה"ח ואומר, שמן הראוי הוא לשים לב לדברי חז"ל (שמות רבה א, ח) שאמרו שכל זמן שאחד מיורדי מצרים היה קיים, לא התחיל השיעבוד, שנאמר (שמות א, ו): "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא". פירוש הדברים, שכל זמן שבני דור היורדים למצרים חיו, הם לא טעמו את טעם השיעבוד. בזה נכללו כל אלה אשר ירדו מרצונם.

יתכן לומר שהם זכו לזה כשכר על קבלת גזירת מלך ברצון. לכן פקע מהם עול השיעבוד, "**כי סמא דיסורי - קיבוליי**". **דהיינו רפואת הייסורים היא קבלתם מרצון**. ויש להביא ראיה לזה מכך שיוכבד וסרח בת אשר היו גם כן מיורדי מצרים (ראה בר' צד, ט), ובימיהן כן היה שיעבוד. אין זאת אלא מפני שהן נמנו על בנות בני יעקב אשר הורדו על ידו שלא מרצונם. כיון שלא היה אצלן "קבוליי", לכן לא זכו ל"סמא דיסורי".

בסיום דבריו מוצא האוה"ח אסמכתא לדבריו מהזוה"ק (שמות קצח), המפרש את הפסוק (תהילים קמו) "אשרי שא-ל יעקב בעזרו, שברו על ה' אלוקיו". מי הוא המאושר הזוכה לעזר מהשי"ת? מי ש"שברו על ה' אלוקיו". בהחלפת שי"ן שמאלית בשי"ן ימנית, יוצא שנאמר כאן מי ששברו מה'. כלומר, מי שמקבל ברצון את ההכרה שהשבר אשר בא עליו הוא מהשי"ת. והדברים נפלאים ומאירים! עכ"ד הכותב.

מו"ר המשגיח הגה"צ ר' דב יפה זצ"ל היה רגיל לצטט את דברי מרן החזו"א זצ"ל שאמר: יסורים הפוקדים את האדם, זו גזירת מלך. אולם האופן שבו מקבל אותם האדם, נתון לבחירתו.

בדין י' בטבת החל בערב שבת וקיבל שבת או רשאי לאכול

פלונתת קמא האם נעמר הצום ע"י תוספת שבת

הטור בסי' רמ"ט, הביא בשם רבינו מאיר לענין תענית דחל בערב שבת שיכול לאכול מיד אחרי התפילה קודם שקיעת החמה, "שהוא מפרש מתענה ומשלים עד אחרי תפילה, אבל אם מתענה בערב שבת תענית חלום מתענה עד צאת הכוכבים כיון שיכול להתחיל אפילו בשבת כל שכן שמשלים עד הלילה". והביאו המרדכי בפרק כל מערבין. ויש חולקים כמבואר בטור בדעה קמייטא.

ובשו"ע סעיף ד', כתב, דצריך להתענות עד צאת הכוכבים, והרמ"א אייתי ל"א והיינו שיטת רבינו מאיר, דלא ישלים אלא מיד שיוצאים מביהכנ"ס יאכל. והך י"א איירי בין בתענית יחיד בין בתענית ציבור כגון עשרה בטבת שחל בער"ש, ותלוי בפירוש הסוגי בעירובין מא ע"א. יעו"ש בראשונים.

והכרעת הרמ"א, דבתענית יחיד אינו משלים. ובתענית ציבור צריך להשלים עד צאה"כ.

והנה לשיטת המהר"ם מרוטנברג דסגי להשלים עד תפילת מעריב מפלג המנחה, ביארו הגר"ז ס"ג ומ"ב, דהיינו דמקרי עי"ז השלמת התענית שמתענה עד אחר קבלת שבת, ולשון הגר"ז "שכבר נשלם יום החול וחל עליו השבת".

צ"ב היאך פקע הצום ומ"ש מתענית חלום

והדברים סתומים וחתומים, במאי פקע הצום ע"י קבלת שבת בערבית, דמ"מ אכתי עשרה בטבת הוא, דאכתי יום הוא, ורק נתוסף ע"י תוספת שבת, "קדושת השבת".

ואף לפמ"ש"כ הט"ז סי' תרס"ט, דע"י קבלת שמיני עצרת תו לא בעי למיתב בסוכה דכבר עבר וחלף יום הקודם, מ"מ בפשוטו אין זה אלא לענין דינים התלויים בקדושת הימים, אכן לענין התאריך, לא פקע ע"י התוספת, ובעיקר דבריו כתב המ"ב דחלקו בזה האחרונים אדברי הט"ז, וצ"ב בשיטת רבינו מאיר.

ועוד צ"ב, דהרי לענין תענית חלום, מבואר בטור וש"ע דכו"ע מודו דבעינן השלמה עד צאה"כ. וכתב הטור כיון שיכול להתחיל אפילו בשבת, כ"ש שמשלים. ובב"י כתב דהרי תענית חלום דוחה

שבת, וצ"ב דאין הנדון לענין איסור והיתר דצום, כי אם דאתינן עלה מחמת דנשלם הצום בתוספת שבת, וא"כ מאי שנא תענית י' בטבת דנשלם הצום ע"י קבלת שבת, לתענית חלום דאינו נשלם אלא עד צאה"כ.

ואמנם לטעמא דכתב הפמ"ג דתענית חלום דינו להשלים עד צאה"כ מטעם סכנה, ניחא. אכן למאי דהעתיקו הב"ח גר"א ובאר היטב, מטעם דתענית חלום דוחה שבת, תמוה דהרי נשלם הצום ע"י תוספת שבת ובכניסת השבת נשלם יום הצום קודם כמש"כ הגר"ז, וצע"ג.

איסור אכילה בצום מחמת התאריך חזודש או משום דחל שם תענית וקדושת הצום

ואשר יראה בהאי ענינא, דהאיסור אכילה בתענית י' בטבת אין זה מחמת "דהתאריך" גורם לאיסור האכילה, כי אם דהתאריך מחדש חלות שם ו"קדושת יום צום", וזהו דאוסר באכילה, ואי משכחת דפקע קדושת הצום, א"כ שרי באכילה אף דאכתי קאי בתאריך ד' בטבת.

ויסוד הדבר נלמד ממש"כ המג"א סי' תקס"ב. דפסק המחבר כל תענית שלא שקעה עליו חמה דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית. ובמג"א שם כתב בשם הגה"מ אע"ג דבגמ' מוכרח דאי לאו חומרא דט"ב בה"ש דידיה הותר. י"ל דשאני עיולי יומא מאפוקי יומא דלהכנס בתענית שרי בה"ש שלו, כגון עט"ב, אבל בסוף תענית מספיקא לא נפקא קדושתה עד צאה"כ דאז הוי ודאי לילה עכ"ל הב"י בשם הגה"מ [ועיין סי' שפ"ו ס"ט]. והנה המג"א הוסיף מילות "קדושתה" וזה ליתא בב"י. וציין עוד לסי' שפ"ו דאיירי לענין אמר על כיכר היום חול ולמחר קודש דאיתא בגמ' עירובין ל"ו דספק קדושה, מספיקא לא חיילא קדושה. ואי הנדון אי פקע קדושה מהכח, "מספיקא לא פקעה קדושה", כדביאר המג"א שם סקי"ב וסקי"ג.

יסוד המג"א והרמב"ם איסורא דתענית ציבור מחמת קדושת הצום

ונראה בביאור דברי המג"א, עפמ"ש"כ בשו"ת בשמים ראש דאייתי בעונג יו"ט סי' פ"א, דאך לענין ככר דנתפס החפצא

בקדושה, איכא לחזקה, וקדושה לא פקעה מספק. אכן לענין זמן בה"ש, דהזמן אוסר הגברא ולא נתפס בחפצא מידי, בהא אין מחזיקין מזמן לזמן, משום דאין הזמן מחובר לאהדדי יעו"ש.

ומעתה איכא לדון, אי בתענית ציבור כל רגע אוסר בפנ"ע או דבתחילת היום חייל קדושת הצום וקדושתו נפקעת בחילוף הימים, ועיין קוב"ש ריש ביצה לענין איסור שביתה בשבת דנחלקו בזה הרא"ש ומהר"מ רוטנבורג בסוף מוע"ק. ונראה דזהו כוונת המג"א דהוסיף **"קדושת הצום"**, והיינו דאין זה מחמת דכל רגע מהתאריך דאוסרו באכילה, אלא דאיכא חפצא דיום צום וקדושתו, והוא האוסר והוא נתפס בחפצא דיום והוא נפקע בחילוף היום, והאיסור אכילה מחמת קדושת הצום דלא פקע, וזהו דדימה המג"א הך ספיקא דעילוויי יומא בב"ה"ש לענין צום וקדושתו להמבואר בעירוהבין ל"ו ופסק כן המחבר סי' שפ"ו לענין ספק אי פקעה קדושת הככר **דמספיקא לא פקעה הקדושה**, וכמש"נ, ובעטרת המועדים סי' ס"ג הארכנו בשיטת המג"א לענין חזקת יום לענין שבת ועוד דיני התורה, יעו"ש.

ועיין גמ' שבת כ"ד ע"א, בענין תעניות דמתפלל מעין המאורע בשומע תפילה, ולגירסא ר"ח שם נשנה "ואין בהם קדושה על הכוס", ומשמע דאית בעיקר השם תענית, **קדושת הצום**, ובהא בעי להשמיע דמ"מ אין בהם קדושה על הכוס, וכמש"נ.

והעיר לי הגאון ר' אברהם שטיינפלד שליט"א ר"מ ישיבת קול תורה מדברי הרמב"ם פ"א מתענית הט"ז וז"ל, 'ציבור שהיו מתענין מועל הגשמים וירדו להן גשמים, אם אחר חצות הואיל ועבר רוב היום **בקדושה** ישלימו תעניתן'. הרי דהגדרת התענית היא בתורת קדושת הצום כמש"נ ובהא נאמר שכבר עבר היום בקדושה.

ובאמת מקורו של הרמב"ם מהירושלמי בתענית, ורש"י בתענית כ"ה פירש באופן אחר ועיין קובץ שיעורים ביצה אות ט"ז דהאריך בדברי הירושלמי ורש"י בתענית שם.

ביאור דברי המהר"ם מרוטנבורג רע"י קבלת שבת פקע קדושת הצום

ומעתה יבוארו היטב דברי רבינו מאיר, דבי' בטבת החל בערב שבת ע"י תוספת שבת דערבית נשלם הצום ושרי לאכול, והיינו משום דאף דאכתי קאי בתאריך די' בטבת מ"מ הא דנאסר באכילה מחמת קדושת הצום וא"כ ליכא להאוסר דצום, דיסודו מחמת קדושת הצום, דקדושת השבת מפקיעה את קדושת הצום, ובזה נשלם הצום, כלשון הגר"ז.

ואשר לפי"ז, לענין תענית חלום דדינו דדוחה שבת, א"כ נמצא דאין קדושת השבת סותרת ומפקיעה תורת תענית חלום דאין בזה משום לתא דקדושת הצום, ולכן אף דקבלו שבת בערבית מ"מ עיקר היום דיום ו' לא נפקע בקבלה זו, וזהו דכו"ע מודו

דלענין "תענית חלום", משלים עד צאה"כ. וכ"ד רבינו מאיר, לענין תענית דנאסר מחמת "קדושתו", בהא ע"י קבלת שבת נפקע ובהא נשלם תעניתו ושאיני מתענית חלום. וזהו דכתב הטור ב"י ושאר האחרונים, דכיון דדוחה שבת א"כ אין זה סותר לקדושת השבת וישלים עד צאה"כ.

שיטת הרמ"א ולא מהני תוספת שבת להפקיע יום צום

והנה אנו קי"ל כפסק הרמ"א, דאף לענין י' בטבת החל בער"ש בעינן להשלים עד צאה"כ. וי"ל בטעמא דמילתא דלא אהני קדושת השבת להפקיע קדושת הצום, דיעוין מג"א סי' רס"ז סק"א דתוספת שבת לאו לגמרי כשבת ויש להחמיר לאכול עוד כזית בצאה"כ, ואילו לרבינו מאיר חל קדושת שבת באופן מוחלט, וסותר לקדושת הצום. והנה לדעת הט"ז סי' תרס"ח, דע"י תוספת שבת חל לגמרי קדושת השבת עד כדי להפקיע חובת יום הקודם, י"ל דשאני י' בטבת דתלוי "בתאריך", ולא כמש"כ בשיטת רבינו מאיר ובאמת הביכורי יעקב שם בסי' תרס"ח העיר בזה ע"ד הט"ז מדוע לא יותר לאכול מכח תוספת שבת ומ"ש מחובת סוכה דפקע ע"י תוספת שמיני עצרת, ולפמש"כ דלדעת הט"ז תלי בתאריך ניחא. ואמנם להמג"א בסי' תקס"ב דאף לדין נאסר מחמת קדושת הצום, צ"ל כמש"כ דאין קדושת השבת מפקיעה מקדושת הצום, וכמש"נ.

קריאת המגילה מפלג בי"ד אדר האם פקע צום תענית אסתר

והנה פסק המחבר בסי' תרצ"ב, דבמקום אונס קצת יכול לקרות המגילה דליל י"ד מפלג המנחה, ומקורו מתרומת הדשן.

ולכאורה מבואר דכיון דחשבינן ל' לילה, נדון בדין קריאת ליל י"ד. והנה לא מפורש מהו לענין אכילה דתענית אסתר לאחר קריאת המגילה, דלכאורה מ"מ כיון דמתקיים בהו קריאת "ליל י"ד" א"כ תו אינו בדין י"ג באדר, והרי בסי' רמ"ט פסק הרמ"א דבעי להשלים תע"צ עד צאה"כ. וכן אף לרבינו מאיר בעי לדינא **דתוספת שבת**, ולא מהני **פלג המנחה דר"י** לענין זה.

ומצאתי בברכי יוסף סי' תרצ"ב בשם המאירי, במבואר ריש מגילה דזמנים הרבה תקנו להם, דהוא סמך להקל לחולים קצת לקרות המגילה מפלג דליל י"ד. ונראה מדבריו דבאמת אין זה משום דע"י פלג המנחה חשיב "ליל י"ד". כי אם דסגי לקריאת המגילה אף **בסמוך** לליל י"ד דהוא סניף ללילה כלשון תרוה"ד, ומתקיים קריאת המגילה דליל י"ד אף בסמוך לו ובכלל זמנים הרבה תקנו להם, ואתיין היטב לפ"ז, דכ"ז הוא קולא לענין קיום דקריאת המגילה דזמנים הרבה תקנו להם. אכן לענין צום דתענית אסתר דהוא ביום י"ג, לעולם בעי לצום עד צאה"כ דליל י"ד, וכל הנדון לענין י' בטבת זהו רק ע"י תוספת שבת דנפקע קדושת הצום ופשוט.

ועלת הון

ויגש תשפ"א

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

התוכחה של יוסף לשבטים

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (פרק מה פסוק ג)

בגמרא בחגיגה (ד' ע"ב) רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', ומה תוכחה של בשר ודם כך, תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה.

ובמדרש רבה (פרשה צג אות י) אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הדא הוא דכתיב 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו' לכשיבוא הקדוש ברוך הוא הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים ו) 'אוכיחך ואערכה לעיניך' על אחת כמה וכמה. (ובאותו"א) רבי אלעזר בן עזריה אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק שהוא בשר ודם כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקדוש ברוך הוא שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין, ודן כל אחד ואחד על אחת כמה וכמה שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו עכ"ל.

וצ"ב היכן מצינו שהוכיח אותם, הרי אמר להם רק אני יוסף העוד אבי חי? וכן צ"ב שינוי הלשון במדרש בין אבא כהן ברדלא לבין רבי אלעזר בן עזריה והגמרא בחגיגה?

ונראה להספורנו כתב (פסוק ג) 'העוד אבי חי', איך אפשר שלא מת מדאגתו עלי עכ"ל. והכללי יקר כתב 'העוד אבי חי' וגו', אע"פ שכבר אמרו לו שהוא חי כמובן מכל דברי יהודה, חשבו שלא נתכוון לשאול אם הוא חי או לא, אלא שבא להזכיר עונם, על כן אמר 'העוד אבי חי', לומר שאבי הוא ולא אביכם, כי לא חסתם על צערו כאילו אינו אביכם, על כן נבהלו ולא יכלו לענות דבר, ורבותנו ז"ל אמרו (ב"ר צג יא) שמבהלה זו יוקח לימוד על יום הדין, כדאמר רבי אלעזר בן עזריה ווי לנו מיום הדין, ווי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף לא יכלו לענות אותו, כשהקדוש ברוך הוא עומד לדין על אחת כמה וכמה, כי האחים סברו שיוסף הזכיר עונם בדרך שנתבאר, ומה יעשה אדם ליום פקודה כי יפקד מושבו ומשאו ומתנו וכו'. ודעת רבי אלעזר שלכך כתבה לנו התורה שאחיו נבהלו, כדי שהמשכיל יתן אל לבו חרדת יום הדין ולמוד ק"ו מאחי יוסף עכ"ל. ולדעת רבי אלעזר התוכחה של יוסף היה על עונם שמכרו אותו, וכמו שפירט גם הספורנו, והאדם ילמד לעצמו ק"ו ומה יענה ליום הדין על כל מה שעשה כל ימי חייו.

אולם בזהר הקדוש משמע שהתוכחה היתה שהראה להם את מדריגתו הגדולה שזכה וז"ל הזוהר הקדוש: [בלשון הקדוש] 'ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו' וכי למה קרא להם והרי קרובים עמדו אצלו, אלא בשעה שאמר להם אני יוסף אחיכם, תמהו, שראוהו במלכות העליונה, אמר יוסף מלכות הזאת בשביל זה הרוחתי לה, גשו נא אלי ויגשו, שהראה להם ברית מילה, אמר זאת גרמה לי מלכות זו, לפי שנטרתי הברית, מכאן למדנו מי שהוא נוטר אות ברית מלכות שמורה לו וכו' עכ"ל.

ונראה שהפירוש שראוהו במלכות העליונה, היינו שמלך על העליונים והתחתונים, וזכה לדרגה גדולה מאד, ולכן הם נבהלו מפניו. וכמו שכתב המסילת ישירים (פרק ד') וז"ל: ועל זה אמרו זכרונם לברכה (ב"ב ע"ה, א) על דרך המשל מלמד שכל אחד נכוה מחופתו של חבירו, כי אין זה מטעם הקנאה, אשר תפול רק בחסרי הדעת וכו', אלא מפני ראותו עצמו חסר מן השלימות מדרגה שהיה יכול להשיגה כמו שהשיגה תבירו וכו' עכ"ל, ולכן הם נבהלו מפניו שראו עצמם חסרים מן השלימות שיוסף הצדיק השיג ולכן כתוב במדרש רבה, אבא כהן ברדלא אמר, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד

בתוכחתו, היינו כשהראה להם מדרגתו, ולכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לי מה שהוא, שנאמר 'אוכיחך ואערכה לעיניך' על אחת כמה וכמה, היינו שהקב"ה יוכיח את כל אחד ואחד לפי מה שהוא לאיזה מדריגה היה יכול להגיע, שההוכחה היא תהיה לאיזה מדריגה היה יכול להגיע ולאיזה מדריגה הוא הגיע, על אחת כמה וכמה שלא יוכלו לעמוד בתוכחתו, ומדויק לשון המדרש שיוסף קטנן של שבטים, וזכה למדריגה הגדולה, כשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, היינו לפי הכשרונות והכוחות שנתנו לו לאיזה מדריגה יכול להגיע על אחת כמה וכמה שלא יוכלו לעמוד בתוכחתו, והתוכחה היא על הדרגה והתורה והמצות שיכל להשיג ואל השיג, נמצא רבי אלעזר אמר שהתוכחה היא על העבירות כמו שפרשנו לעיל, ואבא כהן ברדלא אמר שהתוכחה על מה שלא השיג בקום ועשה המדריגות שיכל להשיג.

על ידי לימוד התורה בעיון זוכים לעשות שלום בעולם

"וישלח את אחיו וילכו, ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך" (מה כד) ופרש"י וז"ל: אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליכם הדרך, דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה ותכנסו בחמה לעיר (תענית י: ראה ב"ר ד, ב). ולפי פשוטו של מקרא, יש לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכרתו להתוכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו עכ"ל.

ובגמרא בתענית (י, ב) "אל תרגזו בדרך" אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך. ומקשינו, איני והאמר רבי אלעאי בר ברכיה שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף וכו', ומשנינו לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני. ופרש"י- הא למיגרס מבעי ליה באורחא, אבל במילתא דמבעי ליה לעיוני לא.

במתניתא תנא, אל תפסיעו פסיעה גסה, והכניסו חמה לעיר, אל תפסיעו פסיעה גסה, דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, והכניסו חמה לעיר כדבר יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב, שנאמר 'הבקר אור והאנשים שלחו' (בראשית מד ג) ופרש"י- מכאן שיצאו בכי טוב והוא הדין ליכנס בכי טוב וכו' עכ"ל.

והנה צ"ב למה ראה יוסף ללמד לאחיו הגדולים ממנו איך להתנהג בדרך, האם הם לא ידעו זאת מאביהם? ועוד צ"ב הרי הפסוק שממנו לומד רב יהודה אמר רב שלעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב, נלמד מהבוקר אור והאנשים שולחו וגו' שנאמר בסוף פרשת מקץ שיוסף שלח אותם, ואם כן מה היה צריך בפרשת ויגש לחזור וללמד אותם שלצאת ולהכנס בכי טוב?

ונראה דרש"י פירש לפי פשוטו של מקרא שהיה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר, והנה אמרו חז"ל בכמה מקומות בש"ס (ברכות סד. יבמות קכב: נזיר ס: כריתות כח: תמיד לב:), אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר (ישעיה נד יג) 'וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך וכו'. וצ"ב למה צריך לומר בוניך, הרי אפשר לכאורה לומר בניך. ונראה שהתלמידי חכמים שעל ידם מרבים שלום בעולם, זה דוקא אם הם בוניך שלומדים בעיון, שעל ידי זה מתעלים ומחדשים בתורה ובונים את עצמם ומשפיעים שלום בעולם, ולכן חשש יוסף שכיון שהם ירצו שלא להוכיח על דבר מכירתו וכמו שפירש לפי פשוטו של מקרא אל תרגזו בדרך, והעצה לזה להיות וכל בוניך לימודי ה', היינו להתעסק בעיון בהלכה, שעל ידי זה מרבים

שלום בעולם, לכן אמר להם שאפילו הכי לא יתעסקו בעיון בדבר הלכה בדרך שלא תרגז עליהם הדרך.

ולפי המתניא ד-אל תפסעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר, אפשר לבאר שאף על פי שהם ידעו מזה, וכבר בפרשת מקץ כתוב הבוקר אור והאנשים שלחו וגו' (בראשית מד ג). חשש יוסף שמא כדי לשמח את יעקב אבינו שיוסף חי וכמו שכתבו (מה כז) 'ותחי רוח יעקב אביהם' ופרש"י שרתה עליו שכונה שפירשה ממנו. הם יפסעו פסיעה גסה וכן יצאו ויכנסו אפילו לפני הבוקר כדי למהר לשמח את יעקב אבינו ולכן אמר להם שלא יפסעו פסיעה גסה ויכניסו חמה לעיר.

ומזה שאמר להם יוסף שלא יתעסקו בדרך בעיון דבר הלכה, אף שזה עצה להתעלות ולעשות שלום בינם וכן בעולם, זה לימוד בשבילנו שכדי להנצל מכל מיני מחלוקת העצה היא ללמוד תורה בעיון ולהיות וכל בוניך לימודי ה'. ואפילו שיש כל מיני דברים חשובים לדבר כמו שחשש יוסף שיתוכחו מי גרם למכירתו, על ידי עיון בתורה מרבים שלום בעולם.

למה חשש יעקב שיקראנו אסון לבנימין

'ועזב את אביו ומת' (מד כ"ב) ומפרש"י ז"ל: אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה. עכ"ל.

וצ"ב שיעקב אבינו כתוב שאמר 'וקרה אסון' (פסוק כ"ט) ופרש"י ז"ל: שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, וכן פרש"י בפרשת מקץ על הפסוק 'ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב את אחיו כי אמר פן יקראנו אסון' (מ"ב ד) ז"ל: ובבית לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר צא ט). **וצ"ב** למה יעקב חשש שיקראנו אסון כיון שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ואילו יהודה אמר שדואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו מתה בדרך?

ובשפתי חכמים בפרשת ויגש (אות יג) האריך בזה וכתב דיעקב חשש למאמר רבותינו ז"ל (קה"ר פ"ג ב) כל הדרכים בחזקת סכנה, ויהודה נתן טעם לדבריו ומראה פנים לכנוס דבריו באוזני יוסף ע"ש עכ"ל.

ולכאורה נראה לומר דהנה בפרשת ויחי (מ"ה ז) 'ואני בבואי בפדן' פרש"י ז"ל: ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית לחם, ואקברה שם, ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזוזאדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאום ה' וגו' ושבו בנים לגבולם (ירמיה לא יד-טו) עכ"ל. ויעקב ידע את זה, ויוסף לא ידע וכן יהודה לא ידע, לכן יעקב לא אמר שהוא דואג שמא ימות בדרך שהרי אמו מתה בדרך, שהטעם שרחל מתה בדרך, כדי שהיא תקבר בדרך שתהיה לעזרה לבניה כשגלו ויתפללו על קברה, ולכן אמר שמא יקראנו אסון שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, אבל יהודה שלא ידע מזה, אמר שאנו דואגים שמא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה, ולא רצה להגיד שמא יקראנו אסון משום שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, כיון שהשטן מקטרג שייך רק אם יש איזה נדנוד של עבירה. אולם יהודה היה בטוח שאין שום נדנוד עבירה ביעקב אבינו וכן בבנימין, והם צדיקים גמורים ולא שייך ששטן יקטרג עליהם, אולם יעקב אבינו חשש שמא ח"ו יש איזה חטא כמו שמצאנו בפרשת וישלח בפרש"י (לב, יא) ז"ל: לכן אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא וכו' (ברכות ד' ע"א), ולכן חשש שמא יקראנו אסון, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה והרי נפשו קשורה בנפשו, ותירגם אונקלוס ונפשיה חביבא ליה כנפשיה, ולכן אולי יגרום החטא ויקראנו אסון.

הבכיה של יוסף על בית המקדש ועל גלות ישראל

'ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך. ובנימין בכה על צואריו' (מה יד) ופרש"י ז"ל: ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחורב, ובנימין בכה על צואריו על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחורב עכ"ל.

לע"נ סבי הרה"ח רבי יצחק בן הרה"ח רבי אברהם יונה זלחה"ה נלב"ע יב טבת ת.נ.צ.ב.ה.

לבירורים: 0527626683

מעון ביתך

התבוננות ותפיסות עומק ביקרת ומעלת בית ה'

גיליון 5

מעשה בבדל סיגריה

בגליון הקודם פתחנו את הנושא הכאוב של הסדר והנקיון בבתי המדרשות...
אין המטרה לקטרג או להרגיז ח"ו, אלא פשוט מנסים להתחזק יחד...

מבקשים אנו להמשיך בנידון זה.

ויש לדעת: אין מדובר כאן בהנהגה טובה או בדברי מוסר, אלא זו הלכה פסוקה בברייתא מגילה כח: דבתי כנסיות מכבדין אותן ומרביצין אותן. ונפסק בשו"ע (סי' קנא סעיף ט): נוהגים בהם כבוד לכבדן ולרבען.

החידוש המעשי שמבואר כאן, הוא שלא זו בלבד שאין ללכלך את בית הכנסת בידיים, אלא שמוטל עלינו לכבדן ולרבען, היינו שיש לעשות פעולות חיוביות של נקיון וכבוד.

ואם כן, לכאורה כאשר אדם בא לבהכ"נ או לבהמ"ד ורואה כוס משומשת, נייר טישו על הארץ, עטיפות ממתקים מ'אבות ובנים' אשר משום מה לא מצאו את דרכם לאשפה, וכדו', יש עליו חובה מדינא דגמרא וטוש"ע "לכבד ולרבען" את המקום שיהא נקי.

אחד המעכבים לבני אדם מנטילת יוזמה בנושא זה ודומיו, הוא שמאחר ויש אנשים בציבור שתפקידם הוא להיות אחראים על תחום נקיון בהמ"ד, ממילא היחיד פוטר את עצמו מנשיאה בעול, ודי בזה שמשלם את 'דמי החבר'.

אך נראה שאין כאן נימוק אמיתי. ראשית יש מקומות שאין בקופת בהמ"ד די ממון בכדי להחזיק נקיון ברמה מושלמת. וגם במקום שיש נקיון מסודר, הרי אין מכבדים את בהמ"ד בכל יום ובכל שעה, ובדר"כ עושים זאת פעם או פעמיים בשבוע, ויכולים להיות ימים שלמים שהלכלוך מוטל כאבן שאין לה הופכין, א"כ בזמן זה שהלכלוך שרוי על הארץ או על הספסלים, למה שלא תהא חובה על כל יחיד לתקן את המצב הזה ולהשיב את בהמ"ד לכבודו. ולומר שזה חיוב של הגבאים ללכת בעצמם ולהרים את הלכלוך, זה לא מסתבר, דתפקידם הוא להעמיד "מנקה" שיעשה את עבודתו לפי המקובל, ואם מקובל לנקות בית מדרש פעם או פעמיים בשבוע, הרי שמלבד זמן זה הדבר מוטל על הנוכחים במקום.

מדברי רבותינו

אודות כבוד ונקיות
ביהכנ"ס וביהמ"ד

מגן אברהם (סי' קנא)
רבינו יעקב היה מכבד בזקנו לפני הארון הקודש (ספר חסידים).

ספר יפה ללב (סי' קנא אות יא)
מצוה להרים את הדשן מעל המזבח שנאמר והרים את הדשן, ובזמן הזה מצוה לכבד ולרבע את בהכ"נ ובהמ"ד, והטעם לכך כדי להגדיל כבוד הבית ולהדרו.

ראשית חכמה (שער היראה פרק טו):

לכבד בית הכנסת ובית המדרש. שכיון שבית הכנסת הוא מקום שהשכינה, הנקראת כבוד, שורה שם, כמו שאמר דוד המלך ע"ה, אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך. וכן אמר ישעיה הנביא אצל ענין בית המקדש, לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד, ונודע שבית הכנסת נקרא מקדש מעט, כדפרשו ז"ל. ולכן צריך לכבד ולרבע ולהסיר ממנו כל עפר ולכלוך וכיוצא, כדרך שמכבדין בתי המלכים. ואמר בספר החסידים על זקנו של רש"י, שהיה מכבד את מקום הארון שבו ס"ת בזקנו.

ואמנם לא באנו לדון לחייב כל אחד לעבור עם מטאטא, שזה אכן נעשה באופן המקובל וכמו שעושים בבתים, פעם או פעמיים בשבוע. אבל כאשר מדובר בכללך גדול, שאפילו בבתים לא מקובל להשאיר אותו כך, הדעת נותנת שהדבר רמיא על כל יחיד להרים את אותו לכלוך גדול (כמו כוס קרטון על הארץ, עטיפה גדולה של ממתק וכדו'). והגע בעצמך, כאשר נערך לימוד אבות ובנים, ומיד לאחר מכן יש הרבה עטיפות וממתקים מפוזרים בבית הכנסת (דבר פלא! באים לחנך את הילדים ללמוד תורה, ולא טורחים לחנכם לשמירה בסיסית על כבוד בית המדרש!?!), אטו מוטל על הגבאי להשיג מנקה תיכף ומיד, הרי ודאי א"א להטיל זאת עליו, והוא מקיים חובתו במה שגייע מנקה בזמן הקבוע (כגון מחר אחה"צ), ומה יהא בינתיים, האם בהמ"ד יעמוד בצורה מנוולת שכזו? אלא שכל אחד יראה בראש ובראשונה שלא להשאיר את פסלתו שלו על הקרקע או על הספסל, ואפילו פסלתם של אחרים, רמיא על כל הנוכחים לראות שביהמ"ד יהא מכובד.

ועוד יל"ע בגדרי הדברים, ועכ"פ גם אם אין חיוב, ודאי מצוה והנהגה טובה היא לנקות בעצמו במצב שהתלכלך המקום ואין כרגע את הנקיין הקבוע של בהמ"ד.

בדל סיגריה על רצפת הסלון

דורשי רשומות דרשו: אהליך - זה ביתנו הפרטי של האדם. משכנותיך - זה בית הכנסת. ואומרים לו לאדם: מה טובו אהליך יעקב - ברוך ה' ביתך הפרטי נראה טוב, נקי ומטופח, שם נשמרים היטב הסדר והנקיון. הלואי וגם "משכנותיך ישראל", היינו בית הכנסת, יראה כך!

ועל זה אמר פעם אחד הדרשנים: מה נורא המקום הזה - אם רואה אני את המקום שהוא מלוכלך מאד, אין זה כי אם בית אלקים, סימן שזה בית כנסת, כי אם היה זה ביתנו הפרטי של האדם הוא לא היה נראה כך... (ומתוק האור)

מסופר על הגאון ר' שמשון פינקוס זצ"ל, שפעם הגיע הביתה ועישן סיגריה. כשסיים לעשן השליך את בדל הסיגריה על הרצפה בסלון, והשאיר אותה מוטלת כך. לפליאת בני הבית על כך, השיב: ראיתי בבית הכנסת אדם שעישן וזרק את בדל הסיגריה על הארץ, ופחדתי שיהיה ח"ו קטרוג על עם ישראל שהם עושים בבית הכנסת מה שאין עושים בביתם, לכן באתי לביתי ועשיתי כך, כדי שישבו למקטרג, שהנה יש אנשים שזורקים גם בבית הסיגריה על הקרקע...

תרומת הדשן נבלעת במקומה

בכל בוקר היתה עבודה במקדש - לתרום את המזבח. דהיינו שהיה הכהן חותה מן הדשן במחתה פעם אחת בין רב למעט, ובלבד שלא יפחות ממלוא קומץ, ונותנו במזרחו של כבש ונבלע במקומו, שנא' והרים את הדשן וגו' ושמו אצל המזבח. (רש"י יומא כ.)

וכתב הגרי"פ גולדוסר שליט"א בספר מי זהב (פרשת צו, בשם הרב יעקב שולמן): באופן פשוט נראה לבאר את הנס שנבלעה תרומת הדשן במקומה, מפני שע"י כך משתנה המבט על כל מלאכת הוצאת הדשן. ונבאר דברינו.

ידוע הוא שבישיבת קלם היו רק הבחורים היותר חשובים זוכים ב"כיבוד" לטאטא את בית המדרש, ולעומת זאת בישיבות בדורנו, למרות המצב הכלכלי הקשה, משלמת הישיבה לעובדיה כדי שינקו את בית המדרש ואין "מזכים" את בחורי הישיבה בזכות הזאת. מדוע? כי לצערנו אין לנו היום את ההרגשה שזכות וכבוד הוא לנקות את בית המדרש. אנו תופסים כאילו האדם "עושה טובה" לבית המדרש, כאשר הוא מנקהו. גם בבית המקדש היתה עלולה להתגנב ההרגשה שהוצאת הדשן נתינה היא, ולא קבלה. כלומר, ישנה 'בעיה' במזבח, ואנו עוזרים לפתור אותה. כדי לאפוקי מן השטחיות הזו, נעשה נס ונבלעה תרומת הדשן במקומה. כל הרואה זאת מבין שאין בבית המקדש "בעיות טכניות", וכל הנדרש מאתנו הוא רק כדי לזכותנו בעבודה. הנתנה שלנו אף היא קבלה.

לתגובות והערות ולשליחת חומרים על קדושת וכבוד ביהמ"ד וביהמ"ד: yrlessner@gmail.com

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 177 | מסכת פסחים | כ"ט – ל"ה | יוגש התשפ"א

איסור חמץ ב"ד ובפסח ולאחר הפסח

האוכל חמץ בפסח עובר בלא תעשה, שנא' "לא תאכל עליו חמץ" והאוכל חמץ במזיד עונש כרת, כדכתיב "כי כל אוכל חמץ ונכתה הנפש ההיא מישראל. ונחלקו תנאים האם האיסור הוא רק בפסח עצמו או גם בערב פסח ובחמץ שעבר עליו הפסח וכדלהלן.

ביאור מתני' לפי השיטות הנ"ל-

הנה מבואר במתני' (כ"ח.) שחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה. והגמ' דנה כשיטת מי המושנה. שהרי לר"ז אף חמץ של נכרי אסור לאחר הפסח, ולר"ש אף של ישראל מותר, ולריה"ג גם בפסח עצמו מותר.

כ"ט. רבא מנבאר דמתני' כר"ש שחמץ אינו אסור מדאורייתא אחר הפסח, ומ"מ חמץ של ישראל אסור בהנאה אחר הפסח, דקנסוהו רבנן כיון שעבר בבל יראה ובל ימצא.

רב אחא בר יעקב מנבאר דמתני' כר"ז, וס"ל ששל נכרי מותר מן התורה אפי' באכילה ואפי' בפסח. רש"י. ולתוס' אסור באכילה (שא"א שלא יראה שולו או שהיה חייב באחריות) ומותר בהנאה, דיליף איסור אכילה מבל יראה, שכמו בבל יראה מותר של אחרים ושל גבוה, ה"ה לגבי איסור אכילה, ולפי חמץ של נכרי מותר לאחר הפסח אף באכילה, ובהנאה מותר אפי' בפסח עצמו, והמשנה נקטה הנאה לאחר הפסח אטו חמץ של ישראל, ואחר זמנו אטו של ישראל. והא דקתני במתני' "משום שנאמר ולא יראה לך שאור" היינו שלכן של נכרי מותר.

וכן מצינו שנחלקו רבא ורב אחא בר יעקב לגבי אוכל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אליבא דר"ז, שלפי רבא לוקה, ולרב אחא בר יעקב אינו לוקה. ומחלוקתם היא אם לומדים איסור אכילת שאור, מאיסור בל יראה דשאור שמותר בשל אחרים ושל גבוה.

אמנם רב אחא בר יעקב חזר בו ממה שאמר שחמץ של אחרים ושל גבוה מותר בפסח, וכפי שמוכח מדבריו להלן.

מעילה בחמץ של הקדש בפסח

הנהנה מהקדש בשוגג מעל, וחייב קרן חומש ואשם, אמנם דבר שאינו שוה פרוטה אין בו מעילה, הגמ' מבארת האם האוכל חמץ של הקדש בפסח יש בו מעילה, משום שיש לזה איזה שוויות, או שלא מעל כיון שאין לזה שוויות, וכדלהלן.

האוכל חמץ של הקדש בפסח ז"א שמעל חייב קרבן מעילה, דבר דמים הוא ואפסדיה להקדש, וכר"ש שמתיר חמץ לאחר הפסח, ולא קנס אלא בשל הדין שעבר עליו בבל יראה, אבל של הקדש מותר. וי"א שלא מעל.

ביאור המחלוקת-

לרבי יוחנן המ"ד שלא מעל הוא רבי נחוניא בן הקנה דס"ל שיש קים ליה בדרבה מיניה בחיוב כרת (אם הדליק גזיש ביה"כ פטור מן התשלומין) כמו בחיוב מיתה בידי אדם (שבת) ובמיתה בידי אדם כתיב "לא יראה אסון עונש יענש"י הא איהו אסון לא יענש, ואף מיתה בידי שמים נחשבת אסון דכתיב "יקררו אסון", ולכן באוכל חמץ של הקדש בפסח לא מעל דנחתיב כרת על האכילה וממלא פטור מן התשלומין, ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה. ואף שאכל בשוגג דאליכא מעילה, מ"מ לגבי חמץ הוא ואיכא כרת.

לרב יוסף אי ס"ל כר"ש דחמץ בפסח אסור בהנאה לכו"ע פטור דלאו ממונא הוא, ואע"פ שגורם למנון לאחר הפסח, אלא פליגי אליבא דריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה ונחלקו אם פודים קדשים כדי להאכילם לכלבים וממילא אין יש מעילה דבר דמים הוא (ולית ליה ד' נחוניא), או שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים וממילא אין מעילה, ומחלוקתם בתמורה ל"א בדרשת "תזבח גיזה ואכלת" אם ממעטים גיזה חלב וכלבים, או רק גיזה וחלב. וי"א בשם רב יוסף שלכו"ע אין פודים קדשים כדי להאכילם לכלבים, וס"ל כר"ש דמותר לאחר הפסח ונחלקו אם דבר הגורם למנון כממונ דמי וממילא איכא מעילה אע"ג דהשתא לא חזי, או דלאו כממונ דמי וליכא מעילה.

כ"ט: לרב אחא בר יעקב לכו"ע דבר הגורם למנון כממונ, ונחלקו אם חמץ מותר בהנאה אחר הפסח כר"ש וממילא מעל דחזי גורם למנון, או שאסור בהנאה לאחר הפסח וכ"ש בפסח עצמו כר"ז וממילא לא מעל, דאינו ראוי לישראל, ואינו גורם למנון, ואינו יכול למוכרו לנכרי דאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. (ומזה מבואר שחזר בו רב אחא בר יעקב וס"ל שגם חמץ של הקדש אסור בהנאה).

לרב אשי לכו"ע אין פודים קדשים ע"מ להאכילם לכלבים וממילא אי"ל למוכרו לנכרי בפסח, ודבר הגורם למנון לאו כממונ דמי ולכן אע"פ שהחמץ ראוי לישראל לאחר הפסח אינו סיבה לחיוב, ונחלקו אם חמץ מותר בהנאה בפסח כריה"ג וממילא מעל דחזי למיפקיה ולהסיקו תחת גבשילו, או שאסור בהנאה כרבנן וממילא לא מעל. ומכאן הוכיחו תוס' שהמשנה חמץ ע"מ לבעור אינו עובר, דחזי ניתק לעשה, דאי עבר הא מיד שיפדנו הוא שלו, ושלק אי אתה רואה.

תערובת איסור והתר

איסור שנתערב בהתר, אם זה תערובת יבש ביבש (והיינו דבר שאינו מתערב ממש) האיסור בטל ברוב התר, ואם זה תערובת לח בלח, מין במינו בטל בשיעור שטעם האיסור אינו מורגש בהתר (וחכמים שיערו שאם יש שישים כנגד האיסור הוא בטל), ואם נתערב מין במינו, לרבי יודא אפילו באלף אינו בטל, ולחכמים מדאורייתא בטל ברוב ומדרבנן בנותן טעם הגמרא מבארת דינים אלו, וכן מה היה חמץ שנתערב.

מין שלא במינו - אוסר רק בנותן טעם.

מין במינו - לרב ושמואל אוסר במשוהו, ולריו"ח ור"ל בנותן טעם. וכתב רש"י דרבא פסק הלכתא דמין במינו אוסר במשוהו, וכן הלכה, (והא דקיימא לן דכל איסורים שבתורה בשישים היינו בשאינו מיני). והתוס' כתבו דהלכה דמין במינו בטל בשישים, אמנם חמץ בפסח אוסר במשוהו משום חומרא דחמץ, וכן בטבל ויין נסך אוסר במשוהו, ודוקא כשתנסך לפני ע"ז, אבל סתם יינם מותר בהנאה בשישים. ובפירוש השני אמר ר"ת שרבא מתיר מין במינו שנתערב בשישים אפי' בחמץ, אך לא עשה מעשה.

חמץ בזמנו שנתערב במינו - לרב ושמואל אוסר במשוהו כשאר האיסורים, ולריו"ח אינו אוסר אלא בנותן טעם כשאר האיסורים. ורבא פוסק כרב.

חמץ בזמנו מין בשאינו מינו - לרב אע"פ שבשאר איסורים אוסר בנותן טעם, חמץ שהוא בכרת אוסר במשוהו, דגזר שאינו מינו אטו מינו, אמנם בחלב ודם לא גזר, דכיון שאסורים כל השנה בדילי מיניה. ולשמואל בנותן טעם, דלא גזר אטו מינו. ולריו"ח בנותן טעם כמו מינו ושאר איסורי תורה. ורבא פוסק כרב.

חמץ שלא בזמנו שנתערב במינו - לרב אוסר במשוהו כר"ז דחמץ אסור לאחר הפסח מדאורייתא, ולכן אסור גם בתערובת. ולשמואל ריו"ח אינו אוסר, דס"ל כר"ש דחמץ מותר לאחר זמנו, ומותר אפי' בנותן טעם, ולא אסר ר"ש לאחר הפסח משום קנס אלא כשהוא בעין, ולא בתערובת ואפי' השהה את החמץ בעיניה ועבר עליה לא קנס בתערובת. וכן פסק רבא, וכן התיי רבא לקנות חמץ מנכרי לאחר הפסח אע"פ שנאפה בפסח, ומותר אף באכילה דליכא למיקנס מיד, אבל לר"ז אסור באכילה.

חמץ שלא בזמנו שנתערב בשאינו מינו - לרב מותר, דלא גזר שלא בזמנו שאינו בכרת, שלא במינו אטו מינו כמו שלא גזר בשאר איסורים, וכן לשמואל ריו"ח מותר וכו'. וכן פסק רבא.

ל' דין פת בשרית או חלביה - תנור שטחו אותו בקרקעיתו בשומן ונתן טעם בלחם, הפת שנאפתה בו אסור לאוכלה אפי' רק עם מלח (נקט הכי מפני שאין דרך לאכול פת בלא מלח או לפת), שמא יבוא לאוכלה עם חלב. וכן פת שנאפתה עם חלב הפת אסורה שמא יבוא לאוכלה עם בשר. ואמנם פת שנאפתה עם צלי בתנור אף שאסור לאוכלה עם חלב מותר לאוכלה עם מלח, דאינה אסורה אלא משום ריחא. תוס'.

דיני הכשרת כלים הבלועים באיסור

כלי הבלוע בדבר איסור אפשר בדרך כלל להכשירו ע"י המנסוה לחוס באותו אופן שבו היתה הבלועה של החמץ (ליבון או הנעילה וכדומה). הגמרא תבאר דינים אלו, והאם אפשר להכשיר תנור או קדירה של חרס.

קדירות חרס הבלועות חמץ - לרב צריך לשבורם דס"ל כר"ז שחמץ לאחר זמנו אוסר במשוהו, וכן ס"ל דנותן טעם לפגם אסור, ואין להשהותם עד אחרי פסח ולהשתמש בהם למינן אחר, מפני שיש לחוש שישתמש בהם למינו. ואף שבחמץ שנתערב שלא במינו לא גזר רב אטו מינו, הטעם הוא משום שלא שכיח שיתערב חמץ, אבל בבישול בקדירה יש לחוש. תוס'. וכתב רש"י שאין הלכה כרב, דקיימא לן כר"ש שחמץ מותר לאחר הפסח, וקיימא לן כר"ש מותר.

ולשמואל מותר להשתמש בהם לאחר הפסח בין במינם בין שלא במינם וא"צ לשבורם. ולכן זההיר שמואל את מוכרי הקדירות לאחר הפסח שאם ייקרו את מחיר הקדירות ידושה שהלכה כר"ש, (וכן ס"ל לשמואל, ולא דרש כך כיון שהיה באתריה דרב).

ל' דין הכשרת תנור וקדירה - מה שנתבאר לעיל שקדירות של חמץ לרב ישברו, ותנור שטחו אותו בשומן הפת אסורה, היינו בשל חרס, אבל בשל מתכת אפשר להכשירם ע"י הסק, (ומורבא בר אבא הלאי משמע שאסור אפי' לאחר הסק, ואיתותב). ולאב"א אפשר להכשיר תנור של חרס ע"י הסק מבפנים, אבל קדירה של חרס שנסיקים אותה מבחוץ זה אינו מועיל להכשיר, וגם ע"י הסק מנכפנים אין להכשירה, מפני שחושש שתתפקע ויבוא להכשירה ע"י הסק מבחוץ. ולפי זה חוביא - כלי תעשיי מרעפים, ואופים ומטגגין בו כבר אסורה בפסח מפני שהסיקה מבחוץ, ואם מיילאה גחלים מותרת.

הכשרת סכינים של חמץ - רב אשי אמר שהוא משתמש בפסח בסכינים חדשים, ואמר לו רבינא שהוא יכול לעשות כך שהרי הוא עשיר אבל מה יעשה מי שאין לו, ואמר לו רב אשי שכונתו לעשותם כעין חדשים, והיינו שיצפה את קת הסכין בטיט ויכניס את המתכת לאש, ואח"כ יוריד את הטיט, ויכניס את הקת למים וותחים. ולהלכה גם למתכת מוספיק מים וותחים בכלי ראשון.

כבולעו כף פולטו - עץ פרוור שמוסיגים בו בקדירה הכשרתו במים וותחים בכלי ראשון, דכבולעו מתוך כלי ראשון כך פולטו.

הכשרת כלי חרס מצופה עופרת - אם תשמישם ברותחים א"א להכשירם כלל, בין עופרת ירוקה תעשייה מקרקע שיש בה צרף, שהיא עופרת עזה ובלועת לעולם, בין בלבנה או שחורה, ואפי' אין בהם בקעים, שהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם, שהרי בכלי עץ ומתכות כתיב ישטף וכדו', ובכלי חרס כתיב ישבר. ואף שאפשר להכשירו ע"י כבשוות או ע"י הסק מבפנים וכולו גומרו, זה לא חשיב יוצא מידי דפיו, אלא חזי ככלי חדש. ואמנם תנור שכל שעה מסיקו מבפנים ע"י הסק לא נעשה פנים חדשות, ובעיני שבייה. תוס'. ואם תשמישם בצונן מותרים, כמו שמצינו לענין יין נסך, וה"ה לענין חמץ בפסח, (דהא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון).

בליעה בצונן - כלים שהשתמשו בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם בפסח, חוץ מכלי המשמש לשאור ופעמים שורה עם גלילה, כמפני שהימוצו קשה, או בית חרוסת כלי שנתינים בו חמץ וכל דבר שיש בו קיחוי והקמה בחמץ מחמת הקיחוי, או קערות שרגילים תדיר ללוש ולהשהות שם חמץ (זהו אע"פ שיש בהם רווח).

גבית בעל חוב אם חלה למפרע או לא

מלוא הגובה קרקע עובר החוב, יש לדון האם התברר למפרע שהקרקע שלו משעת ההלוואה, או רק משעת הגביה בפועל, ויש בה נ"מ לדון חמץ שעבר עליו הפסח, וכן עוד נ"מ, וכדלהלן.

מחלוקת אביי ורבא - בעל חוב המלוה לחבירו, ושועבד לו קרקע, שאם לא יפרע עד יום פלוני יגבה מאותה הקרקע, לאביי גובה למפרע, והיינו שאם הגיע הזמן ולא פרע חלה את החוב, נתברר למפרע שהקרקע כבר

היתה ברשותו משעת ההלוואה. ולרבה בעל חוב גובה מכאן ולהבא, שכין שיכול לפרוע מעות, א"כ כאשר לא פרע גובה קרקע זהו הזמן שהיא נכנסת לרשותו.

וּנְיָמוּ בַמְלוּחַ שְׂמֹכר או הקדיש את הקרקע המושעבדת לו בתוך הזמן (ולא הקדיש את החוב) וכשהגיע הזמן ולא פרעו בא לגבות את הקרקע, וחזרו בו מההקדש, לאביי שבעל חוב גובה למפרע, א"כ כיון שלא פרע חלה המכירה או ההקדש. ולרבה שבעל חוב גובה מכאן ולהבא לא חלה המכירה או ההקדש.

אמנם אם הלוח הקדיש או מכר את נכסיו יכול המלוח לגבותם לכ"ע ואפי' לרבה שהיו ברשות לוח, מ"מ לא חלים ההקדש והמכירה, דכתיב "איש כי יקדיש את ביתו" מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו, (ובהקדש צריך להוסיף עוד דינר, כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. ואע"פ שהקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שנובה, היינו דווקא בקדושת הגוף ולא קדושת דמים).

ל"א. גביה מיתומים שגבו קרקע בחובת אביהם- ראובר שמכר קרקע לשמעון באחריות שאם יגובה ממנו ישלם לו, ואין לראובן עוד קרקעות, וזקף לשמעון את התשלום במלוה בטטר, ושיעבד נכסיו, ומת ראובר, וכל בעל חוב גובה את הקרקע משמעון, ופיסיו שמעון בדמים שהיה צריך לשלם לראובן, אין שמעון יכול לתבוע מבני ראובר את מה ששילם, כי לא השאיר להם אביהם קרקע אלא רק חוב של שמעון, והחוב דינו כמטלטלין שאינם משתעבדים לבעל חוב. אמנם אם שמעון פיקח יאמר אין לי מעות ויתן את הקרקע ליתומים בתור תשלום, ואז יוכל לחזור ולגבותה מהם בשביל אחריות המכירה, דהוי כיתומים שגבו קרקע בחוב אביהם שבעל חוב גובה אותה מהם. לאביי משום שגבייתם היא למפרע נוחא דאגלא מילתא למפרע שהיה הקרקע של אביהם וכאילו גבאה מחיים, ולרבה אע"פ שגבייתם היא מכאן ולהבא לא הוי כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם, דמודין שעבודא דרבי נתן הקרקע שנתן להם היתה מושעבדת גם לו, דאין חילוק בין בעל חוב אחר ללוח עצמו.

ל"א: דין חמץ המושעבד לפרעון חוב-

חמץ של נכרי הממושכן לישראל שהלוח על מעות על החמץ לפני פסח ועבר הפסח, במתני' איתא שהחמץ אסור בהנאה לאחר הפסח, לאביי הטעם משום בעל חוב גובה למפרע, ולרבה איירי כשהרהינו **אצלו** ואמר לו שאם לא יפרע עד יום פלוני יחא שלו מעכשיו, והחמץ נמצא אצל הישראל כל ימות הפסח, שכיון שהגיע הזמן ולא פרע, ואינו מחוסר גוביינא, אגלא מילתא למפרע שמשעה שחרהינו אצלו הוח' שלו. ובברייתא איתא שלת"ק אינו עובר ולר"מ עובר, ואיירי בהרהינו אצלו ולא אמר מעכשיו ונחלקו אליבא דרבי יצחק דס"ל שבעל חוב קונה משכון (דכתיב "ולך תהיה צדקת") ואם אינו קונה אין כאן צדקה במה ששוכב בשלמותו שהרי היא שלו), שלת"ק זה דווקא בישראל שלוח מישראל ולא בישראל שלוח מנכרי ואינו עובר על חמץ של נכרי, ולר"מ ק"ו שגם נכרי שלוח מישראל קונה הישראל את המשכון. ותבוא תוס' דאיירי כשלא בא ליד גביה לבסוף, דאינו שייך לפלוגתא דרבא ואביי. ובברייתא אחרת מבואר שנכרי שהרהיך פת פורני' פת גדולה האפויה בתנור גדול (וחשובה לתננו למשכון) אצל ישראל אינו עובר, ואם אמר לו הגעתין מנכשיו עובר אע"פ שלא הגיע חמץ, שמוא כשיגיע הזמן לא יפרע ונמצא עובר למפרע על כל יראה. וכתבו תוס' שלאביי רישא מיירי כשלא גבאו לבסוף, וסיפא שאמר לו הגעתין היינו כשגבאו לבסוף. עוד כתבו תוס' שאם הישראל קיבל אחריות על חמצו של הנכרי הרי הוא שלו ועובר עליו.

חמץ של ישראל הממושכן לנכרי, במתני' איתא שהחמץ מותר הנאה לאחר הפסח, והגמ' אומרת שלאביי נוחא משום שבעל חוב למפרע הוא גובה, ולרבה איירי בהרהינו אצלו. ובברייתא איתא שעובר שאין בין לת"ק בין לר"מ, והגמ' אומרת שאף אם הרהינו אצלו, מ"מ ס"ל שאין העכו"ם קונה משכון מישראל, והא דאיתא במתני' שהחמץ מותר בהנאה לאחר הפסח, איתא כשהרהינו אצלו ואמר ליה אם לא אתן ק"ו עד יום פלוני יחא שלך מעכשיו וקם החמץ ברשות הנכרי.

חנות ומלאי של ישראל ופועלים נכרים נכנסים לשם, אסור החמץ בהנאה לאחר הפסח וכ"ש באכילה גדולים שהחמץ מהמלאי של ישראל ולא משל הפועלים, וחנות ומלאי של נכרים ופועלים ישראל נכנסים לשם מותר החמץ באכילה לאחר הפסח וכ"ש בהנאה.

חמץ שנפלה עליו מופלת הרי הוא כמבוער, רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו, והיינו שיעור ג' טפחים כדי שהכלב לא יריח את החמץ, (ולגבי כספים של פקדון שאין להם שמירה אלא בקרקע ואם לא נתנם בקרקע ואבדו חייב דחשיב פשיעה ד' בטפחה, שבכך הם מכוסים מהעין). וחמץ זה צריך שיבטלו בליבו שמוא אהת הגל בפסח ונמצא עובר עליו.

דין זר שאכל תרומה

תרומה היא ממון כרן ואסורה באכילה לזרים, וזר האוכל במזיד חייב מיתה בידי שמים ועליו לשלם את שוויה לכהן כדי גזלן, ואם אכל בשוגג מלבד התשלומין ה"ל הוא צריך להוסיף חומש כדי לכפר על עונו. הגמרא מנבאת ביאזה אופן שייכים הדמים ה"ל, ולפי מה מחשבים את התשלומין, ומה הדין כשהתרומה היא חמץ בפסח.

ל"ב. זר האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומשו, וכן הדין בשותה או סך. דסיכה כשתיה ושתייה בכלל

אכילה, ודין זה הוא בין בתרומה טהורה בין בתרומה טמאה. וכן משלם חומשא דחומשא אם אכל את החומש, דהתשלומין נעשים תרומה. אבל מזיק אפי' בשוגג אינו משלם חומש אלא קרן כמזיק חולין.

לפי דמים או לפי מידה-

האוכל תרומה והוזלה משלם לפי שעת האכילה, דלא גרע מוגזלן המשלם כשעת הגזילה, שאף שנתכפר כששילם לפי מידה, מ"מ ממונא דכהן אכל.

ואם התייקרה התרומה ויהא"ס אם משלם לפי מידה שהרי הקפידה תורה שישלם פירות ולא מעות (אבל גזלן בשוגג או במזיד, והאוכל תרומה במזיד, פשיטא שמשלם לפי דמים, שהרי יכול לשלם אפי' סובין) או שמשלם לפי דמים כשאר תשלומין, ולא הקפידה תורה אלא שישלם בפירות.

והגמ' פושטת שנחלקו בזה ר"ע וריו"ח בין נורי בזר שאכל תרומת חמץ בפסח בין בשוגג בין במזיד, שלר"ע פטור מתשלומין ודמי עצים, מפני שאסורה באכילה ובהנאה, (ודמי לתרומת תותים וענבים שנטמאה שאין בה הנאה שהם מושקה ואינם ראוים להסקה, ולולין נמי לא חזי משום תקלה), ולא דמי לאוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה שלכ"ע משלם קרן וחומש, שאע"פ שאסורה באכילה מותרת בהסקה דכתיב "משנת תרומות" בשתי תרומות אחת טהורה ואחת טמאה, וכתיב "לך תהיה" להסקה, ומבואר דס"ל שלפי דמים משלם. ולריו"ח בין נורי חייב קרן וחומש, שהרי אף באוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה אין לו בה הנאה, דס"ל שמשלם לפי מידה.

אכל גרוגרות ושילם תמרים תבוא עליו ברכה. לפי הצד שמשלם לפי מידה תע"ב לפי שמשלם דבר ששוה יותר, ולפי הצד שלפי דמים משלם תע"ב לפי שמשלם מידי דקפיק עליה זבינא.

זר שאכל תרומת חמץ בפסח-

במתני' איתא שאם אכל בשוגג בתרומה ואפי' חזיז בהמין מושלם קרן וחומשו. ובמזיד שהזיז בתרומה ואפי' שגג בהמין פטור מתשלומין ומזמי עצים מה שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו.

לפי הצד שמשלם לפי מידה נוחא בפשיטות, דבשוגג כתיב "ונתן לכהן את הקודש" דבר הראוי להיות קודש, שצריך לשלם דווקא פירות ולא מעות, והתשלומין נעשים תרומה. ומשלם לפי מידה, ולכן חייב קרן וחומש, אבל מזיד אין בו חומש ואין התשלומין לכפרה ואין נעשים תרומה, אלא הוא כשאר גזלן ומשלם לפי דמים, והמין בפסח אין לו דמים דאסור אף בהנאה.

ולפי הצד שמשלם לפי דמים צ"ל דמתני' כריה"ג שמתיר חמץ בפסח בהנאה (וכשיטת רבי אלעזר חיסמא בברייתא), ומ"מ במזיד פטור מתשלומין ומזמי עצים אף שיש לחמץ דמים משום דס"ל כרבי נחוניא בן הקנה דס"ל שגם בחיוב כרת יש דין קלב"מ לדיף מאסון אסון, וה"ה מליטה בידי שמים כגון האוכל תרומה במזיד. ולפי זה ה"ה במזיד בתרומה שאינה חמץ בפסח פטור מתשלומין, ונקט פסח לומר שאם שגג בשתיים חייב, דחמץ בר דמים הוא.

ובברייתא איתא שלר"ע פטור מתשלומין ומזמי עצים, (וכן איתא בברייתא אחרת בשם רבא"י, ולמד דין זה מ"ונתן לכהן את הקודש" דבר הראוי להיות קודש, פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שכמשלם דוגמתו אין שם קודש חל עליו), ולריו"ח בין נורי חייב, ונתבאר לעיל שנחלקו אם משלם לפי דמים או לפי מידה, אבל מודה ריו"ח בין נורי שחמץ בפסח אסור בהנאה.

המפריש תרומה מחמץ בפסח כגון חטים שהתמיצו לא חלה הקדושה לכ"ע אפי' לריה"ג שמתירה בהנאה.

ל"ב: שיעור התרומה לחיוב קרן וחומש-

לת"ק שיעור בכזית דכתיב "ואיש כי יאכל קודש בשגגה" ואכילה בכזית. והא דכתיב "ונתן" היינו שאינו חייב אלא על דבר הראוי להיות קודש.

ולבא שאול צריך שתהיה התרומה שוה פרוטה אע"פ שאין בה כזית (כגון שנת בצורת) דכתיב **ונתן לכהן את הקודש** ואין נתינה פחותה מושה פרוטה, (היינו לענין תשלומין, וכמו בהשבת גזילה, אבל בתרומה ובגט אע"ג דכתיב נתינה א"צ שו"פ. תוס'), ומ"מ יאכל" ממעטים מזיק שאינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק.

ובברייתא אחרת מבואר שאם אכל פחות מכזית משלם קרן ולא חומש, והיינו כשיש בה שו"פ (דאל"כ פטור), ומ"מ כיון שאין בה כזית אינו משלם חומש, והיינו דלא כאבא שאול, דלאבא שאול אם יש בה שו"פ חייב חומש אע"פ שאין בה כזית, ורב פפא רצה לומר שלאבא שאול אינו חייב חומש אא"כ יש בה שו"פ וכזית, והגמ' מוכיחה ש"צ שיהיה בה כזית ממה שאמרו חכמים לאבא שאול שלא אמרו שו"פ אלא לענין מעילה בהנה מקדשי גבוה, דהתם לא כתיב אכילה, אבל בתרומה אינו חייב עד שיהא בו כזית, ואי ס"ל שצריך גם כזית הוי אומרים כיון שיש בו כזית חייב, ורב פפא עצמו חזר בו כפי שיבואר להלן.

חיוב קרבן מעילה במזיד

כתיב "נפש כי תמעול מעל וחסאה בשגגה מקדשי ד' ה'ביא את אשמו לד'", והיינו שאין חיוב אשם אלא במעילה בשגגה. הגמרא דנה למה לא לימדים פטור מזיד מקרבן משאר מצוות, והגמ' דנה האם מעילה חמורה משאר מצוות לענין העונש במזיד או לענין דין אין מתמין.

איתא בברייתא "וחטאה בשגגה" פרט למועל במזיד שפטור מקרבן. ואין ללמוד משאר מצוות שאע"פ שחייב כרת כגון חלב ודם פטור במזיד מקרבן, דגבי חטאת שגגה כתיב, ק"ו שמעילה שאינו חייב כרת יהיה פטור במזיד, (ואע"פ ש"ל שדווקא שאר מצוות החמורות אין להם כפרה, אבל מעילה הקלה יש לזוזה כפרה, מ"מ בלא הכי כ"ר שפיר. תוס'). דיש לדחות דשאני שאר מצוות שאין חייב בהם מיתה אלא כרת, אבל מעילה חייב בה מיתה ודינמא מיתה חמירא מכרת, ולהכי בעינן קרא ד"בשגגה".

רבי חייא בר אבין מבאר שאין הכונה כפשוטו, דא"כ יש כאן סתירה דמעיקרא קאמור שכרת חמור ממיתה אח"כ אמר שמיתה חמורה מכרת, אלא באמת כרת חמירא והכונה היא לפחות מכזית, שבשאר מצוות אינו חייב מיתה ובמעילה חייב מיתה.

ל"ג. רבה ורב ששת דוחים שהרי רבי הוא המחייב מיתה במעילה במזיד, ומקורו של רבי בע"כ הוא גז"ש חטא חטא מתרומה, וא"כ ניבעי כזית כמו בתרומה דגבי מיתה כתיב בה אכילה. ואע"ג דסבר רבי דון מינה ואוקי בהתרה, מ"מ הכא שלומדים מאכילה דתרומה ובשאר הנאות אינו חייב מיתה, א"כ פחות מכזית היאך יהיה בו מיתה. תוס'. ומרש"י (ד"ה חזיד) משמעו שבכל הנאות חייב מיתה. (ולחכמים מועל במזיד אינו אלא באזהרה ואף שגם רבנן לומדים גז"ש מתרומה מיתה לא גמרינן דכתיב "ונתנו ב").

ורב פפא מתיר ד"ל שרבי סובר כאבא שאול שבתרומה ג"כ א"צ כזית ומספיק שיהיה בה שו"פ וא"כ שייך מעילה בפחות מכזית. (ומזה מבואר שרב פפא חזר בו ממה שאמר שלאבא שאול בעינן גם שו"פ וגם כזית).

מר בריה דרבינא מנאר שהקולא בשאר מצוות היא לא חיוב הכרת, אלא שבשאר המצוות פטור בשוגג כאינו מתכוון לאתה מלאכה, שאם נתכוון לחתוך תלוש שהוא מותר וחתך מחובר פטור אפי' בשבת, דמלאכת מחשבת בעינן. שיתכן לחתיכה מחובר (ושגג היינו שלא ידע שהוא שבת או שלא ידע שהדבר אסור), משא"כ במעילה שאם נתכוון להתחמם בגיזי וולין ונתחמם בגיזי עולה מועל דכתיב בה "וחטאה בשגגה" ולא בעינן מלאכת מחשבת אלא בשגגה כל דהו חייב. ושוטת ר"ת דנתכוון לתלוש וחתך מחובר היינו שנמצא שהוא עצמו מחובר, אבל בנתכוון לחתיכה אחרת אפי' שתייהם מחוברות פטור, כיון שלא נעשתה מחשבתו.

ורב נחמן בר יצחק מנאר שהקולא בשאר מצוות היא שפטור באינו מתעסק, שאם נתכוון להגביה תלוש ואינו מתכוון לחתיכה כלל, ואפי' של הטר, וחתך מחובר פטור, אבל במעילה אם הושיט ידו ליטול חפץ ולא התכוון לסיכה כלל, ואפי' של הטר, וכך ידו בשמן קודש מועל, אבל אם היה מתעסק בחתיכת הטר ועלתה ביזו חתיכת איסור ס"ל דחייב ומלאכת מחשבת היא.

המפריש תרומת חמץ בפסח אינה קדושה לכ"ע.

לרב נחמן בר יצחק המקור הוא מ"תתן לך" ולא לאורו שאע"פ שהיא ראויה להסקה אינה קדושה, ולפי זה איירי בהחמין בעודו מחובר שלא היתה לו שעת הכושר שהיה כבר ראוי לתרומה, ש"ראשית דגנך" כתיב, ודיגון הוא לשון אסיפה והעמדת כ"ר, אבל החמין בתלוש חלה התרומה, וכמו שמציינו שאף שאין לתרום לפחיתא כן הטמא על הטהור מפני שמפסיד את הכהן, אם תרם בשוגג שאל ידע שהטבל טמא חלה התרומה.

ולרב הונא בריה דרבי יהושע המקור הוא מ"ראשית", דבעינן שיהיו שייריה ניכרים לישראל ואפי' החמין בתלוש אינה תרומה, דאין לו הטר בשירייה ע"י ההפרשה, שגם מעשיו מותר בהנאה ואסור באכילה כמו לפני ההפרשה.

דין משקין היוצאים מענבים טמאים

אין אוכל מטמא משקה אלא אם יש באוכל טמא כביצה. וענבים שנטמאו והוא בא לסוחטם, יש לדון אם המשקין שבתוך הענבים כבר טמא, או שרק ביצאתו הוא מקבל טומאה, ומ"מ מה הדין כשיביצאו אין כביצה בענבים, וכדלהלן.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב

פרשת ויגש ~ פסחים כ"ה' ~ מבחן מס' 51

פרטי הצטרפות:

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבעית על הגמרא או על סיכום, והשאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות בטלפון, וכן ברישום במייל a0527692282@gmail.com.
4. ההספק השבועי מראשון עד שבת כולל. ניתן לענות מחמישי עד אור ליום שלישי ב-05:00 לפנות בוקר.
5. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמי' רשיי, ויש לענות בגמרות סגורות.
6. ציון עובר להגרלה הוא 80%. לחוזרים על הגמי' או סיכום מתווספים 10% נוספים.
7. הגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים שזוכים יקבלו סך 300 ₪. ניתן לשמוע שמות הזוכים בשלוחה 5.
8. לפרטים ולתרומות בטל' 050-4172898 בין 21.15-22.30 בערב.
9. מדי חודש, הגרלה נוספת לכלל הנבחרים (3 זכיות ע"ס 150 ₪ כ"א) לעושים 3 מתוך 4 מבחנים.
10. ניתן להשיג את המבחן ואת סיכומי התמצית בנק' הפצה (שלוחה 4), או במייל הנ"ל.
11. מדור "לדעת חכמה" - 4 שאלות נוספות להעמקת החזרה, הגרלה שבעית נוספת לעונים נכון על 3 מתוך 4 שאלות אלן. על זכייה בסך 150 ₪

1. לרבי יהודה שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בלאו, האם לוקים עליו (למסקנה)?

- א. לוקים.
- ב. לא לוקים.
- ג. מחלוקת.

2. ללישנא בתרא האם אפשר להכשיר קדירה של חרס, ומדוע?

- א. ע"י הסק מבפנים אפשר, וע"י הסק מבחוץ אי אפשר מפני שאינו מכשיר היטב.
- ב. אף ע"י הסק מבפנים אי אפשר, שמא יחוס על הכלי.
- ג. אף ע"י הסק מבפנים אי אפשר, מפני שהתורה העידה שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם.

3. איזה דינים נכונים רק לאביי דס"ל בעל חוב למפרע הוא גובה?

- א. אם הלוח מכר את הקרקע המשועבדת, המלוה גובה מהלקוחות בחינם.
- ב. אם המלוה מכר את הקרקע המשועבדת מועילה המכירה.
- ג. חמץ של נכרי הממושכן לישראל אסור בהנאה אחר הפסח אף אם החמץ היה אצל הנכרי.

4. חמץ שנפלה עליו מפולת, מדוע צריך לבטלו בליבו (לפי רש"י)?

- א. מדאורייתא, מפני שבמצאות החמץ ברשותו.
- ב. עשאוהו חכמים כאילו הוא ברשותו.
- ג. שמא יפקח הגל במועד ויעבור עליו.

5. באיזה אופן יש מחלוקת אם משלם לפי דמים או לפי מידה?

- א. כשנתייקרה התרומה.
- ב. כשהזולה התרומה.
- ג. שתי התשובות נכונות.

6. האוכל תרומת חמץ בפסח במזיד, מתי פטור מתשלומין למ"ד שלפי מידה משלם?

- א. משום שמוזיד ודאי משלם לפי שווי התרומה כמו גזלן.
- ב. רק לפי המאן דאמר שיש קים ליה בדרכה מינייה במיתה בידי שמים.
- ג. כיון שהוא מזיד אין ראוי שיהיה לו כפרה.

7. מהי כוונת אבא שאול למסקנה שאין חייבים על אכילת תרומה עד שיהא בו שוה פרוטה?

- ד. שבשוה פרוטה משלם קרן ולא חומש ובכזית משלם גם חומש.
- ה. שבשוה פרוטה משלם גם חומש ובפחות משוה פרוטה פטור.
- ו. שלא מספיק כזית אלא צריך שיהיה שוה פרוטה, ובלא שני התנאים פטור לגמרי.

8. מי שנתכוין לחתוך תלוש בשבת וחתך מחובר, האם חייב חטאת (גמרא ורש"י)?

- א. חייב מפני שהוא שוגג.
- ב. ב פטור מפני שהוא מתעסק.
- ג. מחלוקת.

9. מאיזה שיעור אוכל מטמא משקה?

- א. כל שהוא.
- ב. כזית.
- ג. כביצה.

10. האם יוצאים ידי חובת מצה במצה העשויה משיבולת שועל או מאורז?

- א. בשיבולת שועל יוצאים יד"ח ובאורז לא.
- ב. בשיבולת שועל מחלוקת ובאורז לא.
- ג. בשיבולת שועל יוצאים ידי חובה ובאורז מחלוקת.

"האיש שנותן ליבו תמיד לחזור על למודו, לבד שבזה מצליח ומשתמר תורתו, -ניכר בזה חביבותו לתורה" (תורת הבית)

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש

שמות הזוכים:

לר' הרב עקיבא פרוינדליך ברכפלד.
י"ב הרב נחום בליזא ב"ב.
ח"י שרה דוד פוקסברומר בית שמש.
תלדות הרב רפאל ריזמן קר"ס.

בהגרלה החודשית זכו

הרב חיים ארבל"ך י"ס.
הרב אבישי אהרני ת"א.
הרב חיים שטינמן בית שמש.

מדור "לדעת חכמה"

לע"נ ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק

1. חמץ שנתערב בדבר הטר, באיזה אופן אינו אוסר במשהו לכוי"ע?

- א. אם נתערב בשאינו מינו שלא בזמנו.
- ב. אם נתערב במינו שלא בזמנו.
- ג. שתי התשובות נכונות.

2. חלב או חלב שנפלו לקדירת בשר, מה דינם להלכה לפי רבא (רש"י)?

- א. אוסרים במשהו.
- ב. חלב הוא מין במינו אוסר במשהו, וחלב אוסר בשישים.
- ג. חלב שהוא מין במינו אוסר במשהו, וחלב אוסר בשישים.

3. מה דין גידולי טבל וגידולי תרומה (גמרא ורש"י)?

- א. גידולי טבל מותרים רק בדבר שזרעו כלה, וגידולי תרומה תרומה אפילו בדבר שזרעו כלה.
- ב. גידולי טבל מותרים בכל גוונא, וגידולי תרומה תרומה רק בדבר שזרעו כלה.
- ג. גידולי טבל או תרומה דינם כמו העיקר רק בדבר שאין זרעו כלה.

4. ענבים שנטמאו מאב הטומאה, ודרכם פחות פחות מכביצה, האם למסקנת הגמרא היין כשר לניסוך (גמרא ורש"י)?

- א. אם הקדישם ואח"כ דרכם טמאים, ואם דרכם ואח"כ הקדישם מחלוקת.
- ב. אם הקדישם ואח"כ דרכם מחלוקת, ואם דרכם ואח"כ הקדישם טהורים.
- ג. אם הקדישם ואח"כ דרכם טמאים, ואם דרכם ואח"כ הקדישם טהורים.

מאורים גדולים של חנוכה, לאהבת התורה

א. לאן מומשיכים אחרי העבודה של ימי החנוכה...?
היה אומר ע"ז הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל דאחר שבחנוכה עסקנו ב"אורים גדולים" (כמו שכתב הרוקח של"ו נרות דחנוכה הם כנגד הל"ו שעות שאור הגנוז האיר בעולם, ועתיד להאיר שוב כשיהיו שני המאורות גדולים, שע"ז הבקשה "אור חדש על ציון תאיר... בא"י יוצר המאורות") א"כ ההמשך המתבקש הוא: "אהבה רבה אהבתנו...", "והאר עינינו בתורתך...".

ובאמת לילות החורף הארוכים שראו אותם חז"ל כמתאימים ביותר להתמדה מרוכזת, הם בעיקר ימי טבת הגשומים והחורפיים שבהם הבריות מתרכבלים וספונים בביתם, ואז באה ההזדמנות להסתער על סוגיות הגמרא האהובות אל תוך הלילה, ללמוד בהתמדה שעות ללא שום טירדה ומפריע, וכך להמשיך את העבודה מאורים גדולים דחנוכה, לאהבה רבה ולהאר עינינו דתורה.

ב. שמעתי סיפור מופלא. היה בחור שלמד בשעתו בסלבודקה, ובחזור מהישיבה אל עיירתו עבר פעם דרך דוינסק ונכנס להציע קושיותיו אצל הגאון העצום רבי מאיר שמחה בעל האור שמח, והתחבטו בקושיות ולא מצאו להם מזוז, אז הליביש רבי מאיר שמחה את כובעו וביקש מהבחור שיאמר עימו כמה פרקי תהילים ויתפלל שיהיה להם עוד אהבת תורה. תמה הבחור למה להתפלל רק על האהבת תורה, אם אפשר להתפלל ולבקש מה' ישר על הבנת הסוגי, השיב לו הגאון מדוינסק, ע"פ משל.

נערה אחת ביקשו ממנה לשמור על פעוט למשך זמן מה, האם הסבירה לה היטב את כללי השמירה על התינוק, אם הוא מתעורר ובוכה, יש לנדנד תחילה את עריסתו, אח"כ אם לא מועיל אפשר לתת לו מוצץ, ואם גם זה לא, אפשר לתת לו דייסה בכבוק, והנה האמא הלכה לסידוריה והנערה החלה בקריאת ספר מרתק, כעבור רבע שעה התינוק התעורר והתחיל לבכות, הנערה הניחה סימניה וניסתה לנדנד אותו קצת, אבל התינוק בשלו מומשיך לבכות ואפילו מגביר טונים, מנסה לדחוף לו מוצץ אבל התינוק הולך ובוכה הולך וצורח, כניסיון אחרון שולפת את בכבוק הדייסה ומנסה להציע לו, אבל התינוק יורק הכל ומייבב ומיילל בכל כוחותיו, ראתה הנערה שלא הועילו לו הפתרונות, עזבה אותו צורח, שבה לספרה ושקעה בעלילה. פתאם האמא נכנסת לבית ומוצאת תינוק צורח, היא מרימה אותו ובכמה ליטופים הוא נרגע לחלוטין... ראתה אז האמא את מבוכתה של

הנערה, אמרה לה: הביני סוד הענין, את רואה בצרחותיו 'בעיה' שאותה צריך לסלק ובמהירות, אז התינוק מרגיש זאת וממאן להרגע, אך אני פונה אליו מתוך אהבתי העמוקה אליו, וממילא בכוחי לפלס דרך לליבו מהר.

כך בתורה – הסביר רבי מאיר שמחה לבחור – אם נלמד מתוך ניסיון לפתור בעיות שמתעוררות, לא נגיע להבנת עומק הסוגיא, כי אז פנינו ללימוד מתוך רצון לסלק 'בעיה' ותו לא מידי, אבל כאשר תתגבר בלבבינו האהבה אל התורה, אזי ממילא נגש אליה עם כל הקשר והאהבה, וממילא יפתחו בפנינו שערי החכמה וההבנה. וזהו המבוקש מאיתנו כעת, להתפלל שנוכה לאהוב יותר את התורה, וממילא יאיר ה' עינינו בתורה להבין סתריה.

ב. הוה עובדא אצל מרן הגרי"א ספקטור זצ"ל שהיה בקי נמרץ בענייני עגונות ככל הפסקים והתשו' שנאמרו ונכתבו בזה, ופעם הגיעה לפניו עגונה אחת שלא נמצא לה פתח והצלה, ולמרות מכלול הידיעות העצום שהיו לו בענייני עגונות לא מצא לה שום עיצה להתירה, והתחילה למרר בבכי לפניו על מר גורלה ועל קושייה ובדידותה. כשראה זאת הגרי"א נכמרו רחמיו עליה והחליט ללמוד את כל סוגיית עגונות מההתחלה מהגמ' והראשונים ועד פסיקה ההלכה, ואז תוך כדי הלימוד המחודש צץ במוחו רעיון נפלא שעפ"ז התירה. ונפלא למתבונן איזה כוח מופלא ודרגת אהבת תורה בער בו, עד שהיה מוכן להתחיל סוגיא כזו מהגמ' והראשונים, סוגיא שכבר זרמה בעורקיו מכבר, והיו נהירין לו כדבעי כל שביליה ומבואותיה, בודאי חוץ מאהבת ישראל רבה נדרשת לזה גם אהבת תורה עזה ללמוד הכל מהתחלה בשיא המרץ.

ג. יש סיפור מפעים על הגאון הנצי"ב שפעם אחת סירב למסור שיעור בוולאזין, כשהפצירו בו שיגלה מדוע אינו מוסר אמר, שבאותו יום לא כיוון מספיק באהבה רבה, ממילא בלי תפילה ראוייה חש שאינו יכול למסור שיעור לפני הישיבה. כמה יש להתבונן בהנהגה זה, שהרי ידע רבינו הנצי"ב כמה חשוב ת"ת דרבים, ואעפ"כ סבר שהבקשה מה' לזכות לאהבת תורה ולפתיחת עיניים בלימוד היא כ"כ לעיכובא בהבנה, עד שבהעדרה תחסר לו בהירות הסוגיא, וא"כ כזה שיעור הוא פטור מלמסור.

לזכות לאהבת תורה צריכים, הן שקידה שעות רבות על התורה, שאז ע"י הרצף נוצר חיבור לנפש והגישמאק מגיע בא, והן להתחנן אל ה' לזכות לאהבת תורה ולטעם בלימוד, כבקשת "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך".

ויתאפק - ואתחסן

א. בפרשתו, וגם בפרשה שעברה, נכתב ביטוי מיוחד על יוסף הצדיק - "ויתאפק..." ויש להבין משמעות ענין זה, והאם התאפקות זו היתה רק בדיעבד, או לכתחילה. ועוד, דאם היה ענין להתאפק כדמשמע במקץ, א"כ מדוע כאן בויגש - "ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו". וז"ל מדרש שכל טוב: "ויתאפק" - נתחסן עצמו שלא לבכות. ודומה לו "ויתאפק המון" (אסתר ה, ה) נתחסן בעצמו שלא להראות חמתו מיד. וכן אתה אומר "המון מעיד ורחמיק אלי התאפקו" (ישעי סגטו), ע"כ. וכך תרגם גם אונקלוס, ויתאפק - "ואתחסן". ולמדנו מזה שהתאפקות זאת היתה התחסנות נפשית של יוסף לעמוד בפני לחץ פנימי להתפרץ בבכיה, ודומה לזה מה שנאמר בהמן לשון ויתאפק, ג"כ הפי' שחיסן עצמו שלא להראות חמתו מיד. ובבעה"ט עמד על משמעות הדימיון בלשון נדירה זו, והכא "ויתאפק, ויאמר שימו לחם", ואידך - "ויתאפק המון ויבוא אל ביתו". מה הכא תחילתו צער וסופו שמחה כשהודיעם שהוא יוסף, אף התם תחילתו צער וסופו שמחה וששון ליהודים, עכ"ל. וצ"ע עומק דבריו הקדו.

ובכלל צריך להבין, דבשלמא אצל יוסף לא יפלא שמצינו כוח של חוסן נפשי להתאפק, שכל חייו כבש את מידותיו, וזיכך את אישיותו, אבל אצל המן הרשע מה שייד שימצא בו כוח של חוסן נפשי, הרי אין כמותו לזלזל בכל כוחות נפשו ובכל קנייניו, כמו שאמר על משהו קטן שנחסר לו מתאוות גדולתו "וכל זה איננו שווה לך", וצ"ע.

ב. אכן מונח בזה יסוד גדול, כי אין ספק שחוסן האדם לעשות כל מעשיו בנחת, ושיקול דעת ויכולתו להתאפק, מעניקים לו אפשרות לעמוד בפני כל ניסיון ולהשלים את עבודתו בעולם. מאידך, פזיזות חופזה ופיזור נפש באים מהסטרא אחרא. וחכמי העבודה הרבו לחסן את עצמם, שכמו שבחיסון נגד חיידק, מכניסים לגוף נגיף מוחלש או מזומת והגוף מתרגל להתגבר עליו ועי"ז יכול להתגבר על הנגיף, כך בדיוק פעלו בחיסון הנפש, שהרגילו את עצמם אף לא להניד מעט את ראשם בלי החלטה והסכמת הלב.

וכבר הבאנו את המעשה המופלא שארע עם מרן שר התורה שליט"א כשהגיע לפני שנתיים לירושלים, ונערך התכנסות באיזה בית, ובאו לשם עשרות אנשים לחזות בזיו פניו הקדו, לפתע אחד ממקורביו פתח בקבוק סודה והפקק עף היישר אל פניו, והנה כל הנאספים שם נדהמו ונשתוממו לחזות איך מרן שליט"א נשאר בנחת ורוגע על מקומו, ולא הזיז פניו כמלא נימא לראות איך זה קרה וכו'.

וכן כאן, מה שיוסף בתחילה התאפק היה זה מתוך כוונה לנקות את השבטים מחטא מכירתו, וכדאי להדיא בפסיקתא: א"ר חייא בר אבא, כל הדברים שאת קורא

שדיבר יהודה ליוסף מפני אחיו, עד שאת מגיע לולא יכול יוסף להתאפק, היה בהן פיוס ליוסף, פיוס לאחיו, פיוס לבנימין. פיוס ליוסף, ראו האיך נתן את נפשו על בניה של רחל. פיוס לאחיו, לומר האיך נתן נפשו על אחיו. פיוס לבנימין, לומר כשם שאני נותן נפשי עליך, כך אני נתתי נפשי על אחיך, ע"כ. הרי שהיה כאן מערכת פיוסין רבתי.

והנה גם כאן היה רוצה להתאפק עוד, עד שיושלם התיקון שלהם לגמרי, וכמש"כ ה"שפת אמת" (תרמ"א): "ענין הבכיה של יוסף הצדיק, וחז"ל דרשו על החרבנות ומה ענינו לכאן, ויתכן לומר ע"פ לשון הפס' "ולא יכול יוסף להתאפק..." כנראה שהיה מהצורך עוד לעכב עצמו ואם היה ביכולתם לתקן עד הסוף לא היה הגלות והחורבן. כאשר חכמים הגידו כי הכל נמשך מהשורש... והכלל כי עבודת האבות הכנה לבנים רק שלא היה בכחם לסבול כ"כ צער כאשר מעיד הכתוב ולא יכול יוסף כו'. לכן הרגיש יוסף מיד שיהיה החרבנות כו'. והרי"ז המעט שנשאר מהתיקון אין אנו יכולין לגומרו בדורי דורות ומזה יש לבחון גודל עבודת האבות והשבטים, עכ"ל. ומבואר שאילו היה יכול להתאפק עוד, היה נשלם התיקון, והיה נחסך מאיתנו כל הגלגולים הנוראים בצער ארבע גלויות.

ג. ומה שבהמן היה מציאות של התאפקות וחוסן נפשי כתב בזה בקדושת לוי חידוש עצום, שנכנס בו קדושה כשהיה בסעודה עם אסתר וטעם ממאכליה, וז"ל: "...וגם נראה שמטעם זה זמנתה אסתר להמן, והנה חכמינו ז"ל אמרו (מגילה טו, ב) אם רעב שונאך... כי גחלים אתה... והוא ישלימונו עמך... כי המן לא היה כדאי שיתקדש שמו הגדול כל כך, אלא כי זמנתה אסתר להמן, וע"י אכילה זו שאכל אצלה נכנס בו קצת קדושה, כיון שאכל מאכל קדושה... ולכן כתיב "ויצא המן... וטוב לב", שזה מורה על קדושה... ולכן כתיב "ויתאפק המון", כי האיך בא להמן אריכות אפים, וכיון שנכנסה על ידי אכילה הנ"ל בו קדושה לכן נתקדש ש"ש על ידו במפלתו ובתלייתו, ובני בניו למדו תורה ברבים כמו שנתבאר, כן יתגדל ויתקדש שמו הגדול והקדוש יתב' שמו. עכ"ל. ולפ"ז יובנו דברי בעה"ט הנ"ל שבשניהם היה תחילה צער ולבסוף שמחה.

והנה אצל יוסף נאמר "ויתאפק ויאמר שימו לחם", הרי שמכוח הסעודה המשיך אליהם את קדושתו, וכך אסתר גלגלה את התאפקות המן, ויכולתו לקדש ש"ש ע"י מפלו מכוח הסעודה, כי באמת כל איפוק וחוסן שאתה מוצא את אומות העולם, אי"ז מכוחם כלל, כי אין בסט"א שום כוח התחסנות, אלא הכל הוא ממה שעם ישראל מוריד לעולם ע"י קדושתם, והאיפוק שיש בישראל, בא מכוח שמירת תורה ומצוות, בזהירות דונשמרתם, וכל המצריך איפוק, שמכל זה יורד שפע של התחסנות לעולם כולו.

תורה בישראל תאמין

שהיו חכמים גם בחכמה אלקית מאין להם זה? ופירש לפ"מ ששמוע מאביו בעל ה"אגלי טל", בפירוש המדרש באסתר (פר' א) שהיו מלאכי השרת מדדין פתקין לפני הקב"ה שהיו אומרים לפניו רבש"ע בהמ"ק חרב ורשע זה (אחשוורוש) יושב ועושה מרזיחין, א"ל הקב"ה תנו ימים כנגד ימים הה"ד "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת" וגו'. והגיד הוא זצ"ל, כי הוקשה למלאכים שהרי בהמ"ק הוא משוש כל הארץ, ומאחר שביהמ"ק חרב מאין באה השמחה והמנוחה לרשע הזה להיות יושב ועושה מרזיחין, אמר להם הקב"ה היות שבת היא מנוחה אזי בחילול שבת נוטלים הגויים את המנוחה, ע"כ. ולפ"ד אף אנו נאמר, דכמו שמחמת חילול שבת שהיא מנוחה נוטלים הגויים את המנוחה, כן נמי מחמת חילול התורה שהיא שכל אלקי נוטלין אומות העולם את השכל ח"ו.

והנה הנביא מלאכי שהיה בתקופת היונים התנבא (גיד) "אמרתם שוא עבוד אלקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו" וגו', והנה זהו עלבון התורה מאד שאם לא השיג תועלת גשמית מהתורה הזאת שוב עבודת אלקים שוא ובחנם הוא בעיניו, וע"ז וכיוצא בזה אמרו ז"ל (אבות פ"ו) בכל יום ויום ב"ק יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. ועלבו התורה נקרא חילול התורה, וע"כ יובן מה שהעמידו אומות העולם באותו זמן שהוא תחילת בית שני פילוסופין כחכמי יון, שאז היה מלאכי שהתנבא נבואה זו, משמע שכך היו אז שכיחים אנשים כאלה שאמרו שוא עבוד אלקים כנ"ל.

ג. למדנו מדבריו, דאף מה שאמרו חז"ל חכמה בגויים תאמין, הכל מכוח שאנו מתעצלים בקניית חכמת התורה וממילא מחמת זה החכמה נודדת אליהם, ורק החידוש הוא שאפילו בעת הגלות, שהחכמה נודדת אל הגויים, אבל התורה עצמה תמיד בדינו, ומלכה ושריה בגויים אין תורה, שאם יאמר לך אדם יש תורה בגויים אל תאמין, ולכן היה כה חמור תרגום התורה ליונית, שראו בזה עומק נוראי בגלות, שהגויים מעיזים לקחת לעצמם את התורה, ולכן היה חושך בעולם ג' ימים, להראות כמה קשה הדבר.

רגילים אנו בימינו להתפעל הרבה מחכמה בגויים, אך הם מצליחים לייצר תוכנות ומחשבים, תרופות וחיסונים, פלאפונים ולווינים, אך איננו מתפעלים מ"תורה בישראל תאמין", בהבנה שהתורה שייכת רק ליהודי, כי "אסתכל באורייתא וברא עלמא", וכל מה שגוי מנסה להבין מתוך חכמת הבריאה, יודע היהודי לגלות בתורה את כל שרשי הבריאה, והקודים הפנימיים שלה, וכ"ז מונח בהיות אביי ורבא שכל ילד בחיידר ובחור בישיבה זוכים ללמוד, וכ"ש אברך שזוכה למטמוניות דתורה, כמה בז לשאר חכמות! ומרגשת, זכותינו הבלעדית, להיות מאורסים עם התורה!

א. מפורסמים דברי המדרש באיכה רבה (כ"ג) עהפ"ס "מלכה ושריה בגויים אין תורה" אם יאמר לך אדם יש חכמה בגויים תאמין, הדא הוא דכתי': "והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשיו", יש תורה בגויים אל תאמין דכתי': "מלכה ושריה בגויים אין תורה". ע"כ. וצריכים אנו להתבונן בדברי חז"ל אלו, כי רגילים אנו לדקלם שחכמה בגויים תאמין, אך שוכחים אנו שתורה בגויים אל תאמין.

ויותר מצינו בגמ' (סנהדרין נ"א): א"ר יוחנן נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנא' "תורה צוה לנו משה מורשה", לנו מורשה ולא להם! והגמ' תמהה דא"כ מדוע לא מנו זאת בז' מצות בני נח, ות' הגמ' דמאן דאמר "מורשה" היא לנו, אזי גוי שלומד נחשב שמיגזל קא גזיל לה, ומאן דאמר "מאורסה" אזי דין התורה כנערה המאורסה, וגוי שלוקח אותה בסקילה, א"כ זה נכלל או בגזל או בעריות.

ובגמ' בחגיגה (י"ג): אמר רבי אמי, אין מוסרין דברי תורה לנכרי, שנאמר "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". ובמקרה שהגוי רוצה להתגייר, דנים האחרונים האם אז מותר ללמד אותו או שמא אסור עד שיתגייר, דהמאירי בסנהדרין (ש"ס) והמהרש"א בשבת (לא) אומרים שאם גוי רוצה להתגייר מותר ללמד אותו, אבל הגרע"א בשו"ת (סי' מא) פקפק בזה, ומסיים שאין בכוחו להתיר.

ולפני כמה שבועות נכנסו אל מרן שר התורה שליט"א יהודי עם גוי, שעזרצונו להתגייר, והיהודי מלמד אותו אך הגוי טוען שאינו מבין מאומה, ושאלו את מרן שליט"א מה יעשו? וענה מרן שליט"א בתמיהה, איך רוצים שהוא יבין אם אין מי שמלמד אותו... והיהודי ההוא נפגע, וחזר והסביר למרן שליט"א שהוא מלמד אותו ומשתדל מאד שיבין, אך הגוי אינו מבין! הסביר מרן שליט"א את דבריו, דהרי אומרים: "המלמד תורה לעמו ישראל", וכל יהודי שלומד אזי ה' מאיר עיניו בתורה, וכמ"ש"כ "מפיו דעת ותבונה", שהי"ת מלמד אותנו, אבל גוי זה אין לו מלמד...

ובזה נבין מה שאמרו חז"ל והעתיקם בשו"ע (או"ח סי' תק"פ) דבחו' בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים, וצריך להבין מדוע היה חושך ג' ימים, הרי רצונם היה לתועלת בשביל שתהיה חכמת התורה מצוייה לכל. וכמה מהלכים נאמרו בזה, אך להנ"ל יובן בפשיטות, דעצם מה שמעתה יהיו דברי תורה מצויים לגוי, הוא סתירה לתורה צוה לנו משה מורשה-מאורסה, וא"כ הוי הפקעת התורה מייחודיותה לישראל.

ב. ובשם משמואל (חנוכה), תמה כיצד הצליחו היונים ליטול את התורה, וכן מה שאמרו חז"ל "יש חכמה בגויים תאמין", אך זה יתכן הלא הגויים חומריים, וחכמה היא היפוך החומריות, מה גם בחכמות נשגבות כפילוסופי יון

אי אפשר להינצל מההשפעה הסביבתית!

א. "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", צריך להבין לשם מה שלח אותו? ומהו "לפניו"? וברש"י על אתר פירש: "להורות לפניו" כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה. (וכע"ז כתב הספורנו: למען יורה יהודה איך יתקן בית דירה לפני בוא יעקב לגושן.) "לפניו" קודם שיגיע לשם, ומדרש אגדה 'להורות לפניו' לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, עכ"ל. וצ"ב מדוע לא סמך בכל זה על יוסף, לא מבעיא לפי פשוטו ששלח אותו לדאוג לסידורים הטכניים של מקום הדירה וצורתה. אלא אפילו למדרש אגדה שרצה להתקין לו בית הוראה מדוע לא סמך בזה על יוסף, הלא הוא מלך ובודאי יוכל לדאוג לכל צרכיו, והרי ראה את העגלות שבהם רימז לו שעוד זוכר את תלמודו, ונשתתף בידו כל מה שהעביר לו משם, א"כ למה עתה שלח את יהודה ולא סמך על יוסף...? וכן להפשטות שהכוונה לפנות לו מקום לדירה, למה צריך להטריח את יהודה ללכת לפניהם בדרך לבדו, היתכן שיוסף לא ידאג להכין בית דירה לאביו ולכל ביתו לפחות על איזה זמן כראוי...?

ותירץ בזה ה'באר יוסף' בפרשתו, שיעקב אבינו רצה להתתיישב במקום מיוחד ונבדל מישובי מצרים המטונפים בעבודה זרה, וכדאיתא בזוה"ק שמות: א"ר יוסי כל שוקי מצרים מלאים בע"ז היו, ע"ש, ולכן לא רצה יעקב להתתיישב עם כל צאצאיו בארץ המלאה גלולים על כל מדרך כף רגל, שיש בה חרטומים וקוסמים וכל מיני כשפים ולוחות זכרון ואנטרדאות על שמם וכדו', וכתוב שאפי' ילדים במצרים ידעו כישוף, וכל זה עלול להשפיע, ביחוד על לב התינוקות הרכים, שאט אט מתחילים לכבד ולהוקיר את התועבות ואת עושיהם ושמה ימשכו אחריהם... וכפי שהזהירה התורה (דברים כט): "כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים וגו', ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם וגו', פן יש בכם שורש" וגו', ע"ש.

ולמונה זו שלח יעקב את יהודה לפניו לתור לו איזה כברת ארץ שיהיה רחוק מהמונה של מצרים. כדי שלא ידבק האויר המנוגע בילדים הרכים... ולכן תרגם אונקלוס "לפנאה", שהוא כמו שאמר לבן לאליעזר ואנכי פניתי הבית ופירשו חז"ל שהכוונה לפנותו מעבודה זרה, וכך כאן הוצרך להשיג מקום פנוי, ולכן לא רצה להתגורר בבית יוסף, כי הבין שמתוקף תפקידו מצויים אצלו רבים משרי מצרים ואמניהם וחרטומיהם, וחשש יעקב פן ידבק בנשים ובילדים איזה שמץ ממנהגי מצרים, אם במלבושים או בשפה ולשון וכדו', וע"כ שלח את יהודה לתקן לו בית במקום פנוי, כדי שלא יתרגלו בחוקי מצרים ונימוסיהם, וישארו דבקים במנהגי אבותיו. עכת"ד.

ב. כאן מבואר יסוד עצום, שהמקום משפיע על האדם, וכדברי הרמב"ם שהאדם נמשך בדעותיו אחרי אנשי מקומו, ואם הדור מקולקל צריך לברוח למערות, וביותר הואים בקפידת יעקב הכא שזה נאמר גם על מלאכי מרום כמו השבטים וצאצאי יעקב אבינו. וכן חזינן בפר' ואתחנן (ויד) שהזהירה התורה במיוחד: "לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם", ופרש"י: וה"ה לרחוקים, אלא לפי שאתה רואה את סביבותיך תועים אחריהם הוצרך להזהיר עליהם ביותר, עכ"ל. הרי מבואר שיש להזהיר ביותר במקום שכל הסביבה מושכת לע"ז.

ובפרט מבואר יסוד זה ברש"י בפר' במדבר (גכז-לה) שהוקשה לרש"י איך יתכן שהיה בין השבטים במדבר פער גדול בין עדת קרח לבין שבט יהודה ושישכר שהיו הוגים בתורה, וע"כ תירץ: משה ואהרן ובניו, וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולון, טוב לצדיק וטוב לשכנו, לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה שנא' יהודה מחוקקי, ומבני יששכר יודעי בינה... ומזבולון מושכים בשבט סופר... אבל מאידך יחד עם בני קהת (שמהם קרח סמוכין להם דגל ראוהן החונים תימנה), אוי לרשע ואוי לשכנו לפיכך לקו מהם דתן ואבירם ו-250 איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם, עכ"ל. ומבואר ברש"י שגם בדור דעה, דור מקבלי תורה, שהשגתם גבוהה עוד יותר מנביאים ואנשי כנה"ג תנאים ואמוראים בכמה דרגות, בכל זאת היה שייך לגבם השפעה של שכנים, שהשכן של הצדיק לומד ממנו ונהיה כמותו, וכן להיפך השכן של הרשע נגרר אחריו וכו'.

ונראה מש"כ רבינו יונה באבות (א, ז) על המשנה "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע", שכל עבירה אפילו גדולה אם יעשה לא יענש אלא עליה בלבד, אבל זה המתחבר לרשע "בכל העבירות שעושה הרשע יש לו חלק בהם, בשכר חבורתו ונמצא עושה חטאים גדולים רבים ועצומים" ואף שלא עשה שום איסור בכל זאת אוי לרשע ואוי לחבירו, והביא שם דכן איתא באבות דר"נ. עיי"ש.

ג. זהו שהשיב רבי יוסי בן קיסמא לאותו אדם שאמר לו: רצונך שתדור עימנו במקומינו ואני אתן לך אלף אלפים דנרי זהב, אמר לו: אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שיש בעולם אני דר אלא במקום תורה, ומדאמר בלשון יחיד משמע שלא חשש דווקא על הילדים הרכים, אלא אף על עצמו חשש, כי על כ"א בעולם משפיע הסביבה והחברה, ובכלל לא משנה באיזה דרגה רוחנית הוא מצוי.

בימינו, גם כאשר בחור נשלח לשיבה, צריך לדאוג שזו תהיה ישיבה המובדלת מן האויר המנוגע ברחוב, צריך שהיא תהיה "מקום תורה" כי החברים משפיעים! הבחור בא לשיבה וכמו נולד שם! ואם טוב לצדיק טוב לשכנו!

נושא הגיליון

'הכנת סושי בשבת'

1. דיבוק האורז על האצה

ממחק: מבואר **ברמב"ם** (הלכות שבת פרק יא הלכה ה ו'), מלאכת 'ממחק' דאורייתא, הינה בהחלקת פני עורות בעלי חיים להכינם לשימוש. איסור 'ממרח' תולדה של מלאכת 'ממחק', הינה כאשר ממרח דבר אחר כמו רטיה, שעווה, זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין עד שיחליק פניהם.

וכתב **בסמ"ק** (ספר עמודי גולה סימן רפב הגהה יח), הביא **במגן אברהם** (סימן שכא ס"ק כט), באוכלין אין ממחק דאורייתא, כשם שאין עיבוד באוכלין, אבל יש ממחק באוכלין מדרבנן. ומכל מקום מותר למרוח תפוחים מבושלים בתוך הפשטיד"א, כי המטרה אינה ליישר שכבה אחידה, אלא למלא במקום שלא נמצא שם.

לשיטת הסמ"ק יש איסור ממחק מדרבנן באוכל מוכן, מאידך לשיטת המרדכי באוכל מוכן לאכילה גם מדרבנן מותר. וכפי שכתב **המרדכי** (ריש פרק כלל גדול), הביאו **הרמ"א** (סימן שכא סעיף יט), שמותר להחליק האוכל בשבת, ואין זה משום ממחק, הואיל ואפשר לאכלו בלא זה. ומכל מקום המחמיר במאכל של תפוחים וכדומה שדרכו בכך תבוא עליו ברכה. וכתב **המשנ"ב** (ס"ק פב) ולמרוח תפוחים מבושלים על הלחם והוא הדין שומן וחמאה בודאי שרי. וכתב **בביאור הלכה** (ד"ה תבוא עליו ברכה) טעם ההיתר, שאין כוונתו למרוח, כי אם למלא במקום הריקן, ואף שהוא 'פסיק רישא' באיסור דרבנן, כאן שיכול לאכלו בלא מירוח אין להחמיר כלל.

עוד כתב **הביאור הלכה** (ד"ה במאכל) שאם הדרך לייפות להחליק, נראה כממרח ואסור. על פי דבריו, הזהירו **בשבט הלי** (חלק א סימן פו) **ובתשובות והנהגות** (חלק ב סימן קפא), שבהכנת מאכל ביצה עם בצל בשבת, יש להחמיר ולא ליפות המאכל ולמרוח אותו משום חשש ממרח, בפרט אם יש בו תערובת תפוחי אדמה המתדבקים, שיש להחמיר בזה ותבוא עליו ברכה. מאידך לדעת **החוט שני** (שבת חלק א פרק יד אות ג) מותר ליישר סלט ביצים או כבד קצוץ וכדומה, שיהיה בצורה יפה ומסודרת, אף כאשר מיישר בכלי. ורק בדבר שדרכו בכך, יש להחמיר שלא למרוחו.

סברות שיהיה מירוח: לגבי 'ממרח' ו'ממחק' בפיזור והדבקת האורז על כל האצה, הן באופן

לעילוי נשמת

הרה"צ רבי חיים דוד משי זהב זצ"ל
נלב"ע ח' טבת תשנ"ב
הונצח ע"י נכדו הרב שמואל הניג

דבר העורך

הכנת מאכלים בשבת

כללו של דבר: העולה מהגיליון, בהכנת מאכל הסושי בשבת, יש להתבונן היטב שלא יהא חשש מכשול, ובכמה דינים דומה מאוד להכנת 'ביצה עם בצל' בשבת, שעסקו בדינו רבות בספרי הפוסקים בדורות

האחרונים, וכמה צווחו קמאי על הנכשלים מחוסר ידיעה בהכנת מאכלים לסעודת שבת.

וכן במגוון המאכלים שמכינים כיום לאירועים מכובדים כמו שבת שבע ברכות, וקידושא רבא מיוחד, צריך להתבונן שלא יעבור בהכנתו על זיז כלשהו מהלכות שבת.

תוכנית: במסגרת סדרת המאמרים על מאכל הסושי, בגיליון הראשון (מספר 289), עסקנו בסוגית 'ברכת מאכל הסושי'. בגיליון השני (מספר 290), חקרנו האם יש 'חשש תולעים באצות ים' (נורי). בגיליון השלישי (291), ביררנו האם יש חשש 'בישול עכו"ם במאכל הסושי'. בגיליון הנוכחי האחרון בסדרה (מספר 292) נלמד בעז"ה, האם מותר להכין סושי בשבת?

האם יש חשש איסור בתהליך הכנת סושי בשבת, החל מהכנת המרכיבים השונים, ועד להגשתו לאכילה, מצד הדינים הבאים: 1. 'מחתך' כאשר חותך מתחילה את האצות בגודל מיוחד, ובחיתוך 'הרול' הסופי בצורה מושלמת. 2. 'ממרח' ו'ממחק' בפיזור והדבקת האורז על כל האצה. 3. 'טוחן' בחיתוך האבוקדו והירקות והדג לחתיכות דקות וארוכות. 4. בורר בהסרת העור של הדג. 5. 'מבשל' בשריית או הדחת הדג במים רותחים. 6. 'בונה' ו'מכה בפטיש' בדיבוק המאכלים ויצירת רולדה. 7. מבואר **בשו"ע** (או"ח סימן שח סעיף לב), דג נא שאינו מבושל הוא מוקצה בשבת, האם בזמננו שמצוי מאכל הסושי בעולם כבר אינו מוקצה, כיון שדג נא ראוי לאכילה?

מקוצר הגיליון, לא נכנסו לנושא האם מותר למלוח בשבת את הדג החי שבתוך הסושי מצד מלאכת 'מעבד', ראה דור המלקטים (על סימן שכא סעיף ה, עמוד 9192) לשיטות ומראי מקומות. ובדין להפריד ולהסיר את עור הדג מהבשר, האם אסור משום מלאכת 'מפשיט', ראה דור המלקטים (על סימן שכז סעיף ד, עמוד 9323) לשיטות ומראי מקומות. חלק ממראי המקומות ניתן להשיג במערכת הילכתא.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

3. הסרת עור הדג

נחשב כקליפה: כתב הרמ"א (סימן שכא סעיף יט), אסור לקלף שום ובצל להניח, משום איסור בורר, אבל לאכול לאלתר מותר.

ולדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה חלק ד סימן עד בדין בורר) עור של עוף ושל דג שראוי לאכילה, נחשב לדבר אחד עם הבשר של הדג ואין בו תורת בורר, ומותר להסירו, כי נחשב כחותך קצת מחתיכה גדולה של בשר, ומותר גם על מנת להניח. וכעין זה כתב בשלחן שלמה (שיט יא, ב) לגבי עור של דג, שיתכן שנחשב מין אחד. וחדש בארחות שבת (פרק ג סעיף צג), במה דברים אמורים, במקום שהדרך לאכול את העור, אבל במקום שאין הדרך לאכול את העור אינו נחשב אוכל, והרי הוא כקליפת תפוז ומותר להסירה רק כדי לאכול לאלתר.

ואשר על כן; בהכנת הסושי הדרך להוריד את העור של דג הסלמון, ומבואר ברמ"א שנחשב 'בורר' ומותר להסירו רק בכדי לאכול לאלתר. ובניאר האגרות משה, אם העור ראוי לאכילה מותר גם להניח, ואם העור אינו ראוי לאכילה מותר רק לאלתר. ולדעת הארחות שבת, ההיתר של עור ראוי לאכילה מועיל רק במקום שהדרך לאכול, אבל אם במציאות אין הדרך לאכול דג נא עם עור, חוזר להיות דינו כקליפה, ומותר רק לאלתר.

4. גלגול ה'רול'

בונה: כתב הרמב"ם (הלכות שבת פרק ז), הביאו המגן אברהם (סימן שיט ס"ק יח), והמשנ"ב (סימן שי"ט ס"ק סג), העושה גבינה בשבת, חייב משום 'בונה' שכל המקבץ חלק אל חלק, ודיבק הכל עד שיעשה גוף אחד, דומה לבנין. וכתב המגן אברהם (סימן שמ ס"ק יז), שאיסור 'בונה' באוכלים הוא רק כאשר מתכוין ליפותו ולהשוותו כמו בגבינה. ולכן המדבק עיגולי דבילה, אסור רק משום 'מעמר' ואין איסור משום 'בונה', שאין כוונתו ליפותו ולהשוותו.

על פי זה, הורה הג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ו סימן כט), לגבי חיתוך מאכלים בצורה מיוחדת, או בהכנת בצל וביצים בשבת בצורה מיוחדת, אם ננקוט להחמיר ולאסור בונה בגבינה אפילו על מנת לאכול בו ביום, יש מקום להחמיר בזה משום סרך בונה לכתחילה, ובפרט באופן שמעורב בהם משקה המדבק אותם כאחד, והוא מוסיף להשוותם וליפותם בצורה.

מאידך מבואר במהרש"ם (דעת תורה או"ח סימן שכא ד"ה ומותר עמוד ריז), הביאו בשביתת השבת (מעמר ס"ק יב), שאין חשש בונה בהכנת ביצה עם בצל, שאינו חיבור חזק, ומתפרק בקל, וכיון שכל המטרה היא על מנת לאכול מיד, אינו דומה לבנין כלל.

חשש בונה: ואשר על כן; לדעת הג"ר ישראל בעלסקי זצ"ל (דף הכשרות חלק כד, מספר ד עמוד כה, דור המלקטים סימן שיד עמוד 2173), יש להסתפק אולי הוא בכלל בונה, ולכן ההמלצה לא להכין סושי בשבת. ולדעת הג"ר יצחק ברקוביץ שליט"א (דור המלקטים סימן שיד עמוד 2173) לשיטת המחמירים בגבינה, אין להכין סושי בשבת משום חשש בונה.

ולדעת הג"ר אשר זעליג וויס שליט"א (קובץ אור השבת כרך כט עמוד כח), ראוי להחמיר ויש להימנע מהכנת סושי בשבת, מחשש שדומה למגבן שחייב משום בונה, ובסושי אינו קיבוץ וחיבור בלבד אלא מייצר בגלגול מאכל ושם חדש, ומאידך יתכן שאין כאן חיבור גמור. אך ברור לו שאין חשש תופר בהכנת סושי, שאינו חיבור ודיבוק של ממש, אלא הלחות גורמת לדיבוק מסוים שנפתח בקלות, ואינו אפילו תפירה שאינה מתקיימת. וכן הוכיח באריכות הג"ר עקיבא דרשוביץ שליט"א (קובץ אור השבת כרך כט עמוד לט), שיש חשש איסור בונה ואין להכין סושי בשבת, ולא מצינו תנאי של בנין חזק, וכל דיבוק אוכל זה לזה הוא בכלל בונה.

אין חשש בונה: מאידך, לדעת הג"ר רפאל ברוך פיסגוס שליט"א (קובץ אור השבת כרך כט עמוד לא), הדבר פשוט להתיר ואין מקום להחמיר כלל שלא להכין סושי בשבת, שהרי הם שני מאכלים שנדבקו ביחד, וכל אחד ניכר לעצמו, ומתפרק הכל בקלות, ואינו דומה לבונה בעיגולי דבילה או גבינה שנהפכים לגוש אחד קשה, ומוכיח כדבריו מדברי המהרש"ם והשביתת השבת שהתירו הכנת ביצה עם בצל. וצירף שיטת הראשונים שאין בנין באוכלין, והאריך בסברות נוספות.

שהאורז מקיף את הרול מבחוץ, והן באופן שהאורז נמצא מהצד הפנימי של האצה, הרי יש מטרה בייפוי הגלגול, ורוצה את התוצאה בצורה יפה ומיוחדת, ולומדים את מלאכת הגלגול חודשים ארוכים, ונדרש ניסיון של שנים כדי להגיע לדרגת 'מומחה' בהכנת 'מנות יוקרה', ומכילים את הסושי בסוג אורז ספציפי המבושל בתרכובת מיוחדת, נמצא ש'דרכו בכך' לייצר צורה נאה של 'רול סושי', וגם לפי שיטת החוט שני יש להחמיר, ולכן לשיטת הסמ"ק יש בעשייתו חשש מלאכת 'ממחק מדרבנן', ולשיטת המרדכי המחמיר תבוא עליו ברכה.

סברות שאין מירות: אורז אינו דבר המתמר, ואינו דומה לחמאה שמתמרחה היטב, ואפילו לשיטת הסמ"ק אין באורז תורת מירוח. ובפרט באורז המונח בתוך הסושי, שיתכן שעיקר מחשבתו היא לפזר את האורז בצורה שוה, ולא להחליקו בצורה יפה.

2. חיתוך פירות, ירקות, ודגים

דק דק: מבואר בשו"ע (סימן שכא סעיף יב), המחתיך ירק דק דק חייב משום טוחן, וכתב הרמ"א שהאיסור הוא רק בחותך ומניח, אבל באוכלו מיד הכל מותר, כמו שמותר מלאכת בורר לאכול מיד. וכתב המשנ"ב (ס"ק מה), יש מפקפקים בהיתר של הרמ"א, ולכן יזהר גם בסמוך לסעודה לחתוך חתיכות גדולות קצת, ומכל מקום המקלים לחתוך דק דק אין למחות בידם, די שיהם על מי שיסמוכו. וההיתר הוא רק בסכין, אבל בכלי המיוחד לכך אסור. ולמנהג הספרדים, כתב הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (לוית חן סימן סב עמוד צג), שהמנהג להקל לחתוך בשבת ירקות דק דק על מנת לעשות מהם סלט, לאוכלם לאלתר.

דק באורך אסור: וחדש הצמח צדק (שבת פרק ז דף עד:), הביאו בקצות השלחן (סימן קכט בדי השולחן ס"ק ב), שהמחתיך את הירק דק דק בעוביו, למרות שהשאר את כל האורך של הירק, חייב משום טוחן. וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ארחות שבת פרק ה סעיף ה) שנחשב טוחן, והוכיח כן מלשון רש"י (שבת דף עד: ד"ה חייב), עשאן דקות מאחת שתיים או שלש, הרי זה טוחן.

דק באורך מותר: מאידך, דעת האגרות משה (או"ח חלק ד סימן עד טוחן אות ג עמוד קמב), שרק בקנים חייב בחיתוך דק ברוחב בלי אורך, אבל באוכלים האיסור הוא דוקא 'דק דק' באורך וברוחב. וכן דעת המנחת שלמה (חלק א סימן צא ס"ק יג), שרק בקנים הראויים למלאכתם מיד נאסר בחיתוך דק באורך כמו 'דיקטים', אבל באוכל שעדיין צריך לטווחו בשיניים אין איסור כי אם דק דק. וכן דעת החוט שני (שבת סימן יב ס"ק ב עמוד צח).

ואשר על כן; חיתוך הירקות במגררת דק דק לצורך הציפוי, אסור לכל הדעות, כיון שהוא כלי המיוחד לכך, חיתוך דק דק סמוך לסעודה בסכין, מן הדין מותר, ויש מפקפקים, ונכון להחמיר, והמיקל אין למחות בידו. ולמנהג הספרדים מותר.

חיתוך האבוקדו, והירקות, בפרוסות דקות וארוכות כדי לשלבם ב'רול', כאשר אינו סמוך לסעודה תלוי במחלוקת האחרונים לפי הצמח צדק יש בו משום טוחן, ולפי האגרות משה אין בו משום טוחן. כאשר הוא סמוך לסעודה, דינו כמו דק דק סמוך לסעודה.

דג: מבואר בשו"ע (סימן שכא סעיף ט), מותר לחתוך בשר מבושל או צלי דק דק בסכין, והוסיף הרמ"א אבל אסור לחתוך דק דק בשר חי לפני העופות, כיון שאין יכולים לאכול בלא חיתוך קמשי ליה אוכל. ובמשנ"ב (ס"ק לד), כתב שהט"ז והגרא"א מקילים בזה. ומבואר בפמ"ג (אשל אברהם סימן שכד ס"ק ג) הביאו המשנ"ב (סימן שכד ס"ק כא), שהאיסור הוא דוקא להאכיל לאחר זמן, אבל מה שדעתו להאכיל בפעם אחת מותר, כמו באדם. ונחלק עליו החזו"א (או"ח סימן נז ד"ה ולמש"כ), שגם כאשר מאכיל לעוף לאלתר, אסור משום טוחן.

ואשר על כן; חיתוך הדג דק דק, מבושל מותר, נא לשיטת הרמ"א אסור כיון דמשוי ליה אוכל, לשיטת הט"ז מותר. חיתוך דג נא לאכול לאלתר, לדעת המשנ"ב מותר גם לדעת הרמ"א, לדעת החזו"א אסור לדעת הרמ"א.

או לא.

ונפקא מינה לענין דג שנפל מתא ההקפאה בשבת ורוצה להחזירו, שאם נפסוק שאינו מוקצה מותר להחזירו, ואם הוא מוקצה אין היתר.

רק לאוכלי סושי: בגיליון **וישמע משה** (פרשת בהעלותך תשע"ו גליון קטז עמוד א) מביא את רוב הציטוטים דלהלן. לדעת הג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל**, והג"ר **שלמה זלמן אולמן זצ"ל**, והג"ר **חיים קנייבסקי שליט"א**, והג"ר **חיים מאיר וואזנר שליט"א**, והג"ר **שמואל אליעזר שטרן שליט"א** שלרוב בני אדם דג חי הוא מוקצה, ורק לאוכלי הסושי דג חי אינו מוקצה.

וכעין זה הורה הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** לגבי ביצה חיה, למרות שמבואר ב**שו"ע** (סימן שי סעיף ב) ובערוך השולחן (ס"ק נח), שביצה חיה שאינה מבושלת אינה מוקצה, בזמננו שאין דרך לאכול ביצה חיה הרי זה מוקצה, ורק אצל חזן שדרכו לגמוע ביצה חיה אינה מוקצה שעומד לכך מערב שבת.

בעיר שמצוי אוכלי סושי: מוקצה ולדעת הג"ר **מרדכי גרוס שליט"א**, והג"ר **יעקב מאיר שטרן שליט"א**, בעיר שמצויים בה הרבה אוכלי סושי אינו מוקצה, גם לאותם שלא אוכלים סושי, אבל בכל העולם הרי הוא מוקצה. וכן כתב בספר **טלטולי שבת** (באנגלית, עמוד קב הג"ה ב), ו**הנחלת ישראל** (פרק טו אות ט עמוד תקלח) שבמקום שמצוי אוכלי סושי אין דג נא מוקצה.

לכל העולם: ולדעת הג"ר **יצחק וייס שליט"א**, והג"ר **מנדל שפרן שליט"א**, כיון שמקצת בני אדם אוכלים אותו חי, אינו מוקצה גם עבור אותם שלא אוכלים סושי, ואפילו שאינו מתובל כלל שהרי מותר לתבלו בשבת, והוסיף הגר"מ שפרן שאם הדג צריך השריה ממושכת וכדומה, שלא יספיקו להכינו למאכל בשבת, בוודאי הדג מוקצה מחמת גופו. וכן דעת הג"ר **ישראל בעלסקי זצ"ל** (דף הכשרות חכ"ד מספר ד עמוד כה), שבזמננו שמצוי אוכלי סושי אינו מוקצה.

וכתב בספר **מעשה השבת** (חלק ב פרק כא הערה כה), שאם אין אפשרות לאכול את הדג כמות שהוא, רק לאחר הדחה במים חמין, או כבישה בחומץ או מיץ לימון, דג מוקצה מחמת גופו.

רק במוכן: ולדעת הג"ר **שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א**, גם במקום שרגילים לאכול את הדג חי אין למהר להתירו בטלטול מכמה טעמים, כי רק סוג דג מסוים ראוי לסושי, וצריך מומחה מיוחד לחתכו ולנקותו ולתבלו, ואין כל אדם בקי במלאכת הסושי, ועדיין אינו ראוי לאכילה. אבל אם הדג חתוך ונקי ומתובל ומוכן לאכילת הסושי יש להתירו במקום שיש הרגילים לאכלו.

מכה בפטיש: מבואר ב**שו"ע** (סימן שיח סעיף ד) שאסור להדיח בחמין קוליס האיספנין, שהדחתו היא גמר מלאכתו, לדעת רוב האחרונים וכן הכרעת **המשנ"ב** (ס"ק לז), שהאיסור רק בחמין, אבל בצונן מותר, שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל בשבת, מאידך דעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן שיח ס"ק טז), שאפילו בצונן אסור, כיון שאינו ראוי לאכילה מחמת מליחותו בלי שטיפה, אסור להדיחו אפילו בצונן משום 'מכה בפטיש', וכן נוקט ב**שו"ת רב פעלים** (חלק ב סימן נב) שיש איסור 'מכה בפטיש' באוכלים. והסיק **בביאור הלכה** (סימן שיח סעיף ד ד"ה והדחתן), שדברי הפרי מגדים שיש איסור מכה בפטיש באוכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים ויש כמה סתירות לזה, ואין להחמיר בהדחת צונן בכך. וכתב הג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני פרק לז הערה ב), שגם לדעת הפרי מגדים, אין איסור 'מכה בפטיש' במאכל שראוי לאכילה כמות שהוא, אלא שהוא חפץ לעשותו בצורה מסוימת, כמו להמיס קפה נמוס, שאין בו חסרון מצד עצמו, אלא שרוצה שיהיה בצורת משקה.

ואשר על כן; לגבי הכנת וגימור מאכל הסושי, לדעת רוב האחרונים והכרעת הביאור הלכה פשוט שיותר שהרי אין 'מכה בפטיש' באוכלים, וגם לדעת הפרי מגדים שיש מכה בפטיש באוכלים, מסיק הגר"א **ויס שליט"א** (קובץ אור השבת כט עמוד כט), שלא שייך מכה בפטיש בסושי, שהרי כל המרכיבים ראויים למאכל לפני כן, ורק כורך ומדבק אותם ביחד. ויש להוסיף, שגם בדג נא שאין ראוי לאכילה רק בתרכובת הסושי, הרי יכול לאכול דג עם אורז ושאר ירקות ואצות הכל ביחד בלי כורך, והכריכה לא תיקנה את המאכל כלל.

מבשל: מבואר ב**משנ"ב** (סימן שיח ס"ק לו), וביאור הלכה ד"ה (חוץ), שהדחה המכשירה את הדג באכילה אסורה משום בישול, שזהו גמר מלאכתו. והביא שיטת כמה אחרונים, שאם יכול לאכלן בלא הדחה, מותר להדיחן בחמין מכלי שני. והכריע למעשה כשיטת ה**ט"ז** ו**שלחן עצי שטים וחי אדם**, שיזהר לא להדיחו בחמין, אפילו מכלי שני, אפילו שראוי לאכילה בלא הדחה.

ואשר על כן, יש שמשמים או מדיחים במים רותחים את הדג שמכניסים בתוך הסושי לפני הגלגול, כדי להכשירו לאכילה, ויש לחוש בזה משום בישול וכמבואר במשנ"ב. וכתב בספר **ויזבח אלקנה** (חלק ג או"ח סימן י) שאסור לחמם בשבת סושי על הפלטה, כי אינו מבושל לגמרי.

5. מוקצה בדג חי

מבואר ב**שו"ע** (או"ח סימן שח סעיף לב), שדג נא שאינו מבושל הוא מוקצה מחמת גופו בשבת, כי אינו ראוי לאכילה. ולגבי דג נא שראוי לאכלו בתוך הסושי, נחלקו הפוסקים האם בזמננו שמצוי מאכל הסושי בעולם כבר אינו מוקצה, כיון שדג נא ראוי לאכילה,

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **שבת קודש:** בכל שלבי הכנת הסושי בשבת יש להתבונן היטב שלא יהא חשש מכשול, ובכמה דינים דומה להכנת 'ביצה עם בצל' בשבת.
- ב. **מחתך וממרח:** אין חשש איסור 'מחתך' כאשר חותך מתחילה את האצות בגודל מיוחד, ובחיתוך 'הרול' הסופי בצורה מושלמת, שאין מחתך באוכל. לגבי הדבקת האורז על האצות, יש להסתפק האם הוא בכלל איסור 'ממרח', או לא.
- ג. **מחתך בורר ובונה:** דיני מחתך ובורר יש בהם פרטים רבים, והתבארו בפנים. ולגבי בונה, המקבץ אוכלים חלק אל חלק ודבקם לגוף אחד חייב משום בונה. והיינו רק מתכוין ליפותו ולהשוותו כמו בגבינה. ובסושי רוב הפוסקים סוברים שאסור להכינו בשבת, מחשש בונה. ויש מי שהיקל שאינו נחשב בונה, כיון שרק חיבר מאכלים שונים זה לזה ומתפרק בקל.
- ד. **מכה בפטיש:** לדעת רוב הפוסקים אין מכה בפטיש באוכלים, לדעת הפרי מגדים יש מכה בפטיש באוכלים. ובסושי לכל הדעות מותר כיון שכל מין היה ראוי לאכילה, ורק כורכם ביחד.
- ה. **מבשל:** אסור להדיח או להשרות את דג הסושי ברותחים מחשש מבשל.
- ו. **מוקצה:** נפסק ב**שו"ע** שדג נא מוקצה, ובזמננו שמצוי אוכלי סושי נאמרו השיטות הבאות, לאוכלי סושי אינו מוקצה לכל העולם מוקצה, בעיר שמצוי שם אוכלי סושי אינו מוקצה, ובכל העולם מוקצה, בכל העולם אינו מוקצה, דג מוכן לסושי אינו מוקצה ואם צריך הכנה מוקצה.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: מה הדין בקומקום נשלף מיוחד לשבת?

קיים דגם של קומקום נשלף מיוחד לשבת באישור מכון מדעי טכנולוגי להלכה, מה הדין לגבי השימוש בשבת, מצד חשש טלטול מוקצה בגוף חימום, והאם יש גזירה בשימוש, שמא יוציא את כל המים, ויגרום לניתוק המכשיר מזרם החשמל?

כתבו מאמרים בנושא; הג"ר אברהם משה הלפרין שליט"א ראש מכון מדעי טכנולוגי להלכה, הג"ר חיים אהרן בלייער שליט"א (חוקי חיים גיליון 205), הג"ר ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א (מטבח כהלכה), הג"ר ישראל קלין שליט"א (בקונטרס בירור השימוש במקררים).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המזבחות יושלבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בפקס מספר 1532-6507823
4. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 291 בסך 100 שקל מזומן
הג"ר מרדכי דוד טרוביץ שליט"א
מחבר ספר משנה ברכה על משנ"ב הלכות ברכות

מדור זה הוקדש השבוע

לעילוי נשמת הר"ר מאיר בן יעיש ז"ל ת.ג.צ.ב.ה.

בית הוראה הילכתא

קושר באוכלים

שאלה: יש ממתק כמו חוט ארוך, והשאלה האם מותר בשבת לקשור בחוט זה קשרים על גבי קשרים, ולאכול את הקשר?

תשובה: כתב השו"ע (סימן שכד סעיף ד) אין איסור קושר ומתיר באוכלין, ולדעת הרמ"א (שם) יש קושר ומתיר באוכלים, וההיתר הוא רק בקשר שאינו של קיימא. והכרעת המשנ"ב (סימן שכד ס"ק יב, ביאור הלכה סימן שיז סעיף ה ד"ה עניבה) לדינא אין להקל כי אם בקשר שאינו של קיימא, כי דעת רש"י (שבת דף קנ"ז ד"ה בגמי), והרמ"ך (המזבא בכסף משנה הלכות שבת פרק י הלכה ד), שיש קושר ומתיר אף במאכל בהמה, ודעת החיי אדם שגם הרמב"ם מודה דבקש ותבן יש קושר ומתיר.

עוד מבואר ברמב"ם (הלכות שבת פרק י הלכה ד), שבגמי לח שראוי למאכל בהמה אין איסור קושר, ומותר לקשור בו את הנעל, וכן נפסק בשו"ע (סימן שח סעיף טו) שמותר לקשור בשבת את הנעל בגמי לח. טעם הדבר מבואר במגן

אברהם (סימן שח ס"ק כט) ובמשנ"ב (סימן שח ס"ק סא, סימן שיז ס"ק לד), דלא שייך במאכל קשר של קיימא. והביא המשנ"ב בשם החיי אדם שדוקא בגמי לח דכשיתיבש תנתק, אבל קש וכיוצא בו וכן בעלין של לולבין דלא מינתק דינו כתבן.

עדכוני הלכה

חיתוך האצות וה'רול'

אין מחתך באוכל: מבואר בשו"ע (סימן שכב סעיף ד), אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי, לפיכך מותר לקטום אפילו בסכין, קש או תבן ולחצוץ בו שיניו. וביאר המשנ"ב (ס"ק יב), שאפילו אם הוא מקפיד על המדה אין חשש איסור 'מחתך', כיון דדבר אוכל הוא.

ואשר על כן; אין חשש איסור 'מחתך' בסושי כאשר חותך מתחילה את האצות בגודל מיוחד, ובחיתוך 'הרול' הסופי בצורה מושלמת, שאין מחתך באוכל. ובמאכלים שנוצר כיתוב או צורה מסוימת, אין חשש מחתך, אבל יש חשש כותב.

נושא הגיליון הבא:

'קומקום נשלף מיוחד לשבת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות הנצחה לע"ג, לרפו"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאות הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי רבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 135

פרשת ויגש

תשפ"א

אם יש לקדש מיד בליל שבת כשחל עשרה בטבת בע"ש ♦ הרב אפרים שפיגלר
אשה שבירכה בטעות על תבשיל בעשרה בטבת שחל בע"ש ♦ הרב אברהם זנגר
לעשות הגבהה ב"פ באותו ס"ת כשקוראים בו ב' קריאות ♦ הרב אורי יצחקי

הרב אפרים שפיגלר

אם צריך לקדש מיד בליל שבת כשחל עשרה בטבת בע"ש

יש לברר בתענית עשרה בטבת החל בע"ש אם צריך להזדרז בגמר התענית לקדש ולאכול כדי שלא להיות מעונה בשבת.

הנה הרמ"א סי' רמ"ט ס"ב הביא דעת ה"א [והוא ד' המהר"ם המובא במרדכי ובטור] דהמתענה בע"ש לא ישלים תעניתו עד צאה"כ אלא יאכל מיד שיוצאים מבהכ"נ, דס"ל דאחר שקיבל עליו שבת שוייה ללילה וחשיב דהשלים תעניתו, [ודין זה הוא רק מחמת התוספת שבת ולא משום תפילת ערבית לחוד וכמש"כ הגרע"א שם, והוא מקור לדברי המ"א וט"ז סי' תצ"ד דע"י תוספת יו"ט שוייה ללילה ואכ"מ].

והנה כתב הגר"ז דלהאי י"א צריך לאכול מיד ואינו רשאי להתענות עד צאה"כ דכיון שקיבל עליו שבת בתפילה אסור לו להתענות עוד שעה אחת כשמתכוין לשם תענית, וכע"ז כתב הביה"ל שם, אמנם בביה"ל מבואר דאי"ז מדינא, ולשונו שם דאין נכון להמתין מעת בואו מבהכ"נ עד צאה"כ אם תאב לאכול ומתעכב מחמת התענית, ויסוד דבריהם דכיון דהנכנס לשבת כשהוא מעונה חשיב כמתענה בשבת וכל מה שהותר התענית הוא מחמת התענית של ע"ש, הלכך אחר שהשלים התענית הרי כל זמן שעומד בתעניתו עובר על איסור מתענה בשבת.

ויש לברר אם האי דינא הוא אף להשו"ע והכרעת הרמ"א דבתע"צ משלים עד לאחר צאה"כ, דמיד בצאה"כ אסור לו להתענות עוד שעה אחת. ולישנא דהגר"ז והביה"ל שם מורה דכל האי דינא הוא רק כשמתעכב מחמת התענית ולא מחמת עצמו, וא"כ כשמתעכב לאחר צאה"כ הרי הוא מחמת עצמו, אלא דצריך לברר טעם הדין מאי שנא מתעכב מחמת עצמו ממתעכב מחמת התענית.

והנה מקור הדין הוא בסוגיית הגמ' עירובין מ"א א' דאייתי פלוגתת ר"ע ור' יוסי בת"ב שחל בע"ש אם מתענה ומשלים ור"י הוכיח דמתענה ומשלים מהא דבת"ב שחל ביום א' מפסיק מבע"ל, וחכמים דפליגי אמרו לו שאינו דומה לצאת ממנה כשהוא מעונה שהרי אכל ושתה כל היום, תאמר ליכנס בה כשהוא מעונה שלא אכל ושתה כל היום, ומסקינן דהלכתא כר"י דמתענה ומשלים.

ונחלקו הראשונים בביאור ד' ר"י דמתענה ומשלים, שיטת התוס' שם דרשאי להשלים אם הוא רוצה אבל אינו חייב להשלים, ונתבאר שם מהתוס' שאנ"ץ דמדיני התענית אף לר"י אין חייב להשלים וכל פלוגתתו דר"י הוא מדיני השבת דאם רוצה רשאי להשלים ולא חשיב כמתענה בשבת, וכ"כ הטור סי' רמ"ט, אלא

דהוסיף דאחר דרשאי להשלים היכא דקיבל עליו תענית בסתם צריך להשלים עד צאה"כ, וכ"ה ברא"ש תענית, אמנם בב"י הביא לר"י דאחר דאינו חייב להשלים טוב שלא ישלים כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ושיטת הראב"ה והרוקח הובא בב"י דחייב להשלים עד צאה"כ, ובטור הביא עוד לשיטת המהר"ם דמתענה ומשלים עד לאחר תפילת ערבית, ועוד מצינו לשיטת הראב"ד דמשלים עד שקיעת החמה לחוד.

ויש לברר לשיטת התוס' וסייעתם דמדין התענית אין חייב להשלים מדוע רשאי הוא להשלים ולא חשו לאיסור מתענה בשבת. והנה בעיקר איסורא דהמתענה בשבת כפי המבואר בסי' רפ"ח יסודו משום עונג שבת ולכך מי שהאכילה צער הוא לו וכן המתענה תענית חלום דנפשו עגומה עליו שרי להתענות אפי' בשבת, אמנם בביה"ל שם ציין לפמ"ג סי' רפ"ח א"א סק"ז דיליף האיסור מקרא דאכלוהו היום והוא מדאורייתא [ומקורו משו"ת הרשב"א דנקט כן בשיטת הר"מ דכתב דהנשבע שלא לאכול בשבת חשיב נשבע לבטל מצוה מדאו"ל], ובחיי"א כלל ז' ס"ד יליף ליה מקרא דמקרא קודש, אלא דלא ברירא א"כ מדוע תענית חלום מתיר איסור התענית שהוא מדאו"ל, ובאר"ש פ"ה מתענית ה"ז כתב דהאיסור מדאו"ל הוא דוקא במתענה מעל"ע אבל כשאכל במקצת מהשבת אין האיסור מה"ת אלא משום ביטול עונג שבת לחוד, וא"כ בנכנס לשבת כשהוא מעונה דהנידון על עינוי של מקצת מהשבת, איסורו משום ביטול עונג שבת.

ויל"ע דהתיינח כשלא אכל ושתה כל היום אבל לר"י דשייך האי איסורא אף כשמתענה בסוף השבת, מה שייך בזה ביטול מצות עונג שבת אחר שכבר אכל ג' סעודות והשביע נפשו. אמנם הביאור כמבואר במ"א שם סק"א על דברי השו"ע שם דכתב איסורא דתענית אחר שש שעות, דה"מ כשמתענה שלא לשם תענית אבל במתענה לשם תענית אסור אפי' שעה אחת, [וכ"ה בביאור הגר"א שם סק"ז], והביאור בזה דדינא דוקראת לשבת עונג תרתי איתנייהו ביה, הא' לקיים עינוג הגוף בפועל ולהמנע מפעולות המבטלות העונג, והב' להכשיר יום השבת לזמן הראוי לתענוג, וכל שמקבל עליו תענית לזמן מועט אף אם אין מבטל ממנו העונג בפועל מ"מ הרי קובע מקצת מהשבת לזמן שאינו ראוי לעונג, והלכך המתחיל תעניתו דיום א' מבע"ל וכן הנכנס לשבת כשהוא מעונה אף אם אין בעינויו משום ביטול עונג הגוף מ"מ הרי קבע מקצת מהשבת לזמן של תענית והוא נמי בכלל ביטול עונג שבת, וכ"כ בתו"ש סי' רפ"ח סק"ט.

ועדיין יל"ע דהנכנס לשבת כשהוא מעונה הרי מה שמתענה עד צאה"כ הוא משום ספיקא דלמא עדיין יום הוא ולהצד שהוא שבת שרי ליה לאכול ומדוע חשיב דקבע התענית בזמן שהוא שבת. וצ"ל דכיון דמחמת הספיקא מנוע הוא מלאכול, חשבינן ליה כמתענה אף להצד שהוא שבת. כמ"כ יתכן דאיכא איסורא מחמת התוספת שבת דמקבל עליה קודם צאה"כ, ועי' תו"ש שם.

אשה שבירכה בטעות על תבשיל בעשרה בטבת שחל בערב שבת

הוי עובדא בעשרה בטבת שחל בערב שבת, בשעת הנחת הקדרות ע"ג הפלטה סמוך לכניסת השבת נטלה עקרת הבית כף מהמרק כהרגלה בכל ערב שבת כדי לטעום ממנו לדעת אם הוא מתובל כראוי, ולאחר שבירכה ברכת שהכל נזכרה שהוא יום תענית, והשאלה מה עליה לעשות כדי שלא תהיה ברכתה לבטלה.

לטעום תבשילי השבת ולפלוט

והנה נחלקו השו"ע והרמ"א בסי' תקס"ז ס"א אם מותר בתענית ציבור לטעום מאכל ולפלוט, והכרעת המשנ"ב סק"ו בשם הח"א דלצורך סעודת מצוה שמבשלים ביום לצורך הלילה יש לסמוך ע"ד השו"ע להתיר לטעום התבשיל מעט מעט ולפלוט כדי לדעת אם הוא מתובל כראוי, ועפ"ז כתבו ספרי זמנינו דמותר לטעום ולפלוט את תבשילי השבת בעשרה בטבת שחל בע"ש, [ועי' משנ"ב סי' ר"נ סק"ב דמצוה לטעום מכל תבשיל בע"ש כדי לתקנן יפה כהוגן], וא"כ יש עצה שתטעם את המרק ותפלוט. אך זה אינו, כי הטועם ופולט אינו טעון ברכה כמבואר בשו"ע סי' ר"י ס"ב וא"כ אינה ניצלת בזה מאיסור ברכה לבטלה!

לעבור על איסור אכילה בתענית כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה

והנה נחלקו הפוסקים אם מי שבירך על מאכל בתענית ציבור וקודם שאכל נזכר מהתענית יטעם פחות מכזית כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, או דאינו רשאי לעבור על איסור אכילה של התענית אפי' באופן זה, עי' שערי תשובה ריש סי' תקס"ח. ולהלכה דעת הרבה אחרונים דאסור לו לאכול ויאמר בשכמל"ו, וכן נמצא בספר חסידים (דפוס ברלין סי' תתת"מ), וכן הסיקו המהרש"ם בדעת תורה שם ערוה"ש ס"ח וכה"ח סקט"ז, וכן הורו הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פס"ז) ובשו"ת אור לציון (ח"ג פל"א ס"ה).

להמתין בשתיקה עד סיום התענית

אכן מצאנו בפמ"ג א"א סוס"י ר"ו שהעלה מד' המג"א שם דאם בירך

דחה באמת בזה הבגדי ישע את דבריו, וכזה ג"כ בספר מגן גבורים וכן הרגיעב"ץ בסידורו כולם דחו דבריו מהלכה וכו' ע"ש בכ"ד. הרי דפלוגתא מפורשת היא באחרונים אם טעימה טעונה ברכה כשכוונתו להנאה, והמשנ"ב נקט לעיקר כד' האחרונים דטעון ברכה.

אך באמת אחר העיון במקור הדברים נראה דאי"ז המכוון ככל, דהא הטעם דמטעמת א"צ ברכה ביאר הבי"י סי' ר"י בכוונת הרא"ש דלא תקנו ברכה אלא על הנאת מעיו, משום דברכה לא בטעימת חיק תליא אלא באכילה תליא כדכתיב ואכלת וברכת, ואכילה היינו הנאת מעיים, עכ"ד, הרי להדיא דאף אם נהנה אינו מברך, וכן מבואר בראב"ה סי' מ"ח שהקשה מאי שנא מבשמים שמברכים עליהם אע"פ שאינו בולע, ותי' דהתם הנשמה נהנית מזה משא"כ בזה לא סגי בהנאת חיק, הרי משמע דאף כשמכוין להנאה א"צ לברך ולכן הקשה מבשמים. וכן מסתבר דאין לחלק בין תענית לברכה, דהא במקור הדין בברכות יד. משמע דאין להם זה, ואם בתענית התירו אף אם מכוין להנאה הי"נ לענין ברכה. ועוד יש לתמוה דהמשנ"ב בסי' ר"י הביא ספק המג"א אם עישון טבק בשפופרת טעונה ברכה או לא, וכתב דדמי לטועם ופולט דאינו טעון ברכה, ושם הלא מכוין להנאה ולא לטעימה בעלמא.

וכוונת המשנ"ב והביה"ל הנ"ל נראה, דבאמת בדברי הבגדי ישע ומגן גיבורים שהביא הביה"ל שם מבואר טעמם משום דעומד לבלוע המאכל והלעיסה אתחלתא דבליעה היא ולכן חלה הברכה על הלעיסה כיון שההנאה מתחלת כבר בלעיסה ע"ש, וכן היעב"ץ שם ציין לדבריו במור וקציעה שהאריך לבאר דאף שהלעיסה לבדה אינה טעונה ברכה, מ"מ הלעיסה המביאה לידי אכילה כיון שיש בה הנאה צריך לפטרה ג"כ בברכה, והברכה שמברך על האכילה חלה גם עליה ע"ש. ולפ"ז מסתבר דזהו כוונת הביה"ל במה שדקדק בלשונו וכתב דא"צ לברך 'כשכוונתו רק לטעימה בעלמא', והיינו לאפוקי אם כוונתו לבלוע, אבל אם כוונתו לפלוט פטור מברכה אף אם מכוין להנאתו, ועדיין צ"ע בכ"ז.

ומעתה מבואר היטב שיטת התוס' דליכא חיובא להשלים ורשאי להשלים אם רוצה, דכיון דמדיני התענית רשאי לאכול, ומה שמתעבב הוא מחמת רצונו עתה שלא לאכול תו ליכא בזה איסור דמעונה בשבת כל זמן שדעתו לאכול לאחר זמן.

ולפי"ז א"ש מש"כ הגר"ז דלשיטת המהר"ם חייב לאכול מיד לאחר מעריב ואסור לו להחמיר להתענות עד צאה"כ, והיינו דכיון דמדיני הענית שרי ליה לאכול, אם רוצה להאריך זמן התענית לצאה"כ מחמת התענית הרי קובע מקצת מהשבת לזמן תענית שלא כדין, ואה"נ אם רוצה שלא לאכול מיד מחמת שאין נוח לו אכילתו עתה רשאי, וכ"מ בגר"ז שם.

ועפ"ז ברור דלדין דנוהגים כהשו"ע והכרעת הרמ"א להשלים עד צאה"כ, אין חיוב להזדרז לאכול מיד לאחר צאה"כ כל דנוח לו ולמשפחתו להתנהל לאיטם כפי רגילותם ולומר הפיוטים הרגילים, לומר קודם הקידוש, וכ"ש דשרי להתפלל מעריב קודם אכילתו, דהוא הסדר לכתחילה.

אולם המחמיר במוצאי התענית להתענות עד זמן ר"ת יתכן דבתענית זו אין להחמיר, דבזה הרי מאריך התענית מחמת הצום, ולשיטת הגאונים עובר בזה משום מתענה בשבת, וכיון דאין נוהג כשיטת ר"ת אלא בתורת חומרא יש לחוש כאן לשיטת הגאונים דאסור בהמשך התענית, ועי'.

ובשולי הענין, המ"ב סי' רמ"ט סקכ"ג כתב דלשיטת המהר"ם דמשלים עד לאחר מעריב בלבד, ה"מ בשאר תעניות אבל בתענית חלום דמתענין אפי' בשבת ה"ה דהמתענה בע"ש משלים תעניתו עד צאה"כ, והיינו דכל דברי המהר"ם דע"י קבלת שבת הושלמה תעניתו הוא קולא רק מחמת איסורא דהמתענה בשבת אבל תענית חלום דשרי אף בשבת מחמירין להתענות עד צאה"כ. והנה הבי"י הביא ד' האבודרהם דתענית י' בטבת משונה משאר תעניות שאם היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו בעצם היום הזה, וא"כ לדעת המ"ב הנ"ל צריך להיות דינו כתענית חלום ובע"ש משלים התענית עד צאה"כ לכו"ע, אמנם במ"ב סקכ"א כתב דלמהר"ם ב'י בטבת אינו משלים אלא עד לאחר מעריב. וצ"ל דכתב כ"ז דלא כהאבודרהם, [וכבר תמה בב"י על האבודרהם מנין לו זה, ובאמת ברש"י מגילה ה' א' ד"ה אבל מפורש דאין מתענין י' בטבת בשבת].

אם יש חובת ברכה כשטועם ופולט וכוונתו להנאה

שו"ר להגר"צ קושלבסקי שליט"א (קובץ זוהר אהל ברוך עמ' תקל"א) שנקט בפשיטות שלא כדברינו, דהא דהטועם ופולט אינו טעון ברכה הוא כשאין כוונתו להנאה אלא רק לברוק עם התבשיל מתובל כראוי, אבל אם כוונתו להנאה טעון ברכה, ודקדק כן מל' המשנ"ב סי' ר"י סק"ז שכתב דהתירו לטעום ולפלוט בלא ברכה 'כשכוונתו רק לטעימה בעלמא', ולפ"ז כתב דבניד"ד שבירכה ע"ד לבלוע הרי היתה כוונתה להנות מהמרק ולא לבדיקה בעלמא אם יש שם מלח, ושפיר תחול הברכה על הטעימה אף אם היא פולטת, ומצד איסור תענית הלא מבואר במשנ"ב סי' תקס"ז סק"א בשם המג"א דאם אינו בולע אפשר דאפילו כוונתו להנאת עצמו שרי. [ובא"ר וחת"ס נקטו דכוונת המג"א להכריע להיתר. ובאמת צ"ע מה שדן בזה המג"א, דהא לכאור' מבואר כן להדיא ברמ"א ס"ג דמותר ללעוס עצי קנמון ועץ מתוק ללחלח גרונו ולפלוט, והטעם מבואר בב"י בשם הראב"ה ע"פ הגמ' ברכות יד. דאינו אסור אלא באכילה ושתייה ולא בהנאה, ומשמע להדיא דאף שכונתו להנאה שרי]. וכ"כ מרן הגר"ח שליט"א (במכתבים שנדפסו בספר נור החיים עמ' ר"י וספר מועדי הגר"ח ח"א עמ' קמ"ב), וכן צידד בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' שכ"ט).

והנה מש"כ לדקדק מל' המשנ"ב לפ"ר יש לסייע לדבריו מדברי הביה"ל סי' קס"ז ס"ו, דהמג"א שם סקט"ז וא"ר נקטו דאף כשדעתו לאכול אינו חייב בברכה על הלעיסה כי לא תקנו ברכה אלא על הבליעה, ולכן כתבו דאסור לשוח עד לאחר הבליעה, אולם הביה"ל שם כתב דהרבה אחרונים חולקים וס"ל דהלעיסה ג"כ טעונה ברכה, והוסיף בזה"ל; 'והנה ראיית המ"א הוא מסימן ר"י דהלועס ופולט א"צ ברכה, ובאמת לפי מה דמסקי האחרונים שם דשם משום שכונתו רק לטעימה בעלמא א"כ אין שום ראייה לענינינו דכוונתו בלעיסה היה רק לשם אכילה, וכן

שהכל על כוס מים בסוף התענית ולאחר הברכה נזכר מהתענית יכול להמתין בשתיקה בלי היסח הדעת עד צאת הכוכבים ואז ישתה את הכוס, ובשורת בצל החכמה (ח"ה סי' קס"ז) כתב דדין זה מפורש בתרוה"ד סי' קנ"ד שדן בבני אדם המתענים ג' ימים רצופים לילה ויום ומתחילים תעניתם במוצ"ש, האיך יקיימו הבדלה על הכוס הואיל ואין יכולים לשתות הכוס, וכתב בסוף דבריו 'אמנם כמדומה לי נהגו העם להבדיל במוצאי יום ג' סמוך לחשיכה ממש ושותין כוס הבדלה משחשיכה', הרי שבירכו על הכוס בפה"ג מבע"י כשהיו בתענית ושתו הכוס על סמך ברכה זו משחשיכה. [ובשורת מור ואהלות (אהל ברכות והודאות סי' י"ב) למד מזה למי שבירך על חלב בתוך שש שעות מאכילת בשר שימתין בשתיקה עד לאחר שש שעות ואז יאכל].

הבעל יברך על הדלקת נרות שבת

ולכא' עצה זו קיימת גם בניד"ד, שתשתוק האשה עד הלילה ואז תטעם את כף המרק שבירכה עליו, ואף שעליה להדליק נרות שבת וכן לקדש על היין טרם תטעם את המרק ובע"כ תפסיק בדיבור, מ"מ נראה שיש עצה לכך, שבעלה יברך עבורה את ברכת הדלקת נרות שבת ותצא ממנו מדין שומע כעוונה², וכן בקידוש הלא בלא"ה בעלה מקדש, ואף שלא תוכל לענות אמן על כל הברכות הללו, [דגם לענות אמן על ברכה אחרת בין הברכה לאכילה הוי הפסק³], מ"מ בדיעבד יוצאים יד"ח אף בלא עניית אמן כמבואר בשו"ע סי' ר"ג ס"ב⁴.

הפסק בין ברכה לאכילה ע"י שמיעת

ברכות אחרות מדין שומע כעונה

ובמה ששומעת ברכות אחרות בין הברכה לטעימה ויוצאת בזה מדין שומע כעונה אל"ז הפסק כמבואר בתבואות שור סי' י"ט ס"י דמי שבירך על השחיטה ושמע רעם יכול לצאת מחבירו את הברכה על הרעם מדין שומע כעונה ולא הוי הפסק בין ברכת השחיטה לשחיטה ע"ש, ויסוד דבריו הוא מד' רש"י סוכה לח: דאדם המתפלל שמו"ע ושומע מהש"ץ קדיש או קדושה יכוין לצאת יד"ח מדין שומע כעונה, ובתוס' ברכות כא: תמהו למה לא הוי הפסק וסיימו דמ"מ כן נהגו העם וגדול המנהג, וכן פסק השו"ע סי' ק"ד ס"ז וסי' כ"ה ס"י, ועד"ז מצאנו ברשב"ם פסחים קו: בד' רב דמי שנטל ידיו קודם קידוש לא יקדש בעצמו משום דהוי הפסק בין הנטילה לאכילה אבל יכול לשמוע קידוש מחבירו מדין שומע כעונה ולא הוי הפסק ע"ש.

מעשה גמור הוי הפסק אפי' בשתיקה

אכן בספר ברכת הבית שער א' סי' ז כתב בשם התב"ש סי' י"ט דאם הפסיק במעשה גמור הוי הפסק אף בדיעבד, דלא גרע מדיבור, ולפ"ז עליה להקפיד שלא להתעסק עיסוק שהוא בכלל 'מעשה גמור'.

חילוק בין מחוסר זמן למחוסר מעשה

אולם יש לחלק דציור דידן גרע מדברי הפמ"ג מתרי טעמי, חדא דהא

² ומש"כ במשנ"ב סי' רס"ג סקכ"א בשם דה"ח דהשולח שליח להדליק נר שבת לא יברך המשלח אלא השליח היינו לכתחלה, אבל ודאי אם השליח אינו יכול לברך, יכול המשלח ואפי' אדם אחר לברך עבורו ולהוציאו מדין שומע כעונה ויצא מוציא כמו בכל ברכת המצוות, וכ"ש כאן שהבעל בעצמו ג"כ מקיים המצוה, ואכמ"ל.

³ כמבואר במשנ"ב סי' קס"ז סקל"ה וסי' ר"ו סק"ב, וגם בדיעבד מעכב לד' המג"א והובא במשנ"ב סי' כ"ה סקל"ו ושעה"צ סי' רט"ו סק"ב, ובשש"כ פמ"ח הערה מ' כתב בשם הגרש"א זצ"ל דפלוגתת האחרונים אם מעכב בדיעבד הוא רק אם ענה אמן על אותה ברכה שבירך אחר אבל על ברכה אחרת כו"ע מודו דמעכב בדיעבד.

⁴ בד' הגרע"א דעניית אמן מעכב כשיוצא מחבירו מדין ערבות

ואף שהגרע"א סי' ר"ט ס"ה נקט דברכת המצוות כשמוציא מדין ערבות מעכבת עניית אמן, וכן ד' התב"ש סי' א' ס"ק ס', והגרש"א זצ"ל כתב במנחת שלמה סי' ג' דנכון לחוש לזה, מ"מ בפשוטו לא קי"ל הכי כדמשמע בבית"ל סי' ר"ט ס"ד דרק שם בעי עניית אמן, וכ"כ הפמ"ג סי' ר"ג מ"ז סק"ג ושורת כת"ס סי' כ"ז, וכ"כ הגר"ח שליט"א במכתבו הנדפס בספר אשי ישראל תשובה פ"ט עמ' תת"ג דמדברי המשנ"ב משמע שפסק כהפמ"ג ולא כהגרע"א, [וע"ע אבנ"ז סי' מ', זכרון שמואל סי' יח-יט, קה"י ברכות סי' כ"ג, ונחל איתן להגר"ח שליט"א סי' ז' סעי' ג' סק"ז].

מבואר בשו"ע סי' ר"ו ס"ה דאם בירך על מאכל שאינו לפניו ואין בידו להביאו לאלתר לא חלה ברכתו, וע"ז כתב הפמ"ג דהמברך בתענית לא דמי לזה, דאף שאינו יכול לאכול עתה ואין בידו לעשות שיוכל לאכול עתה מ"מ חלה ברכתו הואיל ואינו מחוסר אלא זמן (ל' הפמ"ג שם 'כהאי גוונא אין מחוסר זמן' ואולי צ"ל 'אין מחוסר אלא זמן', וכן העתיק בשו"ת מור ואהלות אהל ברכות והודאות סי' י"ב), וא"כ בניד"ד דמחוסר ג"כ מעשה לקדש על היין אפשר דלא מהני. [ולולי דברי הפמ"ג היה מקום לומר דדברי השו"ע הנ"ל הם רק כשהפרי עצמו אינו לפניו או עכ"פ כשהפרי אסור עתה באכילה, אבל כשהפרי לפניו והוא מותר באכילה אלא שאיסור תענית מעכבו מלאכול אל"ז חסרון, דאין כאן אלא עיכוב חיצוני ואריה הוא דרביע עליה, אולם הפמ"ג נקט דאין חילוק, וביאר הטעם דמהני ברכתו רק משום דאינו מחוסר אלא זמן].

קנינים בדבר שלא בא לעולם במחוסר זמן

ודוגמא רחוקה לדבר מדין דבר שלא בא לעולם דד' המל"מ פ"ד מאישות ה"ז ופ"ו מגירושין ה"ג דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי ואין בזה דין דשלב"ל⁵, וכן אם בידו לעשות יחול לאלתר אין בזה דין דשלב"ל כמבואר בגמ' קידושין סב. דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה הוא⁶, וה"נ יש לדון לענין ברכה דשמא א"א לברכה לחול באופן שבשעת הברכה הוא מחוסר מעשה ואינו ראוי לחול, ורק כשאינו מחוסר אלא זמן חידש הפמ"ג דמהני, וכן אם בידו לעשות שיוכל לאכול לאלתר מהני כמבואר בחזו"א דמאי סי' ט"ו סק"ה דמי שבירך המוציא ונזכר שהוא טבל יכול להפריש תרו"מ ולאכול, וכן מבואר במשנ"ב סי' ר"ו סק"ט דאם היה הפרי שבירך עליו מונח בתיבה בעת הברכה או אפי' בחדר אחר מהני הברכה כיון שבידו להביא הפרי משם לאלתר, אבל בניד"ד שהוא מחוסר מעשה של קידוש ואין בידו לקדש עתה יש לדון דאין הברכה יכולה לחול.

לפטור בברכה מאכל שעדיין לא בא לעולם

ובעיקר הדמיון לדין דבר שלא בא לעולם, מצאנו בכף החיים סי' קס"ט סק"ח שחידש לענין ת"ח הנעורים בלילה ודעתם לשתות קפה כמה פעמים במשך הלילה, דאם בשעת הברכה עדיין לא נתבשלו שאר כוסות הקפה שעתיד לשתות אח"כ אין ברכתו פוטרתם משום שלא היו בעולם בשעת הברכה ע"ש בהרחבה. וכן נסתפק בא"א מבוטשאטש סי' ר"ו ובקובץ מבית לוי ח"א עמ' קפ"ט לענין מי שאכל צ' פס' ולאחר הברכה טיגנו לו עוד או מי ששתה משקה ולאחר הברכה סחטו לו מיץ מפירות.

ובשו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' מ' תמה דהא בידו להכין הקפה לאלתר ומאי שנא מפרי שאינו לפניו ובידו להביאו לאלתר, אכן בספר וזאת הברכה פ"א אות ח' כתב דבזמנינו שכהרף עין מכינים כוס קפה נראה דיודה הכה"ח דמהני, ודבריו אמורים בזמנו שהדבר לקח זמן.

וגם לד' הגרע"א ודעימיה יעוי' בתב"ש שם שכתב דאם השומע אינו יכול לברך בעצמו כלל כגון אילם הרי הוא יוצא אף בלא עניית אמן, ולפ"ז ל' דגם בניד"ד חשיב כאילם ויוצא בלא עניית אמן (כן צידד בספר אגן הסהר ח"ג סי' קצ"ב). ובספר אפיקי מגינים סי' ר"ט סק"ה חידש עוד דגם לד' הגרע"א ודעימיה יכול אחר להוציאו מדין שומע כעונה בעניית האמן, וא"כ אם אחד מבני הבית יוציא את האשה בעניית האמן שפיר דמי לכ"ע. ועוד דבנרות שבת יתכן דיכול לברך אף בלא דין ערבות כי גם הוא מקיים המצוה ע"י הדלקתה, ואכמ"ל.

⁵ ולכן אע"ג דעבד או נכרי האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיירי או לאחר שאשתחרר לא מהני משום דהוי דשלב"ל, מ"מ אם עבד קיבל גט שחרור לאחר ל' יכול לקדש בתוך הזמן שיחול לכשישתחרר, וכן קטן שקידש ואמר הרי את מקודשת לי לאחר שאגדיל מהני, משום דאינם מחוסרים מעשה אלא זמן זמן ממילא קא אתי, וכן הפודה את בנו בתוך ל' יום שיחול לאחר ל' מהני משום דאינו מחוסר אלא זמן, וכן האומר לאשה פנויה הרי את מגורשת לאחר שתתקדשי לי הוי דשלב"ל, אבל המקדש אשה לאחר ל' ואח"כ גירשה לאחר שיחולו הקידושין מהני שאינו מחוסר אלא זמן ע"ש בכ"ד.

⁶ ולכן אפשר להפריש תרומה מהתלוש על המחובר שיחול לכשיתלש, וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' שכ"ז ס"א לענין הפרשת חלה מקמח שיחול כשתיעשה עיסה.

חילוק בין גרירה לעיקר הברכה

והנה באמת הכה"ח עצמו הביא כמה פוסקים שדנו לענין שתיית קפה כמה פעמים במשך הלילה אם צריכים לברך שוב בכל פעם, ולא נחתו לסברתו, וכן נראה להוכיח בעיקר הסברה שלא כדבריו ממש"כ המשנ"ב ס' תנ"ז סק"ד בשם המג"א לענין הפרשת חלה מהמצות דאם אדם אחד מפריש מכל העיסות די בברכה אחת לכולו, ושם הרי בשעת הברכה על העיסה הראשונה שאר העיסות עדיין אינם בעולם (כדמשמע במשנ"ב שם סק"ב דמיירי שלשים אותם הוא אחר זה), אך כ"ז ראייה רק לאופן שכבר חלה הברכה על העיסה הראשונה או שתיית הקפה הראשונה, דלענין דין גרירה "ל דא"צ שיהיו בעולם בשעת הברכה, כשם שא"צ שיהיו לפניו בשעת הברכה אלא הפרי הראשון שמברך עליו אבל אחר שחלה ברכתו על הפרי הראשון יכול לאכול מדין גרירה גם פירות שלא היו לפניו בשעת הברכה כמבואר בשו"ע סי' ר"ו ס"ה (ועי' ישועת דוד א"ח סי' ב' מה שיבאר בזה), וכן מבואר ברמ"א סוס"י קע"ז דאם הביאו לו מאכלים באמצע הסעודה א"צ לברך עליהם אע"פ שבשעת הברכה לא היו עתידים לבא הואיל וסתם דעת האדם היא על כל מה שיביאו לו, וכן מבואר בשו"ע סי' קע"ט ס"ה, ובכה"ג הרי פשוט דאם היה זה המאכל הראשון שבירך עליו לא היתה חלה ברכתו אף אם נתכוין על כך להדיא. וכ"כ בדרך אמונה (פ"ה מתרומות ס"ק צ"ט) ועמק ברכה (דיני ברכת המצות סק"ב) דאם הפריש תרומה מהמחובר ע"ד שיחול לכשיתלש אינו יכול לברך כיון שאינו ראוי עתה שיחול בו ההפרשה עד שיתלש, ומשמע דגם אם ישתוק עד שיתלש הפרי ותחול בו התרומה לא מהני, ומ"מ אם בירך על הפרשת תרומה של תלוש שפיר מהני לפטור גם את הפרשת המחובר כדחזינן בהפרשת חלה הנ"ל מכמה עיסות. [וע"ע ספר משברי ים תפלה וברכות סי' כ"ו].

האם ברכה שבירך ביו"ט פוטרת במוצאי יו"ט פרי שהיה מוקצה ביו"ט

וכן מצאתי בשו"ת מחנה חיים א"ח ח"ג סי' י"ח שכתב חילוק זה בכמה אופנים, כגון מי שבירך ביו"ט על פרי שאינו יכול לאוכלו ביו"ט מפני שהוא מחובר לאילן או מוקצה או טבל או נמצא מחוץ לתחום, כל כה"ג לא חלה ברכתו, אבל אם בירך על פרי בסוף יו"ט ואכלו ודעתו להמשיך לאכול פירות גם במוצאי יו"ט הרי נפטרו גם הפירות הנ"ל שלא היה בידו לאוכלם בשעת הברכה, וכן מי שבירך על מצה האסורה באיסור חדש ביום א' דפסח לא חלה ברכתו אבל אם אכל מצה ודעתו לאכול גם המצה של חדש במוצאי יו"ט שאז הותר האיסור שפיר מהני, וכן פרי של איסור שנתערב בפירות של היתר דמספק אסורים כולם באכילה אם בירך עליהם לא חלה הברכה אבל אם בירך על פרי של היתר ואח"כ פרש אחד מהפירות מהתערובת והותר מדין כל דפריש מרובא פריש א"צ לברך עליו שוב. ולפ"ז י"ל דכו"ע מודו לד' הכה"ח לענין המאכל הראשון, כגון אם בירך המוציא על חלה קודם האפיה י"ל דלא תחול הברכה כי הוא דבר שלא בא לעולם ואינו בידו להכנינו לאלתר.

ברכה על מאכל שהוא תלוי בדעת אחרים

עוד יש לדון מטעם אחר דלא דמי לד' הפמ"ג, דהנה מבואר בשו"ע סי' ר"ו ס"ו דהעומד על אמת המים מברך ושותה אע"פ שהמים ששותה לא היו לפניו כשבירך מפני שלכך נתכוון תחילה, וצ"ב מאי שנא ממי שבירך על אוכל ומשקה שלא היו לפניו ואחר הברכה הביאורו לפניו דלא חלה ברכתו אע"פ שנתכוין לברך עליהם כמבואר בשו"ע שם ס"ה, וביאר המשנ"ב וז"ל; 'ואפי' כוון דעתו עליהם בשעת ברכה ג"כ לא מהני כיון שאז לא היו לפניו ולא היה להברכה על מה לחול, ולא דמי לאמת המים דס"ו דהתם כיון שבדאי יבואו המים נגדו כאילו היו לפניו דמיא משא"כ הכא דתלוי בדעת אחרים, ומקורו מהב"י שם. ומבואר דעיקר הטעם דאין הברכה חלה על פרי שאינו לפניו הוא משום דתלוי בדעת אחרים, וע"ז כתב הפמ"ג דבתענית דאינו תלוי בדעת אחרים אלא רק מחוסר זמן שפיר חלה ברכתו.

בירך על כיסוי הדם קודם השחיטה

ולפ"ז נראה דמי שבירך על פרי שהוא טבל ואין בידו להפריש ממנו תרומה (כגון שאינו יודע איך להפריש) והוא תלוי בדעת אחרים

שיפרישו עבורו לא חלה ברכתו, ועד"ז כתב בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קס"ז דשוחט שבירך על כיסוי הדם קודם השחיטה י"ל דחלה ברכתו הואיל ובידו לשחוט העוף, אבל אם אחר בירך על הכיסוי י"ל דלא חלה ברכתו כי הוא תלוי בדעת אחרים שהשוחט ישחוט.

ועפ"ז יש לדון בניד"ד דכיון שהאשה אינה יכולה לטעום קודם קידוש, ולקדש בעצמה אינה יכולה כי הקידוש יהא הפסק בין הברכה לטעימה ובע"כ צריכה לשמוע הקידוש מבעלה, הרי היא תלויה בדעת אחרים ולא תועיל ברכתה.

תלוי בדעת אחרים רק כשיש חשש שלא יביאו לו

אך יש לפקפק בזה, דאפשר דהא דתלוי בדעת אחרים מעכב הברכה מלחול הוא רק באופן שיש חשש כלשהו שלא יביאו לו הפרי, אבל אם קרוב לוודאי שיביאו לו הפרי חלה הברכה, וכן מבואר בב"י דהטעם דלא חלה הברכה הוא משום דאפשר שלא יביאו לו, וכן ראיתי בספר שערי הברכה פ"ג הערה ק"א בשם שו"ת ויאמר אברהם סי' ט"ז דאם ציוה לבנו להביא לו הפרי חלה הברכה כי ודאי יביא לו, וכן אם הפרי לפניו אלא שאינו יכול לאכול לבדו ואחר מאכלו יכול לברך כי ודאי יאכילנו.

לברך על כוס של נישואין כשאין יודעים אם יגיע אליהם הכוס

וראייה ברורה לדבר, דהא בעה"ב מוציא את בני ביתו בברכת בפה"ג בקידוש וברכת המוציא על הפת אע"פ שאין היין והפת תחת ידיהם. אך יש לדחות ראייה זו, דיעוי' במשנ"ב סי' ק"צ סק"ט בשם המג"א דבכוס של נישואין שאין כל המסובים יודעים אם יגיע אליהם הכוס (או שיגמרו לשתותו לאחר טעימת חלק מהמסובים) מ"מ אם נתכוונו המסובין להדיא לצאת בברכת המזמן אם יגיע אליהם הכוס יוצאים בברכתו, ובכה"ג הרי הכוס תלוי בדעת אחרים ויש ספק אם אכן יגיע אליהם ואעפ"כ מהני הברכה.

כשהברכה חלה אצל המברך חלה גם אצל השומע

ושמעתי מהגר"י בן סניור שליט"א לבאר דהיכא דהברכה חלה אצל המברך מהני נמי לחול אצל השומעים, בדומה למה שחידש הרמ"א סי' קס"ז ס"ו דאם חלה הברכה אצל המברך הרי היא חלה אצל השומעים אף אם הפסיקו השומעים בדיבור בין הברכה לאכילה, והוא חידוש רב. [ועי' מאמר מרדכי סי' ר"ו סק"ח ד"ה ונראה שחידש חילוק דומה, דאם בירך על פרי ונפל מידו יכולה הברכה לחול על פרי אחר אע"פ שלא היה לפניו בשעת הברכה הואיל ובעת הברכה היתה ראויה לחול על הפרי שאחז בידו, ול"כ בספר ישועת דוד (סי' ב' ד"ה והנה אולי), ועי' ספר שמעתתא דברכות (עמ' 259) מש"כ לבאר בזה ואכמ"ל].

ילד שראה דבר מאכל ביד חברו וכדי להכריח את חברו לתת לו לטעום קפץ ובירך

אולם בספר חוט שני הל' ברכות עמ' ר"ב ושו"ת אבני ישפה ח"א סי' מ"ג כתבו להוכיח מד' המג"א בסי' ק"צ דכל שהפרי נמצא לפניו חלה ברכתו אפי' אם הוא תלוי בדעת אחרים ולא ברור שיתנו לו, ורק כשאין הפרי לפניו אמרינן דכל שלא ברור שייגיע אליו הוי כאינו קיים ולא חלה עליו הברכה. [ועפ"ז כתב באבני ישפה שם אודות השאלה בילד שראה דבר מאכל ביד חברו וכדי להכריח את חברו לתת לו לטעום קפץ ובירך, ולהאמור חלה ברכתו אם יתן לו חברו לטעום].

ולפי ב' הסברות אלו י"ל דגם לגבי קידוש הואיל והמרק שבירכה עליו נמצא לפניו וגם בעלה בודאי עתיד לקדש לה אין בזה חסרון של תלוי בדעת אחרים, [ודלא כדברי בצל החכמה הנ"ל לענין מי שבירך על כיסוי ע"י השוחט קודם השחיטה].

תלוי בדעת אחרים כלפי הברכה או כלפי המאכל

עוד שמעתי מהגר"י בן סניור שליט"א דיש להתבונן היטב בעיקר ניד"ד אם חשיב תלוי בדעת אחרים, דהא באמת יכולה לקדש בעצמה ואז יהא מותר לה לטעום את המרק וא"כ אינה תלויה בדעת

אחרים, אלא דאם תעשה כן תפסיד את הברכה, אך אפשר דגדר דין תלוי בדעת אחרים אינו נידון כלפי הברכה אלא רק כלפי עצם אכילת הפרי, דכל שבידה לטעום המרק בהיתר הרי המרק נחשב כנמצא לפניו ושפיר חלה הברכה ע"ז, ועי' היטב.

האם מותר לעבור על איסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה

אולם נראה דב' הנידונים הנ"ל לומר דלא תחול הברכה מחמת חובת קידוש תלויים בנידון אחר, איך הדין במי שטעה ובירך על כוס מים בליל שבת קודם קידוש ואין לו מי שיקדש עבורו, האם עדיף שישתה מעט מים ויעבור על האיסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מברכה לבטלה או שוא"ת עדיף ואין לו היתר לעבור על האיסור טעימה קודם קידוש כדי להציל עצמו מאיסור ברכה לבטלה. והנה אם נימא כצד הא' נמצא דבדיעבד אינו מחוסר מעשה, שהרי האיסור טעימה קודם קידוש אינו מעכב את האשה מלטעום את המרק לאחר שברכה עליה, וא"כ נמצא דלא הוי אלא מחוסר זמן דעליה להמתין עד גמר התענית והדרינן לד' הפמ"ג דמחוסר זמן אינו מעכב מהברכה לחול כמבואר לעיל.

ובנידון הנ"ל אם מי שבירך קודם קידוש יעבור על איסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, הנה לענין הבדלה מצאנו בזה פלוגתא, דהרמ"א סי' רע"א ס"ה כתב וז"ל; 'אדם ששכח לקדש עד לאחר שברך ברכת המוציא ונזכר קודם שאכל, יקדש על הפת ואח"כ יאכל, אבל בהבדלה יאכל תחלה, דהרי אין מבדילין על הפת'. הרי דנקט הרמ"א לגבי הבדלה דעדיף לעבור על איסור אכילה קודם הבדלה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, וביאר בא"ר שם 'ודאי היזק ברכה לבטלה עדיף מאיסור אכילה זה שהוא חששא דרבנן'. אולם המג"א סק"ב הביא תשובת מהר"ם מרוטנבורג סי' ש"ב בשם ריצב"א דלא יאכל קודם הבדלה אע"פ שתצא ברכתו לבטלה.

ולכא' לפ"ז גם בקידוש יהא תלוי בפלוגתת הרמ"א והריצב"א אם עדיף לעבור על האיסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, וכן משמע מדברי הגר"ז שם שכתב 'ואם נזכר אחר שבירך המוציא קודם שטעם פרוסת המוציא לא יקדש על היין ויצטוך לטעום מהפת קודם קידוש כדי שלא תהא ברכת המוציא לבטלה אלא יקדש על הפת, ומשמע דבאופן שא"א לקדש על הפת יטעם מעט קודם הקידוש כמו לגבי הבדלה. וכן משמע בדברי המהרש"ם בדעת תורה סי' רע"ג ס"ה, וכ"כ בספר שש"כ פנ"ב סעי' יט-כב דלמאי דקיי"ל כד' הרמ"א יטעם מעט קודם קידוש כדי להנצל מברכה לבטלה.

לחלק באיסור הטעימה בין קידוש להבדלה

אולם לולי דבריהם נראה דיש מקום לחלק בזה בין קידוש להבדלה, דאיסור טעימה קודם קידוש חמור יותר מאיסור טעימה קודם הבדלה, ובה"ל דאין לעבור בקום ועשה על איסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, אלא שוא"ת ויאמר בשכמל"ו.

דברי האחרונים דאין היתר לעבור על אכילת איסור כדי להנצל מברכה לבטלה

ושורש החילוק בין קידוש להבדלה בזה, דהנה מי שבירך על אכילת איסור ונודע לו לאחר הברכה כתבו הפוסקים דאסור לו לטעום מן האיסור כדי להנצל מברכה לבטלה ואפי' אם הוא איסור דרבנן, ואפי' מי שבירך על מאכל מוקצה בשבת כתב המשנ"ב סי' תקט"ו סק"ה שלא יאכל (אע"פ שאי"ז בגדר מאכלות אסורות), וכן מי שבירך על מאכל בתענית ציבור נקטו הרבה פוסקים וכן הוא העיקר להלכה שלא יטעם ממנו כמו שהבאנו לעיל, וכן אם בירך על מאכל חלבי בסוף סעודה בשרית כתבו הפוסקים שלא יאכל (עי' בדי השלחן סי' פ"ט ס"א בביאורים, ובספר שערי הברכה פי"ג ס"כ ליקט כל דברי הפוסקים בזה), ובשול"ת שבת הלוי ח"ד סי' כ' הוסיף דאפי' אם רק נתעורר לו איזה חשש איסור, ואפי' חומרא שיש לה עכ"פ מקור, אינו מחויב להכניס עצמו לחשש איסור בקום ועשה כדי להנצל מאיסור ברכה

לבטלה, והביא כן בשם תשובת מכתב לחזקי' לבעל השדי חמד סוס"י ה' בשם פסקי ריקאנטי ובשם ס' אור חדש ע"ש.

ולפ"ז צ"ב מאי שנא לענין איסור טעימה קודם הבדלה שכתב הרמ"א דיטעם כדי להנצל מברכה לבטלה. וביאר בשבת הלוי שם דאיסור אכילה לפני הבדלה שאני, דהא אם התחיל בהיתר מותר להמשיך באכילה לכתחלה, והרי שאי"ז איסור בעצם, וא"כ י"ל דבכה"ג שכבר בירך יש לדון כהתחיל בהיתר משום איסור ברכה לבטלה ושוב אין כאן איסור אכילה כלל, משא"כ כשהוא איסור אכילה בעצם אפי' אם הוא רק חומרא אינו מחויב לעבור עליו בקום ועשה כדי להנצל מברכה לבטלה, עכת"ד.

ולפ"ז לגבי קידוש דאפי' אם התחיל לאכול בהיתר מבעו"י אסור לו להמשיך ופורס מפה ומקדש וכמבואר בפסחים קה. דשבת קובעת לקידוש ואינה קובעת להבדלה, ומטעם זה מבואר שם עוד חילוק בין קידוש להבדלה דאסור לשתות מים קודם קידוש ומותר לשתות קודם הבדלה, נמצא דקודם קידוש הוי איסור בעצם, וא"כ בזה יהא הדין שלא יטעם מהפת אלא יאמר בשכמל"ו ואח"כ יקדש.

ובביאור החילוק בין קידוש להבדלה עי' ברא"ש פרק ערבי פסחים סי' י"ז וז"ל; 'מה שהביא ראייה ר"ת דקידוש חמור מהבדלה משום דקובעת לקידוש ואינה קובעת להבדלה, אינה ראייה, דלאו משום חומרא דקידוש הוא (פי' הא דאסור לשתות אפי' מים קודם קידוש וכן שאפי' אם התחיל בהיתר מפסיק), אלא טעם יש לדבר, דדין הוא שתקבע לקידוש משום כבוד שבת שלא יאכל עד שיקדש ויקבע סעודתו לכבוד שבת, אבל הבדלה אינה כבוד שבת שיצטוך להפסיק סעודתו כדי להבדיל' עכ"ל, ומשמעות דבריו דאיסור הטעימה קודם הקידוש הוא כדי שתהא כל אכילתו ושתיתו בשבת רק אחר שקידש וקבע את אכילתו לכבוד שבת. וכע"ז כתב הר"ן בקצרה והובא במג"א סי' רע"א סק"ו, דהטעם דקידוש חמור יותר מכל המצוות דאו' דאפי' אם התחיל בהיתר פוסק הוא משום דקידוש מקמי סעודה ובמקום סעודה אתקין, והגר"ז בסי' רצ"ט קונטרס אחרון סק"ב כתב דעיקר טעם זה בא כדי לבאר החילוק בין קידוש להבדלה.

וע"ע בגליון רעק"א על המג"א הנ"ל שכתב לבאר החילוק בין קידוש לשאר מצוות באופ"א וז"ל; 'יש לחלק דדוקא בק"ש ולולב דהאכילה אינו איסור בעצמותו אלא מטעם שלא ישכח מלעשות המצוה וטעימה בעלמא מותר מש"ה התחילו בהיתר אין מפסיקים, משא"כ בקידוש דאפי' טעימה אסור והאכילה בעצמותו האיסור וכמ"ש המג"א כאן סק"ט וסק"י בזה לא מהני התחילו בהיתר' עכ"ל.

[אולם בפמ"ג סי' רצ"ט א"א סק"ב ביאר החילוק בין קידוש להבדלה באופ"א, דלגבי הבדלה הוא כבוד שבת שיגמור סעודתו ואח"כ יבדיל, ואם היה צריך להפסיק סעודתו היה נראה כמגרש המלך ע"ש, ועוד ביאר החילוק לפי השיטות דהבדלה עיקרו דרבנן ואילו קידוש עיקרו דאו'.

ובאופ"א יש לבאר שורש החילוק בין קידוש להבדלה בזה, דהנה מקור דינו של הרמ"א הוא משלטי הגיבורים על המרדכי בפרק כיצד מברכין, וז"ל שם; 'שכח ונטל ידיו ובירך המוציא ונזכר שלא הבדיל אחר ברכת המוציא יאכל המוציא ואח"כ יבדיל, דהא אמר רבא טעם מבדיל טעם מקדש ומי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו, הלכך טוב לו שיאכל המוציא שלא יבטל ברכת נט"י וברכת המוציא שלא יבא תקנה להם להפסדתו, אבל להבדלה יש להם תקנה אע"פ שאכל' עכ"ל. משמעות דבריו דאיסור הטעימה קודם הבדלה הוא רק סניף ממצות הבדלה וכיון שאינו מבטל מצות ההבדלה לגמרי אלא רק האיסור אכילה קודם הבדלה, לכן מותר לעבור על איסור זה כדי למנוע איסור ברכה לבטלה.

ולפ"ז יש מקום לדון דזהו רק בהבדלה דהאיסור אכילה הוא סניף ממצות הבדלה כמבואר במג"א סי' רל"ה סק"ד דיסוד האיסור הוא כמו בכל המצוות שאסרו אכילת קבע משום שמא ימשך באכילתו ויבטל מהמצוה, והטעם שהחמירו בהבדלה לאסור אפי' אכילת ארעי הוא משום שחובת הבדלה היא מיד ביציאת השבת, והרחיב בזה הגר"ז סי' רע"א ס"ט וז"ל; 'אע"פ שכל מצות הקבוע להם זמן לא אסרו אלא לקבוע סעודה משהגיע זמנן משום גזרה שמא ימשך בסעודה ויעבור הזמן אבל טעימה בעלמא מותר שאין לחוש בה שמא ימשך ויעבור הזמן, מ"מ בקידוש וכן בהבדלה החמירו יותר לפי שעיקר מצותן הוא בתחלת זמנן דהיינו סמוך לכניסת השבת

וסמוך ליציאתו. ובה מדוקדק ל' הא"ר שביאר ד' הרמ"א ד'ודאי היזק ברכה לבטלה עדיף מאיסור אכילה זה שהוא חששא דרבנן, ויש לבאר דכוונתו דאי"ז איסור עצמי אלא חשש והרחקה שמא ימשך ויתבטל מהמצוה. [וע"ע בספר שערי זבולון חנוכה סי' לד].

אבל באיסור הטעימה קודם קידוש יש טעם נוסף דשבת קובעת לקידוש כמו שאמרו בגמ' פסחים קה. והבאנו לעיל דברי הרא"ש בפ' ערבי פסחים שביאר דצריך שתהא כל אכילתו ושתייתו בשבת רק אחר שקידש וקבע את אכילתו לכבוד שבת, ולפ"ז אינו סניף למצות קידוש, אלא להיפך הקידוש מתיר לאכול משום שהוא קובע את כל אכילתו ושתייתו שיהיו לכבוד שבת, ואם כנים הדברים דאיסור בפנ"ע הוא ולא הוי סניף למצות קידוש עולה דבכה"ג ליכא לסברת שלטי הגיבורים הנ"ל ואסור לאכול כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה.

אם קידוש על היין הוא היסח דעת לגבי אכילת פת

עוד יש לעורר בניד"ד, דבשו"ע סי' רע"א ס"ד הובאו ב' דעות בדין מי שאכל סעודת חול בערב שבת והחשיך היום ועשה קידוש אם צריך לברך שוב המוציא על המשך הסעודה, וטעם הסוברים דצריך לחזור ולברך דכיון שנאסר באכילה עד שיקדש הוי כהיסח הדעת, ולפ"ז בניד"ד אף אם אין חשש הפסק מדין הפסק בין ברכה לאכילה, מ"מ יש כאן חשש היסח הדעת מחמת הדין הנ"ל. ואמנם לדינא קי"ל דאין חוזרים לברך משום ספק ברכות להקל מ"מ אפשר דחזי לאצטרופי להאמור דאין תועלת לשתוק עד לאחר הקידוש.

והנה בספר בר אלמוגים למור"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל סוס"י ק"ט הקשה על עיקר דברי הפמ"ג דידן מהדעות הנ"ל דס"ל דאיסור אכילה קודם קידוש עושה היסח הדעת, וא"כ ה"ה איסור אכילה מחמת תענית נימא דעושה היסח הדעת, [וע"י שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' ל"ח מש"כ בזה], וכתב לחלק באופן אחד דרק לאחר שחלה הברכה הוי היסח הדעת מהמשך האכילה, אבל בגוונא דהפמ"ג דאכתי לא חלה הברכה לא הוי היסח הדעת, ולפ"ז גם האיסור אכילה מחמת הקידוש אינו גורם היסח הדעת, וכן דן לחלק בשו"ת שבט הלוי ח"י סי' צ'. אולם בספר הבתים לחד מקמאי (הובא בברכ"י סי' רע"א בשיורי ברכה) מבואר להדיא דגם באופן דאכתי לא חלה הברכה הוי היסח הדעת, ואכמ"ל.

פלוגתת הראשונים בהפסיק יותר מכדי דיבור בין הברכה לאכילה

עוד יש להוסיף בהאי ענינא, דבשעה"צ סי' ר"ו סקי"ג מבואר דנחלקו הראשונים אם מי ששהה יותר מכדי דיבור בין הברכה לתחילת האכילה הרי זה מעכב בדיעבד אלא דלהלכה ספק ברכות להקל, וא"כ יש בזה עוד צירוף לכך דאין תועלת לשתוק עד לאחר הקידוש.

תמצית הדברים

מי ששכח ובירך על מאכל בתענית נקטינן להלכה דאסור לו לעבור על האיסור אכילה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, אולם אם אירע כן בסוף התענית כתב הפמ"ג דיכול להמתין בשתיקה עד סיום התענית ולאכול. אך אם אירע כן בעשרה בטבת שחל בע"ש כגון אשה שבירכה על התבשיל סמוך לכניסת שבת כדי לטועמו ונזכרה קודם שטעמה יש לדון האם שייכת עצת הפמ"ג באופן זה, שתשתוק ותימנע מהיסח הדעת עד לאחר הקידוש, ובברכת הדלקת הנרות והקידוש יוציאנה בעלה והיא לא תענה אמן משום הפסק.

שורש הנידון הוא בתרתי, חדא דהפמ"ג איירי במחוסר זמן גרידא ובניד"ד הוא מחוסר מעשה לעשות קידוש, ועוד דהיא תלויה בדעת אחרים שבעלה יקדש עבורה ואפשר דדמי למי שבירך על פרי הנמצא ביד אחרים דלא חלה ברכתו אפי' בדיעבד.

אולם ב' החילוקים הללו מדברי הפמ"ג תלויים בנידון נוסף, אם מותר לעבור על איסור טעימה קודם קידוש כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, דאם מותר נמצא דאינה תלויה בקידוש כלל ואין כאן אלא מחוסר זמן. ובנידון זה נקטו כמה אחרונים דמותר ולמדו כן מד' הרמ"א שכתב לענין הבדלה דמותר לטעום קודם הבדלה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה, אולם הארכנו לחלק בזה בין איסור

טעימה קודם קידוש לאיסור טעימה קודם הבדלה.

ועוד יש לדון מטעם נוסף דלא דמי לד' הפמ"ג, דיש דעות בשו"ע דהאיסור טעימה קודם קידוש גורם להיסח הדעת מהברכה שבירך מקודם. וכן יש להוסיף פלוגתת הראשונים אם מי ששהה יותר מכדי דיבור בין הברכה לתחילת האכילה הרי זה מעכב בדיעבד. ומשום כ"ז נראה לצדד דלא שייך בזה חידושו הפמ"ג אלא תאמר מיד בשכמל'ו כמו אם אירע כן באמצע התענית.

הרב אורי יצחקי

לעשות הגבהה פעמיים באותו ס"ת

כשקוראים בו ב' קריאות

חילוקי מנהגים בענין הגבהה כשיש ב' קריאות ויש רק ס"ת אחד

א. אירע בבית מדרשנו בשבת חנוכה (פרשת וישב) שהיה רק ס"ת אחד כפי שמצוי לאחרונה משום פיצול המנינים בעת הקורונה, והוצרכו לגלול הס"ת מפרשת וישב לפרשת נשא, ונסתפקו אם להגביה הס"ת קודם הגלילה לפרשת נשא.

הנה כפי הנראה עיקר דין זה תלוי במנהג, ושמעתי שיש בזה מנהגים שונים, וכן בספרי זמנינו הביאו מנהגים שונים, ופעמים הפוכים זמ"ז; בשו"ת מחקרי ארץ להגמ"ר שע"ו (בתשובה להגאון ר' אפרים גרינבלט) כתב בפשיטות שמנהג האשכנזים (שנוהגים להגביה אחר הקריאה) להגביה ב' פעמים דהיינו אחר כל קריאה ואם היה צריך ג' ספרים היו מגביהים ג' פעמים, אבל הספרדים (שנוהגים להגביה לפני הקריאה) אין נוהגים להגביה בין קריאה לקריאה אלא גוללים וקוראים במקום השני מבלי לעשות הגבהה שנית, וכן מסיק של בסו"ד להלכה, ואילו בספר מאורות נתן להגר"נ קופרשטוק זצ"ל כתב בדיני ארבע פרשיות סימן ב' אות י"ד - שמעתי שהנוהגין כדעת המחבר להגביה הס"ת לפני הקריאה היכא שיש להם רק ס"ת אחת וצריכים לקרא כמה ענינים מגביהין הס"ת לפני כל קריאה, ובשו"ת שמש"ו ומגן להגר"ש משאש זצ"ל חאו"ח ד' סימן ט"ז ב' כתב - על ענין הגבהה שני ספרי תורה כאשר יש ס"ת נוסף ביום שבת, זה טעות גמורה ובין האשכנזים ובין הספרדים אין עושים כן אם הגבהת ס"ת אחד, רק שהספרדים עושים ההגבהה קודם הקריאה והאשכנזים אחר הקריאה, אבל להגביה ב' ספרי תורה לא נראה ולא נשמע הדבר הזה ואין שום מנהג בזה, ע"כ, הרי פשוט בעיניו ומעיד שהמנהג שאפילו כשיש שני ס"ת אין עושים אלא הגבהה אחת, ובאמת מנהגינו כשיש שני ס"ת לעשות ב' הגבהות ולא נסתפקנו אלא בס"ת אחד, אך חזינו שהמנהגים בזה אינם ברורים.

הנה כמדומה שהמנהג במקומותינו שגוללים מיד ואין מגביהים בין קריאה לקריאה, וכן מוכח בספר שערי אפרים שער י' ס"ד, וכן מביא בשו"ת מחקרי ארץ שם מהגר"ח קנייבסקי שליט"א כשיש רק ספר אחד בפרשת שקלים מתי יעשו ההגבהה והשיב אחרי קריאת פרשת שקלים, וכן השיב בפשיטות הגר"א נבנצל שליט"א (תשובות אביגדור הלוי אור"ח אות מ"ד) שאין גוללים בין קריאה לקריאה והטעם "כי יראו בסוף או ראוהו בתחלה". וכן הורה מור"ר הגר"צ וובר שליט"א לאחר זמן שהובאה השאלה לפניו שהמנהג לעשות רק הגבהה אחת בסוף. וראיתי לברר קצת צדדי השאלה.

תכלית ההגבהה לכבוד התורה או

להראות מקום הקריאה

ב. הנה מקור הדין במסכת סופרים פ"ד ה"ד, וז"ל: ואחר כך מגביה (הש"צ) את התורה למעלה, ואומר וכו', מיד גולל ספר תורה עד שלשה דפין, ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה לכל אנשים ונשים לראות הכתוב ולכרוע ולומר, וזאת התורה וכו', ע"כ. והובא ברמב"ן עה"ת (דברים כ"ז, כ"ו), ובקיצור ברש"י מגילה ל"ב ע"א ד"ה וכשהוא

מהדקו, והגהות מרדכי סוף הלכות קטנות ורוקח סי' נ"ג וכלבו סי' כ', ונפסק בשו"ע או"ח קל"ד ב'.

מבואר שמצוה להגביה כדי להראות לעם כתיבתו לעם, אך לא מבואר מה תכלית ההגבהה, ויש לחקור מה יסוד הדין, אם הוא משום כבוד התורה בעלמא ואין קשור לקריאה שקוראים עכשיו, אלא כיון שהוציאו ס"ת לקריאה תיקנו לעשות לו כבוד בהגבהה, ומה שצריך להראות כתיבתו לעם יסודו הוא ע"פ קבלה שבעת הגבהת התורה מאירים האותיות וזוכה הרואה לאורות אלו, או שמא הוא קשור ממש לקריאה של עכשיו **שיראו העם את המקום שמתחילים בקריאה**. דלפי הצד הראשון סגי בהגבהה אחת שבזה כבר כיבדו את התורה כשהוציאו את הס"ת מההיכל, אבל לפי הצד השני י"ל דהיכא שקוראים בשני ענינים כמו בשבת חנוכה או שבת ר"ח וכדו', ויש רק ס"ת אחד, כל קריאה בעי הגבהה כדי להראות לעם מקום הקריאה החדש.

אם המנהג להצביע בעת ההגבהה או רק לכרוע

ג. וחשבתי שיש לתלות נידו"ד בחילוק המנהגים שנוהגים הציבור בעת ההגבהה, דל' מסכת סופרים שמצוה לכל אנשים ונשים לראות הכתוב ולכרוע ולומר וזאת התורה וכו', ולא נזכר שיש להראות באצבע, אך מובא בשם הגר"ח פלאגי' בספר חיים סימן ג' אות ו' (הובא בסידור וילנא בהלכות קריה"ת) **סמך למה שנהגו להראות באצבע לס"ת**, הוא מדאמרין בשיר השירים רבה עה"פ ודגלו עלי אהבה וכו', וכן ממדרש במדבר רבה פ"ב, ג'.

הנה אע"פ שידוע על כמה גדולים שאין מקפידים בזה ואדרבה נמנעים מלהראות באצבע אלא נוהגים כפי המבואר במסכת סופרים לראות את הכתוב ולכרוע בלבד, גם המעיין בדברי הגר"ח פלאגי' יראה שכל מה שמביא הוא מה שנהגו להראות האזכרות בעת הלימוד או הקריאה בס"ת אך לא מיירי כלל מקריאת התורה בציבור, אך מכל מקום למדנו מדבריו שהיה מנהג ברור להראות באצבע לס"ת עד שמחפש לזה מקור בדברי חז"ל.

והשתא י"ל דנידו"ד תלוי בהא, דהנהוגים שלא להראות באצבע הוא משום דס"ל דיסוד דין ההגבהה הוא משום כבוד התורה בעלמא, והנהוגים להראות באצבע הוא משום דס"ל שיש דין להראות את מקום הקריאה. אך באמת זה אינו, כי כל הראיות שהביא הגר"ח פלאגי' הן על ראיית האזכרות, ובפשוטו עיקרן משום האורות שיש על האזכרות ולא תלי כלל בקריאת התורה וכמשנ"ת.

אם להקפיד להראות מקום הקריאה דוקא

ד. הנה מש"כ דתכלית ההגבהה היא כדי שיראו העם את המקום שמתחילים בקריאה, במקומותינו לא ראיתי מדקדקים בזה, אלא פותחים את הספר ג' דפים כפי הנזכר במסכת סופרים, אך אם נפתח במקום אחר אין מקפידים בזה ופשיטא שאין חוזרים ומגביהים.

אך ראיתי כמה פעמים בבית כנסת של בני ספרד שהקפידו מאד להגביה את הספר דוקא במקום הקריאה, ופעמים שלא היה מקום הקריאה גלוי וחזרו והגביהו שנית, ושאלתי מה מקורם כי לא מצאתי דין זה במשנ"ב ולא בספרי פוסקי ספרד, ולא ידעו להשיב, וגם שמעתי שהגאון הגדול רבי שלום הכהן שליט"א כשהיה שם בבית הכנסת לא הסכים עמהם בזה, וטען שעיקר הדין הוא להראות לעם אותיות הס"ת כי עי"ז נשפע אור גדול על הרואים, והוסיף שעיקרו בהוצאת הס"ת מההיכל, ומקפיד בזה בכל מקום שיפתחו את הס"ת כבר בהוצאה מההיכל (מה שאפשרי רק בס"ת של בני ספרד), ושורשו של ענין זה בזה"ק, ולענינינו עולה לכאורה שאין טעם להגביה פעמיים כשגוללים את הס"ת למקום השני כי עיקר האורות המושפעים מאותיות התורה נשפע בתחילת הוצאת הס"ת.

ה. שו"ר בספר מאורות נתן (שם) שהביא שמקור המנהג להקפיד לראות מקום תחילת הקריאה הוא בספר שלחן הטהור לאדמו"ר מקומארנא סי' קל"ד, שכתב שיזהרו שלא יגלול ס"ת למקום אחר כי **חייב להראות הכתב שקרא אותם**, הרי מבואר דס"ל שצריך דוקא להראות הכתב שקראו ולא כתב אחר, וגם בספר מאורות נתן העיד שראה בכמה בתי כנסיות שנוהגים להגביה ס"ת קודם הקריאה ואם אירע שבשעת הגבהה היתה הס"ת עומדת שלא במקום

הקריאה חזרו ועשו הגבהה פעם שניה במקום הקריאה, וכתב שאולי מקורם מדברי שלחן הטהור הנ"ל.

הנה בתחילה סברתי כי הנהגה זו שכתב בעל השלחן הטהור לא שייכא לפי מנהג האשכנזים שמגביהים את הס"ת רק אחר הקריאה, כי נמצא שא"א שתהא תכלית ההגבהה לראות את המקום **שמתחילים לקרוא**, שהרי בעת ההגבהה אין רואים רק את המקום שכבר קראו, ואע"פ שבעל השלחן הטהור מבני אשכנז, חשבתי אולי מנהגם לעשות הגבהה לפני הקריאה כמו שהוא בכמה מעדות החסידים, אך שו"ר שמפורש בדבריו שכתב כן גם למנהג האשכנזים, וע"ז כתב שיזהרו שלא יגלול ס"ת למקום אחר כי חייב להראות הכתב שקרא אותם, ע"כ, דהיינו מה שקראו כבר.

הנה לפ"ז שתכלית ההגבהה לראות מקום שקראו, בנידו"ד שיש רק ס"ת אחד לכאורה אין טעם לעשות הגבהה לפני הגלילה למקום הקריאה השני, שהרי גם בשבת רגילה שמוציאים רק ס"ת אחד הרי בעת ההגבהה שעושים בסוף אין רואים את כל מה שקראו רק את מקום סיום הקריאה, ואע"פ שפותחים ג' דפים הרי ברוב הפרשיות הארוכות והבינוניות א"א שיראו את תחילת הקריאה, וא"כ גם כשקוראים בב' ענינים אין קפידה להראות את תחילת הקריאה בענין הראשון וסגי במה שיעשו הגבהה בסוף הקריאה, וא"כ נמצא שגם לפי השלחן הטהור אין שום טעם לעשות הגבהה בסוף הקריאה הראשונה.

הגבהה משום היכר בין ב' הקריאות

ו. שוב התבוננתי כי לכאורה יש טעם גדול לעשות הגבהה לפני הגלילה, כדי לעשות היכר להפסיק בין פרשה לפרשה דהיינו בין קריאת הפרשה לקריאה דיומא, דהא מבואר בשו"ע סימן קמ"ד דאין מדלגין בתורה בשני ענינים דחיישינן שמא תתבלבל דעת השומעים, וכשמוציאים שני ס"ת הוא היכר לציבור שיש כאן שני ענינים, אך כשמוציאים ס"ת אחד בלבד לכאורה היה לנו לעשות הגבהה כדי לעשות היכר.

אך לכאורה יש להביא ראייה מגמרא מפורשת דאין הדין כן, מדברי הגמ' במגילה דף כ"ט ב' דאיתא שם דאם חל פ' שקלים בואתה תצוה אמר רב יצחק נחמא קרו שיתא גברי מאתה תצוה עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית כיוור נחושת, והקשה אבבי שיטעו ויאמרו אוקמי הוא דמוקמי התם (כלומר אין הדבר ניכר שקראו כי תשא לשם פרשת שקלים אלא סברי שלא נסתיימה פ' ואתה תצוה עד כאן רש"י), וא"כ משמע לכאורה שלא היו עושים הגבהה ראשונה גם על פרשת השבוע דאל"כ שפיר יש היכר שנסתיימה פרשת ואתה תצוה וקורא כי תשא לשם פרשת שקלים וא"כ מוכח דסגי במה שרואים הכתב של הקריאה השניה, ע"כ, (וראייה זו ראיתי בספר מאורות נתן שם אות י"ב, ועיי"ש עוד מש"כ בזה).

הנה מה דלא אמרין דהקדיש יהא היכר משום שכשקוראים ששה בפרשת השבוע והשביעי בפרשת דיומא (שקלים) אין אומרים קדיש עד שהשלימו מנין שבעה קרואים. אך קצת צ"ע בגמרא זו אמאי חייש אבבי שיטעו ויאמרו אוקמי הוא דמוקמי התם, והא מוציאים שני ס"ת וזהו ההיכר שהן שתי פרשיות.

שוב מצאתי שעמד בזה המאירי בחידושו שם במגילה דף ל' ע"א, וכתב בתחילה דמ"מ שני ספרי תורה אין כאן הואיל והפרשה סמוכה ואין צריך לגילה, ואח"כ כתב דעכשו נוהגין להוציא שני ספרי תורה וקורין ששה בואתה תצוה ושביעי בכי תשא והוצאת הספר נותן **היכר לכל על ענין הפרשה**, ויש נוהגין בזו בספר תורה אחת וקורין שבעה בואתה תצוה ומפסיקין בקדיש וקורא מפטיר בפרשת שקלים **והקדיש מודיע הפרשה**, וכו', עכ"ל הצריך, ולמדנו מדבריו שנחת לנידון זה כיצד יהא ההיכר בין שתי הפרשיות, ולא מצא עצה אלא ע"י הוצאת שני ס"ת או הקדיש, ולא עלה על דעתו שיעשו הגבהה בין שתי הקריאות בספר אחד, ש"מ דלא נהגו כן, וע"כ דעיקר דין ההגבהה אינה מתיחסת כלל למקום הקריאה ולכן אין טעם לעשות הגבהה לפני הגלילה, אלא שהיה מקום לומר דיעשו הגבהה כדי לעשות היכר, ובזה צ"ל דס"ל המאירי דאין לעשות הגבהה בחינם.

סוף דבר נראה בענין נידו"ד שממקור הדין של ההגבהה אין שום מקור לעשות הגבהה בס"ת אחד לפני הגלילה למקום השני, אלא סגי במה שעושים גלילה בסוף הקריאה כפי המנהג.

מי מושך בחוטים [מאחורי הקלעים!] לקרב את הגאולה?

לפניך חידוש עצום ונפלא... שהתחדש בהשראת גיליון "שלהבת"!!! מצווה להעביר את המאמר הזה למי שצריך/ה אותו...

ובכן: יעקב אבינו היה שרוי בגלות קשה אודות מכירת יוסף... וימאן להתנחם... במשך שנים יעקב אבינו מתאבל על יוסף... עד שפתאום ביום אחד זהו!!!! נגמר!! כעת הגיע הזמן לסיים את הגלות... והנה יעקב אבינו מגיע ופוגש את יוסף... ומכאן ואילך יחי יעקב... נשאלת השאלה: מה היה מיוחד בדיוק בתאריך הזה... שזהו... כעת הגיע הסוף וקץ לצרותיו של יעקב?? הרי הצרה הזו של יוסף נמשכה במשך עשרים ושתים שנה... והיא הייתה תמיד יכולה להסתיים... ולא הסתיימה... ואם בדיוק עכשיו היא הסתיימה סימן שמהו קרה עכשיו... יש יעד מסוים או איזה מכסה מסוימת שהושלמה בדיוק עכשיו... אז מה זה????

איזה תוצרת או איזה מסמך יעקב אבינו היה צריך לספק... והנה... בדיוק עכשיו הוא הצליח לספק את זה... ולכן הנה... כעת הגיע הזמן לסיים את הגלות?? אני מקווה שהבנת את השאלה...

והתשובה היא נוראה:

יעקב אבינו צריך להעמיד שבעים נפש!!!! ברגע שהוא יעמיד שבעים נפש... באותו רגע הושלם המבנה של כנסת ישראל... מגיע התיקון השלם... ומיד יעקב נפגש עם יוסף ומכריז ה' אלוקינו ה' אחד... ומכאן ואילך יחי יעקב!! אבל בשביל להגיע לזה צריך להעמיד שבעים נפש...

כן... זה בדיוק כמו היום... למה בימינו הגאולה מתעכבת??? כי אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף!!! כלומר: כלל ישראל צריך להעמיד כך וכך נשמות קדושות בעולם של "בני בכורי ישראל..." וממילא נשות ישראל הצדקניות שנטלו על עצמן את משימת הקדושה הזו... והן מוכנות להשלים את המכסה הזו עם כל עצבונך והירונך שכרוך בזה... כשהן ישלימו בילודה את הסך הקדוש של כל הנשמות שצריכות לרדת לעולם... באותו רגע משיח מגיע...

אז על אותו משקל!!!! כידוע: יעקב אבינו הוא כלל ישראל שמרוכז באדם אחד... יעקב אבינו גם נמצא בתוך גלות!!! ובשביל להשלים את התיקון הוא צריך להעמיד שבעים נפש... שבעים נשמות קדושות שהם כנגד שבעים אומות... ברגע שהוא ישלים את המכסה הזו... באותו רגע מיד עוד יוסף חי... ותחי רוח יעקב אביהם...

טמון כאן הרגש עצום ונורא: יושבות להן נשות השבטים הצדקניות... משתתפות וכואבות יחד עם יעקב אבינו... אבל הן לא מעיזות לדבר!! לא מעיזות להתערב ולדבר... כי מה אנחנו מבינות... אנחנו נשים פשוטות... מה לנו ולהשגות הנוראות של יעקב אבינו...?? אם יעקב בחיר האבות שדמותו חקוקה במרכבה... אם הוא יושב ובוכה ומתאבל על הגלות... כנראה שיש פה באמת דברים העומדים ברומו של עולם... אז מה אנחנו יכולות לעזור...?? מה יש לנו להועיל...?? אולי נגיד פרקי תהילים... אולי נקבל שבת יותר מוקדם... אבל מה האמת?? האמת היא!!! **שאתן!! כן... דווקא אתן!!! ורק אתן!!!** היחידות שיכולות

לעזור ליעקב אבינו... יעקב אבינו מתעכב אצלכן!!! ומחכה לכן!!!! יעקב אבינו מחכה בסבלנות לשבעים נפש שאתן צריכות להעמיד לכנסת ישראל... המפתחות בידיכן... כל נכד נוסף שאתן מעמידות ליעקב אבינו אנחנו מתקדמים לקראת שבעים נפש שאז תבא הגאולה... מה שראובן לא הצליח להציל... מה ששבטי י-ה בעצמם לא הצליחו למנוע... הרי אתן! אתן האמהות שתפקידכן להעמיד עוד נשמה קדושה... ועוד נכד ועוד נין לכנסת ישראל... הרי כל נכד נוסף של יעקב אבינו מקדם אותנו לקראת היעד של שבעים נפש שאז תבא הגאולה... **מישהי מעלה על דעתה כזה דבר???**

מישהי מנשות השבטים מעלה על דעתה שיעקב אבינו תלוי בה??
האם אשתו של יששכר מעלה על דעתה שבארבעה ילדים שהיא ילדה ומגדלת אותם... הרי יעקב אבינו אסיר תודה לה... תודה לך שאת מקרבת את ה"ותחי רוח יעקב אביהם"??
הכלה הצעירה של אשר... זו שנישאה לבנו הצעיר של אשר... שנקרא בריעה... היא בכלל לא מעיזה להתקרב לד' אמותיו של זיידע יעקב אבינו!!! היא רואה אותו יושב ובוכה על יוסף... והיא כ"כ רוצה לעזור... כ"כ רוצה לעשות משהו בעניין... זיידע... רק תגיד לי מה... במה אני יכולה להתחזק בשביל למחות את הדמעות שלך?? איזו סגולה לעשות.??
אבל לא!!! גברת בריעה הצעירה... לא תאמיני... את רוצה לעזור ליעקב אבינו??
זה תלוי בך!!!! יש שתי נשמות קדושות שאת העמדת... חבר ומלכיאל!!!! שני הפיצקאלאך האלו שאת מגדלת... בהם!!! בהם את מקרבת את הגאולה...
לפני שילדת אותם... היו ליעקב אבינו כבר ששים ושנים נפש... היו חסרים לו שמונה צאצאים בשביל להשלים לשבעים נפש ואז תבא הגאולה... והנה את הגעת... וילדת את חבר ומלכיאל וקדמת את יעקב אבינו בעוד שנים... בזכותך יש ליעקב אבינו כבר ששים וארבע צאצאים!! ולא ששים ושנים!! כעת חסר לו רק ששה נינים בשביל התיקון השלם.....

ואז לאט לאט משהו מתחיל להתפתח... השבטים נוסעים לראשונה למצרים ופוגשים את יוסף... וכאן העסק מתחיל להתגלגל קדימה... ימים יגידו ויתברר למפרע שהפגישה הזו תביא את הפגישה הבאה בעוד כמה חודשים שאז יוסף מתגלה לאחיו... אז מה קרה בדיוק עכשיו שהעסק התחיל פתאום לזוז?? אתה יודע מה קרה?

כי אתמול היה הברית של הנכד מספר ששים ושבע אצל בנימין!!! ועוד יומיים יהיה בעזה"ש מזל טוב אצל זבולון... וזה כבר יהיה נכד מספר ששים ושמונה... ואם ככה... אנחנו קרובים מתמיד למכסה של שבעים נפש... לכן אפשר כבר להתחיל לקדם הליכים... שברגע שיגיע הצאצא מספר שבעים... הכל כבר יהיה מוכן...

אבל חכה!!! התיקון השלם עדיין מחכה לאשתו של גד... שבעוד שלושה חודשים היא עתידה ללדת את אראלי... שהוא הנכד מספר ששים ותשע של יעקב... האם אותה אם בישראל יודעת להעריך איזה אוצר אסטרטגי היא מחזיקה אצלה?? האם היא מעלה על דעתה שכל התיקון השלם ממתין בכיליון עיניים ללידה שלה??

אבל עדיין... זה הנכד מספר ששים ותשע... עדיין צריך עוד אחד...

ואז אשתו של קהת נכנסת לתמונה... אצלה זה כבר סיפור ממש טראומתי... כי ממש בימים שסמוך ללידה... בדיוק אז פתאום נפלה פצצה!!!! עוד יוסף חי!!!! יוסף שולח עגלות להביא את יעקב... כולם באופן פתאומי תופסים את הרגלים ונוסעים למצרים... כולם מרוגשים עד אימה!!! ואשתו של קהת כעת לפני לידה וגם היא עולה על אחת מהעגלות ומתפללת לה... אנא... שנספיק להגיע למצרים... שלא אצטרך ללדת חלילה בדרך...

ותכל'ס העגלות ממשיכות ומתקדמות לכיוון מצרים... ומפלס ההתרגשות מטפסת לשיא... עוד כמה רגעים יעקב אבינו אמור להיפגש עם יוסף לאחר 22 שנה... איזה התרגשות!!! חשמל באויר!!! העגלות מתקדמות ואוטוטו המפגש מתרחש...

ואז לפתע קורה עיכוב מאוד מאוד מעצבן ולא סימפטי!!!

פיקוח נפש... סירנות... אמבולנס דחוף... מה קרה??? יש פה לידה... בדיוק בשערי מצרים... בדיוק פה גברת קהת נזכרה ללדת... בדיוק בזמן הכי תקוע!!! בדיוק כשאנחנו כ"כ רוצים כבר להגיע למצרים... בדיוק כשיוסף כבר עומד שם מרוגש במצרים וכ"כ רוצה לפגוש את אביו... בדיוק כשיעקב אבינו יושב בעגלה ומחכה בכיליון עיניים... איפה יוסף שלי..

בדיוק אז גברת קהת פוקקת את כל התנועה ועוצרת את כל השמחה הגדולה!!! מה קרה??? לידה בשערי מצרים!!! איזה לידה טראומטית... מסתמא אף אחד לא התייחס ליוולדת... למי יש ראש להתייחס אליה עכשיו?? מי מוכן עכשיו להפסיד את המעמד המרטיט של המפגש של יעקב ויוסף בשביל לדאוג ליוולדת שבדיוק עכשיו נזכרה ללדת... ויושבת לה היולדת עם התינוקת יוכי הקטנה... התינוקת בוכה והיולדת יחד איתה... איזה לידה... בדיוק בזמן הכי לא נכון... אף אחד לא מסתכל עלי... אני רק מטרד כאן... כולם עכשיו נמצאים עם סבא יעקב ויוסף... ולאף אחד אין סבלנות ופניות להתייחס אלי..

אבל מה האמת???? גברת קהת!!!! לא תאמיני!!!! אבל כולם חיכו רק לך!!!!

כל התיקון השלם חיכה בקוצר רוח... מתי תיוולד יוכי הקטנה הזו... שהיא היא זו שמשלימה את המספר של שבעים נפש... **יעקב אבינו לא יכול לפגוש את יוסף לפני שיוכבד תיוולד!!!** זה שהלידה הייתה בשערי מצרים... זה לא שהייתה פה לידה במקום הכי תקוע... **בדיוק ההיפך!!!!** זה בסה"כ חסד שאת עשית עם יעקב אבינו... כדי שהוא לא יצטרך להתעכב אפילו רגע אחד!!! שברגע שיוכבד תיוולד הוא מיד יוכל לפגוש את יוסף ולהכריז ה' אלוקינו ה' אחד!! הגיע התיקון השלם...

הוורט הזה הוא אמיתי אמיתי!!! על פניו... אם נעבור על פרשות מקץ ויגש... המושכים בחוטים זה יוסף... זה יהודה... הם מנהלים משא ומתן... יש פה את בנימין שצריך להביא אותו... כן גנב את הגביע או שלא גנב... יש פה כל מיני דמויות בתוך הסיפור...

מישהו בפרשה הזו זוכר שאי שם... בארץ ישראל יש כמה אמהות שמעמידות כעת את כנסת ישראל?? מישהו מדבר עליהן? הן בכלל לא נושא... אף אחד לא מזכיר את שמן.

אבל מאחורי הקלעים הכל תלוי בהן!!! והלוח זמנים של הגאולה נמצא בידיהן!!!

ככה זה לדורות!! ר' עזריאל זיע"א תמיד חזר ושינן את זה:

בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים ובזכותן עתידים ליגאל!!!

הנשים מנהלות את כל היידישקייט... מכתיבות את הסדר יום... אבל כל זה מאחורי הקלעים!!!

בשקט... איפה שאף אחד לא רואה... בצניעות... בתוככי הבית, שם הן מעמידות ומגדלות עוד נשמות קדושות... מגדלות את בניו של מקום... ומגישות לקב"ה את הרקע לשוב ולרצות אותנו...

תמיד ר' עזריאל זיע"א תינה והזהיר את נשות ישראל:

תעריכו את עצמכן!! תדעו על איזה שיבר אתן יושבות!! תבינו כמה אתן חלק קריטי בגאולה השלימה... אל תתבלבלו מהשקט התעשייתי שלכן... זה שאת הכל אתן עושה מאחורי הקלעים, זה כי כך זה צריך להיעשות... השליחות שלכן צריכה להיעשות רק מאחורי הקלעים.. אבל זה שזה נעשה מאחורי הקלעים זו לא סתירה שזה ממשיך להיות המנוע העיקרי שבזכותן עתידים ליגאל... אמא שיודעת להעריך עוד נשמה של יהודי... יודעת להעריך מה זה לגדל עוד ילד יהודי... אמא כזו יכולה למחות את דמעותיו של יעקב אבינו...

היא ורק היא יכולה לדחוף את העגלות של יעקב לכיוון הגאולה השלימה במהרה...
אמן.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

גליץ מס' 80

תוכן הגיליון:

- א. איסור דאורייתא של "לא תנסו את ה'
- ב. מותר לנסות את ה' בכספי מעשר
- ג. להתנות נתינתו בקבלת הישועה

שולחן ערוך יורה דעה
סימן רמז סע"ד
הלכות צדקה
גודל שכר הצדקה
ואם כופין עליה

הטעם שמוותר לנסות את ה' – רק כדי שיחזיקו ידי עמלי תורה!

כתב החפץ חיים (אהבת חסד ח"ב פי"ח) אלא ודאי דטעם שהתיר הכתוב לנסות אינו מחמת שמקיים מצות מעשר תבואה - רק מחמת שמחזיק בזה ידי הכהנים והלוים ויש טרף בבית ד' ועי"ז יהיה ביכולתם להתחזק בתורת ה' ולכן אמר "ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת" וגו' שבזכות שניתנין טרף בזכות זה באה הברכה, וכענין שאמר הגמרא בחולין אין נותנין מתנה לכהן ע"ה שנאמר לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה' ע"ש בגמרא, וא"כ ה"נ לענין מעשר כספים בזמנינו שיעקרו ניתקו לכתחלה להחזיק ידי עמלי תורה וכדאיתא במדרש תנחומא וכו' עכ"ל.

וכתב בספר החינוך (מצוה תכד) בכלל האזהרה שלא לעשות מצוות ה' על דרך הנסיון, כלומר שיעשה אדם מצוה לנסות אם יגמלהו ה' כצדקו, ולא לאהבת האל ויראתו אותו.

ואל יקשה עליך מה שאמרו (תענית ט) עשר בשביל שתתעשר, שכבר תירצוה שם ואמרו, שבכל המצוות נאמר לא תנסו, חוץ מזו דמעשר, שנאמר (מלאכי ג, י), הביאו את כל המעשר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו'. והטעם בזו כענין שכתוב (משלי י"ט, י"א), "מלוה ה' חונן דל", כלומר, שהודיענו האל ברוך הוא כי בפרנסנו משרתי ביתו במעשר נמצא התועלת והברכה בממונונו על כל פנים, ולא יעכב זה שום דבר חטא ועון. עכ"ל.

האיסור לנסות את ה' בשאר המצוות

נאמר (דברים ו טו) "לא תנסו את ה' אלוהיכם כאשר ניסיתם במסה". יש איסור לעשות מצוה לנסות את ה' אם יגמלהו כצדקו או לא. ובדומה לכך מצינו בגמרא (ר"ה טו): אמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם, אלו הן: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חברו. מבאר רש"י (ר"ה עיון) סומך על תפילתו שתהא נשמעת ומתאמץ לכיון לבו. ומוסיף תוספות הרא"ש (שם): ומתוך שסומך על תפלתו שנראה לו שראוי הוא לכך שתתקבל תפלתו, מזכירין לו עונותיו ואומרים והלא זה וזה עשה והיאך תקובל תפלתו עכ"ל.

גדר האיסור כתב המאירי (תענית ט) וז"ל: והוא להזהר שלא לעשות המצוה על מנת לקבל פרס עליה, עד שינסה את השם בכך, כלומר לראות אם יעשה מצוה זו אם יגמל עליה אם לאו, ואף על פי שהתורה מיעדת שכר עליהם עכ"ל. וכ"כ הסמ"ג (לאוין סימן ד) "ולא תנסו את ה' אלהיכם", פירוש שלא יאמר אדם אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך, וכו' ועל דרך זה שנינו (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, ואם לא יקבלו פרס מתחרטין (פסחים ח, ב תד"ה שיזכה).

נותן צדקה כדי להיוושע

מבואר שאסור לעשות מצוה על מנת לקבל עליה פרס, עד כדי שמנסה את ה' לראות אם יקבל הפרס אם לאו, אלא צריך לקיים המצוות מיראת ומאהבת הרבש"ע. וקשה מדברי הגמרא (פסחים ח) תניא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני, או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור! מבאר רש"י (שם) ולא אמרינן שלא לשמה הוא עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוה לעשות צדקה,

ומתכוון אף להנאת עצמן שיזכה בה לעולם הבא, או שיחיו בניו. וכתבו תוספות (שם): והדתנו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, היינו שאם לא תבוא לו אותו הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה, אבל מי שאינו תוהא ומתחרט הרי זה צדיק גמור.

מבואר לפי רש"י מותר לתת כדי לקבל פרס רק באופן שכוונתו גם למצות צדקה, וגם כדי שיושע, אבל בעלי התוספות הקילו בזה ומספיק שאינו מתחרט על נתינת הצדקה גם אם לא קיבל את הפרס הרי זה צדיק גמור. אבל אם עשה אך ורק כדי לקבל את הפרס ומנסה את ה' לראות אם ע"י המצוה יקבל את הפרס, עובר באיסור דאורייתא ד"לא תנסו את ה'!"

התנה את נתינתו בקבלת הישועה

אם נדר שיתן צדקה על מנת שיחיה בנו, והתנה שאם לא יחיה לא יתן! כתב הסמ"ג (לאוין סימן ד) "ולא תנסו את ה' אלהיכם", פירוש שלא יאמר אדם אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך, והא דתניא (ביב י:) האומר סלע זו לצדקה כדי שאחיה אני ובני, הרי זה צדיק גמור? מעמידה שגומרין בלבם לתת הן יחיה הן לא יחיה עכ"ל. מבואר מדבריו דאם התנה נתינתו בקבלת הישועה עובר באיסור דאורייתא ד"לא תנסו את ה'".

אבל הבית יוסף (סי רנט) מביא בשם המהרי"ל (שו"ת סי קס) מי שנדר על מנת שיחיו בניו, ופירש אם לא יחיו לא יתן, אין לכופו ליתן, כיון שכפל תנאו, נהי שעבד על מנת לקבל פרס הרי הוא עובד מיראת עונש ואינו בכלל צדיק אלא חד מזו' פרושים (סוטה כב:). הלא פירש מהר"מ (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס לבוב סי ריב) דרוב נדרים הכי איתנהו ע"י אסמכתא "אם יהיה אלהים עמדי" (בראשית כח ט) "אם נתון נתן" (במדבר כא ב) עכ"ל.

המהרי"ל חלק על הסמ"ג, וכן פסק הרמ"א (יו"ד סי רכ) האומר אתן סלע לצדקה כדי שיחיה בני, ואם לא יחיה לא אתן, אף ע"ג דעובד ע"מ לקבל פרס מכל מקום פטור אם לא יחיה (בי" סי רנ"ט בשם מהר"ל שם).

ואמנם הובא לעיל שבמצות צדקה מותר לנסות את ה' שנא' "ובחנוני נא בזאת". כתב הפתחי תשובה (סי רמז) בדבר זה עיין בספר משנת חכמים (הל' יסוה"ז יז) שכתב דהא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר, אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות עכ"ל.

חוצפה - מלכות בלא כתר

והנה, גדר האיסור לנסות את ה' הוא העושה מצוה כדי לקבל פרס, עד כדי שמנסה את ה' אם יתן לו אם לאו. ואמנם מצינו פעמים שאפילו שאסור לנסות, אבל זה עובד! וזה מהלך של חוצפה - שהאדם גורם כביכול שהקב"ה יעשה רצונו בניגוד לרצונו! כמבואר בגמרא (סנהדרין קה). אמר רב נחמן: חוצפא, אפילו כלפי שמיא מהני. מעיקרא כתיב "לא תלך עמהם" ולבסוף כתיב "קום לך אתם". מבאר רש"י (ד"ה מהני) דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר לשלוחי בלק לינו פה, שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחילה לא תלך - והדר אמר לך. ובהמשך הגמרא (שם): אמר רב ששת: חוצפא מלכותא בלא תאגא היא, דכתיב "ואנכי היום רך ומשווח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני" וגו'. מבאר רש"י (ד"ה מלכותא) כלומר, שררה גדולה, ואינו חסר אלא כתר מלכות.

מחו של העזות והחציפות, שהקב"ה מניח לו לעשות כרצונו!

כתב המהר"ל בזה דברים נפלאים! (חידושי אגדות סנהדרין קה). חוצפא וכו'. פי' כי השם יתברך נותן לאדם כפי רצונו, לכך כאשר מתחזק נגד השם יתברך מניח לו לעשות כפי רצונו שהוא מחציף בו. וכמו כאשר האדם מתחזק בתפילה עושה הש"י רצונו האדם, כך חוצפא כל אשר מחציף הוא מעיז ומתחזק לכך הש"י עושה רצונו וכו'.

ובהמשך דבריו כתב: כי המלכות יש לה כח וחזק ביותר, ומי שהוא עז יש לו תוקף וכן, מצד זה יש לו כח מלכות. רק שהוא בלא תגא כי התגא שהוא הכתר מורה על כח אלקי קדוש, ולכך היו מושחים המלכים על הראש בשמן הקדוש, והתגא שהוא נבדל מן הראש מורה כי יש למלך קדושה נבדלת אלקית. והחוצפה שהוא כח מלכות כמו שאמרנו, אבל כח זה אינו אלקי קדוש המורה על זה התגא, ותוקפו הוא הפך הקדושה, עכ"ל.

להערות, הארות ותרומות בטל' 0527688072
או במייל: shiuryrgm@gmail.com

חכמי אתונא מגיעים לרומי – חושך על פני תהום

יצאנו מחג החנוכה, מהמאבק עם היוונים, ופנינו לעשרה בטבת, היום בו החל החרבן הגדול. אליו נלווה זכרון החושך שירד לעולם עקב תרגום התורה ליוונית. ההוראה לתרגם את התורה נועדה להוכיח כי גם תורת ישראל אינה קשורה לעליונים וניתן ללומדה בשפה אנושית רגילה ולא דווקא בלשון הקודש שהיא בבחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

היוונים רצו למקד את החשיבה האנושית בטבע, והאמינו בניתוק מוחלט בין עולם הטבע למה שמעליו.

אחת האגדות המופלאות, המלאות מושגים הקשים מאד לפענוח, היא הגמרא במסכת בכורות דף ח' סוגית "סבי דבי אתונא". במאמר זה נלמד מתוך הסוגיא המרוממת הזו רק כמה נקודות.

הכל התחיל בכך שקיסר רומי שאל את רבי יהושע בן חנניא כמה שנים הנחש בהריון וענה לו: שבע שנים. שאלו, והרי חכם אתונאי אמר שחקר ובדק ומצא שהם בהריון שלש שנים? ענה לו רבי יהושע כנראה שכבר היו בהריון. שהרי אנו יותר חכמים מהם. (- שחכמתנו מקורה בתורת אלוקים, וחכמתם - חכמה אנושית) אמר לו הקיסר אם כך לך תתווכח אתם ותביא אותם אלי.

הלך רבי יהושע ובהתחכמות הצליח להגיע אליהם. הם שאלו זה את זה חידות ובסוף רבי יהושע ניצחם ועל פי ההסכם המקורי נכנסו כחמי אתונא לאניה שמלך רומי העמיד לרשותו, וכשהגיעו לרומי נתן להם מלך רומי חבית מים שבתוכה מים הבולעים כל מים נוספים הנשפכים לתוכה. והורה להם למלא את החבית והם ממלאים וממלאים וממלאים.

כמה שאלות:

1. רבי יהושע בן חנניא היה בתקופת חרבן בית שני, והיה מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי מה לו ולחכמי אתונא? ואכן נאמר כי הדיון החל עם הקיסר, והכוונה ללא ספק לקיסר הרומאי.

ומדוע רצה הקיסר להביא אליו את חכמי אתונא?

2. מדוע אמר החכם היווני כי הריון הנחש שלש שנים, הרי במדרש רבה על בראשית נאמר כי חכם יוני בדק ומצא שהריון הנחש שבע שנים כפי שאמר רבי יהושע בן חנניא?

3. מה פשר החידות?

4. מה פשר התפקיד שנתן להם (או העונש) למלא חבית שלא מתמלאת לעולם?

תשובות:

"והארץ היתה תהו ובוהו וחושך על פני תהום". למדונו רבותינו כי בפסוק זה מרומזות ארבע המלכויות תהו - אדום, בוהו - פרס, חושך - יון, תהום - אדום. נאמר "וחושך על פני תהום" הווה אומר שמלכות החושך לא תכלה כשמלכות התהום תמשול בכיפה (כמו שמלכות פרס ובבל כלו כשהוחלפו על ידי הבאה בתור) אלא שמלכות התהום תצפה עצמה בחושך כך שהחושך - התרבות היוונית - יהיה על פני תהום, על פני כוחה של רומי. מהותה של יון - חכמה ותרבות. מהותה של אדום - כח הרס (המתכת המיצגת אותה - ברזל, החלק בגוף, בצלם שראה נובכדנצר - רגלים. רגלים רומסות ("ברגלים תרמסנה" ישעיהו כ"ח), וברזל הורס (אסור להניף ברזל על המזבח), מלכות אדום תאמץ את התרבות היוונית, התוצאה נראתה בגרמניה שכינתה את עצמה "מלכות רומי הקדושה" והגמרא אומר שגרמניה היא של אדום (מגילה דף ו') ומאיך כתוב במסכת נגעים שגרמניה שייכת ליפת ("ומבני יפת גומר ויון ותוגרמה ואשכנז"...) .

ראינו בגרמניה הנאצית את התהום הנורא מבצבץ מתוך חשכת התרבות שנראתה כה יפה. כאן בשליחות שמשלח רבי יהושע בן חנניא להביא את חכמי אתונא לרומי החל התהליך.

הכל החל עם הויכוח אודות הריון הנחש.

אמר הבני יששכר שחכמת יון היא מסטרא דנחש. הנחש הוא הנרגן המפריד מאלוף. ולכן החל דרכו עם לשון הרע שאין כמוה להפריד בין הדבקים. עד שלא הסית הנחש את האדם לחטוא היה קשר בין העולמות שנאמר "ונהר יצא מעדן להשקות את

הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים" עתה אחר שדיבר לשון הרע והסית את האדם גורש האדם מגן עדן ונוצרה חציצה בין העולמות כשלהט החרב המתהפכת והכרובים שומרים את "דרך עץ החיים".

יהושע בן נון נשלח לשליחות שסכנת לשון הרע מרחפת עליה ומשה התפלל עליו "י-ה ישיעך" מלשון הרע של המרגלים. גם רבי יהושע בן חנניא שהלך להתוכח עם היונים שהם מסתרא דנחש שכוחו בלשון הרע נקרא באותו שם עצמו.

תרבות יון מקדשת את חכמת הטבע ומנתקת אותו ממה שעל הטבע. ולכן הנחש שילוד לשבע שנים מסמל אותה כי הנחש היולד לשבע מבטא את חכמת הטבע של היוונים. החכם היווני רימה את המלך ואמר שהנחש יולד לשלש שנים למרות שהיונים ידעו, כאמור, שהוא יולד לשבעה, אלא שרצה לומר שגם ג' ספירות ראשונות שייכות לנחש ולא רק ז' תחתונות. ולנתק הכל מהבורא העליון מעל כל.

התשובה ליוונים המטיפים לחכמת הטבע מסטרא דנחש היולד לשבע. היא נס חנוכה. עצם המושג "נס" מהווה תשובה ניצחת ליוונים. הם כפרו בהתערבות אלוהית כלשהי בעולם הטבע. והטיפו שהשכל האנושי הוא המשפיע העליון בעולם (כפי שיבואר להלן) והנס שנוצר על ידי חדירה של העל-טבע הרוחני אל תוככי הטבע והכוונתו מהוה את התשובה. והעובדה שהנס התרחש במשך שמונה ימים על ידי השמן מוסיפה שמן למדורה... כי שמונה ושמן מבטאים את העל טבע הנישא על כתפי הטבע - השבע, כמו ששמן צף על פני המים והמים הדום לו לשאת אותו עליהם.

הלך רבי יהושע בן חנניא אל חכמי אתונא. מסביר מהר"ל מדוע נקראים הם חכמי אתונא. כי אתונא פירושו כבשן אש והם מקדשים את השכל הקשור לחומר ושכל זה נמשל לאש כי אש גם היא אינה אלא אנרגיה הפורצת מתוך החומר וקשורה לחומר כי במקום שאין חומר אין אש. היונים ראו בשכל האנושי את הדבר העליון ביותר. ולכן נקראו חכמי אתונא.

כשהגיע אל חכמי אתונא נשאלו חידות, ואחת מהן היתה - איך תופרים ריחים שנשברו, והתשובה שהשיב רבי יהושע היא שיש לקחת מהחומר ממנו עשויות הריחים חוט תפירה כמו שאריג שנקרע תופרים אותו מאותו חומר ממנו עשוי האריג. מה פשר השיחה הסתומה הזו?

נאמר על ספירות "נצח והוד" כי הם המקום בו שוחקים מן לצדיקים (זהר). נצח והוד הם מידותיהם של משה ואהרן ואכן בזכות משה ירד המן. אותו מן שטעמו כטעם לשד השמן. מן (חלק מאותיות שמן) היה גם הוא בחינת שמן ושמונה שכן, כמו משמעות המספר שמונה - על טבע המשיק לטבע, היה זה לחם שמלאכי השרת אוכלים המזין גוף גשמי, וכשמאסו בו והתלוננו ואמרו "ונפשנו קצה בנפש הקלוקל" תקפו אותם הנחשים! משה הניח נחש (יון) נחושת (יון) נמשלה לנחושת, בספר דניאל פרק ב) על נס!! והוא היה האמצעי שלהם להסתכל כלפי מעלה.

הריחים שבהם טוחנים את המן, הם הריחים עליהם דברו חכמי אתונא, והם טענו שרחיים אלה נשברו ויש לתקנם, ורצו לומר שגם אם יש רחיים כאלה הם שייכים לעולם שלנו ומכאן עלינו לתקנם... אמר להם יהושע שרק מתוך עצמם נוכל לתקנם כי הם אינם שייכים לעולם שלנו יחד עם זאת מורידים הם מן לצדיקים וסותרים את השקפת היונים והבנותיהם המוטעות.

בסופו של דבר ניצח אותם רבי יהושע והם, כמוסכם מראש, הלכו אתו לאניה שהועמדה לרשותו והובלו אל מלכות התהום, אל רומי. שם נתנו להם חבית ובתוכה מים הבולעים מים והם ממלאים וממלאים וממלאים.

שלמה המלך אומר "כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא".

הגר"א לימד שים מבטא עולם הזה ומהר"ל לימד שמים מבטאים חומר. (כל החומר בא מן העולם הזה ומכאן מים - שבאים מן הים) נחל מבטא את תאוות העולם הזה (כמו שאומר יונה בתפילתו "ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסובבני כל משברייך וגליך עלי עברו") (יונה ב' ד') שלמה המלך אומר איפוא שהמתאוה לתאוות החומר לעולם לא יגיע לספוקו. כל הנחלים, התאוות הולכים אל הים, - אל העולם הזה, אך הים איננו מלא.

זה מה שלמדו חכמי יון הטעונים שאין במציאות אלא העולם הזה והשכל האנושי הוא המלך על העולם. הראו להם שהם ממלאים את החבית מים וממלאים וממלאים ולעולם לא יגיעו לידי סיפוק כי זה סופו של מי שקשר גורלו עם תענוגי עולם הזה ועיניו כמו שאמרו שהמתמסר לתענוגי העולם הוא כמי ששותה מים מלוחים שכלל שירבה לשתות כן יגדל הצמאון. (עי' רוח חיים על אבות א משנה ד').

{ אז נדברו }

פרשת ויגש תשפ"א | גליון מספר 494 | לסדר: "ויאמרו החייתנו"

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל,

להערות והערות:

a8447168@gmail.com

מסר מצר ונסודתי לעשרה בטבת (גם כשהוא חל ביום ששי...)

המאמר הזה מוקדש לעשרה בטבת!! אני בסה"כ מקריא כמה פסוקים שמדברים על עשרה בטבת... בתוך נקודה למחשבה מה אפשר להתחזק ולקחת מהצום הזה שהוא בדרך כלל מגיע אלינו ככה באמצע השגרה... ובפרט השנה שזה יום ששי... **אז משהו!!! לפחות משהו...**

נבנ: המקור הראשון לתאריך של עשרה בטבת הוא בנביא יחזקאל פרק כ"ד... שהקב"ה מתגלה ליחזקאל ביום עשרה בטבת ואומר לו: **כתב לך את שם היום, את עצם היום הזה!!!** שביום הזה עתיד להתחיל המצור... ושם!!! באותה נבואה יחזקאל ממשיך את המצור לבישול בסירה!!! **"ומשול אל בית המרי משלל... כה אמר ה' עופות הסיר עופות וגם יציק בו מים... אסוף זהוזה... מבוחר עצמים מלא... גם בשלל עצמיה בתוכה"** בקיצור: כמו שאדם רוצה לאכול בשר... אבל אי אפשר לאכול אותו... הוא עדיין לא ראוי לאכילה... בפרט העצמות הקשות שא"א לפרק אותה... מה הגברת עושה?? מכניסה את הכל לתוך סיר ומניחה אותה על האש!!! ומחכה בסבלנות שהבשר יהיה ראוי לאכילה... **על אותו משלל זה הרעיון האכזרי של המושג מצור!!!** נבוכדנצר רוצה לאכול את עם ישראל... אבל אי אפשר!!! הם עדיין לא בשלים לזה... יש חומה איתנה... הם נלחמים בעקשנות... לא מאפשרים לאויב להיכנס... נו... מה עושים שרוצים בשר והוא עדיין לא ראוי לאכילה?? מכניסים אותו לתוך סיר... עושים מצור... האויב סוגר אתכם לתוך סיר שנקרא מצור... ומתחיל לבשל אתכם... נותן לכם להתבשל בתוך המיץ של עצמכם עד ש... ש... שתגמרו להתבשל ברעב ובחוסר כל ואז תתרככו ותכנעו ותהיו נוחים להיכבש... עד כאן הנמשל של המשל!!! **כעת הלאה!!! מה הנמשל של---** הנמשל?? **לאו הנביא חותר בכל המשל הזה???**

להשתתפות בהוצאת

הגליון:

בבנק:

חשבון 705284

בנק פאג"י

סניף 187

באשראי:

"נדרים פלוס"

"קהילות"

בטלפון:

(מענה ממוחשב)

0799-654321

תודה מראש!!!

מתנבא הנביא יחזקאל באותו יום עשרה בטבת ואומר: **"לכן כה אמר ה' אלוקים, אוי עיר הדמים, סיר אשר חלאתה בה, וחלאתה לא יצאה ממנה... גם אני אגדיל המרידה הרבה העמים והלך האש אתם הבשר והעצמות יחזרו"** לכל אחד מאיתנו יש סיר!!! סיר של עוונות... סיר שהולך ומתמלא באוכל מקולקל ובמחדלים רוחניים ובחטאים ובעוונות... אבל זה עדיין לא בעיה!!! זה שיש לנו מחדלים... זה שלפעמים מצטבר בסיר אוכל ישן שעושה ריח... זה נורמלי!!! זה שיש לנו לפעמים מעידות רוחניות... זה נורמלי!!! כי אין צדיק בארץ אשר עשה טוב ולא יחטא... בשביל זה יש לכל סיר מכסה... ואפשר תמיד לפתוח את המכסה ולרוקן את הסיר... בדורנו יש אפילו אפשרות לשים את הסיר בכיור ולנקות את הסיר... יש פתרונות!!! אפשר תמיד לחזור בתשובה... יש תמיד פתח של תשובה... ואפשר לרוקן את העוונות... לכה"פ לדלל אותם... שהסיר לא יהיה מלא בעבירות... דא עקא!!! הבעיה מתחילה כשמשאירים את הסיר עם כל הלכלוך ולא מרוקנים!!! סיר אשר חלאתה בה וחלאתה לא!!! לא יצאה ממנה... ותכל"ס הסיר מסריח... ואי אפשר להשאיר את זה ככה... אם היהודי לא מרוקן את הסיר... אין ברירה אלא להסיק את הסיר מלמטה... כידוע: לאשפה יש שתי פתרונות!!! או לפנות אותה לפח העירוני... או לשרוף אותה... (גם הפח העירוני בסופו של דבר מתפנה לשריפה מרוכזת... רק זה כבר לא עניין שלך... כי אתה מציף פינית...) והקב"ה פונה לעם ישראל בתחינה ואומר להם: הסיר מסריח!!! צברתם המון המון חטאים ועוונות... נו... תפנו כבר את האשפה... בשביל זה יש מכסה שאפשר לפתוח אותה... למכסה הזו קוראים תשובה!!! בתשובה אפשר לנקות סירים הכי מלוכלכים... אם אתם תפנו את האשפה מהסיר... אז אני כבר "אשא ואני אסבול ואמלט..." אני כבר אמחה את העוונות כעב וכענן ואשליך במצולות ים כל חטאתיכם... אבל!!! אם אתם לא תפנו את האשפה מהסיר... אני אאלץ להסיק את הסיר במקום וזה כבר יהיה מצור אכזרי וכואב...

החשבון הנפש שנדרש מאיתנו בעשרה בטבת!!! זה לזכור תמיד ש... שאנחנו לא שוקטים על השמרים... אנחנו צוברים!!! אנחנו תמיד בצבירה!! כמו בן אדם שמושך כל הזמן כסף מהבנק הוא צובר חובות... ככה בן אדם שחי בלי חשבון הוא צובר עוונות... ובא לא ניכנס כעת למוסר ותוכחה... תכל"ס... במשך הזמן אנחנו צוברים עוונות... ו... וצריך מידי פעם לדלל את הסיר!!! בשביל זה יש לנו כל מיני תאריכים כאלו באמצע השנה... הזדמנויות לחשבון הנפש... נו... אולי הגיע הזמן לעשות איזה ניקיון קטן... כמובן ניקיון שיגיע ממני!!! להתחזק... לעשות שוב פעם בדק בית איזה תפוחים רקובים אולי מתפתחים אצלנו בבית שצריך מהר לסלק אותם...

הפתח הזה של הסיר!!! הוא פתח רשמי שיש רק לעם ישראל... לאומות העולם אין את זה באופן רשמי ולכן אומות העולם צוברים וצוברים... וברגע שהוגדשה הסאה הקב"ה מכלה אותם אבל לעם ישראל יש משהו ששורק!!! יש איתותים... הההל... הגיע הזמן לעשות ניקיון...

יש לנו דוגמא מאוד מוחשית ממנשה בן חזקיהו שעשה הרע בעיני ה'... והנביא מתבטא עליו "אשר מלא את ירושלים מפה לפה..." בקיצור: הסיר של העוונות התמלא עד הסוף... ואז... מידה כנגד מידה לקחו אותו ושמו אותו בתוך סיר והתחילו לבשל אותו... ואז!!! מנשה נזכר שיש פתח בסיר!!! הוא נזכר בפסוק "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלוקיך..." מנשה ניצל את הפתח חירום הזה ולמרות שהסיר היה מלא... הוא הצליח לפתוח אותו ולשוב בתשובה ולרוקן את הסיר... והקב"ה חתר חתירה וקיבל אותו... ומאז מנשה הוא סמל דוגמא לנו לתשובה שמתקבלת!!! כל אחד מאיתנו בצבירה שלו... במחדלים שלו... זה הזמן... באמצע השנה... לא לחכות שהסיר יגלוש... להחליט על חינוך... להחליט על רצינות... להתחיל לדלל את הסיר!!! כל אמא יודעת שא"א לחכות לניקיון של פסח... הבית צובר אבק וצריך מידי פעם לחבוט כורסאות... לנקות שמשות... כדי לרענן את הבית!!! מומלץ בחום שזה תמיד יגיע מצידינו...

איך סולחים יותר בקלות??

בשבוע שעבר קראנו בהפטרה על שלמה המלך

בפרשת השבוע אנחנו פוגשים את אחת הסוגיות הסבוכות ביותר בנושא של בטחון!!!! ונתנה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתתם אותי הנה, כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם... כתוב כאן: שבסופו של תהליך הכל בגזירת עליון זה... אז גם בייחס לבחירה שלנו!!

זאת אומרת: זה לא סתירה שיוסף עד רגע זה התנכר אליהם ממקום של כפרה על העוון של מכירת יוסף... ומיד לאחמ"כ הוא אומר להם: ונתה, לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים... הכל משמים!!! זה לא אתם...

רגע... אם זה לא אנחנו... אז למה התנכרת אלינו?? למה עשית לנו את כל הבלגן הזה והכרתת אותנו למסור נפש על בנימין שבביל לכפר על זה...??

אז הסוגיה הזו היא לא על רגל אחת!!!! אבל גם אם אנחנו לא הולכים לפתוח את הסוגיה הזו... חייבים לדעת שבשורה תחתונה הכל משמים!!! הן אדם נתבע על הבחירה שלו... אם יש לי טענות עליך זה גם על הבחירה שלך... שאתה הוא זה שבחרת להיות השליח הרע משמים להעליב אותי... מהמקום הזה יש לי זכות טענה כלפיך... אבל בסופו של דבר זה משמים...

זה הכח שלנו למחול אחד לשני!! ההבנה וההפנמה שמה שקרה היה קורה בלאו הכי... אם זה לא היה אתה זה היה מישהו אחר... היות וזה אתה אז יש לי זכות להתרעם באופן נקודתי עליך ולהוכיח אותך למה עשית לי את זה ואפילו לתבוע אותך... אבל גם כשאני מתרעם עליך!! התרעומת היא הרבה יותר סולידית ונקודתית!! למה אתה בחרת לעשות לי את זה... זה לא שאתה האויב של חיי... אתה הרסת לי את החיים... לא!! המשבצת שלך היא למה אתה היית זה שעשית את זה... כשהתרעומת נשארת במשבצת הזו ולא מעבר לזה... כאן יש סיכוי וישקל לסלוח גם על דברים שהיך קשה לסלוח עליהם...

זה מה שיוסף מבהיר לאחיי!! אני סולח לכם... אתם יודעים מאיפה אני שואב את הכוחות לסלוח לכם בלב שלם?? שבייחס לגדולה שעליתי אליה... אני מאמין באמונה שלימה שה' הוא זה שרומם אותי!! אני לא מעזי לחשוב שכוחי ועוצמי ידי עשה לי את החיל הזה... ויתירה מזו: אני לרגע אחד לא זוקק לפרעה או לשר המשקים את המעמד הטוב שלי... אז במקביל!! גם בייחס לכל הסבל שעברתי... גם בייחס לזה אני מוכרח להאמין שהכל בגזירת עליון!! כי זה הולך ביחד!!

אם אתם אשמים בזה שאני נמכרת למצרים... המשמעות היא גם שהצלחת שלי נזקפת לפרעה...

ואם זה ברור לנו שלא!!! אם ברור לנו שפרעה לא לוקח קרדיט על הצלחות שלי... אז גם אתם לא לוקחים קרדיט על הצרות שלי... רק מה?? בייחס לבחירה... כאן יוסף התנכר אליהם ודאג להעמיד אותם מול תשובת המשקל בדאגה לבנימין... אחרי שהם עמדו בניסיון בגבורה והפגינו נאמנות מוחלטת לבנימין... זהו... מכאן ואילך את תעצבו!!!!

אני מחכה שתבקש ממני סליחה על מה שעשית לי... אני מצפה ממך שתחזור בתשובה על מה שעוללת לי... אבל ברגע שעשית את תשובת המשקל ופייסת אותי... זהו!! אל תעצב על מה שקרה לי... מכאן ואילך הכל בגזירת עליון!! (אנב: לא אישי... לא פתיתי פה למישהו...)

נו... באמת... איך אחי יוסף לא "עלו" עליו...??

בפרשיות אלו יש שאלה שתמיד צפה ועולה: איך באמת אחי יוסף לא עלו עליו?? הרי היו פה כ"כ הרבה סימני שאלה וכ"כ הרבה דברים מחשידים שהיה להם את כל הסיבות לחשוך שמדובר פה ביוסף... אז איך הם לא עלו עליו?? **איך מישהו טעו לי:** אם אני הייתי האח מספר 43 מאחי יוסף... והייתי מגיע איתם למצרים תוך עשר דקות הייתי "עולה עליו..." הייתי בטוח קולט שזה יוסף!! **נו... מה אתה אומר?? הוא צודק או לא צודק??**

אמרת לי: אתה צודק!! גם אני חושב כמורך... אם אני ואתה היינו שם... מהר מאוד היינו מקשרים את הסיפור הזה ליוסף... והיינו קולטים שזה יוסף... נו... אז למה האחים לא קישרו שזה יוסף?? **התשובה היא: שאדרבה... אחי יוסף יותר מיד קישרו!!!** הם היו משוכנעים במאת האחוזים ש"איש אדוני הארץ" הזה שמתנכר אליהם כעת- קשור למכירת יוסף... הם מהרגע הראשון הבינו את זה!!! "אבל אשמים אנחנו..." הם מיד קישרו את ה"צרה" הזו למכירת יוסף... רק מה?? דווקא מרוב שהם קישרו... הם קישרו את זה ישירות לרבישע!! הם הבינו שהקב"ה הוא זה שמעניש אותם כעת על מכירת יוסף... אה... אז לחשוב ש"במקרה" גם השליח משמים להעניש אותם זה יוסף בכבודו ובעצמו?? על זה הם לא חשבו... ואתה יודע למה הם לא חשבו?? כי... זה לא כי רלונטי... **הבנת מה התשובה??**

אם אחי יוסף זה היה אני ואתה... ויוסף היה "נופל" עלינו פתאום... אז אנחנו היינו באמת מתייגעים במחשבות ופרשנויות... מי זה הבן אדם הזה... מה הסיפור שלו... מה הוא רוצה מהחיים שלנו... ואיך מתפטרים ממנו כמה שיותר מהר... אם אחי יוסף היו מחליטים להעלות את השאלה הזו בנושא... אז באמת תוך שתי דקות הם היו עושים אחד ועוד אחד וקולטים שזה יוסף... **אז זהו שלא!!!** אחי יוסף בכלל לא ראו את האיש הזה מול העיניים... הוא כשלעצמו בכלל לא עניין אותם... הוא בכלל לא היה הנושא... כש"איש אדוני הארץ" התחיל להעליל עליהם עלילות הם היו מוטרדים בדבר אחד!!! "מה זאת עשה אלוקים לנו..." **זה הדבר היחיד שהטריד אותם!!!** מה הרבשע מדבר איתנו דרך האיש הזה... זו הסיבה שהם לא קלטו שזה יוסף!! כי הם לרגע אחד אפילו לא היו עוסקים באיש הזה... המקל עצמו לא העסיק אותם... הם היו עוסקים ב"מה ה' רוצה מהם" דרכו...

ומה שאני אומר עכשיו זה לא מליצה!!! זה מוזכר בפירוט בתורה... בפרשה הקודמת כתוב שבאמצע שיוסף חושד בהם ו"מעליל עליהם"... הם פתאום עוזבים אותו... נותנים לו לחכות... והם מתחילים להתדיין בינם לבין עצמם "ויאמר ראובן אבל אשמים אנחנו... אשר ראינו צרת... והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם..." **אתה קולט מה סורה פה??** איש אדוני הארץ יושב כעת מולם ויש לו טענות... הוא מדבר איתם... והוא מחכה לתשובה!!! אבל זה בכלל לא איתו... הם עזבו אותו... הם אפילו לא רואים צורך לענות לו (א) לכת"פ לחשוב מה כדאי לענות לו) הם כעת עוסקים בלדון בינם לבין עצמם "מה עשה אלוקים לנו" זאת אומרת: הם לרגע אחד לא ראו אותו כנושא!!! הם הבינו מיד שהקב"ה מדבר איתם דרכו... והם גם הבינו מיד שזה קשור ליוסף... אה... אולי במקרה זה גם יוסף בעצמו?? מה זה משנה... הם לא חשבו על זה... כי המידע הזה לא היה רלוונטי בשבילם...

עכשיו!!! המדהים הוא שבאותה שעה שאחי יוסף לא מקשרים ולא "קולטים" שיש קשר בין "איש אדוני הארץ" ליוסף הצדיק... **באותה שעה יש עוד מישהו שלא מקשר "לא קולט"!!!** תנחש מי?? יוסף הצדיק בכבודו ובעצמו... הרי ליוסף יש כעת את כל הסיבות שבעולם לנטור איבה ושנאה לאחים שלו שמכרו אותו למצרים וכעת שהוא עלה לגדולה לחשוב מחשבות איך לנקום בהם... אבל יוסף **לא מקשר...** יוסף מבין וחי כל הזמן ש"לא אתם מכתתם אותי הנה כי האלוקים..." ממיילא הוא לא כועס עליהם בכלל... אין לו שום טינה כלפי אחיו... אדרבה... יש בלבו רק אהבה וחמלה וגעגועים... שים לב מה קורה פה!!! **יש פה כביכול "אי הבנה" כפול...** יש פה שני אנשים שלא "מקשרים"!!! האחים מבינים כל הזמן שהכל בגזירת עליון והכל משמים ולכן!!! לכן הם לא מקשרים ולא מעלים על דעתם מי האיש הזה ואולי הוא יוסף... ובמקביל באותה מידה!!! יוסף בעצמו גם הוא לא חושב לרגע שהם מכרו אותו... כי גם הכל בגזירת עליון והכל משמים!! ותכל'ס... איפה הם נפגשים?? איפה הם מתקשרים?? **בשמים!!!** האחים מבינים ש'**בשמים** מעניש אותם על מכירת יוסף!!! יוסף במקביל מבין שה' משמים שלח אותו לכאן וזה בכלל לא האחים... ברגע ששבטי י-ה נפגשים בשמים... ברגע שכל הקצוות מבינים שאין עוד מלבדו והכל בגזירת עליון... כעת עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמנו... כעת אפשר לעשות שלום!!!

כעת תאר לעצמך מה היה קורה אם הם לא היו נפגשים משמים... תאר לעצמך שהאחים היו ח"ו כמוני כמורך... וכשהם היו מגיעים למצרים ופתאום "נופל עליהם" איש אחד ומתחיל לשגע אותם ולהעליל עליהם עלילות... תאר לעצמך שהם לא היו חושבים שזה משמים... והוא מצידו היה ממשיך למתוח את החבל... ואז הם היו מתחילים להתרגז ולברר מי זה "טרדן" הזה... ואז תאר לעצמך שכצפוי... מאוד מהר היה מתברר להם שהמטריד הוא לא פחות ולא יותר אותו יוסף בעל החלומות... עכשיו!!! במקביל תאר לעצמך שגם יוסף היה לבוש בבקטשע שלנו וכשהוא היה רואה את האחים... הוא היה מתמלא כולו בתסכול ובמשקעים ובשנאה תהומית נגד אלו ש"אשמים" בכל הסבל שעבר עלי... **עכשיו: תחשוב איזה פצצת אטום היתה מתפוצצת שם!!!** יוסף היה מתודע אל אחיו... אבל מה זה מתודע... הוא היה מודע להם חגיגתי אני יוסף וכעת הגיע הזמן לנקום בכסם!!! והם... שעוד לפני שהוא גילה להם... הם כבר חשדו שזה הוא... הם היו מוציאים אקדחים שלופים... שאגות של יהודה... ריצות של נפתלי... שמעון ולוי איש חרבו... יוסף אפרים ומנשה מהצד השני... וכל העולם היה נחרב... זה מה שהיה קורה אם שבטי י-ה היו חלילה ברמה שלנו... **אז זהו!!! שזה בדיים מה שהתורה מלמדת אותנו בפרשיות אלו...**

התורה מלמדת אותנו איך שבטי י-ה קוראים את המפסה!!! גם האחים וגם יוסף... שני הצדדים שכעת כ"כ רחוקים ומנוכרים אחד לשני... שניהם בנפרד!!! כל אחד בפני עצמו!! מבין שהכל משמים!! הכל בגזירת עליון!! וכשככה חיים את המציאות ומבינים שהכל בגזירת עליון... הכל נעשה ברמה אחרת לגמרי... לא לחינם התורה כ"כ מאריכה בתיאור של המריבה וההתנכרות של יוסף לאחיו... כן... התורה רוצה ללמד אותנו בין הייתר איך אפשר להתווכח ולנהל אפילו מאבק אבל כמו יהודים מאמינים... ו... ואנחנו ש... שכל הנראה לא אחוזים במקום הזה... ככל הנראה עדיף שלא נריב!!! כי תסכים איתי שאנחנו לא בדיק נחשוב שהכל משמים... ממיילא אנחנו לא נדע לסיים את זה כמו ש הם סיימו את זה... אז מקובלנו!!! שמי שלא יודע לסיים... מומלץ לו לא להתחיל... תסכים איתי...

מיהו הפרייקטור של התיקון השלם???

כשאנחנו קוראים בפרשת מקץ את התיאור המרנין איך שהריצו את יוסף מהבור... והרכיבו אותו במרכבת המשנה ויקראו לפניו אברך... כשאנחנו קוראים את זה... זה נשמע מאוד יפה ונחמד ובעיקר שמח... וזה בהחלט משמח!!! אם יוסף עד היום היה עבד בבור בית הסוהר... וכעת הריצוהו מן הבור ובבת אחת פרעה מינה אותו למשנה למלך זה בודאי גאולה וישועה... **אבל!!! יש פה נקודה שאנחנו לא כ"כ שמים לב אליה...** התפקיד שנפל בבת אחת על הכתפיים של יוסף... הוא היה תפקיד מאוד מסובך... תפקיד מאוד תובעני וקשה... **מה קרה??**

הסיפור הוא שפרעה חלם חלום... וכעת רק פרעה ויוסף באמת באמת מבינים את המשמעות הגורלית של החלום... רק הם לוקחים כעת את הנושא הזה ברצינות תהומית... ולכן פרעה מחליט שכעת מכריזים על סנקציות כלכליות משמעותיות על כל מצרים!!! ותכל'ס... המצרים בעצמם לא לגמרי מבינים מה הסיפור... הם מסתכלים מימיה ושמאלה ורואים שבסה"כ הכל טוב... נהיה רק שפע יותר גדול... שבע שני שבע... ו... ותכל'ס, בשטח יש רק צמזומים ויוסף לוקח את כל התבואה לעצמו ומחלק אותה במידה ובמשורה... וזה מקומם ומרגיז ואפילו ממריד את העם!!! מה זה צריך להיות?? למה המחירים של התבואה רק עולים כל הזמן?? למה אנחנו כל הזמן קוצרים ויוסף לוקח הכל לעצמו ומשאיר לנו פירוהים?? **כן... זה לא היה פשוט!!! שתיבין:** לא לחינם פרעה פיזר ליוסף כ"כ הרבה סמכויות!!! זה לא שפרעה היה נדיב לב והסכים לפרגן ליוסף את כל הסמכויות ש"רק הכסא אגדל ממך" לא!!! היתה פה משימה מאוד מאוד לא פשוטה!!! התפקיד של יוסף היה להיות האיש ה"רע" הזה שכופה על הציבור תנאים כלכליים קשים בלי היגיון...

בינינו... היום קל לנו להבין את זה... יש לנו דוגמא טובה... בינינו: התפקיד שנאוץ ביותר במדינה כיום זה **הפרייקטור של הקורונה!!!** למה?? כי... זה תחום שנושא בחובו את כל ההגבלות והצמזומים והקנסות וההנחיות ולא כולם מבינים את הצורך החיוני שבדבר... אז תחשוב שבשבע שני השבע... אם נדרש מיוסף לעשות צמזומים כאן הרי אאאאף אחד לא הבין על מה הפאניקה... אז בשביל להוביל כזה מהלך בכל מצב!!!! כאן יוסף היה צריך המון המון שליטה וכח ושיניים ולקבל לידיים שלו את הזרוע המבצעת והאוכפת שתהיה לגמרי בשליטתו כדי לאפשר לו להוביל את המהלך הלא פשוט הזה!!!

ומה אתה חושב... כעת בארץ מצרים כולם עצבניים על יוסף... למה הוא בכלל יצא מהבור?? הוא היה צריך להישאר שם ואז הוא לא היה מפיל עלינו את כל הגזירות הכלכליות האלו... בפרט שבועיותונות מגיעים כל הזמן עדכונים מחוץ לגבולות למצרים... שבכל מדינה אחרת הכל בסדר... אין קורונה... אין צמזומים... אין הגבלות... הכל טוב... ורק פה יש לנו איזה שליט שהחליט "ליפול עלינו" ולעשות לנו את המוות... תנסה לדמיין איזה תקופה לא פשוטה

עברה על יוסף... (שים לב: למרות שהוא כבר יצא מהבור... והוא כבר מושל בכל ארץ מצרים והוא רוכב במרכבת המשנה... סו"ס אל תשכח שבבור בית הסוהר אהבו אותו... "ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חינו בעיני שר בית הסוהר... וכל אשר הוא עושה ה' מצליח" ואילו עכשיו?? אמנם הוא יצא מבית הסוהר אבל כעת הוא הדמות הכי שנואה בכל מצרים... כעת בשבע שנים האלו יוסף הוא בבחינת "וכל אשר יפנה ירשיע"!! לא מצליח!!! אלא **מרשיע**... מרשיע זה אדם שמצליח להכניע ולכופף ולדכא בחזקה את כל מי שמתנגד אליו... והעם כמובן שלא שבע רצון מההנהגה שלו...)
עכשיו כולם אהבו את יוסף... גם בבית פטיספר וגם בבית הסוהר... עד כה כולם שמעו בקולו מרצונם האישי... עד כה יוסף לא משל בכח... רק ברצון... זה היה **מלוכה**... בבחינת **אם מלך תמלך עלינו**... ופתאום!!! ברגע שהריצוהו מן הבור... אמנם הוא יצא מהבור... אבל הוא מיד יצא לתפקיד של **מושל!!!** לתפקיד של האיש ה"רע" שלוקח לכולנו את כל התבואה ופרעה נותן לו את כל הגיבוי ואת כל הסמכויות...

זה נקרא ממשלה!!! זה כבר בבחינת אם משול תמשול בנו!!!

ממילא כעת בשבע שני השבע... אם כעת תביא את יעקב אבינו למצרים ותגיד לכולם שהוא אבא של יוסף... זה... זה לא כבוד גדול... אדרבה... כעת יש מרי גדול בקרב העם נגד יוסף... אדרבה... להגיד לנו שיעקב זה אבא שלו... זה רק סיבה לשפוך עליו את כל המרמור שיש על יוסף. לכן!!! למרות שיוסף עלה לגדולה עדיין לא הגיע שעת הכושר שיוסף יתוודע לאחיו

והנה!!! ותכלינה שני השבע... נגמרו השנים הממורמרות שכולם כועסים על יוסף... ותכלינה שני הרעב לבא "כאשר אמר יוסף..." ופתאום כולם מוצאים את עצמם מתמודדים מול רעב אמיתי... והי **רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם!!! מעניין... מה קרה??** בשבע שנים האחרונות דווקא מצרים היתה המדינה הנחשלת שנעשקת מידיה של דיקטטור... ופתאום המצב התהפך... דווקא בכל הארצות יש רעב ואילו במצרים יש לחם... העם המצרי לאט לאט מתחיל לקרא את המפה בצורה קצת שונה!!! ואז מגיע השלב הבא "ותרע כל ארץ מצרים, ויצעק העם אל פרעה ללחם". פרעה... מה עושים? אנחנו רעבים?? "ויאמר פרעה לכל מצרים, **לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו!!!** זוכרים את יוסף?? זה שקללתם אותו במשך שבע שנים?? זה שמשל עליכם בכח הזרוע ולקח מכם את הכל... וכל הזמן התלוננתם עליו?? אז בבקשה!!! עד עכשיו הוא **משול משל** בכס!!! כעת הגיע הזמן שהוא **ימלך** עליכם!!! כעת הגיע הזמן שאתם בעצמכם תכירו בו... תבינו שהוא בסה"כ דאג לכם וחשב רק לטובתכם... וכעת **תמליכו** אותו!!! תקבלו אותו ברצון על עצמכם... **לכו אל יוסף!!!** לכו **אתם** אליו... עד היום הוא היה **מושל** עליכם ובא אליכם... הוא היה לוקח את החוק לידיים ומציב אתכם בפני עובדות... הרי כעת הגיע הזמן שאתם תקבילו את פניו **ותמליכו** אותו מרצונכם האישי!!!

כעת!!! בתחילת שני הרעב... דווקא כשכל העולם התחיל לרעוב ללחם... דווקא אז הגיע הגאולה האמיתית של יוסף... ניתן לומר שרק כעת הוא באמת באמת יצא מהבור!!! (כי עד עכשיו... היתה לו משימה של משול תמשול בנו!!! ממשלה זה לא מצב אידיאלי... לא בשביל זה יוסף יצא מהבור... לא בשביל להיות דיקטטור ולהלך אימים על בני

אדם... זה נוגד את כל התכונה של יוסף שהוא תמיד רועה את כולם "וכל אשר הם עושים הוא היה עושה...") רק כעת הגיע הזמן להוריד את יעקב אבינו למצרים בחבלי אהבה!!! כעת אם יעקב אבינו ירד למצרים והוא נקרא אבא של יוסף... כל מצרים תצא לקראתו ויעשו לו כבוד **מלכים!!!** זה לא כבוד של **מושל**... אלא כבוד **מלכות!!!**

מה הפלא שברגע שיעקב יורד למצרים... כעת יעקב אבינו מתחיל להעביר את המושכות לכיוון יהודה!!! "ואת יהודה שלח להורות לפניו גושנה..." כי משיח בן יוסף מייצג את **הממשלה!** ואילו משיח בן יהודה מייצג את **המלכות!!!** ברגע שיוסף כבר עשה את תפקידו והכשיר את הדרך באמצעות **הממשלה**... כעת ועלו **מושיעים** בהר ציון... מגיע המושיע השני בדמות יהודה שהוא משלים את החלק השני שזה מלכות!! והייתה לה' המלוכה ואכמ"ל)

עד כאן פרשת שבוע... כעת איפה זה מגיע לידי ביטוי בעבודת ה'???

בדיוק כמו שבמלכותא דארעא ישנם שני שלבים... יש שלב ראשוני של **משול תמשול בנו!** ורק אח"כ מגיע השלב הבא של **"מלך תמלך עלינו"!!!** אז אותם שני שלבים יש גם במלכות וממשלה של כבוד שמים... בהתחלה יש את השלב הראשוני שזה **ממשלה!!!** לדוגמא: ילד הולך לחידר... בחידר אין מלכות... ילד מצד עצמו לא אוהב ללמוד... רק מה?? יש פה איזה מנהל ורבה ומפקח שהם **מושלים** עליו!!! רודים בו... מכריחים אותו בכח לשבת וללמוד... ואוף... מתי יגמר השיעור... וברגע שנגמר... הופה... כתינוק הבורח מבית הספר... חידר זה מציאות של **משול תמשול בנו!!!** והנה אותו ילד סו"ס התגבר קצת ועלה לישיבה קטנה... ומה אתה חושב... גם שם אזעלבע מציאה... כידוע: למשגיח אין מה לעשות בחיים... כל הסיבה שהוא מגיע לישיבה זה רק בשביל להציק לי ולתפוס אותי על חם ולהחרים לי את הנגן ואת הסיגריה האלקטרונית... (מכיר את המשפטים הגאונים האלו...?? זה משפטים שלי!!! אני בעצמי אמרתי אותם לפני לא הרבה שנים...) כן... גם בישיבה קטנה עדיין צריך **"משול תמשול בנו"!!!** אמנם יש כמה בחורים שאט אט יוצאים מהבור והם מתחילים כבר להתחבר לישיבה... להתחבר ללימוד... הם כבר מתחילים **להמליך** את ההנהלה הרוחנית של הישיבה... הם כבר מבינים שהמשגיח לא נגדנו... והם מיוזמתם רוצים לשמוע ולקבל ולהתעלות... אבל עדיין רוב הבחורים עדיין תקועים **בממשלה**... ואז הם עולים לישיבה גדולה... ומה אתה חושב... שבישיבה גדולה זה נגמר...?? איפה... גם שם עדיין יש ממסד!! יש מערכת... ההנהלה הרוחנית של הישיבה לא מרשה... ויש את הבחורים שצריכים שהמשגיח או הראש ישיבה כל היום יעמדו להם על הראש... תנחש מה המכנה המשותף בין כל השנים של החידר והישיבה קטנה והישיבה גדולה?? לא תאמין... **שבע שני השבע!!!** ילד ובחור חיים בעולם שכולו טוב... הם מצידם עושים מה שמתחשק להם באותו רגע... ופתאום מגיע איזה יוסף שמושל עליהם ומצר את צעדם ומגביל אותם ומחרים להם... ו... ואאאוף... למה המשגיח בכלל הגיע היום?? שישאר בבית... מה... הוא כ"כ נהנה לקחת לי דברים ולהחרים לי?? כן...

משל עליך!!! בישיבה קטנה גם המשגיח משל עליך!!! רדף אחריו... איים עליך...

עכשיו דיי!!! הגיע הזמן להבין עניין... הגיע הזמן לעלות כיתה ולהחליף מ-**ממשלה** ל-**מלכות**!!! הגיע הזמן שזה יגיע מצידך!!! תהיה אתה היוזם... כמה אתה עוד רוצה שיגררו אותך על כסא גלגלים?? כמה??

דיי!!! הגיע הזמן שתקום על שני רגליך ותתחיל לנוע בכוחות עצמך!!!!

זה מלכות!!! מלכות זה יוזמה שמגיע מלמטה... מגיע ממך... אני מעוניין לקבל על עצמי עול מלכות שמים... זה עניין שלי... זה לא איזשהו בעיה של הרבנים... של ההנהלה הרוחנית של הישיבה... כל חסיד ברסלב יודע שלזכות לטוס לאומן זה זכות אישית שלו... כל חסידי ברסלב שהשנה לא זכו לטוס לאומן... אף אחד מהם לא מגיע בתחושה... נו... זה בעיה של רבינו הקדוש שלא מספיק פעל בשמים שנוכל להגיע... **אף אחד לא חושב ככה**!!! כל חסיד ברסלב מבין שאני הוא שרציתי להגיע לרבינו ולא זכיתי... אז על אותו משקל בכל עניין ביהדות!!! אני הוא זה שרוצה להמליך את ה' ולהיזר מכל ערוות דבר... ואם החסימה של החרדים היא דפוקה ובפלאפון החסום לא שומעים טוב ואין שם אפשרויות... כל התלונות האלו... הכל טוב ויפה... לכן מה?? לכן זה בעיה של הרבנים?? מה פתאום!!! זו בעיה שלי!!! זה עניין שלי!!! זה המלכת ה' שלי!!!

אני פה מעוניין ודוחף עם כל הכח ורוצה לכוף את עצמי על כבוד שמים... אני פה יוזם את החסימה... אני פה מכניס את עצמי מיוזמתי תחת עול מלכות שמים... הגיע הזמן שנצא מהישיבה קטנה... נפסיק לחשוב שאנחנו דופקים איזה מישהו... נפסיק להרגיש כמו ילדים קטנים שאם אני לא מתנהג יפה אז אני דופק את אבא ואמא ואני אראה להם שהם לא יגידו לי מה לעשות... הגיע הזמן לקחת את העניינים לידיים!!! להבין שהעבודת ה' שלי זה עניין שלי!!! השטייגן שלי בישיבה זה עניין נטו שלי!!!

לזה משיח בן דוד מחכה!!! לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו!!! תבינו שאותו יוסף שפעם משל עליכם... הרי הגיע הזמן **שתמליכו אותו**!!!

המשיח יעשה בדיקו מה שהרבנים עושים היום... כמו שהם מנסים לאכוף אותנו על רצון ה'... ככה גם הוא יאכוף אותנו על מלכות שמים... נו... אז מה בכל זאת ההבדל בין המשיח לבין הרבנים של היום?? שהרבנים של היום נאלצים לעשות את זה בצורה של **מושל**!!! הם נאלצים להשתמש במערכת אכיפה של סנקציות קהילתיות... אבל מלך המשיח כבר יעשה את זה בצורה של מלכות... אנחנו נרוץ אליו ונתכופף אליו ונתחנן לפניו: בא... תכוף אותנו על כבוד שמים... תכריח אותנו לעבוד את ה'... תחנך אותנו ותלקה אותנו... כן... זכריה הנביא מתנבא שאנחנו עתידים להסתובב בגאווה ונכריז: אלה המכות אשר הוכיחי בית מאהבי (ל-אבי שבשמים...) אני באתי מיוזמתי לקבל תוכחה ממלך המשיח... הוא לא היה צריך לחכות לי בסיבוב... ברישום של המוסדות... לא!!! אני באתי אליו מיוזמתי!!!

זה מלכות!!! רק ככה זה עובד אצל משיח בן דוד...

ופה העסק תקוע!!! בשלב הזה אנחנו בשלים בעיקר רק למשיח בן יוסף... את **הממשלה**!!! את הכפיה בכח... שעומדים לי על הראש... מחתימים אותי... או לחילופין יש עלי לחץ חברתי להיות כמו כולם... רק ככה זה עובד... זה טוב בשביל השלב ב'... לשלב של משיח בן יוסף... אבל אנחנו צריכים להתקדם הלאה... למשיח בן דוד... ואצל משיח בן דוד המנגינה הזו לא קיימת... אצל משיח בן דוד זה לא יכול להגיע ממקום של **ממשלה**!!! אלא ממקום של **מלכות**!!! משיח בן דוד מחכה כעת שאתה תצפה לביאתו... אתה תמתין לו... אתה תרצה ותשתוקק שהוא יכוף אותך על כבוד שמים... **זה מה שמפריד בינינו לבין משיח**!!! לכו אל יוסף... תזמו אתם בעצמכם את הכניעה לכבוד השמים... שזה לא יגיע מלמעלה... אדרבה... זה יגיע מלמטה... **זה יגיע ממך**!!! אתה מוכן ללכת ליוסף?? אתה מוכן מיוזמתך ללכת לרב שיתן לך על הראש ויגיד לך את כל מה שאתה כ"כ לא אוהב שהוא אומר??

בחור יקר: הגיע הזמן שתבין שהעתיד הרוחני שלך והיידישקייט זה לא בעיה של הראש ישיבה או המשגיח... (שאם אתה מתעצבן אתה פתאום "מאיים עליהם" בפילה חותינית...) הגיע הזמן שתבין שהרוחניות שלך זה האינטרס הבלעדי שלך!!! תפסיק לחיות בתפיסה התינוקית של הבחורים שהמשגיח צריך להתחנן לפניך או לאיים עליך שתשב ותלמד ותתחיל יום... דיי!!! תצא מהראש הקטן הזה!!! תפסיק להיות האזרח הטיפש... שיוסף צריך למשול עליו ולהכריח אותו לצבור בר כי עוד מעט יהיו שנות רעב... מותר לך להיות אזרח טיפה יותר אינטלגנט ושזה יגיע מצידך!!! תבין שלהיות בחור שמור וטהור ושמתחיל יום זה... זה עניין אישי שלך!!! שאם לא תעשה את זה... **אתה דופק רק את עצמך**!!! כשאתה רואה שוב ושוב את הבחורים האלו שבשביל להזיז אותם ולהוציא מהם עוד איזה שעת לימוד צריך לדחוף להם כסף לתוך הפה כמו איזה מכונת פחיות... זה פשוט מוציא אותי מדעתי!!! עזוב... אל תלמדו... לא צריך... תשאר במיטה... אם נשארם ברמה של אבות ובנים... אז אל תבואו... תשאר בפנימיה... דיי!!! אם אתם לא מסוגלים לעלות כיתה ולהזיז את עצמכם ממקום של הבנה שאני צריך לשבת וללמוד!! אני צריך לעשות משהו עם עצמי!!! אני צריך להיות עבד ה'... דיי... תגדלו בשנה...

הגיע הזמן לצאת מהחידר... בחידר המנהל והרבה

זה ממש אותם שאלות שהמצריים שואלים כבר שבע שנים רצופות... כבר שבע שנים שיש הפגנות בקהיר מול הבית של "צפנת פענח"... מה אתה רוצה מהחיים שלנו?? מה התענוג שלך לקחת לנו את התבואה שלנו?? למה יצאת מהבור??

יוסף שותק!!! לא עונה!!! כי הוא יודע שיום יבא ויתחילו שנות הרעב... ואז כולם יבינו... ולכן גם המשגיח שותק... המשגיח יודע שהתכשיט הזה יום אחד יתבגר ויקים בית... ואז הוא פתאום יבין כל מיני דברים שהוא לא הבין אותם... פתאום אתה תבין שהמשגיח בסה"כ דאג לך... (הוא היה קצת "פחות" משועמם ממה שחשבת...) המשגיח יודע שעכשיו אני אמנם נמצא על תקן של האיש הרע... אני **מושל** על אותו בחור בחזקה!!! החרמתי לו את המכשיר... איימתי עליו... הענשתי אותו... אבל יום יבא והוא יבין למה עשיתי את זה... יום יבא והוא **ימלך** את הצעדים שנקטתי מולו!!! הוא יודה לי ששמרתי עליו בתקופות הכי מסוכנות ודאגתי לו שהוא ישאר בן אדם מן הישוב...

אבל מה אתה חושב... שבישיבה גדולה זה נגמור סופית??... איפה... יש כאלו שנתקעים באותו מקום עד יומם האחרון... יש כאלו שכבר התחננו והקימו בתים ועדיין... הרבנים **שולטים** עלינו!!! התקנון של הקהילה כל היום מנסה להכתיב לנו את החיים ולרכוב עלינו... ואאוף... דיי... תפסיקו כבר... אל תגידי לי מה לעשות...

ופה אנחנו תקועים!!! כולנו מחכים לביאת המשיח... שתגלה ותראה **מלכות** עלינו בזמן קרוב... **ממשלה** יש לנו!!! יש לנו **ממשלה** בשפע... הממסד החרדי... העמידה בתקנון... התנאים הקשוחים של הקהילות... זה קיים!!! אבל מלכות?? מלכות זה מה שעדיין חסר לנו!!!

"ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם..." זה קיים!!! ואין זה באמת קיים?? כי... כמו שידענו ה' אלוקינו **שהשלטן** לפניך!! ב"ה המערכת החרדית **שולטת**!!! הממסד החרדי ב"ה תופס חזק את העסק לידיים... מצליח להתרועע... מצליח להרשיע ולתפוס את האנשים קצר ולתת להם להבין שלא משתלם להם לעשות מה שבא להם... כי כל מי שלא שומר על הכללים נזרק מהקהילה וכל מי שלא ישמור על התקנון של הישיבה יזרק מהישיבה... מצוין... **שהשלטן** לפניך... זה חלק א'!!!

אבל זה לא מספיק!!! לא מספיק שלטון בכח!!! אנחנו עדיין מחכים **למלכות**!!! ומתי יש מלכות?? **כשיתנו לך** כתר מלוכה!!! כשזה מגיע ממני... מגיע מיוזמתי... **"לכו אל יוסף"**!!! לכו אתם בעצמכם אל יוסף ממקום של הבנה והכרה שזה טוב- "אשר יאמר לכם תעשו..." אתה מסוגל ללכת מיוזמתך ולקבל על עצמך את כל התקנון מרצון ומהבנה שזה מה שטוב ואני רוצה להכניס את עצמי תחת עול מלכות שמים?? זה משיח בן דוד!!! משיח בן דוד זה **מלכות**!!! זה לא ממשלה... יהודה אף פעם לא מושל בכח... אצל יהודה יש כלל ברזל: **יהודה אתה יודך אחיך**!!! האחים שלך הם אלו שמיוזמתם יגיעו וימליכו אותך וירצו אותך למלך... המשגיח יגיע רק אם יחכו לו... שתבין: הרי מלך

משפחת הלוויים שעולה לירושלים ומשם תפרד...

משפחת עזראל יצאה לדרך... אבא ושלושת הבנים הגדולים וגם יענקי הקטן יצאו לדרך... כן... הגיע זמן המשמרה לעלות!!! לא... הפעם זה לא משמרת כהונה... (אין משמרת כהונה בשם עזראל) אבל זה משמרת לוייה!!! כן... גם לנו יש משמרות שמחולקות לפי שבועות... ואנחנו גם עולים לירושלים... רק אצלנו לשם שינוי החלוקה היא הרבה יותר פקדנית... **מביני** כשהכהנים מגיעים לבית המקדש אין אצלם חלוקת עבודה... בפונטציאל כולם יכולים לעשות הכל!!! רק מה? היות וכולם רוצים לעשות הכל אז יצטרכו לעשות פייס ורק חלק יזכו וחלק לו... אבל כולם יכולים לזכות בכל דבר... גם באכילת קדשים לכל אחד יש זכות לדרוש לאכול מכל קרבן... **אבל אצלנו? אצל הלוויים זה בדיוק הפוך!!!** התפקידים מאוד מאוד מוגדרים ומסוקדים!! כל אחד מאיתנו שעולה לירושלים... הוא כבר מראש יודע בדיוק מה הולך להיות העבודה שלו... אז זכינו שאבא שלנו הוא מגדולי המשוררים בפה... בפרט שאנחנו שייכים למשפחת היסון שהשירה שלו עוסקת בעיקר להרים קרנו של דוד שזה עניין משיח "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך..." (כל מזמורי התהילים שמוסיקים בענייניו של דוד... זה נאמר ע"י היסון ואצאצאיו)... לעומת זאת: אחי הבכור ר' יעקב הוא מטיב נגן על כלי ידותון!!! זה המשבצת שלו בעבודת הלוויים... לעומת זאת אחי בן גולי והחברותא שלי... הוא דווקא לא כ"כ מוזיקלי... לא בפה ולא בכלי... ולכן הוא מופקד כשוער בשער הבכורות... הוא אחד מהאחראים על כל הקרבנות בכור שנכנסים בשער הזה... לוודא שזה אכן "פטר רחם" ולבקרו משבעים מוסין וכל שאר הדינים...

וכעת נעבור אליי!!! יש לי את העבודה הכי משמעותית עכ"פ ביחס למשמרת הנוכחית!!! אני שייך לגיל של ה"רובים" ולכן התפקיד שלי להיות שומר בלילה!!! כלומר: אחי השוער עובד ביום ואילו אני השומר עובד בלילה... ועכשיו!!! בתקופת טבת... היום מאוד קצר... אח שלי מתחיל את העבודה שלו אחרי תמיד של שחר עד לפני תמיד של בין הערביים (בערך משבע בבוקר עד שתיים וחצי בצהרים) ואילו אני מתחיל את ה"משמר" שלי מתחילת הערב באזור רבע לחמש בערב ועד חמש בבוקר למחרת!!! מדובר בשתיים עשרה שעות רצופות!!!

ומה אתה חושב... אחי מקנא בי... חצי שנה אנחנו מחכים לשבוע הזה... אל תשכח שאנחנו צאצאי בני קורת... ועלינו נאמרו הפסוקים "כאילו תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלוקים, צמאה נפשי לאלוקים לקל חי מתי!!! מתי אבא ואראה פני אלוקים... חצי שנה אנחנו יושבים בלילה ואומרים תיקון לאה בכמיהה ובדמעות "מת"!!! **מתי אבא ואראה**... והנה סו"ס אנחנו זוכים לבא אל מקדשי קל... סו"ס אנחנו זוכים להפשייל שרוולים ולעבוד... אז בחורף אח שלי הוא הנפסד... כי היות והוא שוער אז עיקר העבודה שלו ביום... והיום מאוד קצר... ואילו אני? אני המחותר הראשי!!! כשהוא גומר לעבוד אז אני מתחיל... (אבל בקיץ המצב יתהפך... הלילה שלי יהיה קצר ממש כמו ליל שבועות... ואילו הוא יזכה לעבוד שעות רבות)... עכ"פ ככה בשעת השקיעה... כשכולנו מצטרפים לתפילת נעילה עם אנשי המעמד!!! אז אחי מסיים את המשמרת... ומגיף את שער הבכורות... ובדיוק כשהוא מסיים אז אני מתחיל... ואני לשם שינוי עומד בשער הניצוץ... (זה בצד השני לגמרי של העזרה... שער הבכורות הוא ברוח דרום לסימן שבכור זה קרבן שלמים שיכולים לישלח גם בדרום... ואילו שער הניצוץ הוא ברוח צפונית)... והוא מגיע בסיוח לאחל לי "לילה אור..." ואני רואה את הדמעות בעיניים שלו... כי הוא סיימ... ואני כעת זוכה רק להתחיל... הוא מברך אותי מעומק לב שאני אצליח... כי... כי סו"ס "הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות"!!! זה לא כ"כ פשוט... לפעמים באמצע הלילה פתאום מגיעה עייפות בלתי נשלטת וכאן צריך מה שנקרא "ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך" (שכתוב לגבי דינאל חנניה מישראל ועזריה) שחז"ל מבררים (סנהדרין א): "שיהיו אונסין עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה מפני אימת מלכות ושמעמידים עצמן כשנצרכים לנקביהם..." כדי לעמוד בדרישה התובענית הזו צריך כוחות!!! וברוך ה' עובדים על זה... אנחנו מתאמנים על זה כמה חודשים לפני כן... אנחנו כבר חודשיים מתכוננים כל בני החבורה לשעות הקדושות האלו שנזכה לעמוד בבית ה' בלילות... באמצע הלילה כנהוג פתאום מגיע איש הר הבית לביקורת... הוא מגיע לבדוק שכל הלוויים עומדים על משמרתם... אגב: יש לציין שדווקא בבית הניצוץ... איפה שאנחנו שומרים!!! יש במקביל שתי משמרות!!! יש משמרת כהנים שהם עומדים ושומרים מבפנים לשער הניצוץ... ואילו אנחנו הלוויים עומדים מבחוץ... ההבדל בינינו: שהיות והם שומרים מבפנים אז הם לא יכולים לשבת (כי הרי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לבד) ואילו אנחנו שעומדים בחוץ... אנחנו יכולים לשבת אם אנחנו רוצים... אבל אליה וקוץ בה!!! דווקא בגלל שיש לנו אפשרות לשבת... אז תחשוב מה לעול לקרות לבן לוי שכבר עמד שש שעות רצוף... ותחשוב שביום שלפניו הוא לא ישן מרוב התרגשות... מה קורה לכה אחד כשהוא מתיישב... יש לו סיכוי טוב להירדם!!! ושומר שנרדם זה... זה... זה חרפה ובושה... הוא פושע בכבוד שמירתו... וחסר לו אם איש הר הבית יבא וימצא אותו ישן... **(השם היה לו לשרוף את כסותו)**... כן... העונש הזה "לשרוף את כסותו" יש בזה כושר הרתעה!! כי תחשוב שאנחנו פה עומדים לילה שלם בלילי טבת 6-6 מעלות... ואנחנו מתכרבלים בכסות... במעיל... ברגע שמישהו רק חושב להירדם הוא מתחיל לרמיין שעוד רגע מגיע פה איש הר הבית ולוקח לי את המעיל ואני נשאר פה רועד בקור... עצם המחשבה היתה מעוררת אותו יותר מהגיגית מים הכי קפואים)... כן... רק לנו הלוויים!!! רק לנו יש את הביקורת הקשוחה הזו... כי אנחנו לויים... לויים הם מסטרא דגבורה... יש לנו חוסן ועוצמה פנימית ואנחנו בנויים לקבל על הראש... ואפילו לקבל מכות מ"מקל חובלים"... אבל פרחי הכהונה ששומרים פה מסולנו מבפנים... אצלם השפה היא אחרת!!! כהן כולו חסד... ורחמים... אצלם המקל הוא "מקל נועם" (עיין זכריה י"א...)

ברוך ה' זכינו לעמוד במשך כל הלילה... וכעת... ברגעים אלו אנחנו כבר מתחילים לראות אלפי כהנים מתאספים מחוץ ללשכת המוקד... עוד כמה רגעים שוב יופיע פה "איש הר הבית"!!! כן... לפני שעתיים הוא הגיע לכאן לביקורת... אבל כעת כשהוא מגיע... זה כבר לא אלינו... הוא מגיע כעת לפתיחת שערי העזרה... הנה... עוד כמה רגעים שוב אחי יופיע... כי כאמור כשהמשמרת לילה שלי מסתיימת... אז המשמרת יום שלו מתחילה... הוא שוב יעבור כאן ויחל לי הצלחה... (שלום כנראה הוא לא יגיד לפני התפילה... אפילו שבבילוש העזרה מצינו שכן אמרו שלום שלום הכל שלום) אבל גם אני אחל לו בהצלחה בעבודתו בשער הבכורות... אבל כנראה שגם אח"כ אני אמשיך להישאר על עמדי עוד חצי שעה... תנחש למה??? כי... כי אני סחכה לאבא שלי... אבא שלי כאמור הוא המשוררים... והעבודה שלו עוד יותר מאוחרת!!! סו"ס השיר של יום הוא רק לקראת סיום תמיד של שחר... עוד מעט אני אראה גם אותו מופיע כאן אחוז שרעפי קודש בהיכל הנגינה... והוא יעמוד הכן על הדוכן... ובעוד חצי שעה בערך יגיע כהן אחד ויזרוק את המגרפה בין האולם ולמזבח... (אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול המגרפה) ואז!!! כששומעים את קול המגרפה הרי "בן לוי ששומע את קולה יודע שאחיו הלוויים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא"!!! וכאן במקרה הזה... כשאני אשמע את קולה אני אדע שאבא שלי נכנס לדבר בשיר ואז!!! אז אני אעזוב בחרדת קודש את מקום שמירתי וארוץ לשמוע את שירת הלוויים... הפעם!!! לראשונה יצטרף לשירת הלוויים גם אחי בן החמש... שה' חנן אותו בקול טרון והוא מ"צוערי הלוויים"... הוא כעת יעמוד למרגלות אבא וגם הוא יצטרף לשיר לאלוקים זמרו שמ, סולו לרוכב בערבות ועלזו לפניו... אשרי העם שככה לו...

עוד נקודה למהשבה לעשרה בטבת:

כידוע: מבחינה מסוימת צום עשרה בטבת הוא צום יותר חמור אפילו מט' באב... שהרי ט' באב שחל בשבת נדחה, ואילו עשרה בטבת לא יצויר שהוא היה חל בשבת היה צריך לצום בשבת... ולמה??? כי הוא ההתחלה של הסוף!!! בתשעה באב זה כבר הסוף... שם ביהמ"ק נחרב... גם אם לא תצום בתשעה באב... תשעה באב לא יעלם... הכתובת רשומה על הקיר!!! תכל"ס... בית המקדש נחרב... יש עשן... אש... וזה קרה ביום הזה... אבל עשרה בטבת??? **שם זה התחיל!!!** ואם יום אחד בסופו של דבר נחרב בית המקדש... זה רק בגלל שכשהוא התחיל אי שם בעשרה בטבת לא לקחנו את זה ברצינות... לכן!!! עשרה בטבת זה יום שצריך לקחת אותו בכל מחיר ברצינות!!! כי זה גופא החטא שלנו... שלא עשינו עסק... לא קלטנו שזה ההתחלה של הסוף... אז זה!!! שעשרה בטבת מלמד אותנו לא להקל ראש... להבין שלכל סוף מר היתה התחלה!!! וכנראה שבהתחלה הקלו ראש... ולכן הסוף היה מר ונמרר...

צריך לדעת שבדרך כלל כל סוף עצוב... התחיל מצחוק מתגלגל... בהתחלה ולולו... לא עשו עסק... התייחסו בחוסר רצינות... ובסוף ישובו ובכו... החכמה הגדולה היא לבכות בזמן!!! שרה אמנו ביום הכי שמח... יום הגמול את יצחק... ויעש אברהם משתה גדול... כולם שמחים... אברהם חוזר הביתה ורואה את שרה בתשעה באב!!! מה קרה??? ראינו את ישמעאל מצחק עם יצחק... כשאני רואה את הצחוק הזה... אני יודעת שזה יגמר עצוב מאוד!!! לכן אני כבר עכשיו עצובה!!! כבר עכשיו אני לא נותנת לזה להתחיל... כדי שלא יקרה הסוף העצוב הזה... זה היה רגע מאוד קשה... רגע עצוב... רגע קורע לב... לראות את אברהם מגרש שפחה עם ילד חולה על הידיים... אבל העשרה בטבת העצוב הזה מנע תשעה באב לטווח ארוך... או אולי... כמה בתים בישראל לא הסכימו להיות עצובים בעשרה בטבת והמיטו על עצמם כמו ידיהם את תשעה באב... בכמה בתים בישראל פתאום הגיע איהו "אויב" מאוד חביב ומאוד מרתק והתחיל לנגח את החומה של הבית היהודי... ואם הם היו תופסים אותו בזמן... וגוררים על עצמם מבצע עשרה בטבת!!! אנחנו מגרשים את האויב כבר עכשיו... עוד לפני שהוא מתחיל לעשות סדקים בחומה... העשרה בטבת הזה היה בהחלט קשה!!! יכול להיות שזה היה אבל לאומי... להתנתק מכל מיני וואצפים מאוד מרתקים... להתנתק מכל מיני חברים קלוקלים... זה לא קל!!! זה עשרה בטבת!!! אבל עדיין צום עשרה בטבת הוא צחוק ילדים לעומת שלושת השבועות תשעת הימים ותשעה באב... את העשרה בטבת הזה צריך לקחת לעצמות!!! כן... לא לחינם עשרה בטבת חל ככה באמצע השנה... באמצע החיים... תמיד ככה זה!!! תמיד ההתחלה של הסוף היא כפתם יום כזה... לא קרה משהו מיוחד... בסה"כ פרצתי את המכשיר... בסה"כ התחברתי לקבוצה... אבל מי שיוודע לזהות והרים את סירנות בזמן השקט הזה הוא מונע את התשעה באב... בא נחשוב על זה בעשרה בטבת... איזה אויב שקטמ אולי מתחבא לנו בין הרגלים ש... שאנחנו עלולים לתפוס אותו מאוחר מידי... איזה פירצה בחומה יש לנו שהיא עלולה להתרחב ולצאת מכלל שליטה... **עוד נקודה למהשבה לי בטבת...**

אודות בחורי הישיבות שחזרו עם אור בעיניים...

את חטאי אני שוב מזכיר היום... זו הפעם השנייה שיש לי את אותה טעות... במשך החודשים האחרונים פגשתי בעיקר את כל הצעירים המפורקים ואת כל אלו שלא הצליחו לשרוד את הקפסולות ואת התקופה הלא פשוטה הזו... (ואני לגמרי לגמרי מזדהה איתם... ברור לי כשמש שגם אני הייתי לא שורד את התקופה הזו בישיבה... שלא עשיתי בחור בתקופה קשה זו) והיות וזה מה שראיתי מול העיניים... וגם שמעתי מקרוב על הקשיים שיש בסמינרים ובבתי יעקב ואפילו בחדרים של הילדים... אז מתקבלת תמונה עגומה של מה שנקרא "יהיה אחרי המגפה..." **אבל!!!** הגיע ערב חנוכה ופתאום הופיעו להם דמויות שהיו פעם קצת יותר מוכרות... בחורי חמד שכבר לא נצפו בשכונה הרבה זמן!!! והנה הם מופיעים פה לאחר חודשיים תמימים בקפסולה... וכמו שאתם שהפעם תסכימו איתי שלא צריך להיות בעל אבחנה חדה או בעל רוח"ק לראות את האור בעיניים שלהם... **פשוט אור בעיניים!!!** ואני מיד התחלתי לתחקר אותם: תגיד לי: מה... מה היה בישיבה?? מה... קפסולות?? תפסיק לבלבל את המוח... איזה קפסולות... מה... לא יצאת מהישיבה??

לא יכול להיות... מה... לא קפצת לקבר דוד בליל שיש...? לא לכותל...? לא למידון...? מה... לא יצאת ככה עם טרמפים?? **תסתכל לי בעיניים!!!**

אבל לא!!! כנראה שלא... והפעם אין לי ברירה... אני מוכרח להאמין לו... כי... כי במקרה אני יודע את התנאים היבשים שלפי התקנת הנוקשה וההנחיות הקשוחות של הישיבה מי שיוצא פעם אחת לא יכול לחזור... ו... והוא לא היה כאן בחודשיים האחרונים... זאת אומרת: הוא לא אז מהישיבה!!!! זה ברור!!!! **אז איר יכול להיות שהוא נראה כ"כ טוב???** הוא נראה ממש חיוני... עם מצב רוח... נראה בריא לגמרי בנפשו בלי שום ריאקציות ותסבוכות... איך זה יכול להיות? הרי ס"ס אהנו כן פוגשים את נזקי הקורונה... איפה שאתך... ואיפה שתברר... יש את הנזקים הנפשיים שיש בכל מסגרת מומסד "מגזר הכללי"... ואילו דווקא בעל אבחנה ביישיבה אחד אחד... (עכ"פ כמעט) הם נראים טוב... אתה רואה שברק נשאר!!! החיוניות!!! החדות!!! המרץ!!!

וזה תופעה!!! זו סוגיה שצריך ללמוד אותה לעומק!!!

לא ויתרתי... החלטתי שאני מוכרח לבדוק את השטח... יש לי כמה חברים שיש להם שיג ושיח עם הקהלים החילוניים... ניסיתי לברר אצלם... מה קורה במגזר ה"כללי"? התשובה היתה חד משמעית: **עעל הפנים!!!**

מה יש?? מכל הסיבות שבעולם... צמצמו להם את המסעדות... את הקניונים... את הספורט... צמצמו להם את הטיסות... הגבילו אותם בכל הבילויים... ממילא זה מתקנס ומגיע ליד ביטי בכל התחומים... דאגוונות... תסכולים... התנהגויות פרועות... **ואילו הבחורי ישיבות האלו??**

מי מדבר על מסעדות... מי חלם על טיסות... אני מדבר איתך על ארבע מאות בחורים שסגורים חודשיים תמימים **בתוך מתחם!!!** ועוד איזה מתחם... זה לא איזה קרית נוער שיש לך מדישאות עם בריכת שחיה פלוס אפטריוו לנטיעת עצים או לכה"פ טפס אליהם או ליפול מהם... **כלום!!!** אני לא צריך לספר לך איך נראה מתחם של ישיבה... כל בלטה מנוצלת עד הסוף!!! (בדרך כלל הראש ישיבה הוא האדריכל של הישיבה... רק ר"י יכול לקחת שתי דונם ולעשות ממנו גם חדר אוכל וגם פנימיה גם מסדרון ושיהיה גם מחיצות נילונים)... והבחורים האלו היו כלואים בתוך המקום המינימלי הזה במשך חודשיים תמימים ותראה איך הם נראים!!! הם נראים בריאים ברוחם ובנפשם!!! עם כל הברק בעיניים... (עובד כעת את ה"אור בעיניים"... על זה אתה עוד תוכל להתווכח איתי... תגיד לי שאתה לא מבין באוויות...)

אני מדבר על חיוניות!!! על בריאות הנפש! הם נראים בסדר גמור!!!

--- עכשיו: מה ההפתעה הכי גדולה שלי? **שבראש שלי!!!** בתפיסה החרדית הפשוטה שלי: היה לי ברור (וגם כתבתי את זה פה כאן בעלון כמה פעמים) שלחילוני הרבה יותר קל להסתדר עם בידוד ועם סגר של קורונה מאשר לחרדי... ולמה? כי ס"ס לחילוני יש אייפון!!! הראש של החילוני נמצא על היים ברשת!!! ממילא הוא הרבה פחות צריך את המרחב והמפגש החברתי בשביל לבלות ולהעביר את הזמן... גם בלי קורונה הוא יכול לבלות בחדר סגור ולגנוב ברשת ולשהות עם לבד לבד... אף פעם לא יהיה לו משעמם... כי ברשת יש תמיד מה לראות... ותמיד יהיה לו מה להעסיק את עצמו... ממילא היה לי ברור כשמש בצהרים שלחילוני הרבה הרבה יותר קל בתקופת הקורונה מאשר לחרדי...

כי הבחור החרדי... היות והוא לא מחובר לטכנולוגיה ואין לו מסך שכל הזמן מרצד מולו ולא ציוץ שכל הזמן מעדכן אותו בחדשות... ממילא החרדי שואב את כל החיוניות שלו מהחברה... מהשטיבלאך... מארצות החיים... וממילא ברור שלחרדים הרבה הרבה יותר קשה כעת בתקופת הקורונה... זה היה כ"כ ברור לי שעד עכשיו אני ממשיך להיות די משוכנע בזה... **אבל**

מכירוך קצר של העובדות בשטח מסתמו שלא!!!

המציאות בשטח מראה שדווקא הבחור הישיבה הקלאסי שיושב ולומד בקפסולה עם כל הגבלות... כמובן שקשה לו ואפילו מאוד קשה לו... אבל דווקא הוא נשאר בריא בנפשו... לא סוהב איתו צלקות ולא ישלם משהו הודועדוע באישיות שלו... ואילו השכן בן גילו מהמגזר ה"כללי" נעבאך... הוא נראה שברר כלי ורקב עצמות...

איך אתה מסביר את זה?? חשבתי על זה הרבה ופתאום הבנתי:

פתאום קלטתי שכנראה שאני ב"ה באמת חרדי אמיתי... וממילא כשאני מנסה להיכנס לראש של חילוני עם אייפון... אני קולט את זה בראש החרדי שלי!!! **וממילא יש לי טעות אחת פשוטה!!!** טעות שחשוב לשים לב אליה: **תבנית**: איך שאני מכיר את עצמי... היות ואין לי גישה (לגמרי נגישה) למיל... אז הרבה פעמים אני מוצא את עצמי מושועמם!!! אם זה בניסיה אריכה באוטובוס... אם זה סתם באמצע הלילה שאני לא נרדם... אם זה כשאף אחד לא עונה לי בפלאפון... ואז אני רואה את אותו תכשיר שיושב מולי כל הזמן עם המכשיר שלו... כל הזמן מדפדף עם האצבע... כל הזמן צופה... ואז לפעמים מגיעות המחשבות הגיעו שאני חושב לעצמי: **כיף לו!!!** אני יושב פה על קוצים וטופר את הק"מ מתי האוטובוס כבר יגיע לירושלים... והוא כ"כ שישקוע ב"לימוד"... יש לו תמיד עיסוקה... הוא לא שם לב שהזמן עובר... אני יושב כעת בבית משועמם... מהפש תעסוקה... (אין לי כח כעת ללמוד) ואני מחפש להעביר את העיניים על משהו... ואין!!! קראתי כבר את כל הקומיקס של גדי פולק... גם את העיתון החינם של יום שלישי קראתי... (אפשר לבחון אותי על כל המבצעים של נתיב החסד...) ודי... משעמם לי... והוא "דידי" משכבר הימים אין לו רגע אחד כזה... יש לו תמיד מה לראות שם ברשת... אף פעם לא משעמם לו... תמיד מעניין לו... **אה... המחשבות האלו מוכרות לרי??** ממילא בתפיסה הפשוטה שלי... החילוני מסודר בתקופת הקורונה... מה שיהיה ומה שלא יהיה... כל זמן שיש לו חיבור לרשת... והסוללה מלאה... הוא מסודר!!! גם אם הוא יהיה

בבידוד הרמטי של חודש ימים אף פעם לא יהיה לו משעמם... כי יש לו איך להעביר את הזמן... ואילו אני?? אם לא יהיה לי חשק ללמוד... אני אטפס על הקירות...

זו התפיסה הפשוטה שלי!!! ומסתמא של עוד כמה!!!!

אז זהו!!!! שפתאום קלטתי שזה פשוט לא נכון... זו טעות מוחלטת!!!!

ומה הטעות שלי??? זה בדיוק כמו שכשהייתי בחידר היה לי נורא משעמם וכל הזמן חלמתי שיהיה טיול... וכספר"ס היה טיול... רציני תמיד להישאר בטיול... כשגמר הטיול זעקתי בקול נהור "עוד הפעם עוד הפעם..." תמיד חלמתי שיום יבא וכל יום יהיה טיולים... כל בוקר יגיע אוטובוס ואנחנו נצא לטיול לכל היום!!! רק טיולים מבוקר ועד לילה... אבל!!!! כשטיפ טיפה התבגרתי הבנתי מיד שאם היה טיול כל יום כל יום!!!!

הייתי ממממת משיעמום... כל הסיבה שהטיול הוא יפה זה רק בגלל שהוא פעם ב... אבל כשהוא כל יום כל יום... הטיול עצמו נהיה הכי הכי משעמם שיכול להיות... **עכשיו: שלא תבין לא נכון:** כשנוסעים באוטובוס... הנוף כל הזמן מתחלף... ואם הנוף כל הזמן מתחלף

ומתחלף זה לכאורה אמור להיות דבר שכל הזמן מעניין... אבל למה זה מעניין?? כי היות ועד עכשיו הנוף היה **עומד ולא מתחלף**!!! ועכשיו שיצאתי **להחליף** אויר **להחליף** נוף... אז הנוף **המתחלף** שובר את השגרה **שעומדת!!!** אבל אם הנוף המתחלף הוא כל הזמן מתחלף ומתחלף ולא מפסיק לרגע להתחלף אז... אז זה עצמו הנוף שהכי **עומד ולא זז!!!**

זה הזן אחיד שעומד כל הזמן במצב סטטי שלא מפסיק רגע אחד "להתחלף"!!!! לא לחינם נסיעה זה משהו שהכי מרדים... **אתה יודע למה??** כי היות ובמסיה שום דבר לא זז!!! הנוף עומד! הכל עומד! אז כל דבר הכי קטן שזז מצליח להעיר אותך... כל דבר מצליח להצית את העיגונות שלך... אבל כשאתה יושב באוטובוס... וכל המציאות כולה זזה... האוטובוס זז... ואתה זז... והנוף זז... אז הכל ביחד מקבל קטגוריה של מצב אחיד ומשעמם שעומד כל הזמן במצב קבוע ש--זז!!! הזו הזה כל הזמן תקוע באותו מצב ובאותה תנוחה ש... זוהו!!!! הבנת את הלומד'ס?? ממילא לא רק שזה לא מעניין... אלא

זה הכי משעמם ואפילו מרדים!!!

(ראים את זה לאורך כל הדרך... אם זה בטיולים... שאם מתעכבים שם קצת יותר מגבול הטעם הטוב... פתאום כולם עובניים ורוצים כבר לעוף מפה... למה?? כי דווקא בגלל שהכל כ"כ מעניין ושונה כאן... אז הוא גם נהיה הכי מהר משעמם וחדגוני של... של משהו כזה אחר כזה... ש-די... הבנו אותו... סימנו אותו... ובא נחזור כבר בהייתה... עם הבית אהנו לא מאבדים כ"כ מהר עניין... כמו שאנחנו מאבדים עם הטיול ועם הפארק...)

בקיצור: זו הטעות שהייתה לי!!! אני בתור חרדי שמור... היות ואני חי כל הזמן מול נוף עומד ולא מתחלף!!! באופן טבעי אני מאוד נמשך לנוף שמתחלף... זו הסיבה שאני באופן אישי מאוד נמשך לסרט!!! (אני אגלה לך בשקט... אם יש איזה אירוע ואתה רוצה לשכנע אותי להישאר עד הסוף... תודיע ברמקול שיש בסוף הערב איזה מצגת או הקרנה... אתה תראה איך אני פתאום משלב ידים יפה ונדבק לכסא... בטח... הבטיחו סרט!!!!) למה?? למה יש לי משיכה לסרט??

כי סרט זה נוף שזז ומתחלף... ואני בדרך כלל נמצא בנוף עומד!!! אבל!!! לי ציידר שהייתי חי כל היום בסרט... כל הזמן הנוף היה מתחלף לי מול העיניים... עוד הודעה... עוד מידע... עוד שקשוש... אין לך שעמם טוטאלי יותר גדול מזה!!! ולמה?? כי זה בדיוק כמו שאתה יושב כבר שבועיים בישיבה... ומשעמם לך... נו... נמאס לי לראות כל היום את אותם פרצופים... מתחשק לי לראות קצת משאיות... רכבים... תחנות דלק... רכבות... שדות... גשרים... פרות... **אין בעיה!!! על חשבונאי!!!** אני משלם לך קצת נסיעה מירושלים לחיפה ואני אדאג שיהיו גם קצת פקקים בדרך כדי שתוריה עוד קצת זמן... ובעזה"ש הסיבה היתה לא יותר מארבע שעות... רק תעדיך אותי מתי הסבלנות שלך פוקעת!!!

אז אני אגלה לך מניסין אישי!!! בתור בחור שהייתי יכול להישאר כמה שבועות בלי לצאת מהישיבה... אחרי שעתיים באוטובוס **יוצאים לר קרנים!!!** איך זה יכול להיות?? כי כשאתה חי מול נוף שעומד כל הזמן!!! ס"ס בתוך הנוף שעומד יש הרבה דברים שזזים... יש בחור שמתארס היום... יש מהר מבחן בבקיאות... המשגיח תפס כמה בחורים על חם והוא הולך לדבר על זה בשיחה... יש היום פיצה בארוחת בערב... ואם יש עוד שתי מאומתית חדשים בישיבה אז בכלל זה היא העקשען וכי וכי... כל דבר קטן שזז בישיבה זה חי!!! זה חיוני! זה מרענן! זה מעורר עניין!!! אבל כשאתה נוסע באוטובוס והכל זז... הכל במצב של תזוזה... אז אחרי חמש דקות כל הנוף המתחלף הזה ביחד נהיה שיעמם הכי גדול... (אני יכול לסות להסתבר ולהסביר את זה פילוסופית... אבל עזוב... אתה יכול לחוש את זה באופן

הכי מוחשי בחיים...)

וזו הטעות שלי!!! כשאני מדמין את החילוני שיושב כל היום עם האיפון ויש שם כל הזמן חדשות ודברים מעניינים... בראש שלי זה מצטייר שאם לי יש כל יום רק שתיים או שלוש פרשיות של עקשען בישיבה... אז הוא שמחובר לרשת אז אצלו יש את אותו עקשען שיש לי אבל בשששששש... בלי סוף... כל הזמן המידע זורם... **אז זהו שלא!!!** זה שיש לו את זה בשפע... זה רק אומר שזה פשוט עובר לידו כמו מכוניות שחולפות מולך בניסיעה... שאולי יש פה באמת משהו שזז לו מול העיניים... אבל בסופו של דבר זה יותר מרדים מאשר מעניין...

בקיצור: זו הסיבה שדווקא הבחורי ישיבות האלו שנעולים בקפסולות נשארו שפויים וחיוניים ונורמליים יותר מכל אחד אחר שעל פניו נדמה לנו כאילו יש לו כל מה שהוא רוצה ונדמה לנו שיותר מעניין לו בחיים... כן... בחור יקר: אם באמת יש לו יותר ממה שיש לך... אז למה הוא נראה כ"כ רע וטובע ביגוננו... ואילו אתה נראה כ"כ טוב?? למה??

אבל!!!! כמה שבסופו של דבר לבחורי ישיבות יותר טוב מאשר לכל מי שנמצא בחוץ... זה לא סתירה לרגע שזה קשה! וזה קשה מאוד!!! ס"ס להיות בחור ישיבה זה לשלוט... לשלוט על היצרים... לשלוט על המידות... להתמודד... להיאבק... להחזיק מעמד... ולא לדוים עם היצרים... זה שבסופו של דבר אתה הוא המרויח הראשון מהסיפור... זה לא מכה בכהוא זה את הקושי שכרוך בזה ואת המתן שכרה בצידה שנאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך... אנא... בחורי ישיבות קדושים, אתם צבא ההגנה שלנו... אתם התקווה שלנו... תשמרו עלינו...

תוספת שבת

זמני הדלקת נרות שבת מוקדם פרשת ויגש

ירושלים: 4:07 מוקדם: 3:57

בני ברק: 4:21 מוקדם: 4:11

מודיעין עילית: 4:15 מוקדם: 4:05

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

בענין חומרת עשרה בטבת יותר משאר תענית ציבור

שנאמרו בשיעורו של הגאון רבי יו"ט זנגר שליט"א אב"ד שכונת האדמו"ר מצאנז והסכיבה בני ברק

לפני כן, הוא משום שבאותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים, כמו"כ ישבו ב"ד של מעלה, אלו מיימינים ואלו משמאלים, עד שגברו המשמאלים ונחרב הבהמ"ק, וכיון דכל דור שלא נבנה הבהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, נמצא דבכל שנה ושנה נתחדש חורבן חדש, ולכן כל פעם שמגיע אותו יום של עשרה בטבת שהתחיל משפט החורבן למעלה, כמו"כ בכל דור ודור יושבין ב"ד של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה. והוסיף להסביר דעל צרה שעברה כגון יאהרצייט שהוא יום שמת בו אביו או אמו, אין מתענין בשבת, אבל מאידך גיסא תענית חלום מותר להתענות בשבת, דבשביל עונג שבת שיש לו ע"י התענית שמבטל הצרה העתידה לבא עליו, אינו נחשב כעינוי בשבת, ולפ"ז הסביר שתענית ת"ב שהיא על הצרה שעברה אינה דוחה שבת, משא"כ תענית עשרה בטבת שהיא כדי לבטל צרה העתידה, מותר להתענות אפילו בשבת כיון שהיא עונג לו, ולכן גם בערב שבת משלים התענית.

הב"י (סוסי' תק"נ) כתב בשם האבודרהם וז"ל עשרה בטבת הוא משונה משאר תעניות, שאם היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו "בעצם היום הזה" (יחזקאל כ"ד ב') כמו דכתיב גם ביוהכ"פ, ולא ידעתי מנין לו זה.....וכתב עוד דעשרה בטבת חל לפעמים בששי ומתענין בו ביום, ושאר צומות לעולם אין חלים בששי עכ"ל.

החת"ס זצ"ל (תורת משה פ' ויקרא בדרוש לז' אדר עמוד י') הקשה דעשרה בטבת הי' רק התחלת המצור על העיר, ועד שתי שנים ומחצה לא נחרבה, א"כ ק' טובא, דהרי אם ת"ב חל בשבת אינו דוחה שבת, ואילו עשרה בטבת דוחה שבת. עוד הקשה לפי המבואר בעירובין (מ"א.) דאם ת"ב חל בערב שבת אין משלימין התענית, ואילו כאשר עשרה בטבת חל בערב שבת משלימין התענית. ולכן הסביר החת"ס זצ"ל דהטעם שקבעו תענית של עשרה בטבת על המצור על ירושלים, אע"פ שכבר עשו מצור על ירושלים כמה פעמים בדורות

הלכות עשרה בטבת שחל בערב שבת קודש

מתוך שיעורו של הגאון רבי יו"ט זנגר שליט"א אב"ד שכונת האדמו"ר מצאנז והסכיבה בני ברק

היום ראוי למנוע מלומר "ביום צום תעניתנו", אבל עצם תפלת מנחה אין בו משום זילותא דשבת כיון דמעיקר הדין היינו צריכים להתפלל ח"י ברכות בשמו"ע בשבת, ורק משום טירחא הקילו רבנן, וא"כ בנד"ד יש להקל לקפלו להתפלל שמונה עשרה של מנחה כרגיל. עוד הוסיף שם, דבודאי צריך להקפיד לומר ברכת "עננו" קודם ביהשמ"ש, ובפרט לפי מה שהביא ביד אפרים (סי' תק"נ) שהיתה ה"א שלא לומר "עננו" כלל בעש"ק במנחה משום דמסיים "העונה לעמו ישראל בעת צרה", אלא שמבואר באבודרהם דשפיר אומר "עננו" כיון שעדיין לא נכנס שבת, ולפ"ז כתב דאם הוא כבר ביהשמ"ש ואינו עת צרה, יאמר הש"צ ברכת "עננו" בשומע תפלה, ויסיים הברכה בא"י שומע תפלה, ולא בסיום המיוחד של ברכת "עננו".

קריאת "ויחל" אחרי שקיעה

בענין קריאת "ויחל" חידש היד אפרים (שם) דאין לחוש לברכה לבטלה אם קורא בביהשמ"ש, דלא מיבעי לשיטות הסוברות שחיוב קרה"ת בתענית אינו חובת היום אלא חובת המתענים, א"כ כל זמן שמתענים, אע"פ שכבר הגיע הלילה, הרי הוא עדיין יושב בתענית, וחידש דאפילו אם כבר התפלל ערבית עדיין מחוייב בקרה"ת כל זמן שלא אכל, וכל שכן אם עדיין לא התפלל מעריב.

ברכת כהנים במנחה

אם ברכת כהנים במנחה היתה בשעה מאוחרת, ונושאים כפים בטלית של חול, צריך ליזהר שלא לקפלו אח"כ, ומ"מ אם יתעטף בטלית זה משך השבת, יש להקל לקפלו (נטעי גבריאל - חנוכה פס"ג ס"ג) כמבואר בשו"ע בהל' שבת (סי' ש"ב).

אמירת "עננו" אחרי השקיעה

יש להסתפק מה הדין אם ציבור איחרו מלהתפלל מנחה עד השקיעה (הדבר שכיח מאוד במנינים שרגילים כל ערב שבת להתחיל מנחה בשקיעה, וע' בשו"ת ארץ צבי סי' ס' ושו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' כ' מש"כ בזה) ורוצים עתה לקרא פ' ויחל וכן לומר "עננו" בשמו"ע, דהרי אחרי השקיעה הוא בודאי שבת, והיאך יאמרו עננו. והנה לכאורה זה פשוט דלפי המ"ב (סי' רס"ג סקמ"ג) שפסק, שאם כבר קיבל שבת טוב אינו יכול להתפלל מנחה ויתפלל מעריב פעמיים, א"כ אחרי שקיעה דחל דיני שבת ממילא אפילו אם לא קיבל על עצמו תוס' שבת, טוב אינו יכול להתפלל מנחה, וכל הנידון הוא לאלו המקילין בזה כל ערב שבת וכנ"ל.

בשו"ת דברי יהושע (ח"ג יו"ד סי' ס"ג) דן בזה וכו' דאם למעשה נהגו להתפלל מנחה בעש"ק אחרי השקיעה א"כ מאי שנא קריאת "ויחל" ו"עננו", ומ"מ משום כבוד שבת כיון שכבר קידש

תוספת שבת. ולכן בשנת תשל"ג שחל עשרה בטבת בערב ש"ק, הורה מרן הקה"י זצ"ל שיקדימו להתפלל מעריב שלושים דקות לאחר השקיעה, ואמר להכריזו שיקראו עוד פעם ק"ש אחרי התפלה (וע"ש דאצל החזו"א זצ"ל בכל מוצאי תענית ציבור, אפילו כשחל בחול, הקדימו להתפלל מעריב קצת יותר מוקדם מהרגיל, אלא שהוא לא התפלל ק"ש וברכותיה עם הציבור, ורק התפלל שמו"ע אתם ואח"כ קרא ק"ש וברכותיה משום שלא רצה שהציבור יצטרכו להמתין לו בסוף הצום עד שיסיים ק"ש).

דיני קידוש במוצאי התענית

להקדים קידוש לשלום עליכם כשיש אורח בליל שבת

מנהג ישראל לשיר שלום עליכם כשמגיעים לביתם אחרי מעריב, ויש להסתפק כשחל עשרה בטבת בע"ש האם יקדים קידוש לפני שלום עליכם, ולכאורה נראה פשוט דאם יש ספק של שלום בית, בודאי שלום בית קודם ל"נתינת שלום למלאכים", אלא דעדיין יש להסתפק מה הדין כשבני ביתו מעדיפים שלא לשנות את הסדר, אבל הזמין אורח עני, ומסתמא במוצאי התענית האורח הוא רעב, והרי כ' השעה"צ (סי' תרל"ט סק"ז) דאע"פ שבלייל א' דסוכות כשירוד גשם, ראוי להמתין מלאכול עד חצות הלילה פן יעבור הגשם, מ"מ אפשר כשיש לו אורח עני, אם יעכבו מלאכול איסורא נמי איכא, דהם אינם מחוייבים לצאת כל הדיעות, ואיכא חשש של בל תאחר. וכן מפורסם שרבינו החפץ חיים זצ"ל נהג כשהיו לו אורחים, שר "שלום עליכם" אחרי קידוש והמוציא, וע"ע מ"ב (סי' רע"א סק"א) דאפילו אם אינו תאב לאכול כשבא לביתו, מ"מ יקדים לקדש משום שלום בית או הכנסת אורחים, ובפרט כשיש לו אורח עני, דאינו יכול לעכבם משום שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר לאכול בתיאבון, וא"כ לכאורה ה"ה בנד"ד שיאחר "שלום עליכם" אחרי קידוש.

בשו"ת דבר אברהם (ח"ב סי' ב' בהג"ה) הביא "הערה נפלאה" זו בשם רבינו החפץ חיים זצ"ל, אבל כתב דלפי שאין העולם נזהר בזה כ"כ, מהדרנא בתר זכותא דאינה נכונה, משום דאומדנא דמוכח הוא שהמארח עני לסעודת שבת, דעתו היא שבשעה שיאכל הוא, יאכל גם העני עמו, והוי קבע זמן לצדקה בשעה שיאכל הוא, וא"כ כל זמן שהוא עצמו אינו אוכל, עדיין לא הגיע זמן הצדקה, ואין מקום לעבור בכל תאחר.

ולענ"ד יש מקום להסתפק בעשרה בטבת שחל בערב שבת, דאפשר גם הדבר אברהם יודה דבכה"ג יש לחוש משום כל תאחר אם הוא מזמין אורח, דהרי המארח וב"ב שלא אכלו כל היום ג"כ רעבים, ועד שהבעה"ב חוזר לביתו אחרי התפלה, לא ידע אם משפחתו כ"כ רעבים שיצטרך לקדש לפני שיאמר "שלום עליכם", ולכן על דעת כן הזמין האורח שיתכן מאד שיקדש לפני "שלום עליכם". עוד יש להסתפק דמשום חומרת האיסור לצום בשבת (וכבר הזכרנו לעיל מחלוקת הראשונים בזה, ד"א שמשלימין התענית פירושו עד השקיעה, ורבינו יצחק אכל לפני שהלך להתפלל מעריב וכו'), אפשר דראוי לכל אחד לקדש ולאכול לפני שלום עליכם וצ"ע.

אבל בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קנ"ז) דקרה"ת בתענית היא חובת היום, ולשיטתו גם מי שאינו מתענה יכול לעלות לקרה"ת, ולפ"ז אם עבר היום שוב אינו יכול לקרא, ומ"מ אין איסור ברכה לבטלה אם הצבור יקראו אחרי שקיעה, דלשיטת הבאר שבע בסוטה (מ"א) כל אימת שרוצה לקרות בתורה בציבור חייב לברך עליה מה"ת, ולא נפטר במה שכבר בירך ברה"ת בשחרית ביחיד (והסביר בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ס"א ע"פ המ"א בסי' רי"א סק"א דאינו בדין שמי שאינו חשוב יפטור מי שחשוב דרך גרא אלא דרך כוונה, ובודאי אין מי שמכוון בברה"ת בשחרית לפטור הברה"ת של קרה"ת). וע"ש שהביא עוד הרבה פוסקים הסוברים כמותו, וגם להחולקים על הבאר שבע, מ"מ כיון שבברה"ת בבוקר לא נתכוון להוציא קרה"ת בצבור בברכותיו, א"כ הוי כאילו כוון במפורש שלא יוצא בברכותיו בבוקר את קרה"ת במנחה, ולכן אע"פ שלא יקרא עד הערב שפיר יוכל לברך ברה"ת על קריאה זו אחרי השקיעה וע"ש עוד בזה.

זמן תפילת מעריב

יש להסתפק מתי הזמן הראוי להתפלל מעריב בליל ש"ק, דמצד אחד ראוי להחמיר להתפלל ק"ש עם ברכותיה בזמן שהוא ודאי לילה לכל הדעות, ומאידך גיסא הוי חומרא דאתי לידי קולא, דהרי אם מאריך הצום בשבת שלא לצורך, אע"פ דקיי"ל דכשחל עשרה בטבת בערב שבת משלימין התענית, מ"מ אסור לצום בשבת שלא לצורך, ועוד שהנשים המתענות ממתנות לבעליהן, ואמנם הן יכולות לעשות קידוש לבד, אבל סו"ס הדבר קשה להן וע"פ רוב לא יקדשו בעצמן וימשיכו להתענות עד שבעליהן יחזרו ממעריב.

המטה אפרים (סי' תר"ב סכ"ט) כ' בענין מעריב במוצאי צום גדליה, דאין לאחר תפלת מעריב ביותר משום טירחת הציבור, שהרבה אנשים שהתענית קשה להם, ובפרט מעוברות ומניקות, ותענית ציבור אין צריך תוספות, רק תענית של יוהכ"פ לבד צריך להמתין מעט אחר צאה"כ, לכן יראו שלא להקדים ושלא לאחר, רק לשער שביציאה מביהכנ"ס תהי' השלמת התענית ויגיע עת האוכל.

בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' פ"א בסו"ד) כ' בענין זמן תפלת מעריב במוצאי ת"ב וז"ל אני נוהג כאשר קבלתי מרבתי, שאפשר להקדים התפלה ביום התענית זמן מה לאחר בין השמשות כדעת הגאונים (ע"ש בח"ו סי' ע"ב בענין הנוהגים כשיטת ר"ת), דאין להחמיר לענין צאה"כ מאוחר לענין תענית חוץ מיוהכ"פ ושבת, ויש מחמירים גם בזה עכ"ל.

הג"ר יחיאל מיכל טוקצינסקי זצ"ל (בספרו בין השמשות פ"ח אות ג') הביא שחז"ז הג"ר שמואל סאלנט זצ"ל היקל במוצאי תענית להתפלל עשר דקות אחרי השקיעה, וצוה לקרא ק"ש פעם שנית בזמנה כדי לצאת י"ח.

בספר ארחות רבינו (ח"א עמוד ק"ו) מובא דמרן הקה"י זצ"ל אמר בשם החזו"א זצ"ל דמעיקר הדין חצי שעה לאחר השקיעה הוא כבר לילה, ורק החמיר להמתין עוד עשר דקות דהיינו ארבעים דקות אחר השקיעה כדי להתפלל מעריב, ובמוצש"ק המתין ארבעים וחמש עד חמישים דקות לאחר השקיעה משום

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - קריאת עיתונים, ספרים עם תמונות, ספרי קומיקס בשבת

הצורה, ומאידך בפשטות ציור לבד מותר לקרא ואין בזה דין ש"ה, וא"כ מהו הדין שהתחדש בכתב תחת הצורה,

ובאמת נראה בראשונים דנח' מהו כתב תחת הצורה, יש ראשונים שנראה שאסור כל כתב תחת הצורה,

ע' בר"ח שפ' דכתב תחת ציור אדם אסור לקרותו דלא גרע מש"ה, ויש לדון בכוונתו האם ס"ל דכל כתב אסור, ומה שנקטה הג"מ "כתב תחת הצורה" (דזה האופן של כתב קצר) לחדש שאף דאינו כתב ארוך מ"מ הוא אסור (ודלא כהמג"א), או אפ"ל דאה"נ כתב קצר מותר, אלא התחדש דכתב קצר עם ציור אסור, והתחדש דאף דאין הכתב מצ"ע נחשב ש"ה ואין הציור מצ"ע אסור, מ"מ כתב יחד עם ציור נחשב ש"ה ואסור.

ע' רש"י וע"ע ר"ן ונמוק"י דכתבו דהוא סיפור דוד וגולית וכד' או חיות משונות ויש כתב תחתיהן, ונראה דסתם כתב תחת ציור מותר ואין בו ש"ה, ורק בכה"ג הוי ש"ה

ולפי"ז מדוקדק לשון הג"מ "כתב המהלך" דהתחדש בזה דכתב "המהלך" אסור, דהינו כתב דע"י מתבאר הציור יש בו דין ש"ה אסור, ודווקא בכה"ג שיש ציור הנצרך לביאור והכתב מבאר הציור אסור, דע"י הציור והכתב יש כאן ש"ה,

ע' במאירי שכתב דווקא בכה"ג שיש סיפור דברים שלם בכתב שתחת הצורה

(ז"ל המאירי שם "כתב המהלך תחת הצורה והדיקנאות כגון בני אדם שצדין בכותל חיות או דיקנאות ר"ל צורות של בני אדם לזכירת מעשיהם כגון מלחמות המלכים וכבושיהם וכותבין תחתיהם ביאור אותם העניינים כלומר צורה זו של פלוני שעשה כך וכך במלחמה זו כדי שיבינו הרואים ענין הצורות והדיקנאות אסור לקרותם בשבת שאין לך שטרי הדיקות גדול מזה ודיקני עצמה אסורה אף בתול להביט בה שהם דברים המושכים לבו של אדם ומפנים אותו לבטלה ומיאשים אותו מעבודת בוראו") ואפשר דלכן ס"ל למאירי דהוא נחשב ש"ה.

לכאורה בפשטות לדעות שאסור כל כתב תחת התמונה מבואר יותר, אי נימא דהוא אסור אטו ש"ה (מ"מ בר"ח כתב אף כה"ג דהוא ש"ה) ומאידך למאירי דכתב דיש בכתב סיפור דברים יתבאר יותר דהוא ש"ה (וכמ"ש שהמאירי לשיטתו), ולרש"י דרק כתב המבאר הציור אסור הבין הב"י דכה"ג הוא שטרי הדיקות, ומיהו אפשר דהוא אסור אטו ש"ה.

דין שטרי הדיקות מוזכר בג"מ בכמה מקומות, ונח' הראשונים מה נכלל באיסור זה

משנה שבת קמ"ח "מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב".

גמרא דף קמ"ט "מאי טעמא: רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק. אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיקות".

נח' הראשונים האם ההלכה כרב ביבי או כאביי, ולהלן יתבאר הנפק"מ בן הטעמים, ולמעשה כתבו הפוסקים וכ"כ המ"ב דפוסקים כשני הטעמים ויתבאר להלן.

גמ' שבת קט"ז מבואר דאין לקרא בכתובים והטעם שלא יקראו בשטרי הדיקות דיאמרו בכתבי הקודש אסור לקרא כ"ש בשטרי הדיקות

עולה דיש איסור לקרא בשטרי הדיקות, ועוד גזרו אטו שטרי הדיקות (רשימת אורחים, וכתבי הקודש).

גמ' שבת קמ"ט כתב המהלך תחת הצורה אסור - נח' הראשונים האם הוא אסור אטו שטרי הדיקות או דהוא נחשב ש"ה (שטרי הדיקות), רש"י והרא"ש כתבו דהוא אסור אטו שטרי הדיקות, והר"ח והמאירי כתבו דהוא חשוב שטרי הדיקות, (ואפשר דהמאירי לשיטתו ע' להלן דס"ל שכתב תחת הצורה הוא סיפור דברים, ולכן חשיב ש"ה) וע' בב"י שכתב דהוא חשוב שטרי הדיקות, (ובפרמ"ג א"א כא' כתב שהב"י תיקן ברש"י דווקא דהוא שטרי הדיקות, משום דשיטת רש"י דאג' שלום הוא ש"ה ואסור מדינא, וא"כ ה"ה כתב תחת הצורה אסור מדינא), ובמ"ב ס"ק נז' כתב אטו ש"ה,

(בדעת הרמב"ם בפשטות היה נראה דהוא נחשב ש"ה, ומיהו במ"מ הביא לפרש את הרמב"ם ע"פ רש"י דהוא אטו ש"ה, וע' פרמ"ג א"א כא', וצ"ע דהן לרמב"ם דאסרו שלא יקרא כדרך שקורא בחול ויבא למחוק במ"א, והן לרמב"ם בפ' המשניות דאסרו כל כתב שאינו ת"ת, וודאי דאסור מדין ש"ה, ורק בכתב האורחים שיש בו צורך שבת אין איסורו מדין ש"ה אלא אטו ש"ה וצ"ע).

מהו כתב תחת הצורה

ל"ע מה התחדש בג"מ בדין "כתב תחת הצורה", דהרי כתבו הראשונים ללמוד מכתב תחת הצורה דאסור לקרא בספרי מלחמות וכד', וכמו כן למדו מכאן דאסור לקרא באגרות שלום, וא"כ עולה דאין האיסור דווקא בכתב עם ציור אלא כל כתב אסור, וא"כ מדוע נקטה הג"מ דווקא כתב תחת

למחוקק בכו"א ש"ה (ואף אג' שלום נכלל בדין ש"ה, ואינם בכלל שמא ימחק של ר' ביבי, דאין הדרך למחוקק אג' שלום),

ג' וברמב"ם בפ' המשניות ביאר דכל כתב דאין בו צורך ותועלת לשבת אסור.

יל"ע מהו האיסור בזה לרמב"ם, דהא הרמב"ם בהלכות שבת כתב דאיסור שטרי הדיוטות הוא שמא ימחק, ומאידך בפ' המשניות נראה דהרמב"ם פ' דכל כתב דאינו ת"ת אסור מדין שטרי הדיוטות,

ומ"מ לכאורה עולה דהרמב"ם ס"ל תרויהו דיש גם טעם שמא ימחק, וגם דחשיב ש"ה, ויהיה נפק"מ כגון בכתב האורחים, דע' להלן דע"כ לדעת הרמב"ם לא נאסר מחמת ש"ה, דאינו סתם קריאה לבטלה אלא צורך השבת, והוא אסור מחמת שמא ימחק, ודוק'.

ספרי מלחמות משלים ומליצות וכד'

תוס' שבת קטז' ורא"ש פרק השואל למדו דאסור מכתב תחת הצורה, ונראה בדבריהם דהוא אסור אטו שטרי הדיוטות, ומיהו במאירי נראה דהוא נחשב שטרי הדיוטות.

אגרות שאילת שלום - שטרי הדיוטות או אטו

שטרי הדיוטות

נח' הראשונים מה נכלל בשטרי הדיוטות, הרמב"ן כתב דלא נאסר אלא מו"מ ולא נאסר אג' שלום (ויש לבאר לדעה זו אמאי חלוק מרשימת אורחים דאסור אטו שטרי הדיוטות, וי"ל דרשימת אורחים היות והוא מונה ומחשב דומה יותר לשטרי הדיוטות, משא"כ אג' שלום אי"ז אלא שאילת שלום ולא דומה לשטרי הדיוטות)

רא"ש ורשב"א כתבו דאג' שלום אסור אטו שטרי הדיוטות, והביאו ראיה מכתב תחת הצורה, ומהדין דאסור לקרא בכתובים בשבת, (תוס' שבת קטז' היתר מיוחד באג' שלום שמא יש לו צורך, אולם שאר דברי חול אסור).

ברש"י שבת קטז' נראה שאג' שלום הוא שטרי הדיוטות, וכ"כ המ"מ והריטב"א בדעת רש"י, וכן הבינו שם תוס' בדעת רש"י, אולם כתבו תוס' שרש"י חזר בו, וברש"י קמט' כתב דשטרי הדיוטות הם שטרי מו"מ.

רמב"ם פ' המשניות וכן ר"ן בשם הרז"ה ס"ל דבשבת אסורו הכל חוץ מוד"ת, ולכן אג' שלום אסורות דהם שטרי הדיוטות, (ויש לבאר לשיטה זו אמאי מבוואר בג"מ דרשימת אורחים אסורה רק אטו שטרי הדיוטות ולא אסורה מדינא, וי"ל דהיות ויש ברשימה זו צורך השבת לא נחשב כשטר הדיוטות, ועוד דאג' שלום מבטל עצמו מת"ת ועוסק בדברי בטלה).

לרמב"ם בהל' שבת שכתב דטעם איסור ש"ה הוא שמא ימחק, כתב הט"ז שז' יא' דאין טעם זה שייך באג' שלום, דבאג' שלום אין חשש שימחק, ורק לראשונים דהטעם הוא משום ממצא חפצך שייך לאסור באג' שלום, ויל"ע טובא א' דהרי הרמב"ם בפ' המשניות וגם המ"מ הביא את הרמב"ם בפ' המשניות דכתב שם הרמב"ם להדיא לאסור אג' שלום (ואדרבא

עולה מדברי הג"מ כמה חידושים - א' דציור בפנ"ע מותר, ב' דכתב קצר בפנ"ע מותר דאי"ז כשטרי הדיוטות, (כמו"ש במג"א שכג' ה' ע' להלן, ואולי הר"ח חולק וכמש"נ). ג' דציור המתבאר ע"י הכתב אסור (ונח' ר"ח רש"י והמאירי מהו כתב המתבאר הציור).

ע' במג"א שכג' ה' שעולה מדבריו שמוותר לקרא מהכתב שם של אדם ואין בזה ש"ה, והק' הא"ר על המג"א מכתב המהלך תחת הצורה דאסור, ולפי מה שהתבאר מיושב המג"א, דאיסור כתב תחת הצורה זה רק בכתב וציור, ובפרט לרש"י וכמו"ש השו"ע רק סיפור דוד וגולית או חיות משונות אסור, דרק שהציור מתבאר ע"י הכתב יש בו משום ש"ה, וביותר למאירי אין ק' כלל דרק שיש סיפור דברים שלם יש בו איסור וע' שו"ע שז' טו' "כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של ב"א של מעשים כגון מלחמות דוד וגולית וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני, אסור לקרות בו בשבת" בפשטות נראה דהשו"ע נקט כרש"י, (ואולי אפשר אף כהר"ח), ולפי"ז לשו"ע כתב קצר בפנ"ע יהיה מותר דאי"ז כשטרי הדיוטות, כמו"ש במג"א שכג' ה', ורק כתב המתבאר הציור אסור דבכה"ג ה"ה כש"ה, ועוד לפי"ד עולה דלשו"ע יהיה מותר לקרא כתב תחת תמונת אדם וכד', דהשו"ע פסק כרש"י שכל האיסור של כתב תחת הצורה הוא בתמונות משונות שהכתב מבאר התמונה,

ולפי"ז עולה שספרי קומיקס וודאי יהיו אסורים לכ"ע דהא בקומיקס הכתב מבאר את הציור (מ"מ אם זה ספרים המביאים לידי יר"ש אפשר דמותר), ואפשר שספרים רגילים שהעיקר הוא הכתב ויש גם ציור ותחתיו כתב אי"ז כתב תחת הצורה ומ"מ יהיה מותר כשאי"ז ספרי מלחמות.

טעם איסור שטרי הדיוטות

מצאנו בראשונים כמה ביאורים באיסור שטרי הדיוטות

א' הרבה ראשונים כתבו דהוא משום "ממצא חפצך",

ב' אולם הרמב"ם שבת כג' יט' כתב דשטרי הדיוטות אסור שמא ימחק.

ויל"ע דלרמב"ם דש"ה אסור שמא ימחק, א"כ אביי שכתב דטעם האיסור ש"ה ור' ביבי שכתב שמא ימחק אמרו דבר אחד,

וע' בט"ז שביאר דעת הרמב"ם דנפק"מ בן רב ביבי לאביי בכותל גבוה שאין חשש שימחק אבל יש חשש שטרי הדיוטות דהינו שמא אם יקרא בזה יבוא למחוק שאר שטרי הדיוטות ועי"ש,

והביאור דרב ביבי שאסר שמא ימחק דיבר באופן שדרך למחוק וחוששים שאם יקרא יבוא למחוק, ולכן מותר בכותל גבוה וכד' שאין חשש שיבוא למחוק, משא"כ לאביי דהאיסור הוא ש"ה ופ' הרמב"ם שיבוא למחוק והביאור שאסרו חז"ל כל קריאה של דברי חול דחששו חז"ל שאם יקרא דברי חול יבוא

כתב שכתב אורחים אסור אטו אג' שלום) וצ"ע, ומצאתי בא"ר שהת' בזה (ז"ל הא"ר שז' לא' יתומא הא הרמב"ם בפירושו משנה ריש פכ"ג אוסר באיגרת, וכן פירש המגיד דברי הרמב"ם והביאו ב"י. ואין ספק דאטעייה מה שכתב ב"י דהר"ן כתב דרמב"ם מתיר באיגרת, ולא דק, דברור דטעות סופר הוא וצ"ל רמב"ן דאל"כ תיקשי דברי ב"י לרמב"ם אהדדי") וע"ע מאמ"ר וחמד משה. ומ"מ יל"ע האם הרמב"ם ביד החזקה ובפ' המשניות הם אותה השיטה וצ"ע.

ב' עוד יל"ע דהרי התבאר דדעת הרמב"ם בדין ש"ה דאסרו חז"ל כל קריאה של דברי חול דחששו שאם יקרא דברי חול יבוא למחוק במקום אחר, וא"כ יש לאסור שמא ימחק במ"א, וצ"ע.

דעת השו"ע באגרות שלום

השו"ע אוסר אג' שלום ובסעיף יד' כתב להתיר (כתוס') בגוונא שאפשר שיש לו צורך ובצירוף השיטות שיעיין ולא יקרא בפיו.

ויל"ע האם ס"ל לשו"ע דאג' שלום זה ש"ה או אסור אטו ש"ה, ולכאורה יש בשו"ע בזה סתירה בדיוק לשונו, דכתב השו"ע שז' יג' שטרי הדיטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום, אסור לקרותם ואפ"ל לעיין בהם בלא קריאה אסור". משמע בלשון השו"ע כאן דאגרות שאילת שלום נחשב שטרי הדיטות, ומיהו בסעיף יב' לענין כתב של הזמנת אורחים דגזרו אטו שטרי הדיטות כתב השו"ע דשטרי הדיטות הם שטרי חובות וחשבונות, והשמיט אגרות שלום, וקצת נראה שאגרות שלום אינם שטרי הדיטות, אלא אסורים אטו שטרי הדיטות, וצ"ע דעת השו"ע בזה.

והיה מקום לבאר דצריך לקרא את השו"ע בסעיף יג' עם פסיק, והשו"ע סובר דשטרי הדיטות הם רק שטרי חובות וחשבונות, ואגרות שלום אסורים רק אטו שטרי הדיטות וכן נראה בגר"א שם שהביא את דברי הרא"ש דאסור אטו, וכ"כ במ"ב ס"ק נב' דכתב שאגרות שלום אסורים אטו שטרי הדיטות,

אולם ע' שו"ע שז' יז' שכתב "אסור ללמוד בשבת ויו"ט זולת בד"ת, ואפילו בספרי חכמות אסור, ויש מי שמתיר", ונראה שהשו"ע סתם כדעת הרמב"ם בפ' המשניות דאסור לקרא בשבת כלום חוץ מד"ת, וא"כ אג' שלום אסור מדין שטרי הדיטות,

וע' בפרמ"ג א"א יז' ועולה בדבריו שאפשר דדעת השו"ע דאגרות שלום נחשב שטרי הדיטות ויש בדבריו ישוב לסתירה זו, דביאר דהרי יש שני טעמים מדוע אסור שטרי הדיטות א' שמא ימחק, ב' "ממצא חפצך", וכתב הפרמ"ג דבאגרות שלום אין חשש שמא ימחק, וע"כ האיסור באגרות שלום משום "ממצא חפצך", ובסעודת מצוה אין משום "ממצא חפצך", ולכן כתב השו"ע שגזרו דאסור לקרא מתוך הכתב בסעודה אטו שטרי חוב שיש שם הטעם של שמא ימחק,

ועולה לנו בזה דאגרות שלום אסורים או מחמת דהם שטרי הדיטות או אטו שטרי הדיטות, ואין בהם חשש שמא ימחק, ויש דס"ל שיש חשש שמא ימחק, (וע' מש"כ דצ"ע לטעם הרמב"ם בשמא ימחק במ"א).

ספרי חכמה ורפואה

מח' ראשונים האם נאסר - לרשב"א מותר ספרי חוכמה, וצריך לומר דחלוק מאגרות שלום דאסור, משום דאין ספר חוכמה מתחלף בשטרי הדיטות, ויש מחמרים, וברמב"ם בפ' המשניות כתב דכל כתב שאינו של תורה אסור

התבאר שיש שני טעמים, טעם שמא ימחק, שטרי הדיטות "ממצא חפצך"

צדדים להקל בטעם שמא ימחק - אגרת שלום, חקוק בטבלא, ב' אנשים או שומר, אין בידו למחוק או שמש, דפוס,

אגרת שלום - ע' ט"ז יא', בפרמ"ג א"א יז', דבאגרות שלום אין שמא ימחק, וכל האיסור מחמת שטרי הדיטות, או אטו שטרי הדיטות הוא מדין "ממצא חפצך" וע' פרמ"ג דהק' אמאי השו"ע כתב אגרות שלום יחד עם שטרי הדיטות של חובות וחשבונות, דשם יש שמא ימחק ואין בזה היתר של מצוה, משא"כ אג' שלום אין שמא ימחק ומותר במצוה, ע"ש. (וע' מש"כ לעיל להק' על הט"ז והפרמ"ג לכאורה אכתי יש לאסור לפי הרמב"ם מטעם ש"ה דביאר דאסור שמא ימחק במ"א, וזה לכאורה שייך אף באג' שלום, וביותר לרמב"ם בפ' המשניות וודאי אסור אג' שלום, וצ"ע).

חקוק בטבלא - ג"מ (ויש בפוסקים משמעות דכל כה"ג דאין דרך למחוק אפשר דשרי, ע' תורת שבת שז' יט').

ב' אנשים, שומר - אין שמא ימחק.

ע' רשב"א דף קמט' ד"ה לא "ונפקא מינה היכא דקרי אחרני בהדיה דליכא משום שמא ימחק דכל חד וחד מדכר לחבריה, כדאמרין גבי אין קורין לאור הנר בפרק קמא דמכילתין,

וע"ע בפרמ"ג מש"ז סק' י', א"א ס"ק י"ז "ולקרות שני בני אדם, שמא ימחק ליכא, ושטרי הדיטות איכא".

לקרא בצייבור - לקרא רשימות בבה"כ (מצוה מתיר רק ש"ה ולא שמא ימחק, פרמ"ג וע' שעה"צ נד'), אולם יש שהקילו דרבים מדכרי ההדדי

שמש, ובאופן שאין חשש שימחק - אין שמא ימחק

ב"ח, מג"א, טז', ומ"ב מז' - "שנוהגין שהשמש קורא מתוך הכתב לסעודה... דלשמא ימחק ליכא למיחש אלא כשבעל הסעודה בעצמו קורא".

יש שכתבו **דבר מודפס** אין חשש שימחק.

אולם אכתי יש לדון בכל זה מטעם שטרי הדיטות - לראשונים "ממצא חפצך", ולרמב"ם חשש שמא ימחק במ"א.

צדדים להקל בשטרי הדיוטות, "ממצא הפצך" - לשון הקודש, מצוה, שמש קמצא, חקק בכותל, מילה אחת, אגרות שלום, צורך הגוף, חוכמה, עונג

לשון הקודש הרמ"א סעיף טז', לה"ק מתיר לטעם דהאיסור הוא שטרי הדיוטות, ולא מתיר החשש שמא ימחוק, ע' פרמ"ג א"א כד' שלכן חובות וחשבונות אסור אף בלשון הק' דיש חשש שמא ימחק.

(ולפי"ז ספרי מלחמות, וכן אג' שלום אפשר להתיר לפי הרמ"א בלשון הק' שהוא רק משום הדיוטות, דאין בו חשש שמא ימחק (פרמ"ג) וכן בכתב תחת הצורה ל"ש שמא ימחוק כנ"ל ובלשון הק' יש להתיר וע' בא"א כא', וצ"ע כתב תחת עקידת יצחק אסור ויל"ע האם זה מצוה).

מצוה - מתיר שטרי הדיוטות ממצא הפצך, ולא שמא ימחוק

ע' מג"א ס"ק טז' וכ"כ המ"ב ס"ק מז' דבסעודת מצוה אין הטעם של "ממצא הפצך", (באחרונים דנו מהו גדר סעודת מצוה, האם כל הכנסת אורחים הוא מצוה, או רק שאין להם היכן לאכול, ועוד דנו מה הדין בסעודת חתן, ע' מו"ק, ובפרמ"ג א"א טז', ובגר"ז).

אולם יל"ע דהא התבאר דיש שני באורים באיסור שטרי הדיוטות או "ממצא הפצך" או כמ"ש הרמב"ם שמא ימחק, וביאר הט"ז שהחשש שאם יקרא שטר זה יבוא לקרא בשטר הדיוט וימחק, וא"כ אכתי יש חשש שאם נתיר לשמש לקרא שטר זה יבוא לקרא שטר הדיוט אחר ויבוא למחוק,

ובפרמ"ג נראה שעמד בזה דכתב בא"א טז' דבכה"ג לא החמירו את הרמב"ם וסמכו על הראשונים שבארו דשטרי הדיוטות הם משום "ממצא הפצך".

ועוד אפ"ל דהיות וקריאה מהכתב בסעודה אינו נחשב שטרי הדיוטות, ואינו אסור אלא אטו שטרי הדיוטות התירו במקום מצוה, ועוד י"ל דבמקום מצוה לא אסרו.

שמש בסעודה

מ"ב מז' - "דעל השמש מעיקרא לא גזרו כדי שלא יטעה ויביא לידי חורבן ותקלה כעובדא דקמצא ובר קמצא".

כתב חקוק ע"ג כותל וכן כתב בולט ע"ג כותל.

חקק בכותל חקיקה שוקעת, ג"מ שו"ע יב'.

בולט בכותל אין ש"ה, ומ"מ אסור שמא ימחק, מג"א יז', מ"ב נ',

ויש להוסיף דמה שהתבאר בכתב חקוק או בולט בכותל דלא גזרו בזה שמא יבוא לקרות בשטרי הדיוטות, ה"ה בקרקע או בשלט המחובר לכותל או לקרקע מותר, וכל האיסור בכתב בולט הוא גזירה שמא ימחוק, ואפשר שבכה"ג שאין דרך למחוק כלל, יהיה מותר אף כתב בולט, ולפי"ז ייצא חידוש דאולי יהיה אפשר להקל בכל שלט רחוב המחובר לקרקע.

מילה אחת, שם בעלמא

ע' מג"א ס' שכ"ג סק' ה' - "ומשמע דאם כתב שם האיש

לכדו מותר לקרות ולעשות נקבים דלא מקרי שטרי הדיוטות אלא שטר שכתוב בו איזהו עסק".

וע"ע מ"ב ס"ק נ', ס' שכ"ג ס"ק כ' - "ולכן נהגו ליתן גרעין או שאר דבר על שם האיש לסימן".

אגרות שלום/ צורך הגוף

ע' מה שהת' לעיל דיש דס"ל דאי"ז ש"ה, ויש דס"ל דמותר דזה צורך הגוף. (יל"ע האם להבנת הרמב"ם מותר).

ספר חוכמה

ע' מה שהת' לעיל בזה דיש דס"ל דאי"ז בגדר ש"ה.

עונג

מג"א ס' שא' ס"ק ד' ובפרמ"ג שם, ועי"ע שאילת יעבץ ח"א ס' קסב', אולם הרבה אחרונים אוסרים ע' גר"ז שם ושעה"צ שא' ס"ק ז', ובאמת יל"ע דהרי אסור לקרות הכתב שתחת הצורה, וספרי מלחמות וכד', ולא התירו בזה משום תענוג וצ"ע.

לכאורה עולה דבאג' שלום, ובספרי מלחמות, כתב תחת הצורה, ועיתונים, (דהראשונים דימו זל"ז) ל"ש שמא ימחק, וכל האיסור הוא ש"ה, ויש לדון האם יהיה כאן ההיתר של לה"ק, עונג, צורך הגוף, מצוה,

עולה בדברי הפוסקים דבהיתר של לה"ק, ועונג, החמירו בזה, והיתר של צורך הגוף יש שהקילו בזה, ובמצוה כשאין חשש שימחק הקילו בזה,

אולם יש להוסיף אם נימא דהשו"ע פסק כהרמב"ם בפ' המשניות שכל כתב שאינו ד"ת אסור, כן נראה בשו"ע שהחמיר בספרי חוכמה, וע' במ"ב ס"ק סה' דירא שמים ראוי שיחמיר בזה, ייצא תומרא גדולה דלא יהיה כל ההיתרים בזה, היתר מצוה אפשר דיהיה אף לרמב"ם, היתר לה"ק יש לדון וצ"ע, היתר צורך הגוף לכאורה אין לרמב"ם, והיתר עונג אין לרמב"ם.

ועולה לענין עיתונים בשבת

היתר של הרמ"א לה"ק - השגהו האחרונים ע' במ"ב ס"ק סד', ועוד דבזמנינו גרע דהכל כתוב בעברית,

היתר של השבות יעקב - צורך הגוף, לכאורה בעיתון בזמנינו אי"ז צורך הגוף דכמעט כל מה שחשוב ואולי נצרך לו כבר יודע לו, וכל דבזמנינו מה שנכתב בעיתון כבר התפרסם בחדשות וידוע בציבור, ובפרט עיתוני סוף השבוע שאין בהם כ"כ חדשות אלא סקירה והרחבה של החדשות הידועות ולכאורה אי"ז צורך הגוף, והיעב"ץ דן גם מדין עונג, ונח' עליו הפוסקים, והק' מאג' שלום שלא התירו מפני עונג, וכן סיפורי מלחמות וכד' לא התירו בעונג, וככן כתב תחת הצורה, וע' מאממ"ר מה שהשיג בזה, וכמש"נ לשו"ע שמחמיר את הרמב"ם וכ"כ המ"ב דיר"ש ראוי שיחמיר לכאורה אין היתר בזה.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין כים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פב).

פרשת ויגש

שנודע להם שהוא יוסף אחיהם, (וה"ה נמי בנידון הראשון, דיש לדון שאין ראיית האוהבים ביום הראשון נחשבת כראייה לעניין זה שיפסידו מחמת כך את הברכה).

- ב -

והנה בספר הנפלא 'שער העין' (עמ' רפז) כתב לדון, לגבי מי שראה חכם מחכמי ישראל, שהדין לברך עליו 'ברוך... שחלק מחכמתו ליראיו', - והרואה לא ידע שהאדם העומד לפניו הינו 'חכם' שצריך לברך עליו, ולכן הוא לא בירך עליו בראייתו הראשונה.

ולאחר כמה ימים נודע לו, שהאדם הנ"ל הינו חכם מחכמי ישראל, שצריך לברך עליו 'ברוך שחלק', - וכעת בתוך לי יום לראייה הראשונה הוא רואה אותו שוב, - האם יוכל לברך עליו כעת 'ברוך שחלק', - אוי"ד שהוא הפסיד את הברכה מחמת הראייה הראשונה, ואע"פ שאז הוא לא ידע כלל שהעומד לפניו הינו 'חכם'.

וכתב ששמע ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ולהבחיל"ח מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שפשוט שמי שראה חכם וכדו' בתוך לי, אף שלא הכיר אותו חשיב ראייה, ואם יראה אותו אח"כ בתוך לי ויכיר אותו אינו יכול לברך, עיי"ש.

- ג -

ומעתה יש לדון דלפניי ה"ה נמי בנידו"ד, שי"ל שהשבטים לא יכלו לברך על יוסף בעת שנתוודע אליהם את ברכת 'מחיה המתים', כיון שהם כבר ראו את יוסף לפני כן ביום האתמול, והם הפסידו את הברכה כיון שלא עברו י"ב חודש בין הראיות, ואע"פ שבראייה הראשונה הם לא הכירוהו מ"מ לא אכפת לן בזה וכנ"ל, - וה"ה נמי גבי הנידון הראשון, די"ל ששני האוהבים לא יוכלו כעת לברך שהחיינו, מחמת שכבר ראו זא"ז ביום האתמול, ואע"פ שלא זיהו אז זא"ז.

אמנם באמת יתכן לחלק בין הנידונים, - דהנה לגבי ברכת 'ברוך שחלק' לא נאמר שצריך שתהי' לו התפעלות בראיית החכם, וי"ל שהגדר בזה הוא שחז"ל תיקנו ברכה על הראייה גרידא, - ולכן אם למעשה ראה את החכם בתוך לי יום, לא אכפת לן בזה שבראייה הראשונה אכתי לא ידע שהוא 'חכם', דמ"מ למעשה לא עברו לי יום מראייתו הראשונה.

אך לגבי ברכת 'מחיה המתים' ו'שהחיינו' על ראיית חברו, הרי קיי"ל בשו"ע שזהו רק על חברו שחביב עליו הרבה והוא שמח בראייתו, - וא"כ יש לדון ולומר, שאין הגדר שחז"ל תיקנו בזה ברכה על הראייה גרידא כשאר ברכות הראייה, אלא יש לדון שחז"ל תיקנו את הברכה על השמחה שהוא שמח בראיית חברו.

וא"כ יש מקום לומר, שכיון שהברכה הינה על השמחה, א"כ יתכן שמה שהאחים ראו את יוסף ביום האתמול בעת שלא הכירוהו, לא הי' זה נחשב כראייה לגבי זה שיפסידו מחמת כך את הברכה, כיון שבברכת מחיה המתים ושהחיינו

ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה: ... ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו: וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ואחרי כן דברו אחיו אתו: (מה, ד-טו).

מעשה בשני ידידים אוהבים בלב ונפש כאחים ממש, שהזדמן להם להתפלל יחד בביהכנ"ס לאחר תקופה ארוכה וממושכת שהם לא נפגשו, - אך כיון ששניהם עטו על פניהם מסיכות (מחמת נגיף הקורונה ר"ל), הם לא זיהו זה את זה ואע"פ שהתפללו יחד בקירבת מקום בביהכנ"ס שעה ארוכה.

והנה למחרת הזדמן להם להתפלל שוב יחדיו בביהכנ"ס, ולפתע זיהו זה את זה, ומייד התמלאו בשמחה עצומה בפגישת איש את רעהו.

וכעת התעוררה השאלה, האם הינם יכולים לברך כעת 'שהחיינו', וכדקיי"ל בשו"ע (או"ח סי' רכה, א): 'הרואה את חברו לאחר שלושים יום אומר שהחיינו', - או"ד שאינם יכולים לברך כעת שהחיינו, משום שבעצם ביום האתמול הם כבר ראו זה את זה, ואע"פ שלא בירכו אז שהחיינו, מ"מ יש לדון שהפסידו את הברכה, וכדלהלן.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה כע"ז יש לדון נמי, האם כאשר יוסף נתוודע לשבטים, השבטים בירכו אז את ברכת 'מחיה המתים' על הראייה של יוסף, - וכדקיי"ל בשו"ע (שם): 'הרואה את חברו לאחר שלושים יום אומר שהחיינו, ואחר שנים עשר חודש מברך מחיה המתים, והוא שחביב עליו הרבה ושמח בראייתו', - (וכאשר מברך 'מחיה המתים' אינו מברך 'שהחיינו', - משנ"ב שם סק"ד).

או"ד שהם לא יכלו לברך עליו אז מחיה המתים, כיון שהם כבר ראו את יוסף לפני כן ביום הקודם (והם ישבו וסעדו עימו אז יחד), וא"כ אולי הם הפסידו את הברכה, כיון שלא עברו י"ב חודש בין הראיות, (וגם שהחיינו אולי לא יכלו לברך, כיון שלא עברו לי יום בין הראיות).

ואע"פ שביום האתמול הם לא ידעו שהוא יוסף, והם לא בירכו עליו אז 'מחיה המתים', אך מ"מ יש לדון שהם הפסידו את הברכה, ע"פ מה שצידד הבה"ל (סי' רית, בד"ה במקום הזה) לגבי ברכת 'שעשה ניסים', שמי שלא בירך בראייה הראשונה, שוב אינו מברך בראייה השנייה אם אכתי לא עברו לי יום, עיי"ש ואכמ"ל.

ומאידך יש מקום לדון, דכיון דבראייה שראו את יוסף ביום האתמול, הם לא ידעו שהוא יוסף אחיהם, א"כ אולי לעניין ברכת מחיה המתים ושהחיינו, אין ראייתם שראו את יוסף ביום האתמול נחשבת כראייה לעניין זה שיפסידו מחמת כך את הברכה ולא יוכלו לברך בראייה השנייה, בעת

והנראה לומר בזה בס"ד, דהנה קיי"ל בשו"ע (או"ח סי' סג, ג) 'היה מהלך בדרך ורצה לקרות קר"ש, צריך לעמוד בפסוק ראשון, - (רצה לומר, צריך להתעכב במקום אחד בפסוק ראשון, משנ"ב), - ומענה י"ל, דכיון דהייתה ליעקב מצוה לרדת למצרים ע"פ ציווי ה', לכן מדין ז'רזיון מקדימין למצוות יעקב לא רצה להתעכב בדרכו כלל, אלא הוא רצה לקיים את המצוה לרדת למצרים במהירות האפשרית.

וממילא מבואר שפיר, שיעקב אבינו לא רצה לקרוא קר"ש בדרך, כיון שבשביל לקרוא קר"ש בדרך, הוא הרי הי' צריך לעצור בדרכו בזמן קריאת הפסוק הראשון, וא"כ זה הי' מעכב אותו מלקיים את המצוה לרדת למצרים במהירות האפשרית.

ולכן יעקב אבינו העדיף לקיים קודם את הזרזיון מקדימין במצוה שנצטווה בה לרדת למצרים, מאשר לקיים קודם את הזרזיון מקדימין במצוות קר"ש שלא נצטווה בה כלל, בזמן שזה הי' מעכב אותו בקיום המצוה שנצטווה בה.

אמנם מ"מ אכתי יש לשאול, שיעקב אבינו הי' צריך לחשוש, שעד שהוא יגיע למצרים כבר יעבור זמן קר"ש, וא"כ הוא יפסיד לגמרי את מצוות קר"ש, וא"כ יש לשאול מדוע הוא לא קרא קר"ש בדרך, ואע"פ שזה יעכב אותו קצת מקיום המצוה לרדת למצרים, דמ"מ יקרא קר"ש בכדי שלא יפסיד לבסוף את מצוות קר"ש לגמרי.

[ואע"פ שבמצוות קר"ש הוא לא נצטווה, ולרדת למצרים הוא כן נצטווה, אך מ"מ הוא לא הי' חייב לקיים את המצוה לרדת למצרים במהירות האפשרית, כיון שזרזיון מקדימין אינו חיוב גמור, ודו"ק].

וע"ז י"ל את דברי מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, שיעקב אבינו לא חשש לזה, כיון שבעצם העוסק במצוה פטור מהמצוה, - והוא לא יכל לקיים את ב' המצוות 'כאחת', כיון שמצוות קר"ש הייתה מעכבת אותו מעט מהמצוה לרדת למצרים וכנ"ל, - ואמנם זה דאי שיעקב אבינו הי' קורא קר"ש כבר בדרך, אילו זה לא הי' מעכב אותו מהמצוה לרדת למצרים, ודו"ק.

אמנם אכתי יש להקשות על כל המהלך הנ"ל, שבמשנ"ב (סי' סג, י) מבואר שמי שיושב בקרון או בספינה, אינו צריך לעצור בפסוק ראשון של קר"ש, וא"כ יש לשאול על המהלך הנ"ל, מדוע יעקב הי' צריך לעצור בדרכו למצרים בשביל לקרוא קר"ש, והרי לכא' הוא ישב בעגלה ששלח לו יוסף, והוא יכל לקרוא קר"ש בדרכו בלא לעצור, וא"כ הוא יכל לקיים את ב' המצוות כאחת.

אכן יעוי' במדרש הגדול (מו, ה) שדייק מלשון המקרא, שהשבטים נשאו את יעקב אבינו על זרועותיהם, וכע"ז כתב ב'דעת זקנים' (מה, יט) שהם נשאוהו על כתפיהם עי"ש (וכע"ז פירשו עוד מפרשים), - ולפי"ז י"ל שא"כ הי' דינו של יעקב בדרכו למצרים, כעין דינו של הרוכב על הבהמה, שיש אחרונים שס"ל, שאף כשאחר מנהיג את הבהמה, מ"מ הרוכב צריך לעמוד בפסוק ראשון, ובמשנ"ב (שם) כתב שנתן להחמיר בזה, - וא"כ כל המהלך הנ"ל מבואר שפיר, ודו"ק ונפלא.

גדרי הברכה אינם קבועים על ראייה גרידא, - ולגבי הנידון הראשון יש להוסיף עוד סברא נוספת בזה, שיי"ל שראיית חבירו כשמסיכה עטוייה על פניו ואינו מכירו מחמת כך, אין זה חשיבא כראייה כלל לעניין שיפסיד מחמת כך את הברכה, - שהרי מלבד שלא זיהו זא"ז ביום האתמול, הרי גם לא ראו זה את פניו של זה בשלימות, אלא רק את מחצית הפנים ודו"ק, - וי"ל פ עוד בזה אך אכמ"ל.

וְיָקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת סָפֶם וְאֶת נְשֵׂיהֶם בְּעֹלֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פְּרָעָה לְשֵׂאת אֹתוֹ: וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְאֶת רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל זָרְעוֹ אֹתוֹ: ... וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וְעַל לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גְּשֻׁנָּה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְּאָרָיו וַיִּבְךְּ עַל צַוְּאָרָיו עוֹד: (מו, ה-כט).

ופירש רש"י 'ויפל על צוואריו ויבך על צוואריו עוד' - אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף, ולא נישקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע' עכ"ל, - והנה ידועה ומפורסמת השאלה, דלכא' צריך ביאור טובא, מדוע יוסף כן נפל באותה שעה על צווארי יעקב, ומדוע לא קרא אז ג"כ קר"ש כיעקב אביו.

ובספר 'שי לתורה' (ח"ב עמ' קסח) הביא, שמרן הגר"ח מבריסק זצ"ל תירץ בזה, שיוסף קרא קר"ש קודם לכן, מייד בתחילת זמן קר"ש, - אך יעקב אבינו שירד למצרים בציווי הקב"ה, הי' בדרכו למצרים בגדר 'עוסק במצוה' כיון שהליכתו הייתה במצוות הקב"ה, וכיון שהעוסק במצוה פטור מהמצוה, לכן יעקב הי' פטור מקר"ש, עד שהגיע למצרים ונפגש עם יוסף.

ולכן ברגע שנפגש עם יוסף והסתיימה המצוה של ירידתו למצרים, מייד קרא יעקב אבינו קר"ש, כיון שאכתי לא קרא קודם לכן, - אך יוסף כבר קרא קר"ש קודם לכן מייד בתחילת זמנה, - ע"כ מהספר הנ"ל.

ולכא' צ"ע טובא בזה, וכדלהלן.

דלכא' צל"ע טובא בזה, דהא יעקב אבינו הרי לא נצטווה במצוות התורה, ומ"מ הקפיד לקיימן אע"פ שלא נצטווה בהן, - וא"כ צ"ע לדברי הגר"ח מבריסק הנ"ל, מדוע יעקב אבינו לא הזדרז לקרוא קר"ש מייד בתחילת זמנה עוד בזמן שהותו בדרך, והרי אע"פ שהי' ביזו פטור של העוסק במצוה פטור מהמצוה, אך מ"מ יעקב אבינו הרי לא חיפש 'פטורים', והוא קיים את מצוות התורה אע"פ שלא נצטווה בהן, וא"כ אכתי צ"ע מדוע הוא לא קרא קר"ש מייד בתחילת זמנה.

ועיו"ב במשנ"ב (סי' ע, יח) שכתב בשם הפמ"ג, שמי שהי' עוסק במצוה שפטור מקר"ש, ובכל זאת קרא אז קר"ש, יצא בזה יד"ח קר"ש (ולאחר שיגמור לעסוק במצוה, לא יצטרך לחזור ולקרוא שוב), - כיון שגם בזמן שהוא עוסק במצוה אחרת, ובעצם יש לו פטור מלקרוא קר"ש, מ"מ אין זה נחשב שבזמן הזה הוא אינו 'בר חיובא' במצוות קר"ש.

אלא באמת הוא 'בר חיובא' בעצם במצוות קר"ש, גם בזמן שיש לו פטור של העוסק במצוה עי"ש, (והמשנ"ב כתב את הדין הנ"ל גם בעוד כמה דוכתי, ואכמ"ל), - וא"כ להנ"ל צ"ע טובא, מדוע יעקב לא קרא קר"ש מייד בתחילת זמנה, ואע"פ שהי' לו פטור של העוסק במצוה וכנ"ל.

וביותר צ"ע בזה, דהא קיי"ל ברמ"א (או"ח סי' לח, ח), שמי שעוסק במצוה ויכול לקיים את ב' המצוות כאחת בלא טורח, אזי צריך לקיים את ב' המצוות עי"ש, - וא"כ צ"ע טובא בזה, דכיון דלכא' יעקב אבינו יכל לקיים את ב' המצוות כאחת בלא טורח (גם לרדת למצרים, וגם לקרוא קר"ש), א"כ להנ"ל עולה שיעקב אבינו הי' צריך לקרוא קר"ש בעודו בדרך, ואע"פ שהוא הי' עוסק במצוה שירד למצרים ע"פ ציווי ה'.

וא"כ שוב צ"ע טובא בזה, מה הביאור בדברי מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל הנ"ל, שיעקב לא קרא קר"ש בדרך, מחמת שהוא הי' עוסק במצוה.

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות
בקו 'מים זכים': 02-633-5850
כמו כן בקו זה ניתן להאזין לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ל'קרן צרכי הרבים' - ולגלול למשבצת המציינת: 'עלון מים זכים' - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ו וכדו' (50@), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצד מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת ויגש התשפ"א גליון 154

חידוש הכוחות בכל גיל

שאלה: האם יכול האדם לחיות נער גם בעודו בזקנותו?

א. בראשית מד, לד: "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי". יש לפרש בדרך דרש, שראוי לאדם להתאונן בכך על עצמו "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי" – איך אבוא אל אבי שבשמים ואעלה לשמים לאחר הפטירה, והנער איננו איתו חלילה, כלומר שלא חנך כראוי את נעריו וילדיו¹. וכן אמר רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל שישנם הדואגים לעלייתם הרוחנית, אך לא נותנים דיים את דעתם על חינוך בניהם, ולא עוקבים כראוי על מעשי בניהם. לכן אמר "כי איך אעלה אל אבי" – אבי שבשמים, "והנער איננו אתי", כלומר שלא השגחתי מספיק על חינוך הבנים, עד כאן². ואף אברהם אבי האומה, אחר שקירב אלפים ורבות והכניסם תחת כנפי השכינה, בכל זאת לא שמר לו הקב"ה כבוד אלא במה שצוה וחינך בכך את בניו, ככתוב (לעיל יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו... אחריו".

עוד יש לפרש שצריך האדם להתאונן על עצמו "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי", כיצד יוכל האדם לבא אל ה' ברבות הימים, בעודו בזקנה, והנערות איננה איתו, הוא כבר לא פועל בכל כוחו וחיותו, אלא מתהלך בכבידות ובעצלות, לכן בכל עת צריך האדם להתגבר בעצמו ולהתנהג בהתחדשות כנשר נעוריו. וכן נקראו ישראל (הושע יא, א) "נער ישראל

¹ וכן דרשו חכמי המוסר "כי עבדך ערב את הנער מאת אבי" – כל אחד ואחד נעשה ערב על בניו מאת אבינו שבשמים, וקיבל אחריות על בניו לחנכם שיגדלו בדרך התורה. ו"אם לא אביאנו אליך" – אם ח"ו לא תזוירם שלמים בדרך התורה ובשמירת המצוות, אז "חטאתי לאבי" שבשמים "כל הימים" – בעולם הזה ובעולם הבא. "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי" – איך אעלה אל אבי שבשמים אם הנערים והילדים אינם הולכים בדרכי, בדרך התורה והמצוות.

² גם בהקדמה לספר 'חובת התלמידים' הביא שבדור האחרון רבים מן הנערים מתקלקלים ולא מחזיקים בעבודת ה', משום שמתפרצים לחוות דעה ולהיות כביכול כאיש בגיל צעיר יותר, ואז קשה להם לקבל מהוריהם ומוריהם את דרך התורה והמוסר, שלא ידגישו שהם כמושלים עליהם, ולכן מוטל על ההורים לרדת אל בניהם ולבאר להם שהאחריות היא עליהם לבדם, אלא שאנו רק עוזרים להם, וכמה הזהירה התורה לשמוע לקול האב והמתנך. אבל איננו יכולים להישמט מאחריות זו, "אשר עלינו החוב למסור להם את קדושת ה' תורתו ועבודתו, איננו יכולים לומר במנוחת הנפש: 'דינו לא שפכו את הדם הזה' של נשמות ישראל לבאר שחת. מה נאמר לפני יושב מרום, ובמה נצטדק לפני שוכן שחקים, כאשר יבוא לפקוד על צבא מרום בארץ, ועל דור הצעיר צאן מרעיתו אשר בידיו הפקד, ועל אחריותנו בטח. ה' ממרום ישא וממעון קדשו יתן קולו: בני, רחמי, בני אברהם יצחק ויעקב, היכן הם?!"

ואוהבהו", בחינת נער וצעיר, מלא כח וחשק לעבודת ה', ואף הכרוכים שהיו על הארון, היו דומים לילדים (כאומרם בסוכה ה': שהפירוש 'כרוכים', היינו כרביא – כמו ילדים. ועיין תגינה יג): לרמוז על התחדשות עם ישראל כנערים³. וכן סיפרו על הרב ברינל (מחסידות קרלין) זצ"ל שנפטר בגיל הנושק לשנת המאה, שהיה חי כביכול בשני העולמות, בליל ראש השנה כשהגיע נכדו לדבר עמו לאחר התפילה, הזהירו לבדוק מחר בבוקר אם הוא מבין החיים וכו', אבל אם עדיין הוא בחיים, אוי ואבוי אם לא יעירנו בזמן לתפילה להיות מן הראשונים בבית הכנסת⁴. בכל עת, היה רגיל לומר: פון יעצט (כלומר: מעכשיו)⁵. לא משנה אם עד עכשיו לא היה טוב, אך מעתה אפשר להתחזק ולהתחיל מתחילה, גם אם בן תשעים יכול לקבל עצמו: מעכשיו. לעולם אינו מאוחר, מה שאפשר לחטוף – חוטפים⁶.

³ כיוצא בזה כלל ישראל מונים דוקא לבלבנה ולא לחמה, כי הוא סימן לעם ישראל כפי שכתוב (תהילים פמ, לח) "כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה", וכמו שגם לאחר שנראה כאילו הירח נעלם – פתאום הוא מתחדש וגודל, כך גם בני ישראל, גם כשנראה שהם יורדים עד למטה, פתאום הם עולים למעלה.

⁴ בספר גן רוה כתב: "לפי שהצדיק – כל יום ויום חושב בענין המיתה ואומר 'מחר יבוא ואיננו בעולם, כדרך שאמרנו חז"ל (ראה באבות ב, י: אבות דרבי נתן טז-א, ד ושבת קנב). כל יום ישוב – פן ימות למחר... וכיון שהצדיקים סוברים לומר בכל יום 'למחר אני מת... ולפי זה השנים של צדיקים הם שנים של ימים, ולזה הזכיר פה 'מים' ואמר (להלן מה, כח) 'יהי ימי יעקב שני חייו', לרמוז שכל שני חייו – היו מקובצים ימים כיון שכל יום חשב שמא יבא מחר ואיננו".

⁵ כיוצא בזה כתב במאור ושמש (פרשת בראשית) ששם אה"ה עם כל המיליונים הוא בגימטריא 'חותם'. וכוננת בריאת האדם היתה שיעבוד את ה' יתברך וישתוקק בלבו אליו, ובכל יום ויום יקבל על עצמו לאמר: 'מעתה אהיה עובד ה' באמת' (דוגמת: 'פון יעצט האמור). ומאז בעת הבריאה ניתן בו כח ההוא, שאם ישתוקק אליו יתברך שמו באמת, ויתרחט על מה שפגם, ויקבל על עצמו לאמר: 'מעתה אהיה עובד ה' באמת', יוכל להמשיך עליו אור קדושת עולם המחשבה, שהוא שם אה"ה עם כל המיליונים. וזה החותם של הושענא רבה, שעל ידי שישראל עושים תשובה, וכל אחד מתחרט על מה שפגם, וצועק בלב נשבר ובתשובה עצומה, וגומר בלבו: 'מעתה אהיה עובד יתברך שמו באמת', בזה אנו ממשיכים השם אה"ה עם כל המיליון, שהוא בגימטריא 'חותם', והוא מקיפנו וסוכך עלינו, עכ"ד.

⁶ כתב רבינו יונה (ריש יסוד התשובה) "שלח לנו הקב"ה ביד עבדיו הנביאים, וביד יחזקאל הנביא (יחזקאל יח, ל-לא) 'נאום ה' אליכם שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיו לכם למכשול, השליכו מעליכם כל פשעיכם אשר פשעתם בם, ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה ולמה תמותו', אדם אשר פשע וחטא ובא לחסות תחת כנפי השכינה ולהכנס בדרחי התשובה אשכילך ואורך בדרך זו תלך: ביום ההוא ישליך כל פשעי אשר עשה, ויעשה עצמו כאלו בו ביום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו, היום יפלט אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב, ודרך זו תביאנו לשוב בתשובה שלמה, כי הוא יעשה עצמו כמשליך מעליו כובד העונות ועוץ החטאים אשר עשה". ומבואר גם כעין הנוכח, שגם אדם שהירבה לחטוא כל ימיו, אם רוצה לחזור בתשובה ולא הספיק כעת לעשות את כל חלקי התשובה הנצרכים, יכול בינתיים לעשות עצמו כאילו נולד מחדש כלשוננו שם.

כל הזמיות שמורות. טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

שאלה: מהי הבושה העצומה שיכולה להיות לאדם ביום הדין?

ב. בראשית מה, ג: "ויאמר יוסף אל אחיו אֲנִי יוסף וגו' ולא יכלו אחיו לְעֲנוֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו". פירש רש"י "נבהלו מפניו – מפני הבושה". ומקורו במדרש (ב"ר צג, ט) שאמרו "ויתן את קולו בבכי, ולא יכלו אחיו לענות אותו" (פסוקים ב-ג), אבא כהן ברדלא אמר: אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה. בלעם חכם של האומות, לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו, זהו שכתוב (במדבר כב, ל) "ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, ויאמר לא", יוסף קטנן של שבטים היה, ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, זהו שכתוב (כאן) "ולא יכלו אחיו לענות אותו, כי נבהלו מפניו", לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים נ, כא) "אוכיחך ואערכה לעיניך", על אחת כמה וכמה! **כעין** זה הובא בתנחומא (ויגש ה) אמר יוסף בלבו: מוטב שאתוודע להן ואל יחריבו את מצרים, ובא ואמר להן: לא כך אמרתם שאחיו של זה מת, אני קניתי, אקראנו ויבוא אצלכם, התחיל קורא: 'יוסף בן יעקב, בוא אצלי ודבר עם אחיך שמכרו אותך!' והיו אחיו נושאים את עיניהם בארבע פינות הבית (מצפים לראותו ומחפשים מהיכן יופיע), עד שאמר להן יוסף: למה אתם מסתכלין לכאן ולכאן? "אני יוסף אחיכם"... מיד פרתה נשמתן, ולא יכלו לענותו. אמר רב יוסף: ווי לנו מיום הדין, ווי לנו מיום תוכחה, ומה יוסף הצדיק שבשעה שאמר לאחיו 'אני יוסף' – פרתה נשמתן. אם כן, כשעומד הקב"ה לדין שכתוב בו (מלאכי ג, ב) "ומי מכלכל את יום בואו, ומי העומד בהראותו", והאדם שכתוב בו (שמות לג, כ) "כי לא יראני האדם וחי", על אחת כמה וכמה (שצריך לפחד ממנו)! ומה זה (יוסף), נבהלו אחיו מפניו, (אם כן) כשיבוא הקב"ה לתבוע עלבון המצוות ופשעה של תורה, על אחת כמה וכמה (שלא נוכל להימנע מן הבושה)!

בגמרא (תגיגה ד: ט) מסופר שכאשר היה רבי אלעזר מגיע לפסוק הזה, היה בוכה באומרו: ומה תוכחה של בשר ודם, כתוב בה "ולא יכלו אחיו לענות אותו, כי נבהלו מפניו", על אחת כמה וכמה תוכחה של הקב"ה (כיצד נבהלו מפניה)?! **ובזוהר** (ח"א א:א) האריך מאוד במוסר זה בנוגע לפסוק (לעיל מג, יח) "וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף", ואמר (בתרגום): אבוי להם לאותם האנשים שאינם יודעים ומסתכלים בדרכי התורה, בשעה שהקב"ה יבוא לתובעם בדין על מעשיהם, ויקום גופם ונפשם לתת חשבון מכל מעשיהם. עיין שם שהאריך בתוכחות מוסר, ומענין יום הדין הגדול והנורא. והחי יתן אל לבו.

וה'בית הלוי' ביאר שהדין והתוכחה היא בשאלה של "העוד אבי חי?", שהרי בתחילה טען יהודה ליוסף (מד, לא) "וידי כראותו כי אין הנער, ומת" – שבראות יעקב שאין בנימין עמם, לא יוכל לשאת זאת וימות מעגמת נפש. ובשמוע זאת יוסף, לא יכל להתאפק וקרא: "אני יוסף, העוד אבי חי?" אני יוסף אשר מכרתם אותי מצרימה", העוד אבי חי לאחר מעשה זה? ולמה אז לא חשבתם שבמעשה שעשיתם, אתם מסכנים את חייו? ועל

וכתוב (להלן מה, ב) "ויתחזק ישראל וישב על המיטה", ופירש בעל הטורים 'מלמד שהצדיקים אפילו כשהן חלשים מתחזקים'. וכפי שמצינו גם אצל משה ואהרן, ככתוב (שמות ז, ט) "ומשה בן שמונים שנה, ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברים אל פרעה", וכתב הספורנו שבא הכתוב להודיענו ש"עם כל זקנתם השכימו והזדרזו לרצון קונם. כי אמנם מי שהגיע לשמונים גם בימים ההם כבר עבר ימי השיבה והגיע לגבורות, כמו שהעיד (דוד המלך) בתפילתו באמרו 'מי שנותינו בהם שבעים שנה' וגו' (תהלים צ, ט)", אף על פי כן התגברו והתחזקו להמשיך בתפקידם גם בגיל מבוגר זה (וראה עוד מה שנתבאר בשמות שם). **וכן** מצינו בגדולי ישראל שקיבלו על עצמם חיזוקים גם בגיל מופלג, 'כל זמן שהנר דולק, אפשר לתקן', מתחזקים וחוטפים מצוות, כי 'נער ישראל ואוהבהו', להיות תמיד בבחינת 'נער' שמתחזקים כנער ברוח צעירה כפי יכולתם. ומה נלמד, כל שכן, מי שלא הגיע לגיל זקנה ושיבה, אל לו לשקוע בחבלי העצלות, אלא יחדש כנשר נעוריו, ו'החלש יאמר: גיבור אני' (יזאל ד, ט).

ובזוהר חדש (בראשית יא:א) הביאו שרבי אליעזר אמר לרבי עקיבא: אוי לדור של אחרית הימים ועקבתא דמשיחא, שיהיו חצופים ועזי פנים, ותשתכח תורה, ואין דורש ומבקש לה (ועיין בסוטה מט, ט), והמתעורר בה יהיה נבזה וחדל אישים. ולא יוכל הדור הזה להתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן, כשהם נערים וקטנים בלבד, אבל כשיזדקנו – התורה תשתכח מהם. והוא כדברי רבי יהודה על מה שאמרה חנה אמו של שמואל לעלי הכהן (שמואל א' א, כז) "אל הנער הזה התפללתי", ולמה לא אמרה 'אל הבן הזה התפללתי', ומוכח שלא התכוונה לומר שהתפללה על עצם היות לה בן, אלא התפללה שגם בשעה שיגדל, ישתדל בעבודת ה' כמו עכשיו שהוא נער, וזהו שאמרה "אל הנער הזה" שנוול לי כבר התפללתי עליו שישאר בצדקתו. **וכל** אדם שיזכה להיות בזקנותו כמו בנערותו, יזכה למעלת שמואל הנביא, שכתוב בו (שם ב, יט) "ומעיל קטן תעשה לו אמו, והעלתה לו מימים ימימה", וכי תעלה על דעתך שעלתה עמו בכל שנה אפילו לאחר שגדל, אלא הפירוש שצדקתו וזכותו גדל עמו תמיד, וזאת מכה תפילת אמו הנזכרת. וזהו שאמר הכתוב (ויקרא יט, לב) "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן", ופירש רבי שדבר זה מוסר לנער שקודם שתעלה ותזדקן תקום להיות טוב, וכאשר תשתדל כך בבחורותיך, אז "והדרת פני זקן" שיהיו ימי זקנתך טובים ומהודרים, וכדמוכח בסוף הפסוק שאמר "ויראת מאלקיך", שתשתדל לירא מהקב"ה בימי נעוריך, ואז תזכה להדר את ימי זקנותיך, עכ"ד הזוהר. ובאמת רואים בדור האחרון שיש לבחורים כל מיני נסיונות כדי להוציאם מספסל הלימודים, ובפרט בזמן האחרון במכשירים הטמאים למיניהם. וצריכים ההורים והילד בעצמו להתפלל על כך שישמר בטהרתו ובחשקו בתורה ובמעשים טובים אף בגדלותו ובזקנותו.

תשובה: מלבד ממה שצריך האדם לדאוג שלא יעלה למעלה מבלי לחנך את בניו כראוי, עוד ישמור תמיד גם על עצמו שיהיה בבחינת 'נער', להתחדש בכוחותיו, על כל פנים הרוחניים, ולא יתעצל חלילה בעבודת ה'.

דברי תוכחה אלו לא היה להם מה להשיב⁷. אבל נכדו הגרי"ז מבריסק פירש שהתוכחה היתה במילים "אני יוסף", שהרי יוסף לא דיבר עמהם תוכחה ומוסר, אלא רק אמר להם: "אני יוסף", ואף על פי כן מזה נבהלו "ולא יכלו לענות אותו". וכך היה לעתיד לבוא, כשיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד 'לפי מה שהוא', לא שיהיה זה תוכחה ומוסר, אלא רק יזכיר את 'החטא בעצמו', ואז יכירו ויבינו מהו חטא! והוסיף בשם דודו (רבי אברהם ברוך, אחי הגר"ח מבריסק), שכאשר אמר להם יוסף "אני יוסף", מיד הכירו השבטים שכל הזמן חיו בטעות ובדמיון, שהם חשבו שמדברים עם איזה מצרי, ועל יסוד זה בנו ועשו את כל החשבונות, ולבסוף הכל נתברר כדמיון וטעות. כך לעתיד לבוא, כשיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד, יראה כל חיי האדם התבססו והושתתו על דמיונות וטעויות, עד כאן.

מסופר שכשישב הגרי"ז מבריסק זצ"ל בחתונת בנו הגרמ"ד יבלחט"א (ראש ישיבת בריסק בירושלים) שהתקיימה בנתניה, הגיע לשם גאון אחד זצ"ל מבני אחד מגדולי הדור והתנצל בשם אביו שלא יכל להגיע לשמחה מחמת עייפותו והדרך הארוכה. נענה הגרי"ז באירוניה: ואתמול לאסיפה של החיות הדתית המאוחדת' שהתקיימה בתל-אביב הוא כן היה יכול להגיע! כבר ביאר ה'בית הלוי' בדברי המדרש (הנזכר) "ולא יכלו אחיו לענות אותו, כי נבהלו מפניו" – אוי לנו מיום הדין ומיום התוכחה. את כל אדם דנים ממעשיו על מעשיו, ואומרים לו: מצוה זו לא קיימת, והוא מתרץ שהיה אנוס ולא בכוחו... ואז אומרים לו: כשעשית עבירה פלונית, לא היית אנוס, והיה בכוחך. וכיצד הנך אומר כעת על המצוה שאינו בכוחך. זהו שדנים את האדם על פי מעשיו של עצמו, עד כאן דבריו.

וגם מלשון המדרש "לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא", מבואר כמה בושה תהיה לאדם, שהרי ידונוהו בדיוק 'לפי מה שהוא' פסק בעצמו כלפי דברים שרצה אותם כמו גשמיות ועולם הזה – כך בדיוק ידונוהו במה שהיה מחוייב בהם כמו בעניני רוחניות⁸. וכן אנו מתוודים בוידוי 'תרגנים היינו בממון זולתינו, וקמצנים בממונינו'. **דוגמא** לדבר הביא ה'חפץ חיים' (דבר בעתו, כ) על שני שותפים שניהלו את עסקם בצוותא, והתנו ביניהם שכל אחד יקח מהקופה להוצאות ביתו ומלבושיו, ובתום השנה יערכו מאזן ויחלקו ביניהם את הריוח הנותר. כשערכו סיכום בסוף השנה, ראו שהרווחים מועטים מאוד והמשיכות להוצאותיהם הפרטיית נגסו בקרן, בצורה שלא שייך להמשיך בה בניהול עסק. החליטו להצטמצם ברמת חייהם ולא למושך מהעסק אלא את ההכרחי ביותר למחייתם. ואכן, כשבא האחד ליטול לצרכי ביתו, היה חבירו מוכיחו שיכול הוא להסתפק במחצה שליש ורביעי,

⁷ מקצת מזה כתב הפלא יועץ' (סוף ערך 'חשבון') 'לעולם זכור יזכור שהוא עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ופירשו המפרשים שרצו לומר שבתחילה שואלים את האדם ליום דין: העובר עבירה זו, מה דינו? והוא נותן את הדין. ואחר כך שואלים אותו שיתן חשבון כמה פעמים עבר (ע"ה) אותה עבירה, והוא נותן חשבון'.
⁸ כיסוד זה כתב גם בבן איש חי' (בן איש חי' ח"ב הגדול דרוש א, ערך יוסף חי' – דרושים פתחה א, הדובא בגמ' למשל ומשל את לח), וכמו שהבאנו להלן (שמות לב, ו' כח היצר הרע').

והכריחו ליטול עבור לחם צר ומים לחץ בלבד. כך חי בצמצום ובדוחק שנה שלימה. אך ככלות שנה זו שבו וערכו סיכום והתברר שמצב העסק רק החמיר. התפלא השותף, חקר ודרש, ומצא שחבירו שהקפיד כל כך שהוא יטול רק את המינימום ההכרחי, הוא עצמו משך כספים ביד רחבה ובזבו כפי העולה על רוחו עד שרוקן את הקופה. התמרמר וקרא נגדו: הונו היא שותפות אמת, שאתה חייט ברווחה ובפזרנות על חשבונני, ואותי הכרחת לחיות חיי רעב והותרתני בחוסר כל!

הנמשל מוכן, האדם מורכב מגוף ונפש, ולכל אחד מהם מזונו וצרכיו, ולכן עליו לחלק ביניהם את זמנו וממונו. להחיות את גופו במזון ולדאוג עבורו לכסות ולמזון, וכמו כן, לדאוג לנפשו בלימוד התורה וקיום מצוותיה. גם בזה חברו להם שני שותפים, יצר הטוב ויצר הרע, יצר הרע ממונה על כח החמדה והתאוה ודואג שלא יחסר לגוף מאומה, ויצר הטוב מבקש למלא את מאויי הנשמה. והנה, הפרנסה מצומצמת מאוד, וטרדות הזמן גוברות, בבוא היצר הטוב לגבות את חלקו, גובר עליו היצר הרע ומוכיחו שיש להקצות יותר זמן למסחר. גם כשמבקש הוא ליטול ממון לצדקה וחסד, או שאר מצוות והחזקת תורה, צווה כנגדו היצר הרע שהפרנסה דחוקה ואין להוציא אלא את ההוצאות המינימליות ביותר, התפילין הפשוטים ביותר, האתרוג הפשוט ביותר, וכן הלאה. **מילא** אם היה נוהג כך גם בעניני גופו, מצמצם בהוצאות ביתו ושאר צרכיו הגשמיים, היה מוצא הצדקה להנהגתו. אך המציאות היא שכאשר מדובר בצרכיו הגשמיים, קונה הוא דירה נאה ורחבת ידים, כלים נאים ובגדים מיותרים, המגדילים את עוני הנשמה, ומשאירים אותה ללא כסות ומזון רוחני לעולם הנצחי הנעשית אך ורק מתורה ומצוות. ושם בעולם האמת, יוכיחו לו 'לפי מה שהוא' ויטענו לו: איך תאמר שלא היה לך פנאי לקבוע עתים לתורה, אם מצאת פנאי לבילויים והנאות ושאר הבלי העולם? איך תאמר שלא היה לך כסף לצרכי צדקה וחסד, או לקניית סוכה ואתרוג מהודר. וכשיוצג זה לעומת זה, לא תהיה בפיו תשובה חלילה ויתמלא בושה...⁹ אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה!¹⁰

וכך ידונו את האדם כפי פסקיו, ושם יבחין בסתירות שהיו בו, כיצד לאחרים פסק לחומרא, ואילו לעצמו הוא נהג בכל הקולות. וראה בזה גם בספר משנת רבי אהרן (על התורה, מהגר"א קוטלר, עמ' עא), וכתב עוד (שם מאמרים ושיחות ח"א עמ' קפט) **שבמצוות**

⁹ ***מסופר** (מאתורי הפרט עמ' 16) שפעם נכנס אחד לשאול את הגר"א ל' שטיינמן זצ"ל שבעירו השמים מעוננים ולא רואים את הלבנה, ושמע שבעיר רחוקה השמים בהירים ואפשר לקדש שם את הלבנה, האם מחוייב לטרוח לנסוע לשם. הרב הביט בו בתמיהה ושאל: אילו היה מצפה לך בעיר ההיא עשרת אלפים דולר, האם לא היית טרוח להגיע לשם, והרי כל כסף זה לא ישווה לזכות של מצוה אחת. דרך אנשים שמוציאים כספם וכוחם על שטויות במקום שיוציאו את זה עבור קיום המצוות... (רק שלענן הלב יש להסתפק אם צריך גם לבלט בעבור כך תורה, ולנסוע לעיר אחרת).

¹⁰ גם ה'חפץ חיים' (שם עולם ח"ב פרק ו' בהג"ה ר"ה והנה) כתב כיצד יוכיח הקב"ה כל אחד לפי מה שהוא, לפי כשרונותיו המיוחדים לו, וכפי הכוחות והיכולות שהיו לו בעצמו, ע"ש. ובמה שמבואר עוד בדבריו שכל אחד ייתבע מדוע לא ניצל את כשרונותיו במלואם, צריך האדם בזה עבודה גדולה, וכפי שטוענים החוקרים שהאדם מנצל רק חמש אחוז ממוחו, והוא נורא למתבונן.

יד... אשתו ובנו עומדים מפותחים ורוועדים. מה קרה? נודע שנעלמו לו כמה מטבעות כסף, וחשד שבנו עשה מעשי בן סורר... אז אמר הבחור בלבו: עתה ידעתי כי משולל איש זה משמץ יראת שמים, על חילול שבת אין לו כח לצעוק, ואילו על כסף פתאום יש לו כח?¹¹

וכך אמר הרב שניידר: ומה אתנו? מי שהוא מתנהל בכבידות ובעצלתיים בתורה ובמצוות, ופתאום נהיה זריז לצורכי עצמו. מי שהוא חולה מלהשכים לתפילה, וכשהוא צריך להספיק את הנסיעה, יכול לקום בעוד לילה. מי שהוא קר בלימוד המוסר והתפילה, וכשמקבל איזה צער בגופו או בנפשו, הריהו בוכה בדמעות שלישי. מי שאין לו נימוס לומר תודה למי שמגיש לו לאכול, או לנהוג כבוד ברבותיו ובחבריו, וכאשר מבקר אצלו איזה קרוב או מישהו שיש לו ממנו טובת הנאה, פתאום הוא נהיה בעל נימוס יתר על המידה וכו' וכו', האם עלינו אין את אותה הפירכה...?

וסיפר עוד על רבי ישראל מסלנט זצ"ל, יום אחד הגיע לעיירת מְמַל אביון נודד, הוא חיזר על הפתחים, וקיבל מה שקיבל. לבסוף כשגמר להסתובב בכל העיר, לבש בגדים אחרים שלא יכירוהו, והחל להסתובב בעיר פעם שניה, כאילו הוא אדם אחר. אמנם לא הספיק ללכת הרבה, עד שהכירו בו אנשים שכבר ביקר בעיר קודם לכן, ותהום כל העיר. הבעלי-בתים רצו אל רבי ישראל שיעניש את הרמאי המחוצף בכל חומרת הדין, ולפחות יטיל עליו שמתא וחרם... רבי ישראל אמר לקבץ את כולם אל בית הכנסת באמצע היום, וכולם כמובן באו. **ואז** פתח ואמר: ראיתם את הרמאי הזה, מה הוא עשה? וחזר להם בפרוטרוט על כל מעשה מרמתו. ואז המשיך ואמר: וכעת אגיד לכם מה אתם עושים, וסיפר להם את כל המרמה שהם עושים במסחרם, למשל אחד מוכר כמות גדולה של פשתן עוד בטרם שהגיעה סחורתו, פתאום הוא שמע שהשער עומד להתייקר, הוא מיד הולך ללקוח ואומר לו: שמעתי שהפשתן שלי אינו כהוגן, לא מקולקל חלילה, אבל חוששני שתפסיד, עד שהלקוח חוזר בו, והולך המוכר שמח וטוב לב. וכך הביא להם כמה דוגמאות ממעשי המרמה שלהם, והם נתביישו עד שחיפשו בור להכנס בו. אבל רבי ישראל המשיך: האביון הזה מה הזיק לכם, רק רצה עוד כמה פרוטות, ובכל זאת רציתם להענישו בחימה שפוכה. הוא רימה בפרוטות אחדות כדי למלאות את רעבונו, ואתם מרמים באלפים להרבות הון ומותרות... כך המשיך עד שגעו כולם בבכיה.

תשובה: הבושה העצומה שתהיה לאדם ביום הדין, שיראו לו סתירות בעצמו, כגון שהתנהג בצרכי הגשמיים בפרזנות גדולה, ואילו לדברים הרוחניים טען שהוא במצב דחוק.

¹¹ וכן הביא הגרמ"א שטרן (בית ומנוחה עמ' ט) על חכם אחד שסיפר שכאשר התארח בהיותו בחוץ לארץ בבית אחד, בכה לפניו בעל הבית על אודות בניו, שאינם הולכים בדרך התורה כמו שצריך. והנה כליל שבת ראיתי שאחד מבניו נוגע במוקצה, והאב אמר לו: זה מוקצה ואסור לגעת בו, וזהו. ובמצאי שבת אותו ילד לקח כמה מדליות של זהב מקופת אביו ושחק בהם, אבל אז צווח עליו בעל הבית צווחות כאלו עד שקירות הבית רעדו. אמרתי לו: כעת מובן לי היטב מדוע בניך אינם שומרי תורה כל כך, כי הם רואים שבנוגע ליראת שמים אינך אלא מעיר, וזהו. ואילו לדברים הנוגעים בממונו, הנך צווח... וכך צריך כל אדם להיזהר שלא יהיה חי בסתירות חלילה.

"תמים תהיה" כלול גם דבר זה, שלא יהא לאדם סתירות בהנהגתו, ובשעת הדין גדולה מאוד התביעה על אדם שבהנהגותיו סתר את הכרתו באמת, עיין שם.

גם ה'חפץ חיים' זצ"ל היה מעורר שיש להיזהר מלחיות חיי-סתירות (עיין בשמירת הלשון שער התבונה פ"ז, ובספר 'אגני תפילה' להגר"ח וייצ"ק ח"ג עמ' תיא-תיג), כמסופר (יבמות קה): על רבי ישמעאל בן רבי יוסי שנכנס לאט למקומו בבית מדרשו של רבי, עקב היותו בעל בשר, ונראה כפוסע על ראשי העם, ואבדן שאל: מי הוא זה שפוסע על ראשי עם קדוש, וענה לו: אני ישמעאל בן רבי יוסי וכו'. באותה שעה הגיעה יבמה לחלוץ לפני רבי ואמר לאבדן שיצא לבדוקה בסימני גדלות, ולבסוף אמר לו שיחזור למקומו, ואבדן עצמו התחיל לפסוע בהליכתו, כעת אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי: מי שצריך לו עם קדוש - שיפסע, ומי שלא צריך - איך יפסע?! ואבדן נענש שם בעונשים חמורים. **והיינו** שהראו לאבדן מן השמים שלבקר את זולתו ובפרט את החכמים, אי אפשר אלא אם יודע שהוא עצמו נקי וזך מאותו העוול, ולכן נכשל בעצמו ונמצא שסותר את עצמו, שמיד אחרי שאמר לרבי ישמעאל שפוסע על ראשי עם קדוש, הוא בעצמו נכשל בזה, ורבי ישמעאל העמידו על הסתירה שנתגלתה לעיני החכמים היושבים שם. ומשמים סובבו שתוך כדי המעשה תבוא היבמה, כדי לנסות את אבדן באותו דבר שהעיר לרבי ישמעאל, להראותו שהוא בעצמו לא שלם ולא נזהר בזה, ולכן נענש למפרע על מה שגינה את רבי ישמעאל, עד כאן. ולכן צריך כל אדם להתבונן בנפשו ולבדוק את עצמו שלא יחיה עם סתירות עצמיות, בו ובהנהגתו.

וכן אמר ה'סבא מקלם' זצ"ל על הפסוק (תהלים לג, טו) "המבין אל כל מעשיהם". בשעת הדין, יביא הקב"ה ראייה לאדם הנידון ממעשה אחד שלו על מעשה אחר, ויפרוך את כל תירוציו. ואז יראה עד כמה הוא חי בסתירות. וסיפר הגרמ"א שניידר (ראש ישיבת 'תורת אמת' לונדון, כמובא בספר זכרון לכבוד הרב שניידר, עמ' קה-קט) על בחור אחד שהתארח בשבת אצל יהודי שחשבוהו לצדיק, בשבת בבוקר כשבאו מבית הכנסת, מצא את בנו הקטן של היהודי עומד כשרגלו אחת על הכסא, מצחצח את מנעלו תוך כדי שהוא שורק בפיו איזה ניגון, אמר לו האב: יענקל'ה, לא יפה לצפצף כמו גוי. נדהם הבחור ממראה עיניו, ושאל את האיש: אתה מעיר לו על מנגינה, ועל חילול שבת אינך מעיר לו? כששמע זאת היהודי החל לדבר אל ילדו בכמין מנגינה של מגידים: יענקל'ה, אתה שומע מה אומר הבחור, בשבת אסור לצחצח נעלים, זו מלאכה דאורייתא. בזמן שבית המקדש היה קיים, היו דנים על זה סקילה, לוקחים את החוטא ודוחפים אותו מעל הגג ומשליכים עליו אבנים... אבל הילד לא השגיח בו והמשיך לצחצח את הנעליים... **לפליאתו** של הבחור לא היתה גבול, והוא דן את מארחו לכף זכות, כנראה האב הזה מן החלשים שבבריות, שאפילו על ילדיהם אין להם שליטה. אלא שבסוף השבוע נכנס הוא בשנית לבית מארחו, אבל אז... רעש גדול! היהודי עומד וצועק בקולי-קולות, מכה על השולחן ומרים

נא לסייע לעלון ב'זדים פלוס' עבור 'שבט אחים' - רמות פולין (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' עשרה בטבת כשחל בערב שבת
גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

המצטער מחמת התענית בעשרה בטבת שחל בערב שבת

עשרה בטבת שחל בערב שבת, להלכה נקטינן דחייבים לצום עד צאת הכוכבים של ליל שבת [בערך בשעה 10: 5 (עי' להלן)]. (רמ"א סי' רמט סעי' ד, ומ"ב (שם) כף החיים (רמט ס"ק לא). ועי' בבה"ל שם ד"ה אם לא, ושער הציון סי' תקסב ס"ק יז בדעת הבית יוסף^א).
אדם חלש שמצטער מחמת התענית (כגון זקנים, נשים, ובנות צעירות), וקשה להמתין עד סיום מעריב בבית הכנסת והתחלת סעודת שבת [לפעמים התחלת הסעודה עלול להתעכב כגון שיש אורחים שמגיעים מאוחר, או שבת שבע ברכות וכדו"ן] יש אפשרות לעשות קידוש מיד בזמן סיום הצום בלוח ואין צורך להתעכב ולהאריך הצום ולגרום צער בשבת. וכדלהלן:

עשיית קידוש מיד בסיום הצום

אנשים המצטערים (כגון נשים המצטערות בבית) יכולים לקדש (על מיץ ענבים / חמר מדינה) מיד עם סיום הצום, וצריכים שאחד מהם יתנה מהקידוש שיעור (מלא לוגמיו) כ-50 סמ"ק של הכוס (עי' שו"ע סי' רעא סעי' ג), ויכולים לתת לקטן שהגיע לחינוך לשתות.

שיעור כזית לקידוש במקום סעודה: וצריכים אחר כך לאכול מזונות שיעור כזית (מ"ב סי' רעג ס"ק כא) או ליטול ידיים להמוציא ולהתחיל הסעודה.

לקדש על מזונות: וכן מי שקשה לו להתחיל סעודה גדולה מיד אחר הצום יכול לקדש ולאכול מזונות ולאחר זמן לאכול את הסעודה [נ"י מה שכתבנו בהל' שמחת תורה שהחזון איש והקה"י זצ"ל (ארחות רבינו ח"ב עמ' יט) נהגו לקדש על מזונות בליל שמחת תורה, וכן המנהג בהרבה ישיבות וכן מבואר בשער הציון סי' רעג ס"ק כט דרך בכוס של יין אין להקל בזה בקידוש של לילה (עי' במ"ב דמשמע שמדינא סגי בשתי כוסות – שהוא כ-172 סמ"ק)].

בעל לקדש עבור בני ביתו לפני מעריב: כמו כן הבעל יכול להוציא את אשתו או אחרים בקידוש לפני מעריב אע"פ שהוא אינו יוצא אז (ולכוון לא לצאת בעצמו), בתנאי שהם ישתו מהכוס כ-50 סמ"ק, וזה באופן שאוכלים מיד כזית מזונות או מתחילים מיד הסעודה, (כדי שיהא קידוש במקום סעודה). (עי' מ"ב סי' רעג ס"ק יד – כ) ואח"כ כשהבעל חוזר מבית הכנסת יחזור ויקדש כרגיל. (ואם הבעל [או המקדש לאחרים] אינו אוכל, ואינו יוצא בקידוש זו, יזהר לא לטעום מהקידוש שאסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו (שו"ע רעג סעי' ד)).

לכתחילה: אך יש לציין שלכתחילה אם האשה (או אחד מבני הבית) יכולה לקדש בעצמה עדיף טפי (מ"ב רעג ס"ק כ).

לשתות מים אחר קידוש לפני מזונות: השומע קידוש מאחרים, ואינו טועם מכוס של קידוש (ולכן לא נפטר מברכת בורא פרי הגפן) יכול לשתות לפני המוציא (או אכילת מזונות) אבל יברך שהכל [ואם טעם מקידוש פחות משיעור מלא לוגמיו (בה"ל קעד סעי' ב ד"ה יין) עדיף לברך שהכל על סוכר או דבר שודאי שהכל].

לעשות קידוש ולהתחיל לאכול לפני מעריב: מדינא מותר לקדש מיד בסיום הצום ולהתפלל מעריב בציבור באמצע הסעודה (או לאחר הסעודה) אם עושה שומר (עי' מ"ב סי' רלה ס"ק יח). אך יש מקום להחמיר לא לסמוך על שומר במוצאי תענית מחשש שמא ימשך וישכח מעריב, וכ"ש אם אוכל סעודה קבועה (כדמצינו במוצאי תענית אסתר בליל פורים שהחמירו אפילו בטעימה עי' רמ"א סי' תרצב סעי' ד ומ"ב שם).

אין להתעכב אחר מעריב בליל שבת

יזהר מלהתעכב אחר מעריב בליל שבת שעלול לגרום צער ועינוי לבני ביתו הממתינים לאכול שהרי בכל שבת הזהירו לנו הפוסקים להמתין כשאורחים ממתנים (עי' מ"ב סי' רעא ס"ק א). וכן אם הוא חוזר יותר מוקדם מהרגיל, יזכיר לבני ביתו שיהיו מוכנים כדי שלא להתעכב שלא לצורך.

למעשה נוהגים לומר 'שלום עליכם' ואשת חיל (עי' להלן). ויש לציין דאף אם יש איזה עיכוב (כגון שחוזר לביתו ולא מוכנים לסעודה וכו') אין בזה איסור מדינא.

ואם יודע שעלול להתעכב, או שיצטערו הרבה, אפשר להודיע להם שיש אפשרות לקדש מיד ולהתחיל לאכול מיד בצאת הכוכבים.

אורחים או שבת שבע ברכות: וכן מי שיש לו אורחים בביתו או יש שבע ברכות וכדו' שעלולים להיות עיכובים עד שכולם מגיעים, אפשר להודיע להם שיש אפשרות להקדים לקדש ולהתחיל הסעודה (או מזונות) להרוצה בכך. [ובאורחים אפשר דיש בזה חשש בל תאחר (עי' שער הציון בהל' סוכה סי' תרלט ס"ק סז)].

שלום עליכם ואשת חיל

יכול לומר 'שלום עליכם' ואשת חיל' כהרגלו, ורצוי לא לשהות הרבה (הגר"י שוב שליט"א בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל) ואף אם מתאחר הסעודה ע"י זה אין בזה חשש תענית בשבת. **והחפץ חיים** היה נוהג להמתין עד לאחר קידוש כשהיה לו אורחים, מחשש בל תאחר (וכן עי' שער הציון שם).

להמתין לקדש לאחר שעת מאדים

אף הנוהגים שלא מקדשין (בשעה של מזל מאדים שולטת), בין שעה ששית לשביעית, אכן בשבת שלאחר התענית אין להקפיד (נטעי גבריאל חנוכה פסי"ג סעי' ט). אעפ"כ אין איסור להמתין מלקדש עד אחר שעה שביעית (ראה בהערה^ה), כיון שאינו עושה כן משום תענית.

^א אכן אונת דברים וכעס על בני ביתו. כשלא מוכנים לסעודה מיד כשהחזר מבית הכנסת. הוא אסור מדינא...

^ב על 'בס' דרך ישרה עמ' שצט בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל ה"ל לא נהוג בארץ ישראל להחמיר שלא לקדש בשעה הראשונה (עי' באה"ט ר"ס רעא). ולהמחמירים בזה. נראה שדי להם לחשוב כשעה פשוטה אחר השקיעה. ועל פי רוב בלאו הכי אין מקדשין אז עכ"ד. [חר"ן מבשבת זו לאחר עשרה בטבת ובה אפשר לסמוך שהשעה מתחיל יותר מאוחר. וצ"ע].

^א שלדעת הב"י בתענית ציבור אינו חייב להשלים. ומה שנאמר בגמ' (תענית י"ה) לגבי תענית ציבור בערב שבת 'שמתענה ומשלים'. אין הכוונה שחייבים להשלים אלא שאם רצו להשלים רשאים לעשות כן. ואפילו בתענית קבועה כגון תענית עשרה בטבת שחל בערב שבת.

^ב ומטעם זה נקט המ"ב שעדיף לא לנהוג כאנשי מעשה שנוהגים לצום בכל ערב שבת. ועי' בט"ז בענין תענית ביארצייט שמכריע שהדבר תלוי עד כמה שאדם מצטער.

^ג לכאורה יכול לקדש ולברך בורא פרי הגפן לפני סיום הצום (כדקה). ולסיים ברכת הקידוש עם סיום הצום. כיון שאין חיוב לשתות מכוס של קידוש ויכול לתת לקטן וכדו'. ואם סוּעַד עם אנשים אחרים שלא צמים (כגון קטן או מעוברת) יכול לקדש כמה דקות לפני סיום הצום. והם יטעמו מהקידוש. ובסיום הצום יכול ליטול ידיו להמוציא.

תפילת מעריב מוקדם

נוהגים רבים במוצאי הצום להקדים תפילת מעריב. וזה אפילו כשחל הצום בחול, וכל שכן כשחל בשבת.

תפילת מעריב מפלג המנחה

הקדמה: יש מקומות שנהגו להקדים ולהתפלל מעריב בליל שבת מפלג המנחה ואף שבימות החול מתפללים הם בצאת הכוכבים. והטעם – כדי לקבל שבת מבעוד יום באמירת 'ברכו', ובמקומות אלו יש להקפיד להתפלל מנחה לפני פלג המנחה, ובדיעבד אפשר להקל להתפלל מנחה אחרי פלג המנחה, וגם להקדים ולהתפלל תפילת מעריב קודם צאת הכוכבים, אך לאחר שקיעת החמה (**מ"ב** ס' רסו ס"ק ג ובה"ל שם (מס' אשי ישראל פליו סעי' יח). [ויש לחזור ולקרוא ק"ש לאחר צאת הכוכבים].

ולכן הרוצה לאכול מיד עם סיום הצום: אם התפלל מנחה לפני פלג המנחה, יכול להתפלל מעריב של ליל שבת לאחר פלג המנחה, [ולאכול מיד עם סיום הצום בצאת הכוכבים ולחזור לקרות ק"ש].

ואם התפלל מנחה לאחר פלג המנחה יש להמתין עד בין השמשות (לאחר השקיעה) עד תפילת מעריב של ליל שבת (ע' **מ"ב** (שם) וע' **בבה"ל** שם שהביא את דברי **הדף החיים** להקל יותר).

אדם חלש: וזה נ"מ באדם חלש שרוצה לאכול מיד עם סיום הצום, דיכול להתפלל מעריב בשקיעה ולקדש על יין ולאכול מיד עם סיום הצום.

הנמצא בבידוד

וכן נ"מ לנמצא בבידוד (וכן באנגליה שיש כעת סגר) ובלאו הכי אינו יכול להתפלל בציבור, יכול להתפלל מעריב בשקיעת החמה, ולקדש ולאכול מיד עם סיום הצום (רק יזהר לקרות ק"ש לאחר צאת הכוכבים ויעשה שומר). [ואם מצטער מחמת התענית יתכן דהוה לכתחילה לעשות כן כדי לא להצטער בשבת]. [וכן ע' **מטה אפרים** ס' תרב סעי' כט בענין תפילה בציבור].

[אנשים שמצטערים מחמת התענית יתכן דהוה לכתחילה לעשות כן וראה בהערה].

זמן סיום הצום

בלוח **עיתים לבינה** יש ג' זמנים של סיום הצום של עשרה בטבת בליל שבת (הזמנים הם ע"פ לוח מודיעין עילית) א) 5:02 שהוא 17 דקות אחר השקיעה ע"פ לוח הגרימ"ט. ב) 5:12 שהוא זמן לילה גמור (צאת הכוכבים בינונים). ג) 5:22 שהוא זמן צאת הכוכבים לחומרא של מוצאי שבת (צאת הכוכבים קטנים) [יתכן שאינו ראוי להמתין לזמן זו אא"כ אדם שחושש לזה

לדינא בכל הצומות ובכל ענינים דנכנס לחשש תענית בשבת וכ"ש שאין להמתין בדוקא לזמן יותר מאוחר כגון זמן ר"ת אא"כ חושש לזה מדינא (ע' בדברי **שבט הלוי** שלא נהגו להמתין במוצאי תענית).
[לצום שעה אחת לשם תענית: ע' מ"ב ס' רפ"ח דאסור (ומקורו ממג"א ס' תקסב ע"פ גמ' בעירובין מא)].

כבר קיבל שבת – לעלות לתורה ולדוכן במנחה

מי שכבר קיבל עליו שבת לכתחילה אין לתת עלייה לקריאת התורה של מנחה.

וכן כהן שכבר קיבל שבת אין לישא כפיו במנין שמתפללים מנחה: אע"ג דמתפללים מנחה לפני השקיעה, אא"כ אמרו לו לעלות ועוד לא נשא כפיו באותו יום (**הגר"י** **שוב שליט"א** בשם **הגר"ש דבליצקי זצ"ל**) [ועדיף לצאת מבית הכנסת].

רחיצה בעשרה בטבת וכשחל בערב שבת

ע' **בשער הציון** ס' תקנ ס"ק ח בשם **העטרת זקנים** שעכשיו אין נוהגין לרחץ בג' צומות, וכתב **הפמ"ג** דהינו בחמין, אבל בצונן יש לומר דשרי בג' צומות, והוא הדין פניו ידיו ורגליו בחמין יש לומר דשרי. וכתב **המשנה ברורה** (ס' תקנ ס"ק ו) אם חל עשרה בטבת בערב שבת אין להחמיר ברחיצה בחמין מפני כבוד השבת.

חומר החורבן בעשרה בטבת

כתב **אבודרהם** דתענית עשרה בטבת אילו היתה חלה בשבת, לא היו יכולים לדחות את התענית ליום אחר, לפי שעל תענית זו נאמר: בעצם היום הזה כמו שנאמר ביום הכיפורים. וכתב ע"י **הב"י** (תק"נ): ולא ידעתי מנין לו זה. ולדעה זו דדוחה שבת כתב **היערות דבש** (ח"א דרוש ב' תקל"ד) דיום ההוא קשה לישראל למאוד יותר מיום חורבן הבית, ומזה מופת כי צרה גדולה היתה וכל התחלות קשות וכו'. וע' **בתחומא** פ' תרוע ט' **דבעשרה בטבת היו ראויים לגלות ומשום הצנינה המתין להם הקב"ה והגלם בקיץ**.

וכעין זה מבואר בחת"ס (תורת משה ח"ב ויקרא דרשות ז' אדר) **בשם "דן לדין" שהוא פירושו של הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי זצ"ל לספר "קרנים" (חיברו רבינו יצחק בן הראב"ד]** בענין חודש טבת ד"באותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלים כמו כן ישבו בית דין של מעלה, אלו מיימינים ואלו משמאילים, עד שגברו המשמאילים ונחרב הבית. והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחברתה, **וכל דור שלא נבנה בהמ"ק בימיו נחרב בימיו, נמצא שבכל שנה נתחדש חורבן חדש**, וזהו בכל פעם כשמגיע אותו יום של עשרה בטבת, שהתחיל אז למעלה משפט החורבן, **כמו כן בכל דור ודור יושבין בית דין של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה** וכו', הלכך על תשעה באב, דזהו רק על הצרה שעברה לא דחו שבת, אבל תענית י" טבת זהו על ביטול צרה העתידה, (והיה דוחה שבת כמו תענית חלוס^פ), וכן ע' **חידושי הגר"ח סולוויצ'יק** [סטנצל] אות מד. [אך ע' **בשו"ע** ס' תקנ ס' ג : כל ארבעה צומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין לאחר השבת ע"פ **רש"י** מגילה דף ח **וברמב"ם** ה' תענית פ' ח הו"ד בב"י שם].

פיוט 'כי אשמרה שבת'

יש לציין שבפיוט לשבת לראב"ע 'כי אשמרה שבת', כתוב שרק ביום כיפור מותר לצום בשבת – 'גם בו להתענות, על פי נבונים, אסור, לבד מיום כפור עונתי'. [ומשמע שעשרה בטבת אינו דוחה שבת – הגהה **מאבודרהם הוצאת קרן רא"ם**].

להערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

"קו בארבע אמות" - 0722-549-661

עניינים מעשיים על הדף היומי הנלמדת - שלוחה 1,2
לענין הלכה - שלוחה 3 (מיום ישיא אח"י)

^ח ע' בדברי **הט"י** (ס' רמט סע' ג) בענין תענית ביארצ'יט שחל בערב שבת דהייקל דברר שלא להשלים בערב שבת לא הפסיד. **בפרט מי שמצטער בתעניתו לא יצטער בתחילת שבת.** (ומשמע דתלוי בבני אדם כמה שהוא מצטער, ועוד מבואר שראוי להימנע מצער שבת אפילו אם זה רק בתחילתה).

^ט דבשביל עונג שיש לו שמבטל צרה העתידה לבא עליו מותר לצום.

^י ע"ש דאירי בלחם הפנים (רשם בדת הקל חק אל סגניו, בו לערוך לחם פנים לפניו, וי"ג 'על כן' להתענות, וקצ"ע בגורסה זו...). וכשיום כיפור חל בשבת נדחית אכילת לחם הפנים עד מוצאי שבת, דלילה הולך אחר היום (בבאור **הרב"ד** פ' תרומן שליט"א).

(ע' גמ' עירובין דף מא דנחלקו התנאים האם מותר להשלים תענית של תשעה באב שחל בערב שבת כדי לא להיכנס לשבת כשהוא מעונה. ורבי אכל ביצה לפני שבת כדי להורות לרבים שאסור להשלים התענית. למעשה נפסק להלכה כר' יוסי שמשלימן התענית וכדאיתא בשו"ע ס' תקסב.

ע"ע בשו"ע ס' רפח שלצום תענית חלוס בשבת אע"פ שהותרה (משום פיקוח נפש כדי לבטל הגזירה) אבל צריך לצום תענית לתעניתו כיון שביטל עונג שבת.

כמו"כ מי שחלם בשבת אח"צ וצם חצי שבת, ע' ברמ"א (שם) שצריך לעשות תענית לתעניתו על ביטול מצות עונג שבת.

[בזמננו לא נוהגים לצום תענית חלוס בשבת (חוץ מאולי יחידי סגולה שיודעים שהחלומות שלהם מתקיימים ושיידך לזה הנהגה)]

טמונה בפרשה

זיון

פנינים

"אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו"

ישנם ב' תמיהות בפסוק: א', לשם מה חזר יוסף ושאלם 'העוד אבי חי?' והרי כבר שאל זאת מיד כשראה אותם. וב', מדוע כתוב שנבהלו האחים מפניו, היה צריך להיות כתוב 'ממנו?' אלא כך אמר יוסף לאחיו, 'אני יוסף' והרי פני דומים לאבי, ואם אין אתם משימים ליבכם לכך, אולי הסיבה הוא שאבי כבר אינו בחיים, וא"כ תאמרו לי נא 'העוד אבי חי'. והשבטים, כעת אכן שמו ליבם לכך שהוא דומה לאביהם והתביישו מכך שלא שמו ליבם לכך עד עתה וזהו שאמר הכתוב, 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו'. (ילקוט האורים)

"אל תרגזו בדרך"

'אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגזו עליכם הדרך. דבר אחד - אל תפסעו פסיעה גסה' (רש"י)

לכאורה יש להקשות בין לפירוש הראשון שרש"י מביא ובין לתירוץ השני. מדוע נאלץ דווקא יוסף להזהיר את אחיו אודות דברים אלו, הלא לכאורה הדבר באחריותו של יעקב אביהם ללמד אותם זאת? ויש לתרץ כל פירוש בפני עצמו. א. ההלכה היא שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שהרי יעקב נענש באובדנו של יוסף רק כנגד השנים שהיה בחרן ולא כנגד השנים שהיה בישיבתו של עבר. אולם, דבר זה בעצמו נלמד רק אחרי מציאתו של יוסף ועד אז חשבו שכיבוד אב ואם עדיף על פני לימוד תורה ולכן לא העלה יעקב על דעתו שיהיגו לעסוק בזמן שהם בשליחות אביהם למצרים בדברי תורה. אבל כעת, משנגלה יוסף לאחיו, יש צורך להודיע להם שהדין השתנה ולמרות שעדיין עוסקים בכיבוד אב - לימוד תורה בעיקרון עדיף ולכן יש צורך להזהיר אותם על כך. ב. הגמרא (ברכות מג:) כותבת שפסיעה גסה נוטלת אחד מ500 ממאור עיניו של אדם, ומוסיפה הגמרא תקנה למי שרוצה להחזיר מאור עיניו הוא בטעימה של קידוש בליל שבת. מובא במדרש, שמאז שמכרו השבטים את יוסף קבלו עליהם שלא לשתות יין מזה שכתוב "וישתו וישכרו עמו" שעד עתה לא שתו 22 שנה, ויעקב אבינו ידע מזה שלא שותים יין ולכן לא היה צריך להזהירם שלא יפסעו פסיעה גסה, שהרי אם יפסעו, לא תהיה להם תקנה לחלישות מאור עיניהם על ידי יין הקידוש שהרי לא היו שותים יין כלל, אבל עכשיו שנמצא יוסף, כבר הותרו בשתיית יין ולכן הזהיר אותם יוסף שלא יפסעו פסיעה גסה ולא יסתמכו על שתיית היין של קידוש. (נפלאות מתורתך)

"ויעמדהו לפני פדעה ויברך יעקב את פדעה... ויברך יעקב את פדעה ויצא מלפני פדעה"

יש לפרש את עניין ב' הברכות שברך יעקב את פדעה. א. בתחילה ברך אותו כדרך הכבוד שאילת שלום כדרך כל הנראים למלכים, ובסוף ברכו שיעלה הנילוס לרגליו. (רש"י) ב. כשראה יעקב כמה פדעה התעניין בשנותיו הבין שכדאי לברך אותו באריכות ימים ושנים, שלכך ליבו משתוקק וכן עשה קודם שנפרדו. ובתחילה ברכו שיעלה הנילוס לרגליו. (מדרשו של שם ועבר) ג. קודם ברך את המלך בכלליות על עושרו ושינשא שמו ובצאתו מלפניו חזר וברך אותו ליטול רשות מלפניו. ואמרו רבותינו שיעלה נילוס לרגלו. (רמב"ן) ד. ברכה ראשונה שישתיים הרעב, ושניה בענין הנילוס. (ת"י) ובתרגום יונתן כתוב שהברכה הראשונה הייתה על הנילוס והשנייה ברכה סתם.

"ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי" - 'הראה להם שהוא מהול' (רש"י)

יש לבאר מה איזו הוכחה יש בכך שהיה יוסף מהול, והרי רש"י כתב (פרק מ"א) בשם המדרש שיוסף ציווה לכל המצרים שימולו את עצמם. ואם כן הרי הוא יכול היה להיות סתם מצרי שמל עצמו מכח גזירה זו ומה הראיה בכך שהוא באמת יוסף אחיהם האבוד? ויש לומר: א. ניכרת מילה שאדם עושה בבגרותו לבין מילת ילדים. ב. המצרים מלו ללא פריעה, בשונה ממילת יעקב ובניו. ג. יוסף חייב במילה רק את מי שרצה שיביאו לו אוכל, אבל הוא שבוודאי לא היה חסר לו מזון, ולמרות זאת הוא מהול - זו ההוכחה. (הרא"ם) ד. אולי יוסף גזר על המילה רק לאחר מכן כשגבר הרעב בטרם בא יעקב למצרים. ה. ליוסף הייתה הארה מיוחדת של המילה. (שפ"א) ו. אמר להם שאיזו סיבה הייתה יכולה להיות לו לומר לכולם למול אלמלא העובדה שהוא עצמו מהול? (נתיבות שלום) ז. בוודאי לא גזר יוסף על הכהנים והשרים אלא רק על ההמון. ח. יוסף נולד מהול והדבר זה ניכר. (ע"פ תשובות הקוראים ל'שאלה לשלחן השבת' ע"ט)

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה 2021 זיון 2277,
לימים 2021 זשז לפי 2021 זשז ההגפילה
2021 זשז. כשזיון, זקנו מהאגיון אל
מסוק מהפרשה.

- א. יוסף שולח את אחיו ליעקב
- ה. פגישת יעקב ויוסף
- י. התוודעות יוסף לאחיו
- ס. פגישת יעקב ופרעה
- כ. יהודה מתעמת עם יוסף
- מ. פירוט יורדי מצרים
- מ. יעקב מתבשר אודות יוסף
- כ. יוסף מציג את אחיו לפרעה
- פ. התנהלות יוסף בשני הרעב
- ת. השי"ת מתגלה ליעקב

--- --
" --- --
" --- --

שאלה לשולחו השבת

"ובני דן חושים"

על פניו יש לבאר מדוע
בחרה התורה להתנסח:
"ובני דן חושים", בלשון
רבים, הלוא היה לו רק בן
אחד ומדוע לא כתבה
ובלשון יחיד כפי שלכאורה
יותר ראוי?

מטרת השאלה הינה לזכור ביון

2021 זשז

ניגן אלוף אג גשזוכים אמרנט

2021 זשז, אג יש"א

2021 זשז

הגשזז 2021 זשז

העלון מוקדש לע"ג
לובה בת אהרון ביניש ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

ישנו ביקוש רב בבתי כנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם.

זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה! ניתן לתרום:

1. בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביון'. 2. לשלוח שיק למערכת.

טמונה בפרשה

ויק

חידון א' ת'

הגשמה לכל שאלה אגויה באוג המופיעה בראש השורה.

- א. יוסף שלח לאביו בר לחם ומזון כמשא עשר-
- ב. שם נרדף ל'בהמותיכם' בפרשה
- ג. בארץ זו שיקן יוסף את משפחתו
- ד. אביו של חושים
- ה. "___ אבי חי?"
- ו. "___ יעקב את פרעה"
- ז. מבני יהודה
- ח. ממתנות יוסף לאחיו
- ט. יוסף שלח עגלות גם לנשים וה-
- י. יעקב שלח אותו לפניו לארץ גושן
- כ. את אדמתם יוסף לא קנה
- ל. אביו של מררי
- מ. מבני יוסף
- נ. "איך אעלה אל אבי זה ___ איננו איתי"
- ס. מבני זבולון
- ע. אותן שלח יוסף להביא בהן את אביו
- פ. שם נולדו רוב בני יעקב
- צ. בנימין בכה על ___ יוסף
- ק. מבני לוי
- ר. מבני בנימין
- ש. מס' האנשים שירדו עם יעקב למצרים - ו_
- ת. מבני יששכר

חידון א' ת' - הפוך

הגשמה לכל שאלה אגויה באוג המופיעה בראש השורה.

- א. מבני ראובן
- ב. יוסף שלח לאביו מכל ___ מצרים
- ג. "___ ליבו"
- ד. מבני שמעון
- ה. אחי יוסף היו אנשי ___
- ו. "___ כל איש מעלי"
- ז. יוסף ציוה את אחיו לא ___ בדרך
- ח. בת אשר
- ט. "___ יוסף את כל הכסף"
- י. חמישה מבני גד
- ך. מבני ראובן
- ל. יוסף היה ה___ על כל ארץ מצרים
- ם. יוסף קנה את המצרים ל___ לפרעה
- ן. מבני בנימין
- ס. נגמר
- ע. מבני בנימין
- ף. מה נגמר למצרים?
- ץ. מבני יהודה
- ק. מה יוסף לא יכל לעשות, עד שפרץ בבכיות רמות?
- ר. מלאכה שלא היתה בשני הרעב
- ש. יוסף חוקק שיתנו כשיעור זה מס לפרעה
- ת. יוסף השאיר למצרים מתבואתם, 4 ___

מז המדרש

(המשך המדרש משבוע שעבר אודות בר הדיא פותר החלומות שפתר לרבא לרעה משום שלא שילם לו ולאביי לטובה כי כן שילם) עוד אמרו אביי ורבא לבר הדיא: ראינו עץ רימון הגדל בפי החבית. לאביי אמר: יתייקר עסקך כרימונים. ולרבא אמר: תהיה סחורתך חמוצה כרימונים, והכל ישנאוה. עוד אמרו: ראינו חבית נופלת לבור. לאביי אמר: עסקיך יהיו מבוקשים, ולא ימצא די ממנו לכול דורש. לרבא אמר: תפסיד עסקך ותשליכנה לבור! עוד אמרו: ראינו עיר בן חמור שעומד למראשותינו ונוער. לאביי אמר: ראש ישיבה תהיה, ותדרוש ברבים, והמתורגמן שלך יעמוד לידך להשמיע את דרשתך לרבים בקול רם, כקול חמור הנוער. לרבא אמר: תיבות "פטר חמור" ימחקו מהתפילין שלך. השיב לו רבא: ראיתי את פרשיות תפילי ותיבות אילו ישנם! אמר ליה בר הדיא: האות ו' של המילים 'פטר חמור' נמחק מתפילך! (הסופר טעה וכתב חמור מלא ואחר כך הגיה ומחק את הו' היתרה) לבסוף הלך רבא לבדו לבר הדיא, ואמר: ראיתי בחלומי שדלת החיצונית שבבית, נפלה. אמר לו: אשתך מתה. עוד אמר: ראיתי את כל שיני נושרות. אמר לו: בניך ובנותיך ימותו. אמר לו: ראיתי שתי יונים פורחות. אמר לו: שתי נשים תגרש. אמר לו: ראיתי שני ראשים של לפת. אמר לו: תספוג שתי מכות ממקל עב כלפת. הלך רבא ביום ההוא, וישב בבית המדרש כל היום, לפתע ראה שני עיוורים מתקוטטים. הלך רבא להפריד ביניהם והכוהו שתי מכות. כשהגביהו את המקל להכותו שוב, אמר רבא: מספיק מה שכבר הכיתם אותי, שהרי ראיתי בחלומי רק שני ראשים. מכאן והילך החל רבה לשלם לבר הדיא עבור פתרון חלומותיו. אמר לו: ראיתי שיסודות ביתי נופלים. אמר לו: נכסים בלא מצרים קנית (שלא היה גבול לקרקעותיך). אמר רבא: ראיתי שביתו של אביי נפל וכיסני האבק מהמפולת. אמר לו בר הדיא לרבא: אביי ימות, ותהיה אתה ראש הישיבה במקומו. אמר לו: ראיתי שביתי נופל ובאים כולם ולוקחים לבנה לבנה. אמר לו: אימרותיך יתפזרו ויתפרסמו בעולם. אמר לו: ראיתי שנבקע ראשי ונשר המוחי. אמר לו: מוכיך יצאו מן הכר שלמראשותיך. (המשך בשבוע הבא א"ה... ע"פ ברכות נו)

שאלה שלמות:

"בן הכנענית" 'בן דינה' (רש"י)
למי קראו דינה עוד
לפני דורו של יעקב?
(התשובה במדור
התשובות)

מעלה בפרשה

לנכד יעקב הנועז.
פעם בו רצון עז,
כך ברא לו נתיב.
אותו לא ירחיב.

המונח המבוקש היו מילה בג' אגויה המופיעה בפרשה,
אשר כל שורה בגייה רומזת
להקשר שונה שלה.
(יגן כגיט מסר ומוסי אגויה בג'י)
(הגיה דומה)

הגשמה לגפרסס א"ה בגיוון הזא

טמונה בפרשה

ויג

ושפני טמוני חול

איזה יום נקרא 'יום השלג'?

"בי אדני"

דרש רבי חנוך צבי הכהן רבה של בנדן: נגש יהודה אל יוסף בגודל וברוב אהבה ואומר לו "בי אדני", כאומר: הלא אתה ממש בי, בתוכי, שנינו כאיש אחד אנו. וכך התעוררה אהבה בליבו של יוסף, בעקבות "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", עד שהתודע אל אחיו...

"איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי"

אומר רבי יעקב יוסף בעל ה"תולדות" מפולנאה: כה צריך כל יהודי לדבר אל לבו: איך אעלה אחר כך אל אבי שבשמים, וימי הנעורים אינם אתי, כלו בהבל ודיק...

שעשועי דאורייתא

"ויותר הוא"

נאמר על בנימין. על אלו עוד שני אנשים

בתנ"ך אמרו: "ויותר"? (1 בתורה ו1 בנ"ך)

מצאו נא בפרשה:

1. 4 אותיות רצופות העוקבות בסדר הא' ב'.
2. 15 מילים רצופות שבכולן מופיעה האות ו'.
3. את שמותיהן של 9 מפרשות התורה.
4. מילה המופיעה פעמיים ברציפות. (2)
5. שלוש מילים רצופות המתחילות באות כ'.

"זיכרון" סימן

גיאטריאק ורמיזים לזכירת מספר פסוקי הפרשה

בפרשת ויגש מסופר על איחוד יוסף עם משפחתו, וכשספרו ליעקב כתוב: "ויפג לבו כי לא האמין להם".

בפרשת ויגש ישנם 106 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילה:

"האמין" = בגימטריא = 106

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: מי שמזיקה לו האכילה ונמנע ממנה הרי הוא מקיים בכך מצוות עונג שבת למרות ששותה. (שו"ע או"ח רפ"ח א')

לסדר את הפרשה - "כי אם תם הכסף". **חידו א' ת'** - אתונות, בעירכם, גושן, דן, העוד, ויברך, זרה, חליפות, טף, יהודה, כהנים, לוי, מנשה, נער, סרד, עגלות, פדן ארם, צווארי, קהת, ראש, שישים ושש, תולע.

חידו א' ת' הכור - פלוא, טוב מצרים, ויפג, אוהד, מקנה, הוציאו, לרגוז, שרה, וילקוט, ערי חגי שוני ארודי אראלי, חנוך, מושל, עבדים, נעמן, אפס, בלע, כסף, פרץ, להתאפק, קציר, חומש, ידות. **שעשועי דאורייתא** - על יעקב ועל יותם.

1. "לכלם נתן". 2. "ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאל". 3. וירא, ויצא, וישלח, וישב, שמות, ויקרא, אמור, שלח, ראה. 4. "יעקב יעקב", "טרף טרף". 5. "כי כמוך כפרעה". **ואלה שמות** - לאשת מהלאל קראו דינה. (ספר הישר) **מילה בפרשה מקץ** - צרה. "דבר נורא אירע" - צרה, "בגלל האויבת הרזה" - אויבת=צרה ורזה=צרה, "לכן הביא עוד אישה" - אישה שניה=צרה, "והדירה נעשתה צפופה" - צפופה=צרה (צר לי המקום).

טמונות בפרשה - 1. "עיניכם רואות" (מה,יב) 2. "אל תרגזו בדרך" (מה,כד) 3. "ויתום הכסף" (מו,טו) 4. "חבר" (מו,יז) 5. ג+שן= "ארץ גשן" (מו,לד) 6. "חליפות" (מה,כב) 7. "אין חריש" (מה,ו) 8. "נבהלו מפניו" (מה,ג) 9. "וישמע בית פרעה" (מה,ב) 10. לוגו העיר: "אין חריש" (מה,ו) 11. "לחם לפי הטף" (מו,יב) 12. "ועתה כבאי אל עבדך" (מד,ל) 13. תמונה ללא פתרון, תחשבו! 14. "ישית ידו על עיניך" (מו,ד) 15. "בשבר אשר הם שוברים" (מו,יד) 16. "וקחו... ואת בתיכם" (מה,יח) 17. 'שאין בה דגים' (רש"י מה,יח) 18. "ימיו" (מו,י) 19. שני צווארים (של גיטרה) "צואריו" (מה,יד) **טמונות בהפטרה** - 1. "והיו אחד בידי" (יט) 2. "וישבו על הארץ" (כה) 3. "ומלך אחד" (כב) 4. חיבור שני העצים ביד בתחילת ההפטרה. **שאלה לשלח השבת וישב** - שאלנו: כיצד ניזוק יוסף בהליכתו לאחיו והרי היה שליח מצוה במצוות אביו? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. לא היה זה נזק בהסתכלות רחבה של העניין כי התגלגל לו מזה טובה. 2. השליחות הייתה במפורש רק לשכם ולא לדותן שם ניזוק. 3. היכן שההיזק שכיח לא אומרים את הכלל של שלוחי מצוה אינם ניזוקים, וכאן היה ידוע שאחיו שונאים אותו. (אוה"ח) 4. משום לימוד תורה חשוב יותר מכיבוד אב ונאלץ לבטל תורה כדי לעשות את מצוות כיבוד אב. 5. שלוחי מצוה אינם ניזוקים רק במצוות חיוביות ולא במצוות קיומיות. (החיד"א) 6. לבני נח אין חיוב כיבוד אב. 7. היה על יוסף לשלוח שליח לעשות את מצות אביו. 8. לפני מתן תורה עדיין לא התחדשו דיני שליחות ולכן לא היה יכול להיות שליח מצוה.

ניתן להשיג את העלון

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.

באתר: 'לדעת', בכתובת: <http://ladaat.info/gilyonot.aspx> או באתר: 'אידישער ווינקל' (באידיש):

<https://yiddishevinkel.com/gilyones> או באתרים: 'דרשו', 'תורת יוסף'.

בשכונת בית ישראל בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רחוב בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.

ניתן לשלוח תגובות רעיונות והערות למערכת:

קויפמן 17 ירושלים - temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים

בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת. מעוניינים להקדיש את העלון

לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

זיכתוב משה

לקט ייחודי
דברי תורה וחכמה נפלאים
מכתיבת ידי
מוריניו הגאון הגדול
רבי משה שפירא זצוק"ל
מתוך הסכמותיו
לרגל יום היארצייט יום צום העשירי

ואין דברי תורה ערבים בפיות בני רבים ואפילו מאותם העוסקים בתורה, ודבר זה חורבן הוא ממש. (ודברת במ).

מעלת תורתו של המהר"ל

ברוך א' שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת בהר מתוך האש קול גדול ולא יסף ומתרגמינן ולא פסק, ובכל עת ניתן לנו לקבל ד"ת כנתינתם, ובודאי שרבינו מהר"ל זיע"א הוא מאותם שמתקיים על ידם הך קרא דקול גדול ולא יסף, וגם קולו שלו אינו פוסק והולך ומאיר מאז ודבריו שמחים כנתינתן, וכבר העידו כמה מרבותינו מהרבה בתי מדרשות גדולים בישראל שקמו להחיות עם רב, שכל דבריהם שרשם בתורת רבינו זיע"א, ומן המפורסמות הוא כי כל המשתדל ומתיגע בדבריו כדרכה של תורה ומשתדל לקנותם בגדרי ודרכי קניני תורה כראוי, נפקחים עיניו למצא דעת אלקים, וחיים לבו ורגשותיו ורוח נכון מתחדש בו. (גר מצוה הוצ' מכון המהר"ל).

ממנו יתד ופינה

... וליקוט מכל ספרי מהר"ל שכיזעו ממנו יתד וממנו פינה לתפיסה כל שהיא עבורנו בדברי חז"ל... (ספר יסודי התורה).

ספר נצח ישראל

שנו רבותינו (בר"ר נח) כל המברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות. פי' דעשרת הדברות מבררים את עשרת המאמרות דמעשה בראשית כנודע מד' חז"ל (זוה"ק ויקרא יב). וכך מתבררת מדת קונה שמים וארץ שע"י עשייתן קנאן להיות שלו, ומקחו של צדיק שייך הוא לצדיקו של עולם חי העולמים... ועוד זאת כבר כתב הסמ"ק במצוה א' דבכלל דיבור אנכי נצטוינו גם על צפי' לישועה עיי"ש. וספר הנצח כל כולו הנו ביאור עמוק צפיתנו לישועה בב"א. (נצח ישראל הוצ' הרב הרטמן).

תורתו של רבינו משה זצ"ל אשר ממלאת את פני תבל, היא בגדר "תורה שבעל פה". לא פסק פומיה מללמד לתלמידים בשיעורים לאין מספר, אך לא העלה כמעט מאומה על הכתב. אם יש את נפשנו להתבסס מיפי כתיבתו של רבי משה עצמו, יש לנו לפנות אל ההסכמות שכתב לספרים שונים, בהן משובצים פניני נוגה. במאמר זה ליקטנו אורות מתוך ההסכמות, ונהיה בכך כ'מציץ מן החרכים'. בסוף כל ציטוט צויין בסוגריים שם הספר עליו נכתבה ההסכמה.

אין לי בעולמי אלא...

הנה אביעה דברי לך, משחר נעורי נתן השי"ת בלבי להטות אזני לשמוע דברי חכמים, ובמעט החן שנתן לי השי"ת בעיני רבותי פתחו לי סדק צר וראיתי כמציץ מן החרכים משהו מן האור הגדול שהיה בלבם, ומאז אין לי בעולמי אלא תשוקה להיות לפה למה שקבלתי והבנתי בעניי וביגיע כפי מדברי רבותי. והאמת דלא חשבתי להביא דברי בספר לרבים ודייני במה שחייב אני מדין תורה ללמד למי שמבקש תורה מפי כמבוב' בר"מ ריש ה' ת"ת. והנה אתה יקירי שהנך איש שומע ומבקש דעת אמת בכל לבך, והגיגך תבער אש לגלות הדברים ולהוציאם לאור לתועלת החברים המקשיבים, הרי אין אני בעלים עליהם יותר מכם ועד כמה שדברי תורה הם והרי השומע בהם כעונה כמבואר בתוס' ברכות: כ'. וכדברנו תמיד כי השומע והמדבר שותפים ותרוייהו משוי ל' לדבור ובפרט בד"ת ואכ"מ. (אפיקי מים).

החובה להטעים את דברי התורה על הלומדים

כתיב "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו", וכתיב "טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו", כך נתן לנו השי"ת את התורה וכך חייבים אנו למוסרה, ובעוה"ר מרב הטעמים הקלוקלים הממלאים את חלל העולם שאינם ראויים למאכל אדם, נשתבש ונפגם חוש הטעם הטוב ואין טועמים נופת צוף טעמי' של תורה

הספר הקדוש תומר דבורה הנו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה... (תומר דבורה הוצ' הרב אפשטיין).

על ספר דרך ה'

רבנו (הרמח"ל בדרך ה') בסוף הקדמתו הנפלאה כ' "קראתי שם הספר דרך ה' כי הנה הוא כלל מדרכיו ית' שגילה לנו ע"י נביאיו והודיענו בתורתו ובהם מנהלנו ומנהל כל בריותיו" כלומר פי' "דרך ה'" הוא דרכי הנהגותיו והתגלותו ית' בעולמו, ולא דרכנו שלנו אליו ית' כשגרת התפיסה המצויה, וכן הוא ברמב"ם פ"א ה"ז מדעתו "ולפי שהשמות האלה נקרא בהם היוצר והם הדרך הבינונית שאנו חייבים ללכת בה (מודין והלכת בדרכיו) נקראת דרך זו דרך ה' והיא שלמד אברהם אבינו לבניו שנא' כי ידעתי וגו'. וכשם שהתגלותו ית' היא בעולם שנה נפש כמבואר בס"י כידוע, כך סידר רבנו את ספרו כמבואר לכל מתבונן. ומובן מאליו כי דרך עמוקה מאד דרכו, וכך גם גילה בהקדמתו וכך בוקע ועולה מכל שורה בספר הק'... (דרך ה' עם ביאור עת לעשות).

תורת רבי אייזיק חבר

הרב 'מעלות התורה' הביא בריש ספרו מדרש על הפסוק 'וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ' וגו' דהם אילני סרק שעליהם מטרפים זע"ז והקול היוצא מן העלים נקרא שיח לעומת דיבור הנקרא ניב שפתים והוא עיקר הפרי ותנובת האילן. ושיחת חולין של ת"ח הצריכה לימוד ילפינן לה מועלהו לא יבול. ועי"ש שכתב עוד דשיח בגימ' נרנח"י והוא הבחינה החיצונית והתחתונה שלהם וגם בה כלולים כולם ומן העלים אפשר להצמיח אילן שלם עושה פירות....

וכן הוא שיח יצחק שלפנינו שהוא הבחינה היותר חיצונית וקרובה אלינו מחכמתו של רבינו הגר"א חבר זצלה"ה, אמנם אף משיחתו אפשר למבין דבר להצמיח אילן שלם עושה פרי והרבה יסודות עמוקים וביאורים נפלאים בשרשי הענינים גנוזים בשיחתו...

ומה גם שהספרים לא היו בנמצא, ושיח יצחק דשנת תער"ב נעלם היה מעיני הקהל. ואותו דשנת תרצ"ט-ת"ש הועלה מתהום הנשיה ע"י הגאון מהר"ש קוטלר זצ"ל שהיה חביב עליו עד לאחת (וזוכר אני את הרטט בידיו כאשר הראהו לי בשנת תשל"ו והשאלו לי לימים מספר)... (שיח יצחק).

אודות 'שערי הלשם שבו ואחלמה'

מבואר בגמרא דאפי' אי תורה חתומה נתנה יתכן שיהי' מותר לכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה כיון דלא אפשר, ובכלל לא אפשר הוא מיעוט הלבבות ושכחת התורה כמבוי' ברש"י שם. והנה רבים הם השואלים ומבקשים מי ישקנו מים נאמנים מבאר

מים חיים ספרי רבנו זללה"ה שנתנו חתומים ונלאים למצא הפתח אותם שאינם עוסקים בעמקי הסוגיות בזוהר ובכ' האר"י ז"ל. וכידוע דרושים רבים פותחים שערים בדעת א' בעקרי האמונה ובצפיה לישועה שכל בר ישראל מחויב בהם.

ובדורנו אשר סביב רשעים יתהלכון כרום זלות לב"א, וכל דבר העומד ברומו של עולם מזולזל ומושפל עד עפר, כמדומה שעת לעשות לה' היא, ולפתוח פתח לרבים לכתבים המאירים שהם קילורין לעינים ומרפא לנפש וישוטטו בהם רבים ותרבה הדעת, ויודע אני נאמנה עד כמה נפלאה השפעתם על העוסקים בהם, ואפי' הטועמים בקצה המטה מיערת הדבש אורו עיניהם.

ויגבה לבו בדרכי ה' לקרבה לגנזי דמלכא

...ומי יתן ויימצאו בין צורכי דרבנן המעיינים בשמעתתא ולנים בעומקה של הלכה, חכמי לב אשר יגבה לבם בדרכי ה' לקרבה למלאכת שמים להבין יראת ה' ולמצא דעת אלקים. ושמעתי כמה פעמים ממרן הגר"י הוטנר זצ"ל בשם חכמים גדולים על הכתוב 'אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם', כי כבר אמרו חז"ל כי כל גל שאיפתו ומגמת פניו לשטוף את העולם, ואף ששואף הוא לדבר שהוא למעלה מיכלתו ראוי הוא לכל שבח על נשיאות לבו... (אדיר במלוכה).

'שמעון אחי עזריה אומר'

...וידידי הנ"ל היה היוזם והממריץ בזה ואף נטל עליו עול ההוצאה וההדפסה וחלקו בגילוי ד"ת אלו כחלקי, כשמעון אחי עזריה וכמו ששמתי מידי"נ המנוח הגאון ר' ש"מ ד'סקין זצ"ל שקראו שמו שמעון אחי עזריה אע"פ שאין זה שמו, כי צריך לומר הדברים בשם אומרם, ואף עזריה חשיב אומרים ודפח"ת. (רעה אמונה).

שני חלקים ב'תפארת'

תנן, רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. הנה כבר ביאר רבינו בס' הנצח פט"ז דאדה"ר שתי מעלות היו לו, מעלת הצלם שהיא מעלה אלקית ומעלת הלבוש שהוא הכבוד והיקר הנראה לעינים עי"ש. ומעלת צלם א' רש יעקב, ומעלת הכבוד הנראה נטל עשו והם בגדי עשו החמודות עי"ש. והנה על הפסוק שני גויים בבטנך דרשו חז"ל גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם וכו', וביאר שם רבנו בגו"א דשניהם שוים בהנהגת כבוד וחשיבות יעו"ש. והנה רבי ואנטונינוס היו הצורה המתקנת של יעקב ועשו, ואנטונינוס הי' כייף ל'י לרבי כפי שצריך היה עשו להיות וכנבואת רוב יעבד צעיר, ואז גם חלקו של עשו משמש לו ליעקב. ועי' בלקוטי הש"ס לרבנו האר"י ז"ל על משנת רבי אומר שכ' "דע כי רבנו הק' הוא יעאע"ה גופו וז"ש כל שהיא תפארת לעושי' והבן" עכ"ל. והן דברי רבי איזוהי דרך

ישרה (ישורון) שיבור לו האדם כל שהיא וכו', והיינו אותם שתי מעלות שהם שלמות התפארת, תפארת לעושי ותפארת לו מן האדם. (תפארת ישראל הוצ' הרב הרטמן).

כגודל ה'יבין' כך גודל התשובה

וענין מיוחד יש לנו בנתיב התשובה שהרי מבואר בגמ' דתשובה אחר בינה דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו, וכגודל ה'לבבו יבין', כך גודל ה'ושב', ובודאי שד"ת אלו יגדילו ויעמיקו את ה'לבבו יבין' שבחובת התשובה... (נתיב התשובה הוצ' הרב הרטמן).

ענין הגימטריא

והנה עי' בדה"ח למהר"ל ספ"ג דאבות, דגימטריאות היא חכמת המדידה והתשבורת, וכ"ה גם במאירי, וביאור הדבר שהרי כל החכמה האנושית בהכרת המציאות נכלל בשני ראשים, האחת ידיעת הכוחות הפועלים בטבע והשפעותיהם זע"ז, והשני העמוק יותר הוא תרגום כל החומר והכוחות הפועלים ליחסי מספר וכמות של הגרעינים היותר יסודיים שהם מרכיבי כל חומר, וחומר וכח חד הם.

ובעצם כל המציאות הטבעית כולה מספר, וכל האיכויות כמויות הן כפי הנודע כיום (וכבר אמר אחד מגדולי חכמי האומות כי בורא העולם מדבר בכל גילויי הטבע בשפת המתמטיקה)...

וכבר נתבאר לנו במק"א מה שאמרו הקדמונים דמצרים בגימ' מספר, והם המיצרים והגבולים של כל דבר מנוי וקצוב, ומיד ביציאת מצרים מתחילים אנו לספור ספירה דידן המגעת עד לשער הנ' שהוא סוד 'לתבונתו אין מספר', וכאן הוא המספר שהוא פתח השער ליחוד השלם שהוא מעבר למספר, ותוספת הנ' לגימ' מספר הוא סוד נפש תחילת חיבור עלמא תתאה לעילאה.

ובא וראה מנהג ישראל ברוב תפוצותיו לומר הפיוט 'אחד מי יודע' אחרי הסדר, דאחר שיצאנו ממצרים מיד נכנסים אנו לסוד המספר שהוא פתח השער להגיע עד ל'אחד' גימ' י"ג, ועד שם סופרים, והיא היא חכמת סופרים תסרח בעקבתא דמשיחא, מאחר דאותה חכמת סופרים היא מסוד הגאולה ודאי הוא שקודם הגאולה היא עצמה בגלות ותשפחה תירש גבירתה, ואותה בחינת מספר דמצרים היא השולטת בכל גלויי כוחות הבריאה, וכשיתקיים בנו ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחידיו כי פי ה' דיבר, יהיה זה ע"י שכל גיא ינשא, וכדאיתא בתי"ז ת"ע דף קלט: הנ"ל, דכל גיא ינשא איהו גימטריאות פרפראות לחכמה. וכ' הגר"א שם דע"ז נאמר חכמת סופרים תסרח, וזה כל גיא שהיה שפל מאד ינשא, וע"ז נאמר ויקבור אותו בגיא, והיא א' ב' של כתר חכמה וגי' (במס' קטן) של בינה (תיבת ב' ג' י' א' רומזת לג"ר) והיא גיא לחכמה שהוא הר והיא נוק' גיא כר לבעלה כסא לכבוד וכו' עכ"ל, והוא כנ"ל, דחכמת הגימטריאות היא אופן גילוי הכתמה והיא בסוד בינה ונוק' וכמבואר.

וגלוי נפלאות מעמקי טעמי תורה ורמזיה ע"י חכמת הגימטריאות, וכד' רבינו המחבר בהקדמת דרך הקודש הנ"ל "אך צריך שיהא החשבון מושכל בשכל נגלה ונעלם", וכפי שמתסגלים נפלאות מתוה"ק בדברי רהמ"ח, מקרבת את היעוד המובטח ד"כל גיא ינשא וגו' ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר" בב"א. (כתבי הגרמ"מ משקלוב).

גדר "קריאה בשם ה'"

...ומצאנו קריאה בשם ה' בלשון תפילה כדמתרגמינן בכל דוכתי ויקרא בשם ה', וצלי בשמא דה'. ובברכות כ"א למזדו מקרא דכי שם ה' אקרא וגו' לברכת התורה לפני מן התורה. ואמרו בברכות ו. ומנין שאפילו אחד שישב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנא' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך. וכאן שהקריאה בשם ה' יש בה גם ממעלת התורה וגם ממעלת התפילה יתקיים בו ברהמ"ח שליט"א אבא אליך וברכתך... (דעת תפילה).

החיוב לברר עיקרי האמונה

מצות אמונה שהיא העיקר שעליו עומדת כל התורה כולה וכדכתיב כל מצותיך אמונה, ובגמ' דרש ר' שמלאי תרי"ג מצוות נאמרו למשה וכו' בא דוד והעמידן על י"א וכו' בא חבקוק והעמידן על אחת שנא' וצדיק באמונתו יחי', וכלשון קדשו של הרמב"ן סו"פ בא "וכונת כל המצוות שנאמין באלקינו" וכו', ומצוה זו מתקיימת ע"י אמונה ב"ג עיקרים כהכרעת הרמב"ם ונתקבלו דבריו ע"י רוב רבותינו הקדמונים, והוא עצמו העיקר שכל מציאותנו נסמכת עליו וכהמשך לשון קדשו של הרמב"ן שם "והיא כונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה ואין לעליון בתחתונים חפץ מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו". ומובן מאליו נוראות עוצם החיוב לברר היטב ולקבוע בלב ולישר הדעת לידיעה והכרה זו והשטן מחוץ את כל חיצו כנגדה כי רק בקיומה יכולים אנו לעמוד נגדו, וכד' רש"י תהלים כ"ז לולא האמנתי, אם לא שהאמנתי בקב"ה כבר כקמו בי אותם עדי שקר וכלוני" (ועי' רש"י ברכות ד' ד"ה לולא)... (דעת אמונה).

חיבור תורה ומצוות

"...תורה ומצוות וכו' אותנו למדת, על כן ה"א בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיך ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד, כי הם חיינו ואורך ימינו". רק באופן זה מתגלה ה"כי הם חיינו", ע"י חיבור תורה ומצוות, וגילוי המצוות שבדברי התורה, וכך גם הדברים שמחים כנתינתם: "בהגלותך מלכנו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצוות". (משנת תורה).

להוציא לאור דברי שכלו על ספר

הנני להעתיק כאן מדבריו של הגאון מוה"ר קלמן מזוירמשיא

ז"ל בהסכמתו על ספר חכמת שלמה למהרש"ל (הדברים נדפסו בסוף מס' נדה בש"ס וילנא), וז"ל: "ואומר אני כי אף בדורות הללו אע"פ שנתמעטו הלבבות יש כח בידו וביד שכלו לחדש וכו' על פי סברותיו ודעת שכלו ולחברו ולהעלותו על ספר ובלבד שיכון לבו לשמים להוציא דברי שכלו לאמיתו, לכן אומר אני אחר שראיתי ספר החיבור שחבר הרב המובהק וכו' שהוא מומחה לרבים בקיבוץ עדרים תלמידים הגונים וכו', אשריו שזוכה לכך ובודאי שאין יוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו וכו' וכל דבריו וסברותיו לדעתי הם בכלל קול גדול ולא יסף", עכ"ל. ולמיעוט ערכנו וביחס נכון נתנו דברים אלו להאמר על ספרו של כת"ר. (אורה ושמחה).

"ואת הצפוני ארחיק"

כתיב "בן חכם מוסר אב ולץ לא שמע גערה" (משלי יג). ופי' הגר"א: "מה שהבן חכם הוא מחמת מוסר אב וכו', ומה שהבן הוא לץ הוא מחמת שלא שמע גערה מאביו מעולם וכו', אבל מ"מ לא יהיה לץ אף אם ישמע רק גערה, והלץ על כרחק לא גער בו אביו ועזבו לילך בדרך לבו".

והנה לצערינו ברוב מקומות התורה לצעירים, משאירים את הבנים ללא גערה כלל בעניני קדושה, ואף כי לפנים בישראל, כאשר היה מחנינו קדוש לא נהגו להרחיב את הדיבור בנושא זה, והרתיעה והריחוק מכל כיעור גנות וטומאה היו בטבעם של ישראל קדושים, לא כן עתה כאשר נפרצו חומות מגדלינו, אין הגערה נמצאת עמנו ממילא, ואם לא נשמיענה הרי אנו כעוזבים את הבנים לילך בדרך לבם, ויגדלו חלילה לצים.

וז"ל מרן החזו"א באגרת "משך הגלות עשק מאתנו רוח הקודש אשר הבדילנו מכל עם לשם ולתהלה ולתפארת. היינו עם הספר, עם מבקש חיים נצחיים, עם יודע את בעל הבירה, עם יודע את חובתו בעולמו, יודע להבל את תענוגי בשרים וכו' אבל נתערבנו בגויים ונלמוד ממעשיהם, חובתינו להחזיר את צעירינו לרוח ישראל, למצא את העושר הגדול אשר אבדנו" עכ"ל. ובעניני קדושה במיוחד נדלדלנו מאוד ונרד פלאים.

והנה שנינו בסוכה נב. "שבעה שמות יש לו ליצה"ר, הקב"ה קראו רע וכו' יואל קראו צפוני". ועי' בד' מהר"ל בנתיב כוח היצר פ"א, שפי' כי הצפוני הוא הדרגה האחרונה ביצה"ר. וענינה שהוא צפון בלבו של אדם ואינו מבחין בו כחטא כלל וזהו עצם כח הרע דצפוני, והדרגה שלפניו היא אבן שיש בו קושי. עי"ש בד' ז"ל. ועל דרגה זו דצפוני נאמרה ההבטחה של ביעור הרע הגמור "ואת הצפוני ארחיק מעליכם והדחיתו אל ארץ צי' ושממה" וגו', ולא נאמר כן על הדרגות הקודמות. הרי שזאת היא צורתו האחרונה קודם ביעורו הסופי, ועלינו להשתדל לקיים "איך נחפשו עשיו נבעו מצפוניו" ולגלות הגנות והחרפה שבפיתויו.

והנה שונה היא מצות החינוך לקדושה מחינוך למצוות בכלל שהוא פונה מעיקרא לבני דעת וגדולים דשייכי לזה. וצורת הפני' לבר דעת נתבארה בדברי חז"ל במד' קוהלת ז עה"פ "ראה את מעשה הא", וגו' "בשעה שברא הקב"ה את אדה"ר נטלו והחזירו על כל אילני גן

עדן, וא"ל ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך" עכ"ל. דיבורים אלו קיומא דחינוך הם, ולבר דעת אומרים "תן דעתך שלא תקלקל". (שערי גדולה).

לימוד המהרש"א

בדורנו השפל שרובו ככולו תר אחרי לבבו ואחרי עיניו, מחזה מרנין לב הוא לראות שני אברכים לומדים מופלגים... שקבלו עליהם עולה של תורה באופן נעלה ביותר לפרש את כל דברי מהרש"א במסכת ביצה החמורה. וכידוע לכל מעיין באמת כי דברי מהרש"א נוגעים בכל חמירא בעומק הפשט בכל סוגיא ועל ידו טועמים מתיקות וערבות סוגיות הגמ' שאינם נקנים אלא בעמל ויגיעה רבה... (מהרש"א עם ביאורים)

בגדר 'שטר'

בשרש תיבת שטר ביאר מהר"ל בס' אור חדש היא משרש שוטר ומשטר, והביא ע"ז הכתוב שופטים ושוטרים תתן לך, והכתוב בס' איוב הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ. והיינו דענין שטר הוא קיום המשפט שכבר נעשה ועבר לשוטרים להוציא לפועל, ומחזיק השטר מחזיק בדין מוכרע והוא בידי שוטר, שהרי עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ולבית שמאי חשיב כגבוי. וגם לב"ה לכמה דברים חשיב כגבוי כידוע דברי הרמב"ן במיזחוסות סי' ק'. (בנין השטר).

לימוד סדר טהרות

ושנינו "ודעת" זה סדר טהרות, ועוד שנינו נקטינן אין עני אלא בדעת, במערבא אמרי דדא בי' כלא בי' וכו' דא קני מה חסר, וברש"י מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל ואינו חסר כלום (נדרים מ"א). וחיבור זה שלפנינו הרי הוא ראשית הדרך לפתוח פתחים בסתומות דהאי סדרא, וישוטטו רבים ותרבה הדעת. (משניות דעת אליהו).

לספר בשמעתתא דכלים

... והדברים מתבררים היטב על סדר ה'יד החזקה' אשר עשה מ'שה ל'עיני כ'ל ישראל (ר"ת כלים). אשריו ואשרי חלקו שזכה לכך, כן יזכהו השי"ת להאיר בעוד ענינים עמומים ויתבדרון דבריו ביני עמודי דגרסי, ויתקים בו מאמרם ז"ל האי צורבא מרבנן דמי לפרצידיא דתותי קלא דכיון דנבט נבט, וברש"י כך ת"ח כיון שיצא שמו הולך וגדל למעלה. (טהרת הכלים).

לימוד נ"ך

תניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים, אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה, וברש"י שהוצרכה לדורות ללמוד תשובה או הנוראה וכל הנ"ך מ"ח (נביאים) הוצרכו. והנה בדורות האחרונים מקוצר המשיג ועומק

ואמו שהם שרשי תורתו, כתרי חידושי תורתו גם על ראשם יחול. (ראש אמנה).

בפתח ספרו של חכם מוצנע שנלב"ע

נתבקשתי לבא בדברים להקדים ולפתוח צוהר כל שהוא לגודל מעלתו של ידידי אמן מוצנע מופלא ומכוסה מאד הגאון הצדיק וכו', ובאמת קטונתי מבא בדברים אודותיו, כי כל מעלה וכל מידה טובה ונכונה שמנו חכמים בדרכי קנין תורה היו בו באופן נפלא ונעלה. יגיעת התורה באופן שאינו מצוי, בקשת האמת בלא לאות ובקביעות תמיד עד אשר השיגה לדעתו. צניעות וענוה עד כי לא יאומן כי יסופר, וגודל אמונתו ותשוקתו לעשות נ"ר לפניו ית' כל הימים, והתמדתו העצומה, כל אלו עשאוהו למופת לרבים, ובאורח פלא עזרהו השי"ת להשאר צנוע ונעלם שלא תפגם עבודתו הטהורה, ואכן כל כולו ה' תורה והיא היתה חייו ונתקיים בו מש"כ כי הוא חייכם, אימתי הוא חייכם, כשאתם יגיעים בו (ירושלמי ריש פאה) וד' הרמב"ם פ"ג הי"ב מת"ת אין ד"ת מתקיימין וכו' אלא במי שממית עצמו עליהם ומצער גופו תמיד ולא יתן שנת לעיניו לעפעפיו תנומה.

וכבר פירשו חכמים מה שאמרו בתו"כ אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה, דע"י עמל נעשים ד"ת חקוקים, וטבעו של חקק שהוא נעשה אחד עם הדבר שהוא חקוק בו ואינו ככתובה שהיא שחור ע"ג לבן וניתן למחיקה ולהפריד בין כתב והקלף, לא כן אותיות חקוקות שם א' הן הכתב ומקומו, וזהו אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה. וכך הם דברי התורה הנתונים בזה, תמצית חייו ועצמה של נפשו הם, חד הם הוא ותורתו וכל דבריו האם "אליבא" דידי, וזה טעם לשון אליבא בש"ס כי ממנו תוצאות חיים ועצם חייו של כל מ"ד משוקעים בדברי תורתו.

והנה אמרו במו"ק ט"ז א חמוקי יריכיך כמו חלאים, מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר, ופרשו בר"ח ובערוך הובא שם דחלאים היינו רבנן כדאי' בנדרים מ"ט א ושם בראשונים דמתוך שיגיעים בתורה נחלשים ובאים לידי חולי. והיינו דאותם חלאים היינו ת"ח העוסקין בתורה שהיא מעשה ידי אמן הוי"ן חמוקי ירכיך כלומר בסתר, והנה אמרו בירושלמי פ"ה דברכות ה"א ונפסק ברמב"ם שם, ברית כרותה על כל היגע בתלמודו ועל היגע בצנעה שתלמודו מתקיים בידו, והיינו אותה ברית דלוחות הברית שהתורה חקוקה בהם ואינה בת מחיקה והסרה ולכן תלמודו מתקיים. וכל זה אינו אלא ביגע ונותן נפשו על התורה והיינו חלאים העוסקים במעשי ידי אמן, דהתורה אומרת ואהי' אצלו אמן אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה לברא בי את עולמו, ותורה זו תורת חיים היא והיא דוקא בסתר כירך (כידוע לשון יוצאי ירך יעקב ועובר ירך אמו) שהיא נקודת עצם החיים ויסודם, המיוחדת אך ורק לברית וברית כרותה לו שתורתו מתקיימת... (ס' בקש שלום ורדפהו).

המושג ומהעדר מסורת ברורה בדרכי לימוד נביאים בעיניו היטב כדרכה של תורה כמעט וחדלו להתעסק בהם ובחלל שנוצר נאחזו החיצונים כדרכם הטמאה ובאו פריצים ויחללו כל קודש. ואף בין הנקראים שומרי מצוות הציצו ופרחו קוצים ודרדרים ע"י "אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי והם מבקשים להתגדל בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם וקופצים ויושבים בראש לדין ולהורות בישראל, הם המרבים המחלוקת והם המחריבים את העולם והמכבין נרה של תורה והמחבלים כרם ה' צב' עליהם אמר שלמה בחכמתו אחזו לנו וכו' שועלים קטנים מחבלים כרמים" (פ"ה ה"ד מת"ת).... (ספר הנאמרים באמת על הנביאים)

עוד בזה

ויתן אל משה ככלתו לדבר עמו בהר סיני, וברש"י שם, ככלתו כתיב חסר וכו', מה כלה מקושטת בכ"ד קישוטין, הן האמורים בספר ישעי' - אף ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים. פירוש, שהרי מלבד מה דמשה קיבל תורה מסיני ומסרה לנו, מסר לנו גם כח נבואה כמפורש בקרא, נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' א וגו' ככל אשר שאלת מעם ה' א בחורב ביום הקהל לאמר וגו'.

וכל דברי הנביאים המשך מעמד הר סיני הם, ות"ח המקבל תורה מסיני ראוי שיקבל וידע גם דברי הנבואה כלשונם, והיינו מלבד הד"ת שבהם, שזה בכלל תורה מסיני, צריך שיהיה בקי בהם, כלומר, בלשונם, שדבורים אלו המשך הם מדבורי מעמד הר סיני ומתן תורה, והם השלמה לצורת הת"ח כקישוטין לכלה.

והטעם שאין אנו עוסקים בזה, הוא משום שזקוקים אנו לתפיסה כל שהיא בצורתא דשמעתתא, ובעניינו, ומשום שרחוקים אנו מאד, אין הדברים עצמם כדבש בפינו למתוק, וצריכים אנו לתוספת הטעמה. (מחמדיה מימי קדם).

חלק ההורים בחידו"ת דהבן

כתב הגר"א במשלי כ"ג כ"ה עה"פ ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך "כי אביו ואמו ישמחו בו לעוה"ב כי מעטרים להם עטרות עטרות בכל יום מחדושינו". והענין, דיעוין בסוף הקדמת הקצוה"ח "כי חידושי תורה ראוי להיות מהודרים ומסולסלים כדכתיב סלסלה ותרומומך, ואמרו בש"ס לא הוו ידעי רבנן מאי סלסלה עד דהוי שמעי לאמתא דבי רבי דחזיא לההוא גברא דקא מהפך במזי"א אמרה לו עד מתי אתה מסלסל בשערך, היות חידושי תורה ממקום גבוה מעל גבוה מנימין דרישא דמלכא על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות ראוי להיות מסולסל וקב"ה חדי בפלפולא דאורייתא, והיינו סלסלה בחדושינו ותרומומך, וקראתי שם החיבור קצות החושן וכו' כי חידו"ת מקווצותיו תלתלים כנו" עכ"ל. והן הן כתרי אותיות על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, ואביו

עבודת פנים

הערות וצינונים על מסכת יומא

עולם הישיבות וציבור תופסי התורה התברך בימים אלו בספר ייחודי שיצא זה עתה ממכש הדפוס, פרי עבודתו של

הגאון ר' שמחה בונם מילר שליט"א
מרבני ישיבת חברון כנסת ישראל

לאחר תקופה ממושכת בה עוברים הקונטרסים והחבורות מתורתו של המחבר שליט"א בין הלומדים מיד ליד, כאשר רבים נעזרים בהם במהלך לימוד המסכת ובעיקר בענייני הקדשים שבה, תוך שהם מצרפים את הערותיהם ומייחלים להופעתו של הספר, אנו מתבשרים בשעה טובה על צאתו לאור.

כאמור, בספר ניתן דגש מיוחד על ענייני הקדשים שבמסכת יומא, שהיא - כידוע בישיבות בשם הגר"נ פרצוביץ זצ"ל - בבחינת ה'כתובות' של סדר קדשים, שכן יש בה כעין ראשי פרקים ותמצית להרבה מהסוגיות שבסדר קדשים. כפי שהמליצו התוספות (כריתות יד. ד"ה אלא) בדיוק על ענין זה את מאמר הירושלמי הידוע 'דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר'.

הד לכך ניתן לראות במפתח לפי סדר הש"ס המופיע בסוף הספר, שם מופיעים עשרות הפניות למסכתות זבחים ומנחות ושאר המסכתות שבסדר קדשים, בהם עוסק הספר פעמים בארוכה פעמים בקצרה.

תכלית החיבור היא להביא בפני הלומד בצורה עניינית ומתמצתת את הנידונים המתעוררים תוך כדי הלימוד, בהדגשה על בהירות והתמקדות עניינית. לפיכך חילק המחבר את הספר לשני חלקים, כאשר החלק הראשון מכיל הערות וצינונים קצרים יותר על המסכת, בהם ימצא הלומד את אשר ביקש. ואילו המערכות והסימנים הארוכים יותר מצאו את מקומם בחלקו השני של הספר.

שם, בחלק ה'סימנים', ימצא הלומד המבקש להעמיק יותר בסוגיות המסכת ברורים ועיונים מעמיקים ומקיפים יותר, כמו גם סימנים שעוסקים בסוגיות האחרות שבמסכת יומא, כגון גדרי חיוב מזוזה, דין אין מעבירין על המצוות, סוגיית ברירה ועוד.

חלקו השלישי והאחרון של הספר, הוא בבחינת 'מתנה טובה' מיוחדת ללומדי סדר עבודת יום הכיפורים. איש מלבדם לא ידע להעריך אותה אל נכון. שם הדפיס המחבר מתוך הספר 'מקדש דוד' את הסימן העוסק בענייני עבודת יום הכיפורים (סי' כ"ד) כאשר בשולי הדף באים הערות ועיונים בדברי ה'מקדש דוד', תוספת הרחבה ותוספת עיון בסוגיות, לשמחת ליבם של הלומדים.

מרן הגאון הגדול רבי דוב לגדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקה, אשר סוגיות סדר קדשים קרובים מאוד לליבו כידוע, שיגר את נכדו באחת השנים במוצאי יו"כ למחבר שליט"א, שימסור בשמו כי הזדמן לו לראות בעצם יום הכיפורים את דברי ה'מקדש דוד' בסימן כ"ד סק"ו עם הערות המחבר, וכי הוא נהנה מאוד מהרעיון לברר ולדון בסדר עבודת יוה"כ עפ"י ה'מקדש דוד'. לאות הערכה שלח את מה שיש להעיר בדברי המחבר שליט"א, וכל הדברים מופיעים כעת בספר [ראה בהערות המחבר ל'מקדש דוד' שם, הערה מ"ו].

בסימן אחר בספר עוסק המחבר ב'חקירת הגרד"ל שליט"א בדיון קרבן ציבור הבא בטומאה'. ומעניין מה שמובא שם כי לקראת הדפסת הספר, כשעבר הגאון הגדול שליט"א על הדברים המובאים בספר בשמו, ציין על הגליון בכתב ידו אופן אחר לחקירה הידועה בשמו בבית המדרש. הדברים מופיעים כעת לראשונה בספר בסימן י"ג.

כאמור, הספר הוא בשורה של ממש ללומדי מסכת יומא בכלל וללומדי ענייני הקדשים שבה בפרט. התועלת הרבה שתצמח ממנו אינה מוטלת בספק, וכפי שמעידים הלומדים שהפיקו תועלת עצומה והנאה רבה מהקונטרסים שקדמו להופעת הספר.

הספר יוצא לאור על ידי 'צוף הוצאה לאור',
בראשות הרב נתן פלדמן,
ומופץ בימים אלו בחנויות הספרים ובישיבות.

יומא טובא לרבנן

הופיע ויצא לאור סדרת הכרבים
מאת הגאון רבי מנשה פורר זצוק"ל
ר"מ בישיבת "בית יוסף" צרפת

מישנת מנשה

שבת • פסחים • קידושין • נדרים • חולין • נדה • מקואות • שו"ת בעניני מילה וגירות

מרן רבי אברהם יפה'ן זצוק"ל

הנני בזה להודיע בשער בית רבים חין ערך מעלת הרב הגאון עדין לגאון סוע"ה כ"ש מו"ה מנשה ב"ר ראובן פורער ש"י ממחונכי ישיבתנו בית יוסף ביזאפ. והנה בנעורתיו כבר התנכר בכשרונותיו הנעלים ובשקיפתו העצומה שעתידי הוא להיות לגפן אדרת בישראל. מגדולי ת"ח וכבר שימש בתור ר"מ בישיבת בוסטון מיסודו של הגר"א קוטלר זצ"ל.

מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל

הנני להכיר בזה את חביבי האברך כמדרכו הבחור הרב הגדול בתורה ויר"ש טהורה, מצוין בחרפיות וביקאות, נעים במידות, הרב מנשה פורר שלמד בישיבתנו הקדושה, ומקודם למד בישיבות אחרות, ונתעלה הרבה בתורה בחיסות ובקיאות ובסברא ישרה וידין רב לו לחדש חידו"ת בעומק העיון ולמשקל ולמטרי בשמעתתא בטוב עם ודעת.

יומא טבא לדבנן

הופיע ויצא לאור
ספר

עבודת פנים

הערות ציונים
וביאורי סוגיות
על סדר הדף
במסכת יומא

מקיף
בציונים
והערות רבות
בהרבה סוגיות
מסדר קדשים

להשיג בתנויות המובחרות | או אצל המחבר 02-5401426

הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס